

ΧΡΙΣΤΙΑ-
ΝΙΣΜΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩ-

σις, εἰς τὴν τῶν παιδῶν ὠφελίαν
ἑλλήνισι καὶ λατινισι ἐκ-
τιθεῖσα.

CHRISTIA-
næ pietatis prima in-
stitutio, ad vsum scho-
larum Græcæ & Lati-
næ scripta,

R.

Butler

LONDINI

Apud Ioannem Dayum.

An. 1575.

Cum Gratia & Privilegio.

1. C. 343.

24/7/88 172 o/c

ΤΩ ΕΠΕΥΣΕ-

ΒΕΦΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ

πάση ἀρετῇ εὐδοκιμωτάτῳ τῷ θεῷ

λόγῳ κήρυκε, Αλεξάνδρῳ ᾧ ΝΥ-

ἑλλας, εὐδαιμόνως διαζῆν.

ΠΑΛΑΙΑ

ἐκκλησία, ἡ
τοῖς ᾧ ἀποσό-
λων διαδεχο-
μένη χρόνοις,
ὅν ἡ ἄνδρες
θεότατοι τᾷ ἀ-
ποστολικῆς ἐ-
χόμενοι δι-
δασκαλίας,

ὡς λαμπήρες τᾷ οἴκου κυρίας διέπρεψαν, πε-
ρὶ οὐδὲν ὅλως τοσαύτῳ ἐπημέλῃαν καὶ απου-
δῶ ἐποίησεν, ὅσῳ περὶ τᾷ τᾷ παίδων σχολῇ
καὶ απουδαίαν ἀγωγῇ. οὐ γὰρ μόνον τοῖς
ἐκ τᾷ φιλοσοφίας εὐδοκιμουῦντας συγγραφῆς
τοῖς πασι προτινύειν, οἷον Πλάτωνα καὶ
Αριστοτέλη, καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν παρ' ἑλλήσι
σοφῶν,

σοφῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὸν μᾶλλον τὰς θεοδότοις
καὶ θεοπνεύσοις γραφὰς ἐπαίδευσεν αὐτοὺς, δι-
ὥς ἄλλο τι πολὺ κρείττον καὶ θρόνιον τῆς σοφί-
ας εἶδος μαρτυροῖται. καὶ πῶς οὐκ ἀνείκτως
ἐπαγνίσκει καὶ ἐγκωμιάσει τὸ ἀρχαῖον τῆς το-
τῆς αἰώνιας ἐκείνων ἔθους καὶ ἐπιτήδευμα, ἐ-
άν τὸ τε γενόμενον οὐκ εὖθεν ἐφίλος ἐρ-
μῆται, καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστερον παραλελειφθαι αὐ-
τὸ μεγαλύνει καὶ, ὁλίγῃ δὲ εἰν, ἀνέκτιστον ζημίαν
λογίζονται. ἦσαν γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους
ἦντες ἐν ἐκείνῃ παροικίᾳ λεγομένη, οἵτινες
τοὺς παῖδας τῶν τῆς πίστεως Χριστιανικῆς σοι-
χείωσιν ἀκριβῶς διδάσκοντες καὶ κατηχοῦν-
τες περὶ τῶν κατήχησιν μόνον πεποδύμεται,
ὅθεν καὶ κατηχηταὶ ἢ κατηχισαὶ προσηγορεύ-
θησαν. τοιοῦτον γὰρ γεγονέναι τὸ ἐν τοῖς μά-
λισα περιφανῆ καὶ λαμπρὸν τὸ μέγα Ωριγέ-
νη, ἐν τῇ τῆς μεγάλῃς Αλεξάνδρου ἐπωνύμῳ
παρ' Αἰγυπτίσις πόλει ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐκτῇ
τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μαρτυρεῖ. ἀλλ' ἐπεὶ
προελθόνταν τῶν χρόνων οἱ τῶν ἐκκλη-
σιῶν προσασίαν πεπιστωμένοι, περὶ τῆς τῶν
γῆν παίδευσιν ἀμελῶς ἔχον ἤρξαντο, προϊ-
όντες αὖ καὶ ἔρποντες καὶ κακῶς, ἐπὶ τέλει ἢ
λόγῳ τὴν ἀπασαν οἰκονομίαν διεφθείρει, χαλε-
πὸν τινὰ σκότον ἐκείνῳ ἐπιφέρουσα, τὴν-
εἰς τὴν τῶν γραφῶν ἀγνοίαν. καὶ τοῦτο μὲν εἶ-
κα-

καὶ πάντων βαρυτάτου καὶ οὐκ ἐκτραπέντος
τοῦ αἵτιοι μάλιστα μὲν γεγόνασιν οἱ περιβά-
ητοι ἐκεῖνοι τῷ Ῥώμης ἐπίσκοποι, οἱ Πάπται
ὠνομασμένοι, οἵτινες πασῶν τῶν δι' ὅλην τὴν
κόσμον ἐκκλησιῶν χαλᾶ κυριεύειν φιλοδιμού-
λωσι, παντοδαπῶν ἐφάνησαν τῶν ἐπειτα
παρεσδυνῶτων τῶν ἐκκλησιῶν φαύλων ἔπι-
ρεταὶ καὶ ἀρχηγοί. ἐκεῖνοι γὰρ τῶν ἐκκλησι-
ας τυραννοῦντες ὁμότερόν γε τῶν πάλαι
τεθρῦλλημένων τυράννων, ἀλλὰ τε πολλὰ δι-
γὰ καὶ οὐκ ἔα ἐπὶ γὰγον ἴθι περὶ τῶν Θεῶν λα-
ΐσαν, καὶ δι' τὴν παλαυγὴν ἐκέντο ἴθως, οὐ ἀρ-
χόμενος ἐμνήσθην, ὅπως ἀνήρησαν, ὥςτις μη-
δὲ λείψανός τινα αὐτῶν σώζειν δοκῶν· καὶ ὅσα μὲν
ἐρετύθεν ἰσχυρὰ, ἀμήχανον ἂν εἴη σύμ-
παντα λέγειν, ἀλλ' οὐδέ ἐόντο μὴ δακρύον-
τας. Τίς οὖν ἐστὶ τῶν εὐφρονοῦντων, ὁ-
στις ἂν οὐ δικαίως μισοῖ τὴν πόλιν αὐτῆν,
δηλαδὴ τὴν πνευματικῶς Βαβυλῶνα λεγο-
μένην, ἢ τοσοῦτων ἡμᾶς ἀγαθῶν ἀπεστέρη-
σιν, ὅσων καὶ ἐννοία περιλαβεῖν ἀδυνάτοισιν,
καὶ χεκοῖς περιέβαλεν οὕτω χαλεποῖς καὶ
μεγάλοις, ὥςτις τῶν ἀλόγων ζῶων κάκιστοι πο-
λὺ φέρεσθαι ἡμᾶς· εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν χαλᾶρ-
χὰς ἐπλασε, καὶ ἐαυτῷ ὁμοίοις ἐποίησεν ἡμᾶς,
ὅπως αὐτὴ ἡμεῖς ἀληθῶς καὶ εὐσεβῶς θειο-
πύσωμεν καὶ αὐτῷ λαβεύσωμεν, πῶς οὐ καὶ
ἰσχυρῶς

ἐσθλὸν ἢ ἐπὶ τῶν φαυλοτέρων, εἰς μὴ πρὸς ἡ-
μῶν ἢ ὑπὲρ ἐκείνων πρῶτον ἐκ πεινῶν,
ἐκείνα γὰρ τὰ λόγου μὴ κοινουμένων ζῶν-
των φυσικῇ ἐπακολουθοῦντα ὁρμῇ, ἰδὲ ἰδίον αὐ-
τῶν ἔργον ἔχοντα ποιεῖ ἕκαστα ἢ τεταγμένον
αὐτοῖς ὑπὸ Θεοῦ νόμον πῶς οὖν οὐκ ἐκεί-
νους, μᾶλλον δὲ ἀθλιούς, ὁ ἀνθρώπος, ὁ ἢ βοσκη-
μάτων ἕκαστον ζῶντι τίθει ἀπόδωκεν ἡγεμόνος, ὅτι
Θεὸς ἢ κύριον ἕκαστον αὐτόν, ἀμείχανον
δὲ μὴ ἡγεῖσθαι, εἰς ἢ τὰ δέοντα οὐ ποιεῖ, ἢ
ἀγνοῖ. πόθεν δὲ δυναίμεθα εἰ γινώσκον
τίς γινώσκων καὶ ἀκρίβητος τῷ Θεῷ θρησ-
κείων, εἰ ἢς μάλιστα φαινόμεθα τίς παρὰ τὰ
ἔλεος κοινότηας διαφεύγοντες εἰ μὴ ἐκ τῶν
ἱερῶν γραφῶν ἢ ἕκαστον βιβλίον λε-
γομένων, ὡς γὰρ τοῖς ἢ ἡλίον μὴ ὁρῶν-
τας ἀδυνατοῖν ὁρᾶν βαδίζειν, οὕτως καὶ ἀνάγ-
κη τοῖς μὴ ἐκείνων παρὰ τὰς ἢ θείων γρα-
φῶν ἀκρίβως περὶ τίς τῷ Θεῷ λαβεῖν καὶ
τιμῶν ἡσυχίας ἀμαρτάνειν. ὅτι μὲν οὖν πᾶσι
τοῖς ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ τοῖς Χριστιανοῖς ὁ-
νομαζομένοις προσήκει ἢ Θεὸν ὁρᾶν καὶ
πρὸς αὐτὸν σέβειν, καὶ ὅτι οὕτως ποιεῖν ἀ-
δυνατοῖν τοῖς ἀγίαις γραφαῖς ἀγνοῦσιν, οὐ-
δὲ τῶν ὁρᾶν λογιζομένων ἑκατοῖς γινώ-
σκοντες καὶ δὲ ὁ Θεὸς Πάτερ, ἰσχυροῖς
ἐκείνων παρὰ ἀπολογίας πικρῇ ἢ ἀγνοίᾳ βου-
λο-

λαοὶ μὲν λόγον τῆς οὐκ ἡμῖν ἐλπίδος, ἵνα μὴ
λαοθάνατον τῷ Χριστῷ μαθηταὶ ὄντες. Ε-
πειδὴ γοῦν οὕτω χαλῶς ἤχθαι ἐχρῆστον τῇ
εὐσιβείᾳ προσήκει, ὥστε διωκόμενοι εὐχερῶς
πρὸς τὰ ἐρωτηθέντα ἀποκρίνεσθαι, ἀνάγκη
αὐτῶν εὐθὺς ἐκείνων τὰ ἱερὰ πεκαμδεῦσθαι
λόγια. τὸτο γὰρ οἱ παλαμοὶ ἐκείνοι ἀνδρες,
ὧν αὖτε ἐμνημόνευσα, εὖ ἐκδότες, οὕτω σφό-
δρα τῷ παίδων νοθεσίᾳ καὶ χετηχίσι-
ως ἐπιμιλουῦτο, μηδὲν αὐτῷ οἰόμενοι μεί-
ζονος σπυδαῖς ἀξιώτερον εἶναι. καὶ ἡμῖν οὖν
ταῦτὸ ποιητέον νυν, καὶ τὴν ἐκείνων φι-
λοπονίαν καὶ ὀπτιμίαν μιμητέον, τούτων
δὲ τὴν ἀμίλειαν καὶ ῥαθυμίαν φευκτέον, ὅ-
πως τοῖς παισὶ τὴν πρέπουσαν προφέροντες
διδασκαλίαν, καλοὺς καὶ σπυδαίους Χριστι-
ανούς ἀποδείξωμεν ἀντ' ἀμαθῶν καὶ ἀ-
παμεινύτων ἰδίων τῶν, καὶ ὀλίγοι τὰ ἀλογα τῇ
ζώῃ ὑπεραιρόντων. Τούτων μὲν οὕτως ἔχον-
των, μεγίστας εὐλόγως χάριτας ὀφείλομεν
σοὶ ἀπαντες, ὧς ἀνερ εὐσιβέστατε, ὅτι τοσαύ-
τῃν ἐσιλεύγῃς σπυδαίῳ περὶ τὴν ὀρθλὴν
τῶν παίδων ἀγωγὴν, ὅσῃν οὐκ οἶδ' εἰ
τις ἄλλος ἢ τῷ παλαμῶν ὀνομαστοτάτων ἀν-
δρῶν, ἢ καὶ τῶν καθ' ἡμετέροις χρόνοις οὐ
τοῖς τῇ εὐσιβείᾳ ἀγῶσι διαπρεφάντων.
ἄλλοι μὲν γὰρ ἢ οὐδὲν ὅλους συνέχραψαν,
δὲ.

δι' οὗ πολλοὶ κοινῶς ἀφελήσονται, ἢ τοιαῦτα
ἔχουσιν συγγράμματα, οἷα τὰς εἰς ἀν-
δράσιμωλλον ἢ τοῖς παισὶ συμφέρειν. ἀλλὰ
οὐ τῷ ἀπαλῶν παίδων προνοουμένους, ὅτι
καὶ μαλακὰ φρονεῖς τ' ἀρετῆς καὶ τῷ ὑπο-
βῶν παιδευμάτων δεικνύσας περὶ αὐ-
τοῦ, μέγιστα καὶ πλείστα πεπότησας ὑπὲρ αὐ-
τῷ, πολλὰς βίβλους εἰς τὴν ἐκείνων ἀφί-
λῃαν ἐκδιδωκῶς, καὶ πολλὰ χρήματα ἀνη-
λκυῶς, καὶ ἄλλα παμπολλα πεπραχῶς δι'
ὅτι πρὸς τὴν ἀληθινὴν λαζείαν καὶ εὐστ-
ρίαν ἐκδιδῶσιν εὐθὺς ἐκ νηπίων. ἐγὼ δὲ τ'
ὅτι οὐ βίωματι ἀπηνικημένον κατηχί-
σας, ἀριθμῶ πειρῶν ὄντων, καὶ τὰς τ' παλ-
δοὺς ἡλικίας προσηρμοσμένων, δύο μὲν ἰδὴ
καὶ πρότερον εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον
μεταβίβληται, καὶ νυνὶ τ' ἔτιον ἑλληνιστὶ
μεθιερμηνεύοντα σοὶ προσφέρω, ἥ ὅτι οἱ πατ-
ριεὶς ἀγαθῶν τυχόντες διδασκάλων, τὰ πλεί-
στα ταῦτα μαθηάτοισι ἀν, δηλονότι Χριστιανίζον,
καὶ λατινίζον, καὶ ἑλληνίζον. οὐδὲν δὲ εὐτα-
μοι πυνδῆς ἀξίον ἰφαίνετο, ὥς σοὶ περὶ τὴν
πρίπυσαν τῷ παίδων ἀγαθῶν ποτουμένην
συμπράττειν καὶ συνεργεῖν ὅσον δυνατὸς ἦν.
Ἐπεὶ ὡ δὲ καὶ πάντων πειποῖθα ἀξίπαροι ἀ-
πασὶ δέξαι τὴν προθυμίαν τὴν ἐμὴν τῇ
ἐπιτηδεύσει ἀφελῇ τ' ὅπως καὶ τοῖς Χρι-
στια-

εἰς αὐτὴν προσηκούσῃ παρδύστῃς τοχαζο-
 ροῖαν. δέομαι δὲ τοῦ ἵ προσπιφωτηαῖ-
 λω τῷ σὺ ὀνόματι ἡ ἰλλινικῶν ἱερμινέαν
 τῇ ὑπὸ σὺ λατινιστὶ γραφθένταν, εὐμεινοῦς
 καὶ φιλικῆς ἀξιοῦν τὴν ἀποδοχῆς. καὶ ὅτι
 εὐχομαι βίον μακρὸν καὶ μακάριον σοι ἐπι-
 πίμπῃ, ὅπως πολλὰ ἐπὶ δρῶν ἀγαθὰ πάν-
 τας ἀνθρώπους διατελῆς, καὶ τελευτῶν τὴν
 οὐρανίαν βασιλείαν σὺν Χριστῷ, καὶ ὅ-
 λω ὅτι ἡ ἀγία χορὴ ἀπολαύης.

Εὐρῶ. Εἰς ἀπὸ τῆς θιο-
 γονίας. α. ρ. ο. ε.

α. ρ. ο. ε.

Περμος Οὐίταχῆρος, ὁ σὺς
 πρὸς μηδὲς ἀντιφίος.

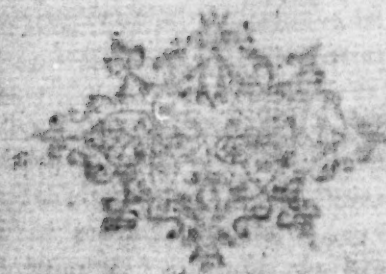
Michaiken

1. The first part of the document is a list of names and addresses, which are arranged in two columns. The names are written in a cursive script, and the addresses are written in a more formal, printed style. The list includes names such as "John Smith", "Mary Jones", and "Robert Brown", and addresses such as "123 Main Street", "456 Elm Street", and "789 Oak Street".

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2

Reuerendissimis in Chri-
sto Patribus ac Dominis, Mattheo
Archiepiscopo Cantuariensi, Edmun-
do Archiep. Eboracensi, Edwino Epif-
cop. Londinensi, alijsq; reuerendis Pati-
bus, Episcopis ecclesie Anglicane, vigi-
lantissimis fidelissimisque Pastoribus.

*V*um seculi huius ad inte-
ritum iam ruentis, mores prorsus
& corruptelis omnibus deprauatis-
simos, non sine acerbissimo animi
dolore, mecum sapè cōsidero: anim-
advertamq; diuturnam peccandi consuetudinem
hominum mentibus quasi callum quoddam ita
obduxisse, ut neque virtutibus premia, neque
supplicia vitij sempiterna, diuinis proposita le-
gibus, ullam iam vim vel ad cohortandum, vel
ad deterrendum habere videantur: in eam tan-
dem cogitationem venio, ut aut nullam prorsus
spem ostendi fore aliquandò melius, aut si qua est
etiam nunc reliqua, eam in sancta pueritia atque
ineuntis adolescentie institutione & disciplina
omnino repositam esse existimem. Nam teneri
illi & flexibiles animi, non solum quocunq; tor-
quas trabasue, sed quocunq; etiam vel leniter
ducas, sequentur, atque ut voles flecti, arbitrioq;
fungi possunt: & quia sunt ab omni hactenus sce-

lere uacui atque integri, nonnihil in illis loci salu-
taribus adhuc monitis consiliisque patet. Qua co-
gitatio patres in Christo reuerendissimi, in eam
me mentem impulit, ut ad primam illam Christi-
anae pietatis institutionem puerilem Latine scri-
bendam me applicarem: eamque varijs tracta-
tam modis, hoc quidem libello verbis tantummo-
do necessarijs & proprijs breuiter comprehendere-
rem: altero uero libro, eandem alijs uerbis lucu-
lentioribus & plaribus copiose explicarem: ut &
illi, qui breuiter student, & qui ueritate etiam
orationis delectantur, ad sua utrique ingenia sen-
susque apta & accommodata inuenientes, uolup-
tate aliqua ad legendum inuitarentur. Cura eti-
am mihi magna fuit, ut breuitate usus, plane ta-
men & perspicue dicerem: & in illa rursus u-
bertate ne insolentius copia abuterer. Quum e-
nim Latine uel intelligere in aliqua laude, loqui
etiam in magna poni soleat, tamque multi eius
linguae studio inflammentur, puerique ob eam cau-
sam doctis hominibus in disciplinam tradantur,
hanc oblatam occasionem putavi, qua interea e-
tiam dum aliud agunt, uera pietas, quae est ante
omnia expetenda, sanellis mentibus instillaretur.
Quum uero multos ualde peniteat ita se pueros
latine didicisse, ut cum loqui ea lingua, aut scri-
bere uelint, sibi ipsi plerumque diffidant, ut ea mo-
lestia, quae me etiam, non tam mea tamen, quam
eorum, quos aliquando instrui, causa, saepe fando

de grauitate consilii, alios liberarem, diligentiam,
quantam potui maximam, adhibui, ut emenda-
ta esset oratio & pura: & neque in simplicibus
verbis, quod non esset latinum, neque in conui-
ctis, quod non esset consequens, iure vituper-
retur. Nam quae verba per religionem mutare
non licet, ea sunt in fine maioris libri notata. Et
institutiones latine à me scriptas, amicis duo meis,
homines docti; alter in sermonem vulgarem no-
strum, ut omnibus flectere essent communes, alter
in studioforum gratiam, & rursus orationem conuerter-
runt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem
erat propositum, ut quamplurimis videlicet plu-
rimis prodesse eniterentur. Unde enim potius
Anglicè primum legere discant pueri nostri, quàm
ex libello, qui pietate etiam senex inserim aui-
mos imbuat? Et reuera si quisquam, vel puer,
vel adolescens, ista Anglicè reddidi diligenter le-
gat, praeterquam quod christianae religionis sum-
mam dilucide explicat, & intelligere facile, ut
ediscere etià si velit, hand difficulter possit, quod
est certe in lucro vel maxime percontandum. Etiam
etiam opera sermonem vulgarem nostrum & pro-
nuntiare rectius, & scribere emendatius addis-
cet: quod commodum aspernandum non esse, vel
multorum sermonem Anglicum loquendi scriben-
diq. visiosa, atque corrupta consuetudine, ipsa
propemodum est lucet claritas. Iam vero unde po-
tius ordiantur prudentes & pii doctores primo

la-

De Orat.
ad multos
ad locos

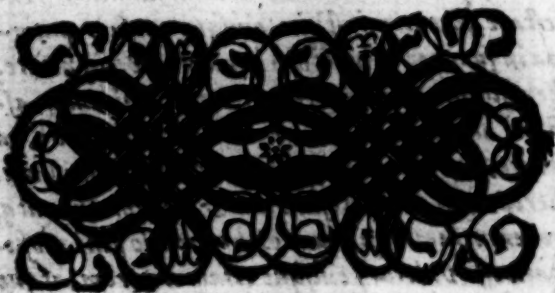
latinè loquendi clementia pueris tradere, quam a
 pio aliquo, paruoq, & facili latino libello, cuius
 sententiam, ut Anglice iam antea lecti, sentiant?
 Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo
 Latinè loquēdi studio teneri iam incipient, qua
 angusto sermonis genere cōtracta prius legant,
 ad eadem etiam oratione copiosa uberius & su-
 sius, aliòque exprimendi atque eloquendi genere
 explicata cognoscendum, sua sponte, sine moni-
 toris praecepta festinabunt, atque ita partim re-
 cognoscentes, partim etiam discantes, rerum pa-
 riter optimarū memoriam renouabūt, & ver-
 borū etiam nouitate delectabūtur. Deinde post-
 quam istis diligenter legendis, atque inter se cō-
 parandis, aliquos iam in lingua latina progressus
 fecerint ut certò faciant: haud minore iam ea-
 dem etiam Graecè scriptis legendi cupiditate ar-
 dabunt: ut illis discendi, praeceptoribūsq, docen-
 di, nō labor iam, sed voluptas sit futura. Hac rati-
 o docendi discendiq, & rarisdem alijs atque
 alijs verbis, quā maxime fieri possit lectis, expli-
 candi, Graeciq, cum latinis cōiungendi, M. Ci-
 ceroni visa est aptissima esse atque vtilissima a-
 dolescentibus, in quibus ubertatem se offerre vo-
 luit. Hac illeratione eam Latini, et Graeci etiam
 sermonis copiam, varietatē, facultatē, facilitatem,
 proprietatem, elegantiam, quibus longè mul-
 tiusq, ceteris omnibus omnium aetatum homini-
 bus antecelluit, cōsequutus & adoptatus est. Et v-

De Orat.
 & multis
 alijs locis.

ed aliquando perveniam, quò maxime et directò
hoc meum spectat institutum, non tantū iuven-
tus nostra assiduè istis animorū, ingeniorū, lin-
guarum exercitationibus, a prima pueritia ad
inētem usque progredientēque adolescentiam
assuescit, a desidia malorum omniū matre ar-
cebitur: verumetiam Christiana pietas, quæ est
virtutum omniū fundamentum, eisdem occasio-
nibus toties repetita altissimas in teneris illorum
animis radices ager: quæ mirificè etiam confir-
mabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel preceptorū
monitis diligēter exquirēt, quæ sunt in istis in-
stitutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea
sacrarum literarū fundamentis nitantur. Quod
ut sine ullo penè labore et adiūve præstare possint,
apposita ubique in conspectu notæ faciem ipsi
compendiariāq; viā ostendunt. Fieri verò non
potest, quin de tremenda Divini numinis Ma-
iestate, potentia, iustitia, eiusque rursus pater-
na in suos per Christum bonitate, benignitate,
beneficentia, & de tota religione christiana, as-
siduè audiendo, legēdo, repetendo, meditando, ea
etate, quæ est ad optima quæq; opportunissima,
fieri, inquam, non potest, quin & Dei metum atq;
reuerentiam (quæ iam ex hoc mūdo penè profligata
esse videtur) eiusque etiam amorem, atque
illi placendi, vitæque cum virtute degēda studi-
um, in auribus, oculis, atque animis suis ita peni-
tens desigat, ut nulla unquam vi labefactari, aut

oblatione deleri posse confidam. Hac est summa
consilii mei, hac me ratio impulit, ut laborem mi-
hi non necessarium, studiosis adolescentibus, ut
spera, utilam susceperem. Huius, ut omnia mei o-
tij, pariter atque negotij rationem vobis reddenda
esse existimavi patres in Christo reue-
rendissimi, quorum ego pietatem, sapienti-
am, doctrinam, auctoritatem, ut de-
lico, plurimi facio, benevolentiaq;
Et grata memoria, atque ho-
nore merito prosequor.

Vestri studiosissimus observantis-
simusq; Alexander Newellus.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ.

Διδάσκαλος. Μαθητής.

Δ. ΠΟΙΟΣ ἡ θρησκείας ὧ παῖ;

Μ. Τῆς αὐτῆς θρησκείας εἰμὶ, ἧς Χριστὸς
ὁ σωτὴρ ἡμῶν, διδάσκαλος ἦν· ὅθεν Χριστιανὸς
ὠνομάδιω, καὶ ὡς πεποισμαι ἀτεχνῶς τοιοῦ-
τος εἶναι.

Δ. Τίς ὅστιν ἡ Χριστιανικὴ ἐκσίβησις;

Μ. Ἡ Χριστιανικὴ ἐκσίβησις ὅστις τὸ τὸ Θεὸν ἀ-
γίως τιμᾶν, καὶ τοῖς νόμοις αὐτοῦ πείθεσθαι.

Δ. Πόθεν δεῖ μαθάνειν ἡμᾶς αὐτὴν;

Μ. Ἐκ τοῦ θεοῦ λόγου, ὅσπερ τις τὴ παλαιᾶς
καὶ τὴ νεωτέρας διαθήκης βιβλίοις ἐμπεριέχει-
ται.

Δ. Διὰ τί ὁ θεὸς λόγος τὴν τὴ διαθήκης
ὀνομασίαν προσάπτει;

Μ. Ὅτι τελείως καὶ ἀμετακινήτως ἐκλήθεται
ὅτι ἡμᾶς ὀρέγεται καὶ πίνει ἔργων ἀπέχε-
σθαι· ὁ Θεὸς βούλεται καὶ ἀπὸ ταύτης μετὰ
τοῦ βελήσεως ὁ θεὸς ἀποκλίνειν.

Δ. Πῶς οἰοίτ' ἂν εἰλημὴ γινῶναι τὸ θέλημα
τοῦ Θεοῦ, τὸ διασαφηνεῖν ἐν ᾧ λόγος αὐτοῦ;

Μ. Σιωπῶν αὐτὸν ἀγαγινώσκοντες, καὶ
μελετῶντες, ἢ καὶ ἄλλων ἀγαγινώσκοντες, καὶ
εἰλημῶν ἐκμελετῶντες αὐτὸν ἀκούοντες.

Δ. Μὲν

Religio Christiana. Secundum. Dei. Testamentum

Magister. Auditor.

Magister. *Narra mihi, mi fili, quam religionem colas.*

Aud. Eandem illam, quam Christus Servator noster docuit, vnde Christianus nominor, & ita reuera me esse confido.

M. *Quanam est Christiana pietas?*

A. Pietas Christiana est divini numinis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius. *Math. 4. b. 10. Ioh. 4. c. 24.*

M. *Vnde est eius intelligentia capienda?*

A. Ex verbo Dei, quod veteris nouiq; testamenti libris explicatur. *Ioh. 5. d. 39. 1. Pet. 1. c. 10. 2. Tim. 3. d. 15.*

M. *Cur verbum Dei vocabulo Testamenti nominatur?*

A. Quia diuina voluntas de rebus expectandis fugiendisq; in eo perfecte atque immutabiliter continetur, à qua vllam in partem non est deslectendum. *Gal. 3. c. 1. 1. Pet. 4. c. 1. Gal. 1. c. 1. Rom. 1. c. 1. 1. Cor. 1. c. 1.*

M. *Quaratione modoq; diuina voluntatis in eius verbo explicata perquirenda est cognitio.*

A. Assidua diuini verbi lectione atq; meditatione, aut attentione eius ab alijs lecti, pureq; explicati auditione. *1. Pet. 1. c. 1. 1. Cor. 1. c. 1. 1. Tim. 4. c. 1. 1. Pet. 2. c. 1.*

A. ij. M. Sa-

M. Satin' id est?

1. Cor. 1. d. 32.

2. 3. 4. 7.

7. sal. 1. 9. d. 33.

34. 35.

2. Cor. 1. 1. 3.

A. Quia mortalium nemo diuinæ sapientie in eius verbo reconditæ scientiam ingenio industriæ suapte consequi potest, à Deo precari sedulo vehementerq; debemus, ut per spiritum sanctum suum mentes nostras sacri verbi sui cognitione fidèq; , & voluntati ipsius in eodem illustratæ parendi studio ardenti imbueret velit.

M. Quæ sunt diuini verbi partes precipuæ?

2. Cor. 1. 1. 1.

2. Cor. 1. 1. 16.

2. Cor. 1. 1. 33.

2. Cor. 1. 1. 4.

35.

2. Cor. 1. 1. 37.

2. Cor. 1. 1. 40.

2. Cor. 1. 1. 37.

2. Cor. 1. 1. 37.

2. Cor. 1. 1. 37.

2. Cor. 1. 1. 37.

2. Cor. 1. 1. 37.

A. Lex & Euangelium.

M. Hæc duo alterum ab altero quomodo seceruntur?

A. Lex ad omne nos officij munus instruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximum, utq; utriq; illud præstare summo studio precipit: & Legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem eius ruptoribus minitatur.

M. Euangelium vero quid?

Marc. 1. 1. 15.

2. Cor. 1. 1. 15.

2. Cor. 1. 1. 15.

2. Cor. 1. 1. 15.

2. Cor. 1. 1. 15.

2. Cor. 1. 1. 15.

A. Euangelium nobis confirmat, Deum per fidem in Christum illis, qui contra legem commiserunt, misericordem se prebiturum, ignocurumq; , modo animi dolore,

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ.

Δ. Μὴν ἀρκεῖ τούτο;

Μ. Ἐπεὶ δὲ ῥηθεὶς ἔστι ἀνθρώπων διὰ τῆς ἰδίας ἀγχινοίας ἢ φιλοπονίας δυνάταί τ' ἔστι Θεὸς σοφίαν ἐν ᾧ αὐτῷ λόγῳ κεκρυμμένον εἰδέναι, ἀπεδάμωσεν καὶ διαπύρωσεν Θεῷ ἐκχιδνὰν ὁφείλομεν, τὸν τῷ λόγῳ αὐτοῦ γινώσκον καὶ πιστεῖν, ἀλλὰ δι' ἧς σφοδρὰν τινα ἐπιθυμίαν τῷ Θεῷ θαλήματι αὐτοῦ ἐν ἐκείνῳ ἐκδηλωθείη ὑπακούειν ταῖς ἡμετέραις διαταγαῖς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοῦ ἐμποιεῖν.

Δ. Τίνα ὅτι τὰ τῷ Θεῷ λόγῳ μέρη τὰ κύρια;

Μ. Ο νόμος, καὶ τ' Εὐαγγέλιον.

Δ. Τί διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων;

Μ. Ο νόμος ἡμᾶς πρὸς ἑπτατα παθήσας, ὅσα ἢ πρὸς τὸν Θεόν λαβείαν, ἢ τὸν πλησίον ἀγάπῃ τήν, καὶ ἡμᾶς ἐπιμειλῶς αὐτὰ ἀποτιλῇν καλεῖται: τοῖς δὲ νόμον φυλάττησι ζωὴν αἰώνιον ἐπαγγελία: τοῖς δὲ παραβάσιν αὐτὸ θάνατον ἀποκλήσας αἰδίων.

Δ. Τὸ δὲ Εὐαγγέλιον τί;

Μ. Τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῖν βασιλεῦται Θεὸν διὰ πίστεως εἰς Χριστὸν πρὸς εἰς τὸν νόμον ἡμαρτηκόσιν ἵλασιν καὶ ἐν ἑαυτῇ ἰσοῦσαι, ὅσοι

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

καὶ ὅτι ᾧ προσκρῖσαι αὐτῷ λοπομήται καὶ
 τῷ ἰαυτῷ νόμον ἐπαπορθεῖν πείρωνται.

Δ. Ἡ ἀληθινὴ θρησκεία πόσα μέρη ἔχει;

Μ. Ἡ αἰ θρησκεία παρακλησίως ᾧ θεῷ
 λέγω, ἀφ' οὗ ὡσπερ ἀπὸ τινος πηγῆς ἀπο-
 ρεῖ, δύο ἔχει μέρη.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Ὑπακοίη, ἢ ὁ νόμος προσάτης, καὶ Πί-
 στις, ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἀξιοί.

Δ. Βούλομαι δὲ πρὸς μείζω σαφέναι εἰς
 πλείω μορία διαμερῆς τῆς θρησκείας.

Μ. Δοκῶ μοι σὺν ἀλέγως διῶκεσθαι τὰ
 τίθηται ταῦτ' ὡς τὰ θεϊκότερα τῆς ἀληθῆς
 θρησκείας μέρη καταλέγειν, τῇ Ὑπακοίᾳ
 ἢ ἡ ἀληθὴς, καὶ τῇ Πίστι, καὶ τῇ Προσυχίᾳ, καὶ
 τῇ Μυστήρι.

Δ. Ἀλλὰ καὶ ταῦτ' ἡμῖς ἔχουσιν ὡς κληῖται, θε-
 οποιήματα. Ἐπειδὴ οὖν τῇ γνησίᾳ καὶ ἀληθι-
 νῇ Ὑπακοίᾳ, ἢ πρῶτον μέρος ἐστὶ, πρὸς
 τῇ τοῦ θεοῦ νόμῳ χάριτον καταμίσθιν χρόνῳ, ἀναγ-
 νῶνται πρῶτον διδόναι ποῖα περὶ τοῦ νόμου
 διδόναι ἔχον τυχεύουσιν.

Μ. Τοῦ αἰ νόμου δυσὶ πλαστὴν ἐγγεγραμμέ-

Lex Evangelium, Religionis partes.

lore, quod deum offenderint, afficiantur, & seip-
sciplos reprehendentes corrigere atque
emendare studeant. Rom. 1. a. 5. b. 3
16. et 6. c. 14.

M. Quot partibus constat vera reli-
gio?

A. Religio perinde ac verbum Dei, ex
quo, tanquam ex fonte profluit, duas ha-
bet partes.

M. Quanam illa sunt?

A. Obedientia, quam Lex imperat: & fi-
des, quam Evangelium requirit. Mat. 23. b. 13. a.
21. 23. 24.

M. Verum maioris perspicuitatis gratia,
in plura te membra religionem partiti
velim. Rom. 10. a. 5. b. 6.
b. 8.
Marc. 1. b. 15.
Rom. 1. a. 5. b. 16.

A. Videor mihi non ineptè quatuor has,
ut principes veræ religionis partes, posse
recensere: Obedientiam, Fidem, Inno-
centiam, & Sacramenta. Lev. 14. h. 13. a.
21. 23. 24.
Mat. 23. d. 16.

M. Agè ergo, de istis quatuor, ut en-
dinerocitasti, te interroga. Et quoni-
am vera obedientia, qua prima pars est,
ad regulam divinæ legis sit dirigenda, ne-
cessariò primum intelligendum est, quid
de lege Dei sentias. Job. 14. b. 15. a.
21. 23. 24.
Gal. 3. b. 10.

A. Legem Dei duabus expressam tabu-
lis, Rom. 13. d. 10
lis, 29

Lex, Legis Tabula dua, Decalogus.

Psalm. 119. 116. 7
8. 910
Exo. 20.
Deut. 5.
Esa. 30. d. 31.

lis, iustitia normam esse perfectissimam
arbitror, recta imperantem, vetantemq;
contraria.

Math. 23. d.
36. 37.

M. Prior tabula qua tractat?

A. Debita Deo pietatis officia tradit
quatinusq; prima praecepta in ea continen-
tur.

Math. 19. d. 18.
19. d. 22. d. 39
40.

Exo. 34. d. 28
Deut. 4. d. 19.

M. Secunda qua docet?

A. Ad charitatem mutuamq; inter homi-
nes officia nos instituit, ad quam reliqua
sex praecepta pertinent: ita Lex vniver-
sa decem omnino praecepta complecti-
tur, ex quo fit, vt Decalogi nomine ap-
pelletur.

*M. Quod est prima tabula praeceptum
primum?*

Deut. 10. d. 12.

3.
Deut. 5. d. 3. 4.
7.

A. Deus sic est eloquutus, A V D E
ISRAEL: EGO SUM DOMINVS
DEVS TVVS, QVI TE EDVXI
EX DOMICILIO SERVITVTIS
EGYPTIAE. NON HABEBIS
DEOS ALIENOS CORAM ME.

*M. Quare nos primum commune facit,
SE DOMINVM DEVM NOS-
TRVM ESSE.*

Deut. 10. d. 12.

A. Illis verbis eius Immensa infinitaq;
majestas, potentia, bonitas explicantur,
nosq; pariter parendi summa necessitate
astrin-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

τον, τελοποιήσας δικαιοσύνης χάριν, ἵνα
ἡγῶμαι, προσάθοντα τὰ καλά, καὶ ἀπαγο-
ρεύοντα τὰ κακὰ.

Δ. Ἡ πρώτη πλὴν τίνα περιέλιπεν;

Μ. Τὰ ὀφειλόμενα ᾧ Θεῷ τῷ σωτηρίου ἔρ-
γα. ἢ περιέχονται αἱ πρῶται τέσσαρες ἐν-
τολαί.

Δ. Ἡ δευτέρα τί διδάσκει;

Μ. Πρὸς ἀγάπην καὶ τὰ εἰς ἀλλήλους χα-
θίσκοντα ἡμᾶς παιδεύει, ὥστε ἡ τὰ λοιπὰ ἐξ
προσάγματά ἐστιν ὅπως ὁλος ὁ νόμος διέχῃ
ἐπιτολὰς πάντως περιέχῃ, ὅθεν καὶ Διεκάλο-
γος προσηγορεύθη.

Δ. Τί ἐστὶ τὸ πρῶτον ἐντάλμα τῆς πρώτης
πλακῆς;

Μ. Ὁ Θεὸς ὅπως ἐχρήσεν. Ἀκούε Ἰσραὴλ,
ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς σου, ὅστις ἔζητα γόνι-
μι σου γῆς ἀνυπόβητον, ἔξ αἰῶνος ἀρχαίας. Ὁ
ἰσχυρὸς σου θεοὶ ἕτεροι ἐνώπιόν μου.

Δ. Τίνος ἐνεκα πρῶτον ἐπαμνῶ ἡμᾶς, ὅτι
Κύριος ὁ Θεὸς ἡμέτερός ἐστι;

Μ. Ταῦτα τὰ ῥήματα τῷ ἄμετρον καὶ ἄπει-
ρον αὐτοῦ μεγαλότητι, καὶ δυνάμει, καὶ φι-
λανθρωπῶν ἀγαθῶν καὶ ἡμᾶς ὑπακούσαν ἀν-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

τοῦ σωαναναγχεῖται, ἰάν μὴ ᾧ τε διωατω-
τάτω ἱνακίμωται, καὶ πρὸς τὸ χρηστότατον
καὶ μεγαλοδωρότατον ἀχαριστῇ ἰθὺλωμα
Δ. Τί βούλεται εἰς αἶς προσάτη μὴ ἔχει
ἀλλοτρίους θεοὺς ἐνέπιον αὐτῷ.

Μ. Πᾶν εἰδωλολατρίας γένος ἐνθάδε ἀ-
παγορεύεται καὶ ἀποδοκιμάζεται.

Δ. Ἡ εἰδωλολατρεία τί ἐστὶ ;

Μ. Τὸ τῶν κτισμάτων ὀφτινιοῦν θεϊκῶν
λατρίας προσάτην, ἢ ἐπ' αὐτοῖς ὡς θεοὺς
οὖσιν ἑλπίζειν, καὶ πρὸς αὐτοὺς καταφύ-
γαν τῶν γὰρ ὡς πάντων τῶν μυστῶν ἀσ-
χιστον ὁ Θεὸς βδελύσσεται. αὐτῇ γὰρ μόνον
τῇ μεγαλειότητι ἢ θεϊκῇ τιμῇ, καὶ τῇ ἀγα-
θότητι ἢ ὑπερβούλῳσῃ ἡμῶν ἀγαπῇ ὀφεί-
λεται ἐπ' αὐτὴν καταφύγειν ἡμᾶς, καὶ εἰς ἀ-
μηχανία ὁποιαδὴποιοῦν γενομένους βοή-
θειαν καὶ ὀπτικῆρίαν παρ' αὐτῷ αἰτεῖσθαι,
καὶ τῇ αὐτῇ χαλογραθία ἡμᾶς τε καὶ τὰ
ἡμέτερα πάντα προθύμως ἀνατιθεῖναι εἰς.
Δ. Τί σημαίνει τὰ τελευτάα ῥήματα, Εὐφ-
πίον μὲν,

Μ. Ὅτι οὐδὲν αὐτῷ παντὶ ἡμῶν χρυσίον καὶ
ἀργυρὸν ἐστίν, ὥς μὴ εἶναι ὃ Θεὸς ἐνέμλο-
τατος.

Præceptum. 1. Idololatria damnata.

astringimur, nisi & contra potentissimum *Mal. 1. b. 3. 6*
repugnare, & in benignissimum, benefi-
centissimūmq; ingrati esse velimus.

M. *Quid est quod edicit nobis, NE
HABEAMVS DEOS ALIENOS
CORAM SE?*

A. Idololatria omnis his verbis prohibe-
tur, ac damnatur.

M. *Quid est Idololatria?*

A. Rebus vllis conditis diuinum cultum *Psal. 115. b. 8. 9*
tribuere, aut in illis vt dijs quibusdam, fi- *Math. 4. b. 10.*
duciam, perfugiūmve habere : quod pa-
trare, scelus esset maximè detestabile. Ip- *Deut. 10. b. 12.*
sius enim solū maiestati diuini hono- *23. d. 20. 21.*
res, ipsius bonitati singularis ille noster *Math. 23. d. 37*
amor debetur: ad illius opem confugere, *Psal. 50. c. 14*
ab illo in terroribus periculisque omni- *25. d. 23*
bus opem atq; auxilium petere, & expe- *Psal. 79. d. 13.*
ctare: illius benignitati nos nostraq; om- *95. a. 6. 7. &*
nia deberi, gratis animis agnoscere, in- *100. a. 1. 2. 3*
genuēque confiteri oportet. *Ioh. 3. d. 27.*
1. Cor. 4. b. 7.
Iaco. 1. c. 17.

M. *Suprema illa verba, CORAM ME,
aut IN CONSPECTV MEO,
quid sibi volunt?*

A. Nihil tam penitus absconditum esse, *Psal. 7. b. 9. &*
aut in occulto latere, quin Deo notissi- *33. d. 14.*

B. ij.

mum

Vnde Deus colendus. Deus omnia videt.

*Esa. 39. 13.
Mar. 5. 4. 8.
15. 2. 4.*

num sit, atq; apertissima: & proinde non voce, manifestisq; solùm vitæ actionibus, atq; externa specie, sed intima etiam atq; sincera puræ mentis sanctitate Deum, illumq; vnum, præterea neminem, piè colendum esse atque venerandum.

M. Summatim expone, quos maxime putes hanc in legem peccare?

*Leuit. 19. 31.
Esa. 3. 19.
& 47. 9.
Deut. 18. 19.
30.
Mar. 15. 4. 2. 3.
1. 6. 9.*

A. Idololatræ vt dixi, omnes, omnes arioli, augures & coniectores, incantatores, venefici, magi, sagæq; omnes, omnesq; qui ad illos deferunt, illisue fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falsa vanæque docent: præterea qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, sed inanibus suis somnijs aut coniecturis ducuntur: deniq; qui res vllas conditas, supra, aut æquè atque Deum conditorem metuunt, amant, aut magnificiunt: hi omnes, hijsque consimiles vniuersi hanc legem violant.

M. Recita iam præceptum secundum.

*Exo. 20. 4. 2.
29.*

A. SIGNVM SCVLPTILE, AVT SIMV-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

πατον: καὶ διὰ τούτ' ὅτι ἡμῖν προσήκει μὴ μό-
νον διὰ τὸ φωνῆς καὶ τὸ ἔξωθεν τῷ βίῳ πράξι-
ων καὶ προαποικητῶς, ἀλλὰ τῇ ἐνδοθεν καὶ
ἀκισβόλῳ καθαράς ψυχῆς ὑπερβία τὸ ἵνα
Θεοί, καὶ μηδὲνα ἄλλον, ὁσίως τιμᾶν καὶ δι-
ραπιεύειν.

Δ. Εἰπέ μοι διὰ βραχίον, οὗς μάλιστα εἰς
τόνδε τὸ νόμον ἀσεβῶν νομίζης.

Μ. Πάντες, ὡς προλαβὼν ἱερῶν, οἱ εἰδωλο-
λάτραι, καὶ οἱ χρησμολόγοι καὶ οἰωνοπόδοι, καὶ
οἱ μάντις, καὶ οἱ ἱερεῖς, καὶ οἱ φαρμακίαι,
καὶ ἡ μάγοι, καὶ πᾶσαι αἱ φαρμακίδες,
καὶ πάντες οἱ τοιοῦτους ἐπιρὼνιοι, ἢ ἀσ-
τοῖς πιστεύοντες, ἐπὶ δὲ πάντες οἱ ψευδοπρο-
φῆται, οἱ τὰ ψευδῆ διδάσκοντες: πρὸς τοῦ-
τοις, ὅσοι καὶ τῷ Θεῷ λόγῳ καταχρῶνται, ἢ
τὴ μεγίστης αὐτὸ κρίσις οὐκ ἀξίωσιν, οὐδὲ
τοῖς αὐτῷ παραγγέλμασι περὶ ἀρχῆσιν,
ἀλλὰ τοῖς ἰδίῳις ἐκφυγίοις ἢ ὑπονοίαις τὸ
νομῷ προσέχουσι: τὸ τέλος, οἱ τῷ χρισμά-
τι ὅτι οὐκ ἢ μᾶλλον ἢ ἴσως τῷ χριστῷ Θεῷ
φοβουμένων, ἢ ἀγαπῶσιν, ἢ περὶ πολλὰ ποι-
οῦνται, πάντες τοιοῦτοι εἰς τὸν πλημμε-
λῆσι τὸ νόμον.

Δ. Λέγε νῦν τὸ δευτέρου ἐκτελεῖν.

Μ. Οὐ ποιήσας σιαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ πατ-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

31 ἥς δ' μοίωμαι, ὅσα ἐν ᾧ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα
 32 ἐν τῇ γῇ ἔστω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑπο-
 33 ἔστω τῆς γῆς. οὐ προσκυλήσεις αὐτοῖς, οὐ-
 34 δε μὴ λαβρεύσεις αὐτοῖς. ἐγὼ γὰρ εἰμι Κύρι-
 35 ος ὁ Θεός σου, Θεὸς ἰσχυρὸς, ζήλωτής, ἀπο-
 36 διδοὺς ἁμαρτίας παλίνων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ
 37 πείνω καὶ τετάρτῳ γενεᾷ τῆς μισῆσίν
 38 με, καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀ-
 39 γαπῶσί με, καὶ τοῖς φυλάσσουσιν τὰ προστά-
 40 ματά μου.

Δ. Διόκοι μὲν αὖ οὗτος ὁ νόμος τὰς τῶν πλα-
 τῶν τε καὶ τῶν γραφῶν τέχνας ἀποδοκιμάζειν
 ὥστε καὶ ἔχειν ὅλως εἰκόνας οὐχ ὅσιον εἶναι.

Μ. Ηκιστά γε: καὶ γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ
 πλακί οὐ περὶ τῶν τεχνικῶν ἔργων τῶν πρὸς
 αἰθρωπίας καὶ πολιτικᾶς χρείας ἀναγ-
 καίων, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λαβρίας
 προσκέντῳ ὁ λόγος.

Δ. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ διακοινα τῇ ἐντολῇ ταύτῃ;

Μ. Εγ-

Præceptum secundum.

SIMVLACHRVM VLLIVS REI, *Leuit. 16. 23*
QVÆ AVT SVPRA IN COELO, *Deut. 4. c. 15*
AVT INFRA IN TERRA, AVT *16. 17. 18. 19*
IN AQVIS INFRA TERRAM *Esa. 40. d. 18.*
SIT, NON EFFINGES: EA NON
VENERABERIS NEQVE CO-
LES. NAM EGO SVM DOMI-
NVS DEVSTVVS, ZELOTYPVS
QVI PARENTVM INIQVITA-
TEM ETIAM IN LIBERIS
VINDICO, AD TERTIAM VS-
QVE QVARTA' MQVE PRO-
GENIEM OSORVM MEI: CLE-
MENTIA' QVE VTOR AD MIL-
LESIMAM VSQVE PROGENI-
EM, ERGA MEI AMANTES,
MEA' QVE PRÆCEPTA CON-
SERVANTES.

*M. Videri possit hac lege pictorum ficto-
rumq, artificia condemnari, ita ut fas nō
sit ullas omnino imagines habere.*

*A. Nequaquam: in prima enim hac ta-
bula minimè de rebus artificiosis, quæ ad
humanos civilesque vsus expetuntur, sed
de ijs tantum, quæ ad Dei cultum perti-
nent, agitur.*

*M. Quanam est igitur huius præcepti
sententia?*

B. iij.

A. Hoc

Mat. 23. c. 30
21. d. 36. 37

Præceptum. II. Idola fugienda.

Ex. 20. 1. 2.
Deut. 5. 8. 9.

Psal. 97. 6. 7.
Esa. 44. 17.

14. Hoc secundo præcepto prohibet Deus primum ne imagine vlla ipsum imitari, vel adumbrare, querere, aut colere conemur. Secundo ne simulachra ipsa veneremur, aut illis quoquo modo ad Idololatricam aut superstitionem abutamur, interdicit. Verum vt Deum solum, non ad nostrum arbitrium libidinemque, sed pura atq; integra mente verèque, quemadmodum nobis suo ipsius verbo præscriptum est, colamus, & veneremur.

M. Quam ob causam Deum corporea spectabiliq; forma effingere nefas est.

Psal. 113. 4. 5.
Deut. 10. 3. 4.
Esa. 40. 18.
Eccl.

Ioh. 4. 24.
Rom. 1. 20.
3. 23.

15. Quia corporea, infirma, inanima, vanaque effigies aut imago nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinita, immensa incomprehensibili magnitudine, maiestateg; , communitatem habere, nec vllam eius similitudinem speciemue gerere potest.

Gen. 1. 26.
Psalm. 138.

M. Quænam colendi morem hic condemnas?

Leuit. 26. 1.
Deut. 4. 19.
Eccl. 5. 9.
Psal. 97. 6. 7.
Eccl. 115. 6. 8.
Esa. 44. 17.
Alti. 7. 41.

16. Quum precatione vsuri, nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abijcimus, nudato capite, aut alia significatione, illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset.

M.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Μ. Ἐνταῦθα δ' ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει πρῶτον μὴ ὅπως μὴ πηρώμεθα δι' εἰκόνας αὐτοῦ ἡγενοσιν αὐτοῦ μιμησώμεθα, ἢ ἀπὸ χάρου, ἢ ζήτησιν, ἢ τιμῆς· ἔτι δὲ ταῖς εἰκόσιν αὐταῖς προσκυνοῦν, ἢ τῷ ὁπωσοῦν εἰς εἰδωλολατρείας ἢ δεισιδαιμονίας παραχρᾶσθαι. προσηλὶ μὲν οὖν τ' ὁ Θεὸς μόνον, μὴ κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἀρίστον ἡμῶν, ἀλλ' ἀγνῇ καὶ χεθαρά διασείας, καὶ ἀληθῶς, ὡς ἐκείνος ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ διατάξας, ἵνα πιστεύσιν καὶ σίβεισιν.

Α. Διὰ τί δ' ὁ Θεὸς σωματικῶς τινα καὶ ὁρατῶν μορφῶν ἀρμόζειν οὐκ ἐπιβίβει;

Μ. Ὅτι σωματικῶς, καὶ ἀδινῶς, καὶ ἄψυχος, καὶ μάταιος εἰκὼν τῷ Θεῷ, ὅς ἐστι πνεῦμα ἀθάνατον ἐστίν, καὶ ἀπρόν τι καὶ ἀμείδιον, καὶ ἀχρητάληπτον μέγεθος καὶ μεγαλειότητα χέκτηται, οὐδὲν προσοικίνας, μηδὲ παταλῶς ὁμοία εἶναι δύναται.

Α. Ὅποιον οὖν τὴ λατρείας εἶδος ἀποδοκιμάζει ἐνταῦθα;

Μ. Ὅταν προσευχὰς ποιῶντες μίλλοντες πρὸς εἰδωλα τρεπώμεθα· προσπίπτοντες αὐτοῖς ἐκτενέως αὐτὰ, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, ἢ καὶ ἄλλῃ τινὶ σημεῖῳ τιμῶν αὐτοῖς ἀποδιδώμεν, ὡς ἂν οἱ ὁ Θεὸς παρὼν ἰσχυρῇ ἡμῶν ἐν εὐχαρίσιν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Α. Τὰ προσηλασμένα τῇ ἐστολῇ πάντῃ
παράνομον λέγει.

Μ. Εγὼ γὰρ ἄμι κάρως ὁ Θεὸς σε, ζῶν-
της, ἀποδοιδὸς ἁμαρτίας πατέρων ἐστὶ
τίμα, ἐστὶ τρέφει καὶ τετάρτῳ γυναι-
καὶ τοῖς μισθοῖς.

Α. Τίος ἐστὶν μνήμῃ τοῦτον ποιεῖται
ὁ Θεός.

Μ. Εἰ οἱ Θεοὶ καὶ Κύριοι ὀνομάζονται ἑαυτῶν,
ἀποτρίμναι ἡμῖν πνεύματι, τῇ μεγαλο-
ταῖ ἡμῶν καὶ τῇ χρηστότητι αὐτῶν (ὡς καὶ ἐν
ἐκτοῦ) προσηλασμένοι, ἑαυτοὺς οὕτως ὡς αὐ-
τῶν βελονῇ ἀρμόσασθαι. τὸ δὲ ζῆλοισιν
ὄνομα προσάπτει ἑαυτοῖς σημαίνει ὅτι τῶν
προσηλασμένων αὐτῶν προσκυμῶσιν οὐδὲν
κοινῶν δὲ μέτριοι ἀνέχεται ὄρεν.

Α. Μὴν τι ἄλλο παραζεύγεται πρὸς τὴν
λέξιν τῇ εἰδωλολατρίας;

Μ. Οὔτως ἡμῶς τῇ εἰδωλολατρίας, ὁ αὐτὸς
ὅστις ἐστὶν βδελύσσεται, μᾶλλον ἐπὶ τῇ
ἐκτοῦ, ἀφ' οὗ οὐ μόνον τοὺς πλημμυλοῦντας,
ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας καὶ ἀπογόνους αὐτῶν
τιμωρίσας.

Α. Διὰ

{εἰρησίν}
 {αμύλτα}.

{επιτρέψω}
 {επιτρέψω}
 {επιτρέψω}
 {επιτρέψω}

Dei Maiestas, Zelotypia

M. *Clausulam huic praecepto additam
repete.*

A. **NAM EGO** (inquit) **SVM DO-**
MINVS DEVS TVVS, ZELO-
TYPVS, QVIPARENTVM, IN-
IQVITATEM ETIAM IN LI-
BERIS VINDICO, AD TER-
TIAM VSQVE QVARTAMQVE
PROGENIEM OSORVM MEI.

*Exo. 20. 5.
Deut. 5. 9. &
6. 15
Thi. 78 f. 58.*

M. *Quamobrē hac commemorat Deus.*

A. **DEI** atque **DOMINI** vocabulis
sefe nuncupans, etiam atque etiam mo-
net, vt tum ad maiestatem, tum ad be-
nignitatem suam, sicuti, antē dictum est
respectum habentes, ad ipsius arbitrium
nos totos accommodemus. Zelotypia
verō nomine declarat participem, aut
cōfortem secum venerationis suae se nul-
lo modo tolerare posse.

*Deut. 10. 12.
13.
3. Reg. 18. f. 39
Malac. 1. 5. 6
1. Tim. 6. 15.
16.*

M. *Ecquid praeerea additum ad probi-
bendam Idololatriam?*

A. **QVOD** nos magis ab Idololatriae pecca-
to, quod tam vehementer detestatur, re-
frinet, minatur se non in maleficos tantū,
sed in eorum etiam liberos posterōsque
vindicatorum esse.

*Exo. 34. 7.
Esa. 14. c. 20
21.*

C. y.

M.

Dei Cindilla, Misericordia. Præceptū. 3.

M. *Perge porro quod reliquū est in hac lege explicare.*

*Deut. 5. 1. 10.
Em. 34. 6. 7.*

A. Quemadmodum Deus grauitè minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audeamus: ita prolixiùs adhuc de sua clementia, bonitatēq; promittendo, nos ad sibi parendum allicit: confirmans cum ijs omnibus, qui se amant, suisque præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiam posterum multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum.

M. *Quum antea ultionem tertia, aut summum quartæ generationi denuntiet: quid est, quòd hic clementia sua aliquos millia comprehendat.*

*Psalm. 104. 3. 8.
105. 1. 2. 3.
106. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.
107. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.*

A. Ut demonstrèt ad facilitatem se beneficiamq;, quàm ad acerbicatem atque asperitatem impendiò magis esse propensum.

M. *Perge iam ad tertium mandatum.*

*Exod. 20. 1. 7.
Leuit. 19. 1. 12.*

A. NOMEN DOMINI DEI TVI INANITER NON VSVRPABIS: NEQVE ENIM SINET IMPVNITVM DOMINVS, QVI EIVS NOMEN INANITER ADHIBVERIT.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Α. Διέλαθι νυν τ' λαπόμυροι τ' ὀστολῆς ταύτης.

Μ. Ωσπερ ὁ Θεὸς δεινῶς ἀπέλατ' εἰς αὐτὴν θιλάματι ὀσφυτιοῦσαι τιμῶμεν, οὕτω σαφίστεροι ἔτι πρῶτος καὶ φιλόστροφος ἰσχυρῶς ἐπαγγελία μιν, πρὸς τ' εὐπείθειαι ἔναι αὐτῶς ἡμᾶς προσάγει· ὑπισχνούμενος μὴ μόνον ἀπασιν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὴν, καὶ τὰς ὀστολὰς αὐτῆς τηρεῖσιν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς τῶν ἀπογόνων αὐτῆς χιλιάτι πλεονομήτον ἔξαι.

Α. Επεὶ δὲ πρότερον τιμωρίαν τῇ τείτῃ ἡ πλεῖστον τετάρτη γενεὰ ἠπείλησε, πῶς νυν ἡμάρταναν χιλίοις παρῆλθεν λέγει.

Μ. Ἰνα φανερόν ποιῇσθ' ὅτι πολλῶν μᾶλλον ἔδεται ὁ χρηστὸς καὶ ὁπίσθιος ὄντας· ἡ πικρὸς καὶ τιμωρητικὸς φαίνοσθαι.

Α. Μίτιθ' δὲ ἐπὶ τ' τέτλιω ὀστολῆς.

Μ. Οὐ λέγει τ' ὄνομα Κυρίου τῷ Θεῷ σου ἐπὶ μακάριον. οὐ γὰρ μὴ καθαρὸς Κύριος τὸν λαμβάνοντα τ' ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ μακάριον.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Α. Τί ἐστι τὸ λαμβάνειν τοῦτομα τῷ Θεῷ
ἐπιματῶ;

Μ. Τὸ αὐτὸ ἢ αἰς βλασφημίαν, ἢ αἰς ἐπιδιώξιν, ἢ αἰς φαρμακείαν, ἢ αἰς χετέραν, ἢ αἰς ἀπροβούλητον ἢ ἀπροσέχον ἢ ἢ ἀθέτητον ἔργοις χεταχρῆσαι, καὶ δὲ καὶ τὸ τὸ Θεῷ ἢ ἀπαιεῖ, διομαίει, αἰ μὴ ἐπὶ λόγῳ ἀφῆας τοχθε-
ται μὲν πλείους ἐνδοξῶς τῷ το ποιῶντι.

Α. Οὐκ ἄρα διωκόμεθα τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ
ἐν τῷ ὁμοίῳ ὁρῶς χρῆσθαι;

Μ. Διωκόμεθα γὰρ : ὅταν ἐπ' αἰτία δικαίᾳ
τὸ ἔργοις δεχόμεθα, ὅπως δηλαδὴ ἢ τὸ ἀλό-
γηται τῇ μαρτυρίᾳ ἐκκαταδῶ, καὶ μάλιστα
μὴ ἀρχόντος τινὸς ἡμῶν ἢς τῷ το προση-
λαμβῶν, ἢ καὶ δι' ἄλλας μεγάλας καὶ ἀξιό-
πρεπες αἰτίας, αἵσι ἵνα τῷ Θεῷ τὸ αὐτὸ τι-
μολογῶν δέξαι ἐκκαταδῶν πολλοῦτοιο, ἢ αὐ-
ξωμεν, ἢ καὶ τὸ τὸν ἀνθρώπου πρὸς ἀλλό-
λους ἐμύσταις ἢ ἐνοσίαν ἐκκαταδῶν. ὅταν
δὲ πρὸς τριαύτῳ ἡμῶν αἰτία προσηνέχη,
ὅταν ἡμῶν λαμβάνειν ἔσται, ὅταν τῷ ἢ φο-
βῶν τῷ Θεῷ μένει ἡμετέρῳ, καὶ ὅταν με-
δῶς, ὀνόματι χρωμένοις.

Α. Τί ἐστὶν αἰτία ὅταν τὸ ἔργοις;

Μ. Λέγει ὅτι ὁ καθαρίσθαι κύριος τὸ λαμ-
βάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματῶ.

IT . Δ

III C

Δ. Διὰ

ΕΥΤΡΟΠΗ
ΕΥΕΝΕΚΤΙΑ

ιδουαυ.

Abusum divini nominis vetatur.

M. Quid est inanis usurpare nomen Dei?

A. Est ad blasphemiam, incantationem, veneficium, exorcismum, periurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium iurandum abusi: Deum, ut nisi iusta de causa, magnaque adhibita reverentia, vel semel nominare.

*Ex. 20. 7.
Levit. 24. 16.
Mat. 23. 17.
1. Tim. 1. 6. 10.
Mat. 23. 33.
34
Psalm. 113. 2. 1. 3.*

M. Non potest ergo Dei nomen in iurando recte adhiberi?

A. Potest profecto, cum gravi de causa iurandum iuramus, ut aut verum testimonio confirmemus, precipue, legitime alicuius potestatis accitu ad id evocati, aut ob alias res magnas atque graves, ut vel Deo suus honos atque gloria conservetur, aut cumulatius etiam augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines coniunctio benevolentiaque retineatur. Huiusmodi aliqua oblata occasione sacramento contendere licebit, venerando venerandique Dei tantum nostri, non ullius cuiusquam alterius, nomine adhibito.

*Ex. 22. 11.
Ios. 24. 12.
Psalm. 119. 105.
1. Cor. 1. 11.
Gal. 3. 17.
Heb. 6. 16.*

M. Quid deinceps in loco est?

A. NEQUE ENIM IMPUNITUM (inquit) SINET DOMINUS, QUI NOMEN EIUS INANITER ADHIBERIT.

*Ex. 22. 11.
Levit. 24. 16.
Job. 2.*

C. iiii.

M.

In iurando solum Dei nomen adhibendū.

M. Cur in diuinum nomen iniuriosis pecuniæ hic nomina proponuntur?

Leuit. 19. 12.

Ex. 22. 30. 4.

34. 14.

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus estimaret, vt impendentem vindictam cernentes, eo studiosius ne iniurias illi faciamus, caueremus.

M. An ergo nefas esse putat, diuina aliorumque hominum, aut rerum nomina in sacramento interponere?

Ex. 22. 11.

T. sal. 63. 4. 12.

Heb. 6. 4. 10.

Dom. 6. 4. 13.

6. 10. 20.

Ies. 27. 4. 7.

I. 3. 3. 16.

A. Omnino: iurandum enim dare idem est, atque eum, per quem iuramus, & veritatis testem, & si peieremus, periurij nostri ultorem punitoremque constituere: quam laudem intelligendi vindictamque maleficia omnia diuinæ solùm sapientiz atque maiestati debitam, alijs personis rebusque impartire immane scelus esset.

Ex. 16. 23.

6. 20. 4. 9. 10.

11. 6. 3. 1. 13.

Leuit. 23. 4. 3.

Dom. 4. 4. 12.

13. 4. 15.

Ex. 30. 4. 12.

Gen. 1. 4. 1. 3.

Heb. 4. 3. 6.

9. 10.

M. Recita iam proximum præceptum.

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet. DIEM SABBATI SANCTE AGERE MEMENTO, SEX DIEBUS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA, SEPTIMO VERO DIE, QUOD EST DOMINI DEI TVI SABBATVM, NVLLVM

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Δ. Διὰ τί ἰδίᾳ ἀπελθεῖ ὁ Θεὸς τῆς εἰς τὸ
δογμα αὐτῷ ὑβρικόσιν;

Μ. Ἰνα δηλώσῃ ὅσον τῇ τῷ ἰδίᾳ ὀνόματος
δόξῃ χαίρει, ὅπως ἡμεῖς ἐπιτακιδόλων τίνων
τιμωρίαν ὀρώντες, κατὰ δυνάμιν εὐλαβώ-
μιθα, μὴ ἀτιμίαν προσφέρωμεν αὐτῷ.

Δ. Ὅσον ἀθέμιτον εἶναι νομίζεις, τοὺς δαί-
μονας ἢ ἄλλους ἀνθρώπους, ἢ καὶ πράγματα
ὁμόσαι;

Μ. Κομιδὴ γε: τὸ γὰρ ὁμόσαι οὐδὲν ἔστι
ἔλλο, ἢ ἐκένον δι' ὀμνυομένην, ἢ τὴν ἀληθείας
μάρτυρα ποιήσασθαι, καὶ εἶναι ἐπιτακιδόλων,
αὐτὸ τὸ ἐπιτακιδόλων τιμωρόν καὶ ἐκδικητὴν
καλέσαι. ταῦτ' οὖν τίνων τιμῶν, διλονοῦσι
τὸ εἰδέναι τε καὶ κολάζειν πᾶσαν μοχθηρίαν,
τῇ τῷ Θεῷ μόνον σοφία καὶ μεγαλότητα
προσέκησαν, τὴν ἐκ' ἄλλων ἢ προσώπων, ἢ
πραγμάτων μετακομίζον τὴν ἀκρας αὐτῇ
ἀσιβείας.

Δ. Λέγε νυνὶ τὴν ἐπιτακιδόλων ἐντολήν.

Μ. Ἡ τετάρτη ἐντολή, ἢ καὶ τῇ πρώτης πλα-
κὸς τελευταία, ὅπως ἐχρ. Μνήσθητι τίνων ἢ
μίσαν τῇ σαββάτων, ἀγιάζον αὐτῶν. καὶ
ἐξ ἡμέρας ἐργάση, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἐρ-
γα ὅσα. τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σαββάτα καὶ

D.j.

Κυρίως

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

23 Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου ὄντι. ὃν ποιήσῃς ὃ
 23 αὐτῇ παρ' ἔργον, σὺ, καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυ-
 23 γάτη σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου,
 23 ὁ βεῦς σου, καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, καὶ πᾶν
 23 κτήνός σου, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν
 23 οἱ. ἐν γὰρ ἐξ ἡμέρας ἐποίησε Κύριος τὴν
 23 οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ
 23 πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡ-
 23 μέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. διὰ τοῦτο ἠυλόγησε Κύ-
 23 ριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγία-
 23 σεν αὐτήν.

Δ. Τὸ Σάββατον ὄνομα τί σημαίνει;

Μ. Τὸ μὲν Σάββατον, ἴαν μεθερμηνεύου-
 ται, σχολή ἢ ἀνάπαυσις λέγεται. ἐν δὲ αὐτῇ
 γὰρ ἡμέρᾳ οἱ ἑβραῖοι πᾶσαν ἀνθρωπίνης
 ἀσχολίας χρῆαν φεύγοντες ὀφείλουσιν, ὅπως
 τῇ τῷ Θεῷ λαζείᾳ καὶ ἑβραῖα ἐπιμελῶς
 προσληπαρεῖν διωκόμενοι.

Δ. Πῶς καλεῖται ἡμεῖς ὁ Θεὸς ταύτῃ μιμη-
 ὄντι, ὅτι αὐτὸς ἐποίησε;

Μ. Ὅτι τὰ λαμπρὰ καὶ περιττὰ τῆς πα-
 ραδόξου τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς βε-
 βαίως ἐμφύεται, καὶ ὁξυτέρως πῖνας, ὁρμῆς
 ἐνεργάζεται. οἱ γὰρ δῦλοι τοῦς διαπόντας,

affixus est
 p. 194 verso

Præceptum 4. Sabbatum sanctè habendum.

LVM OPVS FACIES, NEC TV,
NEC FILIVS TVVS, NEC FILL-
A TVA, NEC SERVVS TVVS,
NEC ANCILLA TVA, NEQVE
IVMENTVM TVVM, NEQVE
APVD TE DEGENS PEREGRI-
NVS. NAM SEX DIEBVS PER-
FECIT DEVS COELVM ET
TERRAM ET MARE, ET QVIC-
QVID IN ILLIS CONTINE-
TVR, SEPTIMO QVIEVIT. I-
TAQVE DIEM SABBATI SA-
CRVM, SIBI QVE DICATVM
ESSE VOLVIT.

*M. SABBATI vocabulum quam
habet significationem?*

*A. SABBATVM, interpretatione expli-
catum, vacatio aut quies dici potest: nam
eo die pij humana opera omnia missa fa-
cere debent, vt diuina religionis sancti-
tatisque studia diligenter colere possint.*

*Exo. 16. d. 33.
Leuit. 16. c. 31.
Iero. 17. c. 31.
Luc. 13. c. 36.
Ex. reb. 46. c. 3
Mar. 6. c. 2.*

*M. Quamobrem suum nobis factum
Dominus ad imitationem exposuit?*

*A. Quia insignia præclaræque exempla
humanis mentibus penitus insident, sti-
mulosque admovent acriores. Dominos
enim serui, & parentes liberi perlibenter*

*Tob. 3. b. 12.
Iob. 13. b. 13. 19
1. Cor. 4. d. 15.
16. c. 11. a. 2.
Eph. 5. a. 2.*

D. ij.

imi-

Sabbati rectus usus.

1. Pet. 2. d. 21.
f. 42.

imitando exprimunt. Maximè verò omnibus est optabile, vt mortales Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similesque præberent.

M. Sabbati piè colendi quanam est ratio?

Mar. 6. d. 2.
Luc. 4. d. 16.
Mat. 13. d. 27.
Mat. 10. d. 32.
Psal. 95. d. 2.
Esa. 56. d. 7.
Mat. 22. d. 13.
Eph. 3. d. 21.
1. Cor. 11. d. 18.
& 14. d. 26.

A. Populus in vnum locum congregari debet, vt disciplinam Christi intelligat, vt fidei suæ confessionem edat, vna voce communia vota Deo faciat, vt diuinorum factorum memoriam conseruet, vt Deo pro suis diuinis erga se meritis gratias agat, & vt mysteria sacra a Christo instituta concelebrat.

M. Ecquid præterea requiritur, vt diem Sabbati sanctè agamus?

A. Externa hæc est requies celebratioque Sabbati: præter quam quies est, colendique Sabbati ratio quædam spiritualis.

M. Quanam ea est?

Esa. 1. d. 16.
& 58. d. 13.
Heb. 4. d. 10.

A. Quum a rerum humanarum occupationumq; & studiorum nostrorum cura vacantes, Dei nos arbitrio, vt is ad suum nos sensum formet, penitus tradimus: quumque (vt sacrarum literarum verba usurpem) carnem nostrâ crucifigimus, & affic-

Gal. 3. d. 24

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

καὶ οἱ παῖδες τοὺς γονεῖς προθύμως μι-
μουῦνται. οὐδὲν δὲ οὕτως ἐυχῆς ἀξιόν ὅστιν
ὡς ἀνθρώπους Θεὸν πρὸ ὀμμάτων ἢ διανοί-
ας τιθέντας αὐτῷ μιμητὰς γενέσθαι, καὶ ὁ-
μοίους αὐτῷ ὑπάρχειν.

Δ. Τίνοι ῥόπῳ διωαίμεθ' ἀντὶ τοῦ Σάββατον
ὁρθῶς τιμᾶν;

Μ. Δεῖ τὸ λαὸν εἰς ἐκκλησίαν συλλέγεσθαι,
ὅπως τὸ τῷ Χριστῷ διδασκαλίαν μαθηά-
νῃ, καὶ τῇ πίστεως ὁμολόγησιν ποιῇ, καὶ
μὴ φωνῇ κοινᾶς δὲ Θεῷ ἐυχὰς ἀναπέμψῃ,
καὶ τῷ Θεῷ ἔργων μνημῆν διασώξῃ,
καὶ τῷ Θεῷ ἐφ' οἷς ὑπ' αὐτῷ ἐνηργετή-
το χάριτας ἀποτίμῃ, καὶ τὰ παραδο-
θέντα ὑπὸ Χριστοῦ μυστήρια ἐπιτηλῇ.

Δ. Πάτερον ἄλλῃ μὴδεὶνδὲ προσδοῖται ἢ τῷ
Σαββάτῳ ἐνσιβῆς θεραπείαι;

Μ. Ἐστὶ μὲν ἡδε σωματικὴ τις ἀνάπαυσις
καὶ θεραπεία τῷ Σαββάτῳ. χωρὶς δὲ τῆ εἰρη-
μότητος ὅστι καὶ ἄλλο ἀναπαύσειός τε καὶ σιδή-
σεως τῷ Σαββάτου ἥδ' ὅς τι πνευματικόν.

Δ. Ποῖον δὲ;

Μ. Ὅταν οὖν σχολῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων
ἔργων, καὶ περιπασμήν, καὶ ἐπιμελειῶν
ἰδίων γενόμενοι, ἑαυτοὺς ὅλως δὲ Θεῷ δώ-
μεν, ὅπως αὐτοὶ ἡμᾶς ἑαυτῷ ἀρμόσῃ· καὶ
ὅταν (κατὰ τὸ ῥητὶ τῇ γραφῆς) τὴν ἡμετέραν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

σαρκὰ σαυρῶν, καὶ τὰς ὀρμὰς καὶ κινήσεις
αἰσιν ἡγαυῶν, καὶ τὴν ποσὶν ἡμῶν
φύσιν σφραγίζοντες, ἵνα ὁ θεὸς ἡμῶν
κατασκευάσῃ. οὕτω γὰρ ἡ ἡμέρα τῆς
Σαββάτου τούτης, ἢ ἐπὶ τῇ γῆς ἰορτασμοῦ
ἐργοῦ, καὶ πλοῦτος καὶ προσηκόντως τὸ παρά-
δειγμα καὶ ἡ ὁμοιότητα μιμνήσκειται τῆς
κατασκευῆς, ἥς ἐν οὐρανῷ ἐγένετο. οὐ-
σης, καὶ ἀδελφότητος καὶ ἀγίας χαρᾶς
φειρούσης ἀπολαύσομεν ποτὶ.

Δ. Μὲν οὖν ἔστω δὲ ἰβδόμης ἐξέτης ἡμέ-
ρας ταῦτα ἀποτελεῖται.

Μ. Δὲ ἡμεῖς ἐκείνην ἡμέραν ταύτην ταῦτα δι-
σπύμεθα εἰς μὴν τινὶ καὶ μελετᾶν τῆς
δι' αὐτῶν πνεύματος ἀδελφότητος ἐκείνης, καὶ πρὸς τὸ
μὴ ἀναῖναι ἡμᾶς ῥαθύμους, ἰδίᾳ τις καὶ τακτὴ ἡ-
μέρα ὅτι ἐργῶ τούτῳ προστάσσεται.

Δ. Μέχρι τούτων τὰς τῆς προτίρας πλάκας
ὁ νόμος διετέλει, ἐν αἷς τῆς ἀληθείας τῆς
Θεοῦ λαοῦ, ἡ πᾶσι τοῖς ἀγαθῶν πηγὴ καὶ
ἀρχὴ τυγχάνει οὕσα, σωτηριᾶς τις ἐκείνης
περιέχεται, καὶ πάντα ἀδικήματα, δι' ὅν
εἰς τὸν Θεὸν ἰδίᾳ ἀμαρτάνομεν ἀπαγορεύε-
ται. Λέγει γὰρ ἐκεῖνα περὶ τῆς ἡμετέ-
ρας ἀγάπης καὶ ἰουσίας εἰς ἀνθρώπους ἐρ-
γῶν, ἀπὸ αὐτῆς τῆς πηγῆς ἀποβῆναι καὶ ἀνα-
βῆναι.

Secunda Legis Tabula.

affectionibus commotionibusque tan- *Coloss. 3. 2. 9.*
quam frenos iniicimus, vitiosam natu-
ram nostram comprimentes, vt ad diui-
nam nos voluntatem accommodemus:
eo enim pacto sabbati nostri dies quam in
hac terra celebramus, aptè & conueni-
enter exemplar, & similitudinem requi-
etis illius imitabitur, quam in cœlo sem-
piternam et perpetuæ sanctæq; oblectati-
onis plenissimam sumus habituri.

*M. Satin' erit ista septimo quoq; die ex-
equi?*

A. Oportet sanè quemq; seperatim ista *Psal. 1. 2. 3.*
secum quotidie recordari, atq; meditari: *& 84. 2. 4.*
humanæ tamen infirmitatis desideriq; ef- *Luc. 18. 2. 1.*
fugientiæ gratia, certus dies ad hanc rem *Eph. 3. 2. 3. 9. 30.*
propriè designatus est.

*M. Hactenus prioris tabula præcepta
perconsuisti, quibus vera Dei veneratio,
quæ fons est omnis boni atq; origo, breui
explicatur: noxiæq; omnes, quæ ad Deū
directò spectant, prohibentur. Nunc ve-
rò quæ sint charitatis beneuolentiæq; in
homines nostræ partes, quæ ex eodem il-
lo fonte fluunt, atque hauriuntur, & se-*

D. iij.

cunda

Præceptum 5. honor parentum.

secunda tabula cōtinētur, perge declarare.

*Exod. 20. 12.
Deut. 5. 16.
Mat. 23. 4.*

A. Secunda tabula hoc habet principiū:
**HONORA PATREM ET MATREM: VTSIS LONGÆVVS
SVPER TERRAM, QVAM DATVVS
EST TIBI DOMINVS
DEVS TVVS.**

*Thom. 1. 2. 8.
Mat. 7. 1. 10
12.
Coloss. 3. c. 10.
Heb. 12. c. 9.*

M. **HONORIS** vocabulum quam
hic habet significationem?

A. **HONOR PARENTVM**, eorum amore, timorem, obseruantiamq; comprehendit: & in parendo, inserviendō, opem ferendo illis, eosque tuendo, alendo etiam, atq; sustinendo, si quid ipsis opus fuerit, situs est.

M. *Hac lex naturalēne solum parentes attingit?*

*Deut. 17. 1. 9.
10.
Rom. 13. 4. 1.
Luc. 10. c. 16.
Leuit. 19. c. 3. 1.
1. Tim. 5. 4. 1.
Thom. 5. c. 13.*

A. Qui autoritatem habent omnes, omnes aduersus quos reuerentia est aliqua adhibenda, vt magistratus, ministri ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, **PARENTVM** nomine designantur.

N. *Principes, magistratus ceteriq; qui alijs præfunt, cur PARENTVM nomine notantur?*

Rom. 13. 4. 1.

A. Vt declaretur, quod Deus eos nobis
nostris

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Εἰς αὐτὴν τὴν δευτέραν πλὴν ὑπερβαίνειται.
 Μ. Ἡ δευτέρα καὶ τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔχει.
 Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα
 σου, ἵνα μακροχρόνιος γένη ἡβὴ τῆς γῆς. ὁ
 Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσί σοι.

Δ. Τὸ τιμὴν περὶ πάντων λέγεται ἐνθάδε,

Μ. Ἡ τῇ περὶ δὲ πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴν ἔ-
 ἵς αὐτῶν ὁφθαλμοῖς αὐτοῖς ἀγαπᾶται
 καὶ φόβου καὶ τιμῆς σπουδαίαν σημαίνει· καὶ τῇ δὲ
 οὐ φθονοῦσι, καὶ ὑπερηφάνῳ, καὶ ὑπεκρί-
 νει, καὶ ἀμύνει, καὶ δίδωσι, καὶ ἀνίστη-
 σιν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς προσδίδεται.

Δ. Πότερην δὲ τοῖς φρονήμασι γονεῖσι προ-
 σέκη ὁ νόμος αὐτός;

Μ. Πάντες οἱ ἀνθρώποι προέχουσιν, καὶ
 πάντες ὡς οὐ τιμᾶ ὅτι προέχουσιν, οἱ εὐ-
 χότοι, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ παῖδες,
 καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ συλλεβδῶν ἀπὸ
 πάντες ἡ παιδεία, ἡ σοφία, ἡ ἀρετή, ἡ τι-
 μὴ, προβαίνοντες, τῇ τῇ γονεῖς διαμαρτίας
 ἐκκλίνουσιν. μετ' ἐκκλίνουσιν

Δ. Τίτος δὲ χάρις οἱ δυνατοῖς τοῖς καὶ οἱ
 ἐν τῇ αὐτῇ, καὶ πάντες οἱ ἄλλοι προσελ-
 πουσιν τὴν γονεῖς ὀφειλὴν προσπαροφθαλμῶν.

Μ. Ἰνα ἴσμεν ὅτι μάλιστά, ὅτι ἰδμεν ἡμῶν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ ἰδίῳ τι καὶ ὁ κοινῶς
συμφέροντι. καὶ δοῦναι τὴν γονίαν ἐπινο-
μία, ἢ τοῖς ἀρχαῖσι, καὶ τοῖς προστάταις καὶ
πᾶσι τοῖς ἐν ἀξιώματι ὄντοισιν γονοκράτοις
κοινὴ δοῦναι, ἡμᾶς γινώσκει, ὅς μὴ μόνοι πε-
θεῖναι αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγνοεῖν καὶ ἀγα-
πᾶν αὐτοὺς ἡμῖν προσήκει.

Δ. Τί ἄλλο περιέχει ὁ νόμος;

Μ. Εὐεργετὲς μακρὸν καὶ μακρῶν τῇ χάριτι
Θεῷ βιώσειν βίον, ὅσοι τοῖς γονεῦσι, καὶ
τοῖς ἀρχαῖσι, καὶ τοῖς προστάταις ἀξιομαχικῶς
ἢ ὑπεροχῶν ἢ ὑποτακῶν εὐεργετοῖσι περὶ τῶν
ἑαυτοὺς παρέχουσιν, καὶ τῶν ὀφειλομένων
τιμῶν ἀποκρίνεται. τοῦ ἀντίστοιχον δὲ τοῦ ἀ-
φαιρούμενου καὶ ἀπιδουῦντας ἢ γονεῦσι,
ἢ προστάταις, ἢ ἀρχαῖσι, ἢ ἄλλοις προϊέουσιν
ἢ καὶ ὀβριζόντας εἰς αὐτοὺς, ταχέως καὶ ἀ-
προσδοκῆτως καὶ ἀπῆλως ἀποκτείνονται, ἢ βί-
ον πάντως θανάτου λυπηρότερον, καὶ ἀδοξο-
κίαν ζῆσεσθαι, καὶ τελειῶσθαι τιμωρίαν ὁ-
ρεῖται ὡς ἀπειθείας καὶ ἀσεβείας ἐκείνης ἀ-
πόστον ὡς ἀδύ.

Δ. Μετάνιωσεν ἐπὶ νῦν τὸ ἐκτὸν ἑλπίσας.

Μ. Οὐ φοβούσης.

Δ. Μὴν ἰσχυρῶς ὁ νόμος τῶν τοῦ ἐπὶ τῆς
ἐκτὸν ἑλπίσας, καὶ τῶν ἄλλων καὶ ἄλλων.

fratna non
ad millo
imperium
de lrecho rebus

μετάνιωσεν
μετάνιωσεν

Parentum nomine Magistratus notantur.

nostro, reipublicæq; commodo donauerit. Atq; ita P A R E N T V M nomine, quod principibus, magistratibus alijsq; superioribus tribuitur, commonemur, vt illis non pareamus solum, verumetiam vt eos reueremur, atq; amemus. *Heb. 13. c. 17.*

M. *Quid deinceps in hac lege est?*

A. Longam eos beatamq; vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, alijsq; superioribus dicto audientes fuerint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contræque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus alijs minus se obediētes præbuerint, aut contumeliosi in eos fuerint, illos aut citò repentinòque cum ignominia morituros, aut vitam quamvis morte acerbiorē turpioremque traducturos esse, qui etiam ad extremum contumaciæ scelerisque sui pœnas apud inferos sempiternas sustinebunt. *Exod. 20. c. 12. Dent. 5. c. 16. Eph. 6. c. 2. 3.*

M. *Sextum iam quod sit præceptum dicite.*

A. NON OCCIDES.

M. *Satisne legem hanc observabimus, si manius ab homicidio, sanguineque, in-*
E. ij. tegram

Exod. 20. c. 13. Dent. 5. c. 17. Math. 5. c. 21. & 19. c. 18. Iacob. 2. c. 11.

Præceptum 6. Cædis & odium vetantur.

tegræ seruabimus?

Math. 5. d. 21.

22. 23. 24.

Rom. 13. c. 13.

14. 15.

Gal. 5. d. 20. 21.

Iacob. 3. d. 14.

d. 16.

A. Prohibentur etiam ea, quæ cædis occasionem aliquam habent, ut ludibria, irrisiones, maledicta, probra, conuitia, rixæ, pugnæ & similia omnia.

M. Ecquid est amplius?

Math. 5. d. 21.

A. Deus sua lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, iisque vel maximè cænit: apud Deum enim iudicem iracundia, odiumque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis homicidium esse decernitur. Hoc ergo iure diuino ista etiam vetamur.

Gal. 5. d. 20. 21.

1. Ioh. 3. d. 15.

21.

M. Si neminem ergo oderimus, abundè legi huius erit satisfactum?

Luc. 6. d. 27. 28.

Rom. 12. c. 14.

d. 17. 19. 20.

A. Deus cum odium reprobatur, benevolentiam a nobis in omnes mortales, hostes etiam, requirit: idq; adeò quidem, ut maleuolis inuidisque nostris, qui infenso, crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniâque faustè, foeliciter, & prosperè euenire optemus, beneficijs illos etiam, si factitas in nobis fuerit, afficiamus, Deoq; pro illis vota faciamus.

M. Quid est septimum præceptum?

A. NOB

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

ρὰς ἔχωμεν;

Μ. Απαγορεύειν ἁπλῶς, ἢ ἀφορμῶν πρὸς
τὸ φόνον δίδωσι, δηλονότι σκώμματα καὶ ἰω-
βασμοί, καὶ βλασφημία, καὶ προπηλακισ-
μοί, καὶ λοιδορίαι, καὶ ἱριδίαι, καὶ μάχαι, καὶ
πάντα τούτοις ὅμοια.

monach in iis
vita ferium.

προπηλα-
κισμὸς
v. iure

Δ. Ἡ ἄλλο τί ἐστ;

Μ. Ο Θεὸς οὐ πρὸς τὰς ἐξωθεν μόνον πρά-
ξεις, ἀλλὰ καὶ μετέπειτα πρὸς τὰ τῆς διανοι-
ᾶς πάθη βλέπων ἰσχυρῶς τὸν νόμον αὐτοῦ. παρὰ
γὰρ ὃ Θεὸς κριτὴ ὀργάνη καὶ μίσος, καὶ πᾶ-
σα τὴν φρονέειν, καὶ τιμωρῶνται, καὶ ἐλαττω-
θεὶς θυμῷ, φόνος ἐστ. Οὗτος οὖν ὁ νόμος ἀ-
πάρχει ἡμᾶς καὶ τούτων.

prohibet

Δ. Εάν οὖν μηδὲν μισῶμεν, ἢ νόμον προ-
σηκόντας φυλάττωμεν;

Μ. Ο Θεὸς μισῶν ἀλλήλους ἀπαγορεύων,
κελεύων πάντων ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοὺς ἐχθρούς
ἡμῶν εὐνοεῖν. ὥς καὶ τοῖς ἀπεχθῶς καὶ φθο-
νερῶς, καὶ διὰ καὶ δυσμενῶς τε καὶ ἀπλῶς
πρὸς ἡμᾶς διακινῶσις σωτηρίαν καὶ εὐτυ-
μίαν, καὶ εὐτυχίαν καὶ ἐυδωλίαν ἐπέχει. οὐδὲ
μηδὲ τὸ τοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ εὐδραὶ αἰδοῦν
ἵνα γὰρ διωκόμεθα, καὶ ὃ Θεὸς ὑπὲρ αὐτῶν
εὐχὰς ποιῶνται.

participium
pro infinitivo

καὶ διὰ πρόβλη-
vel aliquando
simpliciter
mon syllabum
frequenter

Δ. Οποῖον ἐστ τὸ ἰβδόμον πρὸς αἶμα;

ἀπεχθῶς odiose
eubonia abundantia
affluetia.

Μ. Οὐ
ἀπηνῶς sicut crudelis
ab ἀπηνῆς.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

οφοφαινα
edacitate
οινοφλυγία
vino lentia
ακολαστος
in modistis.

αντι προ μα
triali seu
αντι ναων
pro templo.

Μ. Οὐ μοιχούεις.

Δ. Τίνα διακρίσας ἐχὶ νόμος;

Μ. Καταδικάζει πάντας ἀσχεροὺς ἡδονῶν ἡ-
δος, καὶ πᾶσαν ἀσχερολογίαν, καὶ τὸ ἐν τοῖς
ὄμμασιν ἢ ἐν τῷ σχηματι ὑπάρχουσαν ἀσέλ-
γηαν, καὶ πάντα συλληβδύων ἀρεθαρσίας
σημῶνα καὶ τεκμήρια, χωρὶς δὲ τούτων ἀπα-
γορεύει ραθυμίαν καὶ ἀργίαν, καὶ ὀφθαλμίας
καὶ οἰνοφλυγίαν, καὶ ἀβρότητα περὶ τροφῶν
καὶ ἀγῶνας τε καὶ παυδίας ἀκολάστους, καὶ
ὅσα ἄλλα ἀσχερότητος ἡπτινοσοῦν ἢ ἐν
σώματι ἢ ἐν ψυχῇ αἴτια γενέσθαι εἴωθε.
κελευόμεθα γὰρ καὶ τὰς διανοίας ἡμεῶν
πασῶν ἀκαθάρτων ὀρίξιν καὶ ἐπιθυμι-
ῶν ἀγνὰς διαλερεῖν, ἐπεὶ δὲ αἱ ψυχαὶ τε καὶ
τὰ σώματα ἡμεῶν ἀπὸ τῶν ὁρίων τῶν νό-
ματι ἰσθῶνται.

Δ. Περὶ δὲ δὴ.

Μ. Ἡ δὲ δὴ ἐπὶ τῇ ὁρίᾳ, οὐ κλέψεις.

Δ. Τίνα τὸ νόμος ἀπαγορεύει.

Μ. Οὐ μόνον ὅπως μὴ ἀσχοῖμεν τὰς κο-
λαζωμένας ἐπὶ ἀνθρώπων κλοπὰς, ἀλλὰ
καὶ μηδένα ἀπατοῖμεν ἢ ἀγορασία καὶ
πρὸς ἀπατηλῇ χρώμενοι, ἢ μίση καὶ τὰς

μίσ

Præcep. 7. Adulteriū, et turpitudine omnis vetatur.

N. NON ADVLTERABERIS. *Exod. 20. b. 14.*

M. Hoc præceptum quam sententiam habere putas? *Deut. 5. c. 18.*
Mat. 19. c. 18.

A. Obscenarum voluptatum vniuersum genus, omnis verborum turpitudine, oculorum, gestusque, petulantia omnis, omnes impuritatis notæ, atque indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia item inertiaque, in cibo, potu, vestitu luxus & luxuries, ludi, lususque impudici, & quæcunque præterea ad corporis animæque foeditatem sollicitare, aut commouere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam ut mentes etiam nostras ab appetitionibus desideriisque impudicis puras conseruemus, præcipitur, propterea quod tam animæ quam corpora nostra templa sunt diuino spiritui consecrata. *Prou. 6. d. 24.*
25.
Mark. 5. d. 27
27. 29]
Rom. 13. d. 13.
1. Cor. 6. b. 9.
10. c. 13. 16.
18. 19.
1. Thess. 4. d. 3
4. 5. 7. & 5. d.
23.
Eccl. eccl. 16. 5.
49. 36.
Eccle. 33. c. 26.
1. Cor. 3. d. 16.
17. & 6. c. 15.
16.

M. Persequere reliqua.

A. Octauum præceptum est: **NON FVRABERIS.** *Exod. 20. b. 15.*
Mat. 19. c. 18.

M. Hoc præcepto quæ prohibentur?

A. Non ea solum furta vetantur, quæ humano iure plectuntur: sed etiam edicuntur, ne nundinatione aut venditione fraudulenta, mensuris dolosis, parumue legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatisque

Præceptum 8. Furta & fraudes Getantur.

*Psal. 62. b. 10.
Prou. 17. d. 23.
Esa. 5. d. 23.*

Ex. eccl. 22. b.

23.

Malac. 3. h. 5.

2. Tim. 5. e. 18.

Prou. 14. h. 20.

21. e. 31.

Iacob. 2. a. 3. 6.

et 5. d. 19. 20.

Leuit. 19. b. 9.

10. et 23. d. 22.

Deut. 22. a. 1. 2.

3. 4. et 24. e.

25. 17. 19. et

27. e. 17. 18. 19.

tisq; mercibus quenquam fallamus, né
ne iudicijs pecunia tentatis pretioque &
largitione corruptis, aut vlla alia fraude,
doloue malo adhibito, quenquam cir-
cumueniamus. Præterea, qui officium,
debitumue alteri subducunt, vt qui labo-
rum mercedem operarijs nõ persoluunt:
qui per auaritiam pauperibus indigenti-
búsque opem ferre, viduis succurrere,
orbis pupillisque subuenire, peregrinis
atq; aduenis opitulari recusant: quiq; ru-
des atque ignaros rerum non instituunt
atq; erudiunt: qui consilij expertes consi-
lio non iuuant: qui vagos errantesq; ab
errore non auertunt, neq; in rectam viam
reuocant atq; reducunt: qui afflictis mæ-
rentibúsque consolationem non adhibet:
omnésque horum similes hac lege con-
demnantur.

*M. Hoc præcepto an quicquam adhuc
præterea continetur?*

Zach. 8. e. 16.

17.

Ab. 108. 33.

*A. Omnino: Nam ex alienis damnis v-
tilitates nostras aucupãdi, aliquam etiam
voluntatem cogitationemue suscipere
hac lege prohibemur. Nam quod in ho-
mines iniuriosum est, id vel optare aut ex-
petere vitiosum est in conspectu Dei.*

M. Recita iam nouum præceptum.

A.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

μία ἀδικία ἔχοντες, ἢ κίβδηλόν τι καὶ νόθον
πολουῦντες, καὶ ὅπως μὴ ἀδικοῦμεν ἄλλον ἢ
ἐκ τῶ τὰ δικαστήρια δεκάζην, καὶ δωροδο-
κία διαφθεῖρην, ἢ ἄλλο τι δι' ἀπάτης καὶ δό-
λῳ πράσσειν. Ἐτι καὶ πρὸς τοῦτοις, οἱ ἄλλων
ὑφελόμενοι τι τῷ πρᾶσινόντων αὐτοῖς,
οἷον οἱ τοὺς ἐργάτας ἀποσερῶντες τῷ μι-
διῷ, καὶ οἱ διὰ πλεονεξίαν μὴ βυλόμενοι
τοῖς πτωχοῖς καὶ ἀπώροις βοηθεῖν, τοῖς
ὀρφανοῖς ἀμυῖαι, τοῖς ξένοις καὶ ἀποδήμοις
ἐπικουρεῖν, καὶ οἱ τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀπείρους
μὴ παιδεύοντες, καὶ οἱ βυλῶν μὴ δόντες
τοῖς βυλῇς προσδεομένοις, καὶ οἱ τοὺς πλε-
τωμένους τ' πλάνης οὐκ ἀπαλλάττοντες καὶ
εἰς τ' εὐθεῖαν ὁδὸν ἐπανάγοντες, καὶ οἱ τοῖς ἐν
δυστυχίᾳ καὶ ἀδημενίᾳ γινομένοις παρὰ-
μυθίαν μὴ φέροντες, καὶ πάντες οἱ τούτοις
παραπλήσια πλημμελοῦντες διὰ τοῦτ' ὁ
νόμος κατὰδικάζονται.

Δ. Μὴν ἄλλοτι περιέχεται ἐν τῷ παραγ-
γίλματι τούτῳ;

Μ. Μάλιστα καὶ γὰρ ἀπαγορευνόμεθα
μὴ ἐν τῷ ἀπαξ ἔχειν ζημιῶν τῷ ἄλλοτε-
ων τὰ ἴδια κέρδη καὶ ὠφελείαι θηρεύειν. τ'
γὰρ εἰς ἀνθρώπους ἀδικον, τῷ το καὶ θέλειν ἢ
ποθεῖν παρὰ Θεῷ φαῦλόν ἐστι.

Δ. Λέγει νῦν τ' ἐν γνάτῳ ἐντολήν.

Εἰ.

Μ. Οὐ

ἐστὶ καὶ ἐτι
καὶ ἐν ἐκφρ
εἶναι ἀδικοῦν
ad hoc:

πρὸς ad τούτῳ
hoc

ὁφελόμενος
surreptit
in subdugis

avertentes

maxime
quidem
μαλιστα
valent
maxime
sonat

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Μ. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις ἕκτα τῷ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Δ. Αὕτη ἡ ἐντολὴ πῶς νοιῶ ἔχει;

Μ. Ο νόμος οὗτος οὐ μόνον τ' ἀντικρυς ἐπι-
ορκίαν καὶ τ' τῷ ὅρκῳ ὑπέρβασιν ἀπείρηκεν,
ἀλλὰ καὶ καθόλου πᾶν ψεῦδος, καὶ λοιδορί-
αν, καὶ διαβολὴν καὶ βλασφημίαν, καὶ κο-
λακείαν, καὶ προσποιήσιν, καὶ ἐρωνείαν δι-
ὼν ἢ τὰ ἀγαθὰ τῷ πέλει ζῆμιέται ἢ καὶ
δόξαν αὐτῷ βλάβηται. προσάτηι ἅμα μὴ-
τ' αὐτοὺς εἰπεῖν τί ποτε ψευδὲς καὶ οὐκ
ἀληθές, μᾶτε ἄλλων τοιούτ' τι εἰπόντων ἀ-
κούοντις ἢ λόγῳ ἢ γραφῇ ἢ σιωπῇ σιωπή-
ντες· ἀλλὰ τ' ἀλήθειαν συνεχῶς θεραπεύειν,
καὶ φυλάττειν, καὶ ἀναζητεῖν, καὶ ἀμυνέειν.

Δ. Οὐδὲν ἄλλο κελεύει ὁ νόμος;

Μ. Θεός, ὁ τοὺς ἐνδοθεν ἡμῶν λογισμοὺς
καὶ διατοίας παρτελῶν· εἰδὼς, ἀπαπὼν ἡ-
μῖν μὴ κατηγορεῖν τίνα, ἀπέπειν ἅμα μὴδὲ
φάρσενον περὶ τίνος ὑπόληψιν καὶ δόξαν ἀ-
ναγίως λαμβάνειν ἀλλὰ καὶ προσάτηι πε-
ρὶ ἄλλων ὡς χρησῶν ὄντων διανοεῖσθαι, κα-
τασκευάζειν ἢ ἀλῆθες μὴ κολύση, καὶ πᾶσαν
ποιεῖσθαι ἀπὸ δυνάμει, ὅπως ἦν ἐχούσι παρὰ
πολλοῖς ἀρεῖης καὶ χαλοχαραθίας δόξαν,
τ' αὐτῶν σώαντες ἐχούσας διατελέσθαι.

Δ. Δέ-

καὶ παλιν

καὶ πάλιν

καὶ πάλιν

καὶ πάλιν

καὶ πάλιν

Præceptum 9. Mendacium prohibetur.

**A. NON ERIS ADVERSVS
PROXIMVM TVVM TESTIS
MENDAX.**

*Exo. 20. c. 16.
Deut. 5. c. 20
Math. 19. c. 38*

M. *Hæc lex quam habet sententiam?*

A. Hæc lege non apertum solùm euidensq; periurium, iusiurandiq; violatio, sed omnis etiam vanitas, calumnia, obrectatio, maledictio, assentatio, simulatio, dissimulatioque omnis, quæ sint aut contra rem, aut existimationem proximi, generatim vetantur. Præcipiturq; ut nec ipsi vnquam mendacium, falsumue quicquam dicamus, neq; in alijs, verbo, scriptura, reticentiæue comprobemus: sed ut veritatem semper colamus, tutemur, exquiramus, atq; sustentemus.

*Exo. 23. a. 1
Leuit. 19. b. 11
Deut. 19. d. 18
19.
Psal. 15. a. 3
Seph. 3. b. 13
Math. 19. c. 18.
Luc. 3. c. 14.
1. Pet. 2. a. 1. 2.
Prov. 3. a. 3. &
Eccl. 12. d. 17. 19
23. d. 23
Eccl. 37. c. 15.
2. Cor. 13. c. 8
Eph. 4. d. 25.*

M. *Nihilne ultra requiritur hæc lege?*

A. Deus qui intimos animorum nostrorum sensus penitus perspectos habet, a maledicendo nos prohibens, aliquid etiã mali temerè de proximo vel suspicari opinariue prohibet: adeoq; præcipit, ut quoad per veritatem licebit, benè de alijs existimemus, bonamque ipsis famam, quãtum quidem efficere poterimus, conseruemus,

*Math. 7. a. 1
Rom. 14. a. 4
1. Cor. 13. b. 5. 7*

Præceptum 10. Desideria frenantur.

M. Restat iam postremum præceptum,

*Exo. 30. 17
Mich. 2. 1. 3
Rom. 7. 6. 7
13. d. 14
1. Cor. 10. 6. 6*

*A. NON CONCVPISCES CV-
IVS QVAM DOMVM, NON VX-
OREM, NON SERVVM, NON
ANCILLAM, NON BOVEM,
NON ASINVM, NEC QVIC-
QVAM OMNINO ALIVD,
QVOD ALTERIVS SIT.*

*M. Hoc præceptum, quid ultra quam
superiora, imperat?*

Esai. 1. 16

*A. Antea Deus maleficia, depravatâsque
animorum affectiones vetuit; iam verò
innocentiam omnibus suis numeris ex-
pletam a nobis exigit: adeò quidem vt
nullum omninò vel tenuissimum deside-
rium, vel leuissimæ cogitationis motum,
a virtute quicquam deflectentem in men-
tes nostras irrepere patiamur. Æquum
namq; est, vt in animis etiam & menti-
bus nostris, summa coram Deo castitas
sanctimoniâque splendeat. Ab illo enim
bonitas atq; æquitas non nisi perfectè ab-
soluta probari potest, cuius etiam legem
hanc suam, normam omni ex parte per-
fectissimam nobis ante oculos consti-
tuit.*

Gal. 5. d. 24.

*Iero. 4. 6. 14
Ex. 28. 31
Matth. 5. 8*

*Rom. 12. 2
Psal. 5. 4. 5
2. Cor. 6. 14*

M.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Δ. Λείπῃ νῦν τ' ἰσχατον παράγγελμα]

Μ. Οὐκ ὅπιδυμήσεις τὴν εἰκίαν τῆ πλη-
σίον τοῦ, οὐκ ὅπιδυμήσεις τὴν γυναικα
τῆ πλησίον σου, οὐδὲ τὴν πατέρα αὐτῆς, οὐ-
δὲ τὴν παιδίσκην αὐτῆς, οὐτε τῆ βοῆς αὐ-
τῆς, οὐδὲ τῆ ὑποζυγίου αὐτῆς, οὐτε πάντες
κτινῶν αὐτῆς, οὐτε ὅσα τῆ πλησίον σου
ἔστι.

Δ. Αὕτη ἡ ἐντολὴ τί ἔχει διαφέρον τῇ ἐν
ταῖς περὶ φημιδύας περιεχομένη;

Μ. Μέχρι τούτων ὁ Θεὸς τὰς πονηρὰς πρά-
ξεις καὶ τα διφθαριδύα τῇ ψυχῶν πά-
θη ἀπεδοκίματε, νῦν δὲ ὁσιότητα πάντως
τίλθον, καὶ μηδενὸς ἐνδεῖν ἡμᾶς ἀπατεῖ-
ῶσι μὴ ἔαν μηδὲ τ' ἐλαχίστω ὅπιδυμήσιν,
μηδ' ὅλως λώτινασιν τῆς διανοίας ὀρμῶν
καὶ κίνησιν καὶ σμικρὰν, τῆ κατὰ ἀμαρτία-
ν ἔσαν τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ὑπέρχειναι.
περὶ τῶν καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐμπρο-
σθεν τῆ Θεοῦ εἰς τὰ μάλιστα ἄγνας εἶναι
καὶ ἁγίας, ἐπεὶ δὲ ἐκείνος οὐδὲν ἄς χαλὸν
καὶ νόμιμον ἀπεδέχεται, ἔαν μὴ τελείως
καὶ ἀληθῶς τοιοῦτον ᾖ, οὐ δὲ κατὰ καὶ γινώ-
μονά τινα ἀκριβέστατον ἀπὸ ὁμμάτων ἡμῶν
ἔθηκε, δηλαδὴ τόνδε τ' ὅπ' αὐτῆς κείμενον
νόμον.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

Δια τῶν
καὶ ἐν τῷ

Δ. Ἐπεὶ δὲ τὴν διανοίαν τῷ Διχαλόγῳ διασάφησας βραχίαι ἐρμηνείαι χρώματος εἰπὲν νῦν εἰ μὴ διυνάμεθα τὰ ἰδία καὶ κατ' ἑχαστον εἰρηιδύα εἰς σύντομόν τινα καὶ συνοπτικὸν λόγον πάντα συνάγει·

Μ. Διυνάμεθα γε· καὶ γὰρ Χριστὸς ὁ θεὸς σκῆνος διδάσκαλος τὸ ὅλον νόμον ἀνακεφαλαιωσάμενος, τὸ κεφάλαιον αὐτῷ ὡς ὁ λίγος ἐδήλωσε δι' αὐτῶν· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸ Θεόν σου καὶ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ καὶ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ καὶ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ καὶ ὅλης δὲ ἰσχύος σου. αὕτη ἐστὶ μεγάλη ἐντολὴ ἐν τῷ νόμῳ. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸ πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. ὡς ταύταις ἰαῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται.

Δ. Οποῖαι νομίσεις δεῖν εἶναι τὴν ἀγάπην ἢ πρὸς Θεὸν ἔχειν κελυφόμενα;

Μ. Τὴν ἥν Θεὸς προσήκεσαν, δηλαδὴ ἵνα αὐτὸν Κύριόν τε κράτισον, καὶ πατέρα χρητότατον, καὶ σωτῆρα προσκυνήσαντες ὅτι

γινώσκοντες

καὶ ἡμεῖς

Iuris diuini summa.

M. Posteaquam decem iam præceptorum sententiã interpretatione breui explanasti, dic mihi cunctane ea qua separatim articulatiq; explicuisti, in pauca conferri, breuiterque & summam describi nequeunt?

A. Possunt sanè: nam & Christus, diuinus ille doctor, totam Legis vim atque rationem coarctans eius summam quam breuissimè his verbis exposuit. *Math. 22. d. 37*
Marc. 12. c. 30
Luc. 10. c. 27

DILIGES DOMINVM DEVM TVVM, EX TOTO CORDE TVO, EX TOTA ANIMA TVA, EX TOTA MENTE TVA, ET EX TOTIS VIRIBVS TVIS: ET HOC MAXIMVM EST PRÆCEPTVM IN LEGE. SECUNDVM AVTEM EST HVIC SIMILE, DILIGES PROXIMVM SICVT TE IPSVM. AD HÆC ENIM DV O MANDATA, VNIVERSA LEX ET PROPHETÆ REFERVNTVR.

M. Amorem in Deum cuiusmodi hic a nobis desiderari putas?

A. Qui Deo sit idoneus, hoc est, vt summa potestate dominum, summa parentem bonitate, conseruatorem nostrum

F. iij.

sum-

Amor Dei.

Dent. 10. c. 12

17. 20.

Psal. 25. a. 1

& 31. a. 1. &

96. b. 7. 8. 9. &

118. b. 8

summa misericordia præditum, eum esse
confiteamur. Ad amorem itaq; erga De-
um nostrum accedere debet, vt & reue-
reamur maiestatem illius, & eius paream-
us voluntati, eiúsque bonitati confida-
mus.

*M. Totum cor, anima tota, totaq; vi-
res, quid declarant?*

Dent. 6. c. 17

18. b. 30. b. 6

Iosa. 23. c. 11

Iob. 14. b. 15

c. 21. 23. 24. &

25. b. 10.

Marb. 10. d. 37

38.

Luc. 14. f. 26.

A. Eam videlicet amoris flagrantiam &
incorruptam integritatem, vt cogitatio-
nibus, cupiditatibus, consilijs, actionibus
vllis, quæ Dei amanti repugnant, nihil
prorsus loci relinquatur. Etenim Deum
non modò plusquam sua omnia, sed mul-
tò etiam magis quàm ipse se quisq; pius
diligat.

*M. Nunc de proximi amore quid ha-
bes dicere?*

Io. 13. d. 34. 34

1. Cor. 13. b. 4

5. &c

Eph. 5. a. 2. d

29.

Phil. 1. a. 2. 3

1 Thess. 4. b. 9

10.

Mar. 7. b. 12

& 22. d. 39.

Luc. 6. d. 31.

Rom. 13. c. 8. 9

10.

A. Christus voluit Christianos suos sum-
mæ inter se coniunctionis vinculis arctis-
simè astringi. Et quum nostri nobis amor
naturalis sit, atq; in animis penitus infi-
tus, nulla expeditior, contractior nul-
la, nulla iustior fraterni amoris nor-
ma, nec quæ plus habeat efficacitatis,
reperiri potest, quàm quæ ab ipso huma-
no ingenio deducta, nobis a Domino
prescribitur, vt vnusquisque scilicet proxi-
mum

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

γινώσκωμεν ὅσα. δὲ οὖν τὴν ἡμετέραν
εἰς τὸ Θεὸν ἀγάπην τοιαύτην εἶναι, ὥστε καὶ
τὴν μεγαλειότητα αὐτῷ σέβασθαι, καὶ ὡς
θελήματι αὐτῷ περὶ ἡμῶν, καὶ τῇ ἀγαθω-
συίᾳ αὐτῷ πεποιθῆναι.

Δ. Τί δὲ ἡμεῖς τὴν ἡμετέραν καρδίαν, ἐκ ψυ-
χῆς ὁλης, καὶ ὁλης ἰσχύος.

Μ. Ἐπεὶ οὖν μαρτυροῦμεν ἡχοῦμεν οὕτως διὰ
πυρρον καὶ ἀκίβδηλον εἶναι δεῖν τὴν ἡμετέραν
πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ὥστε πάντας λογισ-
μοὺς, καὶ ὁρέξεις, καὶ βελάς, καὶ πράξεις
τὰς τῇ ἀγάπῃ ταύτῃ ὁρασίας, καὶ ὡθεῖν καὶ
καταλείπειν, τὴν γὰρ Θεὸν μὴ μόνον μᾶλλον
ὅτι ἔχει ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῷ πολὺ πλεονέ-
κει ἐν τοῖς καὶ πάντων.

Δ. Νυνὶ τί λέγῃς ἔχεις περὶ τὴν πρὸς τὴν πα-
τέρα ἀγάπην;

Μ. Ὁ Χριστὸς ἤθελε πάντας τοὺς Χριστιανοὺς
περιτῆσαι ὁμοιοῖαν καὶ φιλίαν οἰκονομία πρὸς
ἀλλήλους συνάπτεσθαι. ἐπεὶ δὲ δὲ περὶ ἡμῶν
ἀπαντες καὶ ἐκ γενεῆς ἡχοῦμεν τὴν ἑαυ-
τοὺς φιλεῖν, οὐδένα οὐδὲ πρὸς ἑαυτὸν οὐτε
συνωμώτητον, οὐτε δικαιοτέρον οὐδὲ ὁρμη-
τικώτερον χεῖρον τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην.
διωκτὴν ἢ εὐρεῖν, ἢ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης
φύσεως ληφθέντα προσέταξεν ἡμῖν ὁ Κύριος

G.j.

ἴνα

noscamus
omnia id est
esse pariter
in finem

magis omni

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

ἵνα δηλονότι ἔχῃς τὸ πλησίον ὁμοίως καὶ
 ἴσως ἐαυτῷ φιλή. τούτον δὲ ἐπὶ ὁμῶν ἔστη,
 οὕτως δὲ ἔστιν τι τὸ πῆλός, οὕτως εἶπεν, οὕτως δια-
 νόησθαι περὶ αὐτῶν τοιῶν, οἷον ἀνὴρ ἡμεῖς δ-
 π' ἄλλων. πᾶσιν ὅσοις, ἢ πρὸς τίνων ἀκούον-
 τες, ἢ ἑτέροις περὶ ἡμῶν λογίζομενοις δηλοῖ
 ἀνὴρ ἡμῶν χαλεπαίνοντες.

Δ. Ποίους ἀνθρώπους προσαγορεύεις ὅτι
 πῆλός ὀνόματι;

Μ. Αὐτὴ ἡ ἐπὶ κλησίς μὴ τὸς πλησίον ἡ-
 μῶν οἰκοῦντας μόνον ἢ συγγενεῖς, ἢ ἀγχι-
 σῆς, ἢ φίλους, ἢ ἑταίρους, ἢ τοὺς ἄλλως πως
 συνήδεις ἡμῖν ὄντας περιλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς ἀγνώστους, καὶ δὴ καὶ τοὺς πολεμίους.

Δ. Ἐπεὶ δὲ οὖν ὁ νόμος τῆς τε πρὸς τὸ θεῖον
 εὐλαβείας, καὶ τὴν εἰς ἀνθρώπους ἀγάπης καὶ
 εὐνοίας ἀκριβέστατον κανόνα διατάττειται,
 οὐ δὲ ἡμᾶς ὅλοι ἡμέτερον βίον πρὸς αὐτὸν
 οἰδὼν πρὸς τινὰ σάθμῳ κατεπιτινῇ;

Μ. Πάνυ μὲν οὖν καὶ δὴ ὁ Θεὸς τοῖς ἀκο-
 λούουσιν ὅτι νόμῳ αὐτῷ βίῳσι ζῶν ἐπαγ-
 γέλλεται, καὶ τοῦ ἀντίον, ὡς ἐφθκεν ἀνὴρ
 εἰπόντες, θάνατον ἀπφλεῖ κατὰ τὸ μὴ ἐμ-
 μύρονται αὐτῷ.

Δ. Ἡ οὖν διὰ δικαίους ἔσται τοὺς μὴ δὲν δ-
 λως

pro dicit
 uia la gin
 boquid
 pro dicit
 de clauatery
 nos gualat
 maie fuis
 gualatery
 pro dicit
 ab aliquibus
 pro dicit
 pro dicit
 pro dicit

Amor proximi.

num eodem, quo seipsum, amore complectatur. Cui consequens est, ut ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab alijs fieri, vel de nobis dici, cogitariue nollemus.

1. Cor. 13. 4. 5
6. &c.

M. PROXIMI vocabulum quàm longè patet?

A. Non tantum prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiae, amoris, civilisue alicuius consuetudinis vinculis astricti, sed & ignoti, atque etiam hostes, hac voce **P R O X I M I** continentur.

Math. 5. 43
44
Luc. 10. 33
36. 37.
1. Thes. 4. 6. 9.
10.

M. Quando igitur Lex diuini numinis pie sancteque venerandi, & charitatis atque benevolentiae erga homines habendarationem absolutam praescribit, annon ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?

A. Omnino, atque hoc tantopere, ut Deus mores ad legis suae regulam confirmantibus vitam paciscatur, & a legis praescriptione aberrantibus, e contrario sicuti supra diximus, mortem minetur.

Deu. 8. 1. &
11. 4. 22. 28. &
30. c. 15. 17
Mat. 19. c. 17.
Ioan. 12. g. 50
Rom. 6. d. 23
& 10. 4. 5

M. Iustos ergo eos esse putas, qui a iure
G. ij.   diuino

Nemo iustus ex Legge.

diuino nulla ex parte discedunt?

Rom. 10. 4. 5.

Gen. 6. b. 5. &

8. d. 21.

Pro. 20. b. 9.

Ro. 7. c. 14. 15.

Gal. 2. d. 16

Pro. 20. b. 9

Deut. 17. d. 26.

Gal. 3. b. 10.

Iaco. 2. c. 10. 11.

A. Certè quidem, si qui ad legem Dei vsq; quaq; seruandam valerent, iure illi quidem iusti censerì possent: sed ingentia naturæ nostræ corruptione, ita ex inscitiâ, debilitate, prauitate laboramus vniuersi, vt officium iure diuino debitum neque intelligamus, neq; illi satisfacere aut valeamus, aut velimus. Tamen si enim inueniatur vnus aliquis, qui in aliqua re vna & altera externa legem obseruet, tamen is in multis alijs a recto discedit, & humanus animus ab illa iustitia atque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo iure iustus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus, qui non omnia, iure diuino descripta exequuntur, sententiam fert, eosque detestatur, atque execratur.

M. Num igitur Lex cunctos omninò mortales miserrima hac conditione, sine ullo prorsùs remedio astringit?

Deut. 27. d. 26

Rom. 3. b. 10

&c. & 8. b. 7. 8

Eph. 5. b. 5. 6

Iacob. 2. b. 10

A. Deo diffidentibus, & a religione pietatèq; remotis, Lex hanc, quam memoraui, conditionem constituit, illis ab omni omninò spe derelictis: qui vt ne tenuissimam

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

λως περί τ' θεῖον νόμον ἔα μαρτυροῦντας.
 Μ. Εἰ μὲν τινες ἡλικαύτως ἰσχυρὸν ἔχον
 ὥς ἐ δύνασθαι νόμον παρτελῶς διατηρεῖν,
 ἐκείνοι μάλα εἰκότως δίκαιοι εἶναι ἂν ἐ-
 νομίζοντο· νῦν δὲ ἐκ τ' αὐτοῦς ἡμῖν διαφ-
 θορᾶς, οὕτως ἀμαθεῖς καὶ ἀδυνεῖς καὶ πο-
 νηροὶ πάντες πεφύχαμεν, ὥστ' ἡμᾶς μήτε
 γινώσκων τι ὁ νόμος κελεύει, μήτ' ἰσχύει
 μήτε θέλει αὐτὸ ἀποτελεῖν. Εἰ καὶ γὰρ δυ-
 νατὸν ἦν ἴσως εἶναι τινα εὐρῆν, ὃς τῷ ἔσθιν
 ἦν τι τῷ αὐτῷ νόμῳ κελευομένῳ ἐν τρά-
 οσιν ἰσχυρὸς ἂν ἦ, ὅμως ἐκείνος ἄλλα πλεῖστα
 τῷ ὀρθῷ διαμαρτάνει, καὶ ὁ αὐθράπινος
 τοῦς τ' ἐνδοθεν ἐκείνης διχασμοσύνης καὶ
 ἀγνείας, ἣν ὁ νόμος ἀξιοῖ, σιωπῶς ἀποπλά-
 νᾶται. διὸ δικαιωθῆναι τινα, ἐκ τῷ νόμῳ
 ἀδυνάτην ὅστις ἐμπροσθεν τῷ Θεῷ, ὃς χα-
 ταψυφίζεται, καὶ ἀποσρέφεται, καὶ βδελύτ-
 λεται πάντας, τοὺς μὴ ἀπαντα αὐτῷ νόμῳ
 προσετιδίδμα ποιουῦντας.

Δ. Αρα οὖν ὁ νόμος πάντας αὐθρώπους ἐαυ-
 τῇ τῇ ἀθλιωτάτῃ χαταστάσει περιβάλλει, ὥ-
 στε εἰναι ἐξ αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς.

Μ. Τοὺς μὲν ἀπίστους καὶ ἀσεβεῖς τῷ αὐ-
 θρώπων ὁ νόμος αὐτοῦ τούτω, ὡς εἴρηκα, χῶρον
 τάτης, πάσης ἀπειρημύνης ὅλως ἐλπίδος
 ἐστιάει

a nelo prout
carelv

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

πότε οὐ βελτίονι· ὅτινες ὥσπερ οὐ δυνά-
ται οὐδὲ τοῦλάχισον τῷ νόμῳ μέρος ὀπι-
λεῖν, οὕτω ὃ τῷ Θεῷ διὰ Χριστὸν ἐλέω οὐ
πεποιθήσιν· τοῖς δὲ εὐσεβέσι χρήσιμός ἐστιν
ὁ νόμος πρὸς ἄλλα.

Δ. Ποῖα δὲ ἐστὶ ταῦτα;

Μ. Πρῶτον μὲν ὁ νόμος τελειότατον τῷ
βίῳ χανόνα πρὸ ὁμμάτων τιθέμενος, τῷ
ἡμῶν ὀπιμείλειαν ἀναζωπυρεῖ, πρὸς τὴν
προσηκόντως αὐτῷ.

Δ. Τί πρὸς τοῦτοις;

Μ. Εἴτα ἡμεῖς τὸν νόμον ὀρῶντες μέζονα ἢ
κατὰ τὴν ἡμετέραν δυνάμιν ἀπαυτοῦντα,
καὶ ἑαυτοῖς ἀδυνάτοις δυσι τὰ προσατή-
μενα ποιεῖν σωφρόνεις, ἐπὶ τὸ βοήθειαν πα-
ρὰ Θεῷ αἰτῆν ἐπιτελεῖν παρορμώμεθα.

Δ. Πρόϊθι δὲ.

Μ. Ἐτι δὲ ὅταν τὰς τῶν ἡμετέρων ἁμαρ-
τημάτων κηλίδας καὶ ρυπαρίας, ἐν ᾧ νόμῳ
οἰοῦνται οὐ κατὰ πῶρον τι, θεωρῶμεν, ὥσπερ
χαλινούς ἡμῖν ἐμβάλλει, καὶ μὴ ἐξ ἡμᾶς ὅτι
τῇ ἰδίᾳ δικαιοσύνῃ μέγα φρονεῖν ἐμπροσθεν
τῷ Θεῷ.

Δ. Ἀγε δὲ.

Μ. Ἐπεὶ δὲ ὃ τὴν ἁμαρτίαν, τυτίς τὴν
Θεῷ

ἐν τῷ νόμῳ
αὐτοῦ
αὐτοῦ
ρυπαρίας
καὶ κηλίδας

Legis vsus.

issimam quidem particulam legis præstare possunt, ita nihil quicquam Dei misericordix per Christum confidunt. Pijs verò Lex aliarum vtilitatum fructus præbet.

M. Quinam illi sint dicito?

A. Primum omnium, Lex vitæ regulam perfectè absolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam nostram excitat, ut mores nostros ad illam dirigamus.

*Deut. 6. 6. 7.
Ios. 1. 6. 7. 8.
Ps. 1. 4. 2. &
119. totum.*

M. Quid prætereà.

A. Secundò, quum legem, vltra quàm mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisq; potestatem tanti oneris sustinendi deesse animaduertimus, ad auxilium a Deo flagitandum Lege exuscitatur.

*Rom. 3. c. 19
& 7. c. 14. 15.
2. Cor. 3. 6. 5
Ps. 119. 4. 5
12. 27. 28. 6.
33. 34. & c.*

M. Perge.

A. Porro autem, quum turpitudinis nostræ labes atq; foeditatem in Lege, ut in speculo, cernimus, tanquam frænos nobis iniicit, reprimique ne integritate nostra confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

*Rom. 3. 6. 10
11. 12. c. 19. 20.
& 7. 6. 7.*

M. Prosequere.

A. Quando peccati, quod diuinæ Legis

est

Legis usus.

Prov. 20. 1. 9.
1. Cor. 3. 4. 4.
Dent. 27. 1. 26.
Gal. 3. 10.
Rom. 1. 18. 6.
2. 6. 8. 6. 4. 8.
25. 6. 6. 1. 23.
2. Cor. 3. 6. 7. 9.

Eph. 5. 6. 5. 6.

Rom. 3. 1. 1.
2. 1. 22. 6. 3. 1.
25. 1. 6. 6. 1.
Gal. 2. 1. 16.

1. Cor. 1. 1. 1. 1.
1. Cor. 1. 1. 1. 1.

est violatio, conscientia stimulamur atque
 conuincimur, intelligimusque nos per
 peccatum in execrationem, acerbissi-
 mum odium, grauissimamque diuini numi-
 nis offensionem, atque indignationem in-
 currasse, mercedemque atque stipendium,
 quod peccatum meretur, esse, ut non so-
 lum omnibus calamitatibus atque miserijs
 huius vitæ, morbisque & morte corpo-
 ris afficiamur, verumetiam ut damnatio-
 ne atque interitu sempiterno mulctemur:
 simul atque ex Lege agnoscimus nos per
 peccatum in hunc condemnatorum sta-
 tum, quo nihil tetrius cogitari potest,
 peruenisse, toto pectore, tota mente, to-
 to corde, animoque cohorremus, & con-
 tremiscimus, atque ita, ut casum nostrum
 salutariter doleamus, & ut nosmet no-
 stri poeniteat. Lex efficit, impellitque
 ut peccatorum veniam, iustitiam & vi-
 tam sempiternam (quæ ex Lege adipi-
 sci non possumus) a Christo seruatore tan-
 tum, & per Christum expetamus, atque
 expectemus.

Rom. 10. 4. 4.
Gal. 3. 1. 10. 11.
6. 1. 24.

M. Legem igitur, quantum intelligo,
tanquam magistram se, ducemque, ad
Christum præbere affirmas, quæ nos noti-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

ὁ νόμος ὑπερβάσις, συνίσταται ἐν τῇ
 μυστηρίᾳ, ὥστε μὴ εἶναι ἁπλῆς, ἀλλ' ὡς
 ἐν τῇ ἐκείνῃ τῇ ἀμαρτίας ὁ Θεὸς ἐδιδόθηται καὶ
 διηγάτο μυστῆρα καὶ μέγιστα χαλεπὰ, πρὸς
 ἡμᾶς, καὶ ὅτι ὁ νόμος τῇ ἀμαρτίᾳ ὁφειλό-
 μενος ἔστι, μὴ μόνον ἀπ' αὐτῆς τῆς συμφο-
 ρῆς καὶ τῆς ταλαιπωρίας τῇ ζωῇ ταύτης, καὶ
 τῇ ὁμοιότητι τοῦ θανάτου τοῦ σώματος, ἀλλὰ
 καὶ ἐν τῇ ἐκείνῃ καὶ ὁλόκληρῃ αἰωνίᾳ ἐν τῇ
 ἡμᾶς ὅταν εἴη ὁ νόμος γινώσκων, ὅτι ἡ-
 μῖς δι' ἀμαρτίας εἴμεθα τῇ τῇ ἐκείνῃ καὶ
 τῇ ἐκείνῃ τῇ ἐκείνῃ αἰθέρῃ, καὶ
 ὅτι εἴη τις φρικτὲρ ὁ νόμος ὁ νόμος, ὅτι
 ὁ νόμος τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ ψυχῇ, καὶ καρδίᾳ, καὶ
 ὁ νόμος καὶ καρδανόμενος, καὶ ὁ νόμος ὁ νόμος
 ὁ νόμος σὺν τῇ ἐκείνῃ τῇ ἐκείνῃ κατὰ τῇ
 σὺν τῇ ἐκείνῃ τῇ ἐκείνῃ, καὶ μετὰ τῇ ἐκείνῃ
 τῇ ἐκείνῃ, καὶ παρορμῇ πρὸς τὸ ἀγνῶν καὶ
 ὁ νόμος συγγνώμῃ τῇ ἀμαρτημάτων
 καὶ δικαιοσύνης, καὶ ζωῇ αἰωνίᾳ, (ὁ νόμος
 οἷον ἡ δικαιοσύνη εἴη τῇ νόμῳ τυγχάνει)
 παρὰ Χριστοῦ τῇ σωτῆρος μόνου, καὶ διὰ
 Χριστόν.

Δ. Τοιοῦτον οὖν ἔστιν ὁ μοι δοκεῖς περὶ τοῦ
 νόμου διανοεῖσθαι, ὅτι δηλαδὴ οἶοναι πα-
 ραγωγὸς τις καὶ ἡγεμὼν πρὸς Χριστὸν τῇ

H.j.

χαίρει

προσούχον
 σις —

ὁ νόμος καὶ
 ὁ νόμος καὶ
 ὁ νόμος καὶ

καρδία
 καὶ

προφάνης
 αὐτονομία

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

2

χρῆς ὅς ἐκ γνώσεως ἑαυτοῦ, καὶ μετὰ
νοίας, καὶ πίστεως, ἡμῖν τὸ εὐαγγέλιον ἐκ
αὐτοῦ δέξαι.

etiam si.

ΜΙ Οὕτως ἐστίν· ὅτι καὶ ὁ ἄλλος γένοιτο ὅς
ὅτι νόμος δοματάως ἢ ἀποφιλῶς ἐκείνῃ
εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῇ διανοίᾳ τὸ πνεῦμα
περιχόμενα ἐκ αὐτοῦ ἔργα πολὺ κίαν
πολεῖται.

si modum
evangelii ad
hunc

Δ. Ἀλλὰ λέγεις· Νυνὶ δὲ φίλε παῖ, ἐπεὶ δὲ τὸ
περὶ τοῦ νόμου καὶ τὸ παχὺς ἀποχρῶν-
ται ἡμῖν, ὡς τὸ παρὰ καὶ παχυλῶς τὸ λόγον
πολλοῦ χρόνῳ, ἔρηται, χαρὸς ἐστὶν ἵνα ἐκ
τῆς ἐπομένῃς λέγῃ περὶ τοῦ Εὐαγγελίου,
ὃ περιλαμβάνει τὰς ἐπαγγελίας τὸ συγγρα-
ματικῶς καὶ τὸ νόμον πεπλημμελόμενον.
Ἦς ὁ Θεὸς διὰ Χριστοῦ νόμον πάντῃ τῷ ὅντι
τοῖς ἡμετέροις μετανοῦντι, πρὸς ὃ Ε-
υαγγέλιον ἢ πῶς μάλιστα ἀποβλέπει τῷ
τοῦ ἀρχαίου καὶ τῷ λόγῳ τὸ δεύτερον
τὸ διακρίτως μέρος ἐπονομασθεῖς, καὶ διὸ
κατὰ τὸ ἐκ τοῖς λεγομένοις ἑρμὲν ἀκολου-
θῶν τὰς ἡμετέρας οἰκονομίας ἐκφραγῶσιν. Εἰ-
πὼν ἄρα τίς τὸ Εὐαγγέλιον τε καὶ τὸ ἡμε-
τέρας πίστεως κεφάλαιον.

ab eip
xio

Μ. Τὸ αὐτὸ ὅπερ τὰ θεῖα καὶ τὸ Χριστιαν-
τικὸν πίστεως μίλη, τὰ συντηρῶν πάλαι συ-

τη.

Euangelium 2. pars religionis.

*tia nostri, penitentiæque & fide, recta
ad ipsum via perducatur.*

*A. Sanè ita est: simulq; ex his perspicu- Rom. 3. d. 33
um est illud, legem non frustra latam es- & 7. d. 12. 13
se, tameti mortales ab officij, quod Lex 16.
requirit, præstandi facultate longissime Gal. 3. c. 20
abint.*

*M. Verum dicis. Nunc dilecte fili, quā-
do de Lege & obedientia satis, ut in hac
contractione breuitatēq; dictum sit, ratio
flagitat, ut proximè dicatur de Euāgelio,
quod diuina per Christum misericordia
promissa eis, qui cōtra legem cōmiserunt,
modo ipsos commissi peniteat, facta com-
pletitur, ad quod Euangelium fides præ-
cipuè referenda est: hoc enim secundo lo-
co in nostra distributione propositum fuit,
& eorum qua tractauimus continuatio-
ne, quasi manu, eò deducti sumus. Dic
ergo quæ sit Euangelij fideique nostra
summa.*

*A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei prin-
cipes articulos vnâ olim antè contra-
ctos, comprehendit: quāq; vulgus ex
H. ij. prima*

Evangelij summa, Symbolum.

prima voce nominat *the Credo*, id est, fidem nostram.

M. Fidem tuam pronuncia.

A. CREDO IN DEUM PATREM
OMNIPOTENTEM, CREA-
TOREM COELI ET TERRÆ:
ET IN IESUM CHRISTUM, FI-
LIUM EIUS UNICUM DOMI-
NUM NOSTRUM, QUI CON-
CEPTUS ESTE SPIRITU SAN-
CTO, NATUS EX MARIA VIR-
GINE, PASSUS SUB PONTIO
PILATO, CRUCIFIXUS, MOR-
TVUS, ET SEPULTUS, DES-
CENDIT AD INFEROS, TER-
TIA DIE RESURREXIT A
MORTUIS, ASCENDIT AD
COELUM, SEDET AD DEXTE-
RAM DEI PATRIS OMNIPO-
TENTIS, VNDE VENTVRVS
EST AD IUDICANDVM VIVOS
ET MORTVOS. CREDO IN SPI-
RITUM SANCTUM. SANCTAM
ECCLESIAM CATHOLICAM,
SANCTORVM COMMVNIO-
NEM, REMISSIONEM PECCA-
TORVM, CARNIS RESURREC-
TIONEM, ET VITAM ÆTER-
NAM. AMEN.

M.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ἡμετέρα καὶ ἐν συνηγερόν περιήχ.

Α. Φράσον μοι ὅτι πῶς πίσι.

συνημερικ
κοινωνία
compacta
participium
solu. *verum*

Μ. Πιστεύεις Θεὸν πατέρα παντοκρά-
τα, ποιητὴν οὐρανῶ καὶ γῆς· καὶ Ἰησοῦν
Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, κύριον ἡμῶν
συληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου· γεννη-
τα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου· παθόντα
ὑπὲρ Ποντίῳ Πιλάτῳ, σταυρωθέντα, θανόντα,
καὶ ταφέντα· καὶ τελευτήσαντα ἡμῶν. τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν· ἀνελθόντα εἰς
οὐρανοὺς, καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πα-
τρὸς παντοκράτορος· ὅθεν μέλλει ἔρχεσθαι κρι-
ναί ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύεις πνεῦμα
ἅγιον· πιστεύεις τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καὶ
ῥολικῶν, ἁγίων κοινωνίαν, ἀφισιν ἁμαρ-
τιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν, ζώην αἰώνιον.
ἀμήν.

Α. Τὴν

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Δ. Τὴν σύμπασαν ταύτην τὴν πίσιν καὶ
 μαρτύρησιν εἰς πόσα μέρη διαρίξῃς.

Μ. Εἰς τέσσαρα, τὰ μέγιστα λόγῳ ἔχοντα
 ἐν ᾧ πρῶτον διασαφίζεται τὰ περὶ Θεοῦ ὅ
 πατὴρ καὶ τὸ υἱὸν πάντων κτίσεων ἐν τῇ
 δευτέρῃ τὰ περὶ ὧν αὐτὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν
 ᾧ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπίνης ἀπολυτρώσεως κε-
 φαλαίων ἐκδοσίς ἐστιν ἐν ᾧ τρίτῃ, τὰ περὶ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἐν ᾧ τέταρτῃ τὰ περὶ
 τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χάρισματων. ὅτι ὁ
 Θεὸς τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ Χριστοῦ ἰδοκεῖν.

*est in brachio
 eius flexus.*

Δ. Φέρε δὲ, ταύτην χρῶν τῇ τάξει ἐν ᾧ διου-
 κρηται καὶ σαφαινοῦται περὶ τῆς ποσά-
 ρου τῆς δευτέρας καὶ πρῶτον εἰπὶ τι βού-
 ληται τοῦτο τὸ Πισιν, ὅτι αὐτὴ τῇ ἀρχῇ
 τῆς ἑομολογήσεως Χριστιανικῆς εὐρίσκει-
 ται.

Μ. Διὰ τοῦτο δηλοῦν, ὅτι τὸν ἀληθινὸν καὶ
 ζῶσαν, τὴν τῆς τῆς Χριστιανικῆς προσήκου-
 σαι πίσιν ἔχει εἰς Θεὸν τὸν πατέρα, καὶ εἰς
 Θεὸν τὸν υἱόν, καὶ εἰς Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα
 καὶ ὅτι ταύτην τὴν πίσιν δια τοῦτο τῆς
 ἑομολογήσεως τύπῳ ἐπαγγέλλομαι, καὶ
 βεβαιότατα σῆμα ρτυῶ.

Δ. Εἰπὶ μοι ὡς ἂν διώκῃ σαφίεστα τίς ἐστιν
 ἡ ζῶσα ἐκείνη καὶ ἀληθινή καὶ Χριστιανικὴ
 πίσις.

Μ. Η

Fides, & eius partes.

M. *Vniuersam hanc fidei confessionem in quot membra dissiparis?*

A. In quatuor principalia : in quorum primo, de Deo patre & rerum omnium creatione: in secundo, de eius filio Iesu Christo, quod & humanę redemptionis summam omnem continent : in tertio, de sacro Spiritu: in quarto, de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesię per Christum datis, explicatur.

M. *Age igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conseruato: principio verò Credēdi verbum in primo Christianę fidei introitu, quam vim habeat, expone.*

A. Hac voce significo, me veram atque viuam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum patrem, Deum filium, & Deum spiritum sanctum habere, eamque me fidem, hac confessionis formula profiteri, firmissimęque asseuerare.

Mat. 10. 32

& 28. 4. 19.

Ioh. 1. 6. 12. 13.

Rom. 1. 4. 17.

& 10. 4. 9.

Gal. 3. 26.

1. Pet. 1. 4. 14.

M. *Vina ea verāq; & Christiana fides quę sit, mihi quāuis potes apertissimē declarato.*

H. iij

A.

Fides quid. Vnus Deus, tres persona.

Ioh. 1. 1. 2. 3.

Rom. 8. 1. 4.

2. 4. 3. 5. 3. 9.

Colos. 2. 4. 2. 3.

Heb. 10. 4. 2. 2.

2. 3. 6. 11. 4. 1.

1. 2. 3. 1. 4. 3.

Math. 7. 2. 17.

28. 6. 13. 4. 2. 3.

Gal. 5. 4. 6.

1. 2. 3. 1. 4. 1. 3.

24. 1. 5.

A. Fides est certa cognitio, paternæ Dei erga nos per Christum benevolentiae, fiduciaq; in eadem, sicuti in Euangelio testatum est, quæ studium piæ vitæ, id est, Dei patris voluntati obsequendi semper coniunctum habet.

M. Intelligis igitur, nullos impios, qui aut de Dei misericordia desperant, aut eius iustitiam non pertimescunt, sed vitam vitiosam animo securo viuunt, hanc veram Christianam fidem habere posse, tametsi eius verba pronuntient.

A. Ita omnino intellexi.

M. Quum non nisi vnus sit Deus, dic mihi quare in Christiana fidei cōfessione tres nominentur, PATER, FILIVS, ET SPIRITVSSANCTVS.

Math. 1. 5. 4. 16.

17. 6. 28. 4. 19.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

6. 14. 6. 7. 8. 9.

10. 11.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

A. Non variorum deorum hæc sunt nomina, sed trium diuersarum in vna diuinitate personarum. Nam DEVS PATER, DEVS FILIVS, ET DEVS SPIRITVSSANCTVS, tres personæ, vnus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus præptam potius fidem adiungere, quam tam penitus

recon-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Η πίστις ἐστὶ τελεία πληροφορία καὶ γνώσις τῆς πατρικῆς τοῦ Θεοῦ παρὸς ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ εὐνοίας, καὶ ἐλπίς ἐπ' αὐτῇ, ὡς περ ἐν τῇ Εὐαγγελίῳ μαρτυρεῖται, ἥτις ἐπιμέλῃ τῶν εὐσεβῶς καὶ ὁσίως ζῶν, τουτέστιν ἀρεσκόντως, ὁ θελήματι τοῦ Θεοῦ, αἰσιωρίζουμένων ἐχθί.

Δ. Τοιούτον ἄρα νομῶ ἐχθί ὁ λέγων, ὅτι οὐδαὶς τῶν ἀσεβῶν, οἵτινες ἡ συγγνώμης τουχθὶν παρὰ Θεοῦ ἀπεγνώκασιν, ἢ τῶν δικαιοσύνην αὐτῶν μὴ φοβουμένων, ἀλλὰ μοχθηρῶς ζῶντες, ἐπ' ἀδείας διατελῶσι, τῶν γνησίων ταύτην καὶ Χριστιανικῶν πίστεων ἐχθὶν διώματα.

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν.

Δ. Οὗτος μόνον ἐνός Θεοῦ, τῶς ἐν τῇ Ἐκμολογήσει τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ῥῆς ἡρῶμενης τῷ πατρί, καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Μ. Οὐκ ἐστὶ ταῦτα διάφορα πλεόνων ἐνός θεῶν ὀνόματα, ἀλλὰ ῥῆων διωρισμένων ἐν μιᾷ θεότητι ὑποστάσεων προσηγορίαι. καὶ γὰρ Θεός ἐστι Πατήρ, καὶ Θεός ἐστι υἱός, καὶ Θεός ἐστι Ἅγιον Πνεῦμα ῥῆς ὑποστάσεως εἰσί, καὶ εἰς Θεός μόνον, καθὼς παρὰ τῶν θεῶν ἡ διδάχθη μὲν λογίῳ, οἷς προθύμως πιστεύον

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

προσέχει μάλλον, ἢ τ' ἀπὸρον βάθος τῷ ἀποστόλῃ τουτοῦ καὶ χρηστῷ μυστηρίου πολλὰ πραγματοποιεῖν ἐρευνῶντας.

Δ. Ἀληθείαια λέγεις. φέρι δὲ, διὰ τὴν Θεοῦ πολυμηνίαν, ὅτι πᾶς ὁ νόμος ἐν αὐτῇ προσαναγορεύεται.

Μ. Πρῶτως εἰδὼ καὶ κυρίως ὅτι τῷ μονογενεῖς υἱὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ φύσει πατὴρ ὅστις ἔτα ὅτι καὶ ἡμεῖς πατὴρ τυγχάνομεν, μὴ μόνον πλάσας ἡμᾶς καὶ ζωὴν ἀποδίδουσι χαριστάμενος, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς θεοῦ καὶ διὰ τῷ ἁγίῳ πνεύματι πάλιν γεννησας, καὶ διὰ τῆς ἐπὶ ᾧ ἀληθινῶς καὶ φυσικῶς υἱὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πίστεως ἡμᾶς ἐκκλητάμενος, καὶ δι' ἐκείνου παίδας αὐτοῦ ποιητάμενος, καὶ τῆς οὐρανόθεν βασιλείας ἡμᾶς καὶ ζωῆς αἰωνίου κληρονόμους καταστήσας.

Δ. Τίνος ἐνιχα ἡ Θεοῦ χαλεπὴ πατοκράτορα;

Μ. Ὅτι καὶ πάντα πρῶτον ἔκτισι, καὶ πάντα διοικῶν καὶ κυβερνῶν διαταλῶν, ὡς αὐτὸς ἐξελομήτω.

Δ. Μὴν τὰ πνεύματα ποιεῖ καὶ οἱ ἀστέρες τῶν ἀνθρώπων ἢ τῷ Θεῷ κράτει σιωπῶντες;

Μ. Ἄλλως μὲν οὐδέποτε μεριμνῶντες καὶ

Symboli pars I. Fides in Deum patrem.

reconditi & abditæ mysterij infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus.

M. Verissimè loqueris : perge porro quæ nobrem DEVM PATRIS nomine nuncupas?

A. Primùm omnium, maximèque, quòd vnici filij sui Iesu Christi natura pater sit. Deindè quòd noster etià sit pater, tū quia nos condidit, omnibûsq; vitam dedit: tum etiã quòd nos iterum diuinè per spiritum sanctum generauit, & per fidem in verum suum atque naturalem filium Iesum Christum nos elegit, sibique filios & regni coelestis, atque sempiternæ vitæ hæredes, per eundem instituit.

*Psal. 2. b. 7.
Math. 3. a. 17.
Ioh. 1. b. 14.
Rom. 15. b. 6.
1. Cor. 1. a. 3.
Gen. 1. d. 27.
Malac. 1. a. 6.
& 2. b. 10.
Ioh. 1. b. 12. &
3. a. 3. 5.
Rom. 8. c. 15.
16. b. 7.
Gal. 4. a. 5. 6.
Eph. 1. a. 5. 6.
Tit. 3. b. 7.
1. Pet. 1. a. 3. 4.
d. 23.*

M. Cur DEVM OMNIPOTENTEM appellas?

A. Quòd & fabricatus est omnia & omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

*Es. 40. c. 28
32. & c.
Mat. 5. g. 45
& 10. c. 29
Eph. 1. b. 11
Heb. 1. a. 2. 8*

M. Spiritûsne etiã malitiosi impiique homines in Dei potestate continentur?

A. Nunquam alioquin sine summa sollicitudine

*Ioh. 1. b. 10. 11
12.*

Universa in Dei potestate.

Mat. 23. 31

32.

Luc. 23. 31

32.

Ioh. 10. 38. 39

& 19. 6. 10. 11.

Act. 2. 23. 24

& 4. 27. 28.

& 12. 6. 11.

Luc. 12. 6. 7. &

31. 28.

citidine essemus, si quam illi lædendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verum ea nos consolatione sustentamur, quod neq; dæmones, neque consecretissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione tentare omnino valeant, quodque nos aded in tutela patris omnium rerum præpotentis sumus, ut ne ullus quidem capitis nostri pilus, nisi ipsius voluntate, qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

M. Cur adiungitur DEVM COELI ET TERRÆ CREATOREM ESSE?

Psal. 19. 2. &

50. 6.

Rom. 1. 19.

30.

A. Quod diuinam potentiam, sapientiam atque bonitatem, (quæ per se intelligentia comprehendi non possunt) in eius operibus, ut in speculis, intueri liceat. Nam quum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionem, ut neque ad aspectum magis decoræ, neq; magis ad utilitates omnes accommodatę excogitari possent, artificis illic effectorisque infinita potentia, sapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obuersantur.

M.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΟΣ.

φοβούμενοι παυσάμεθ' ἂν, εἴ τινα ἔχον
 θεῶσιαν βλάβην ἡμᾶς ἀχοντος ἔ' Θεῶ·
 τὸ δὲ μεγίστω ἡμῖν παραμυθίαν φέρει
 ὅταν ἐνθυμώμεθα ὅτι μήτε οἱ δαίμονες μή-
 τε οἱ μιαιώτατοι τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν τι
 ὅλως δυνάσται εἰ μὴ κελεύσαντος ἢ ἰατα-
 ντος ἔ' Θεῶ, καὶ ὅτι ἡμεῖς κηδεμόνα καὶ φύ-
 λακα τῆς ἡμῶν σωτηρίας κεκλήμεθα ἔ' πάν-
 των ἐγκρατῇ παύσει, ὥς μὴδὲ πείρα μίας
 ἀπὸ κεφαλῆς εἰς γὰρ πεισθῇ δυνάσθαι, εἰ
 μὴ ἡμεῖς τὸ θέλημα ἔ' οὕτως εὐνοϊκῶς πρὸς
 ἡμᾶς ἔχοντος Θεοῦ.

Δ. Διὰ τί ὁπιφέρεται τ', Θεὸν εἶναι ἔ' οὐ-
 ραν ἔ' καὶ τῇ γῆς κτίσιν.

Μ. Ὅτι ἡμεῖς ἔ' Θεοῦ δυνάμει, καὶ Θείᾳ,
 καὶ ἀγαθότητι, (ὅν οὐ δυνάμεθα θεῶ ἰαυ
 τῶν ἔ' ἐννοίαν λαβεῖν) ἐκ τοῖς κτίσμασιν
 αὐτοῦ, ὡς περ ἐκ χατόπριος, θεῶσαι ἔξουσιν.
 ὅταν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦ ἐκείνου τῷ κόσμῳ μέ-
 γεθος θεωρῶμεν, καὶ τοιαύτῳ εἶναι τὴν ὕλην
 οὐκ ἔχουσιν ἐννοῶμεν, οἷον μὴδὲ εὐπρεπεί-
 ραν πρὸς θεῶν, μὴδὲ πρὸς πάσας χρείας
 ὠφελιμωτέραν εἶναι δυνάσθαι, εὐθύς ἔ' ἀχθ
 ἰάληπτον ἔ' δημιουργῶ καὶ ποιῶ ἔ' δυνάμει
 τε καὶ σοφίᾳ, καὶ χρηστότητα ἐνθυμούμεθα
 καὶ λογιζόμεθα.

Δ. Πῶς

Εἴμη νῆσι.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Δ. Πῶς φης ὑπὸ Θεοῦ κτίσθαι πάντα;

Μ. Θεὸν τὸ πατέρα ἄριστον καὶ μέγιστον ὄντα ἀπ' ἀρχῆς, καὶ οὐδενός, διὰ τῆς δυνάμεως ὃ λόγος αὐτοῦ, ἔχοντι Ἰησοῦ Χριστῷ ὃ ἦν αὐτῷ, τὸ σύμπαντα τοῦτον ὁρατὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντά, καὶ τὰ πνεύματα ὁμοίως ἀσώματα, ἃ χειροῦ μὲν ἀγγέλων, δεξιῇ μὲν ῥυθίζονται καὶ ἐκδίδονται.

Δ. Πότερην ὁρθῶς ἀποφάνεσθαι νομίζεις, τοὺς πάντα τὰ πνεύματα, καὶ τὰ πονηρὰ αὐτὰ, ἃ διαβόλους καὶ δαίμονας ὀνομάζουσιν, ὑπὸ Θεοῦ πεποιηθῆναι λέγοντας;

Μ. Ο Οἶδς ὅτι ἐποίησεν αὐτοὺς πονηροὺς ὄντας, ἀλλ' ἐκείνοι τῆς οἰκείας φύσεως ἰδίᾳ αὐτοῦ καὶ χειρὶ ἀγόμενοι ἀπέστησαν, πᾶσαν ἀπολίσαντες ἐλπίδα ὃ ἀναλαβεῖν αὐτοῦ ὥστε οὐκ ἔστιν ἡ φύσις, ἀλλὰ διαφθορὰ τῆς φύσεως κακοὶ ἐγένοντο.

Δ. Πότερον δὲ ὁ Θεὸς ἀγαπήσας τὰ πάντα ἀπαξ ἐκτίσεν, πᾶσαν ἐλπίδα τὴν αὐτοῦ ἐπιμίλησας ἀπέβαλεν;

Μ. Μηδαμῶς ὁ Θεὸς γὰρ ἀπανταποίησας, ταῦτα καὶ σώζει καὶ κυβερνᾷ, ἐπεὶ καὶ ἄλλως εἰς οὐδὲν μεταπιστῇ ἀνάγκη.

Δ. Πρὸς

Mundi, Angelorum creatio.

M. *Qua ratione vniuersa a Deo condita esse affirmant?*

A. Deum patrem Opt. Max. a principio, *Gen. 1.1. &c.*
& ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc *Psal. 33.6.7*
est, Iesu Christi filij sui totum hunc spe- *& 29.6.11.*
ctabilem mundum, & vniuersa in eo in- *Iob. 1.4.3.*
clusa, atq; spiritus etiam corporis exper- *Mat. 14.15*
tes (quos nuncupamus Angelos) fabrica- *1. Cor. 8.4.6;*
tum esse & construxisse. *Heb. 1.4.2*
Colos. 1.16.

M. *Num censes tamen satis pie asseuerari, Deum spiritus omnes, malitiosos etiam eos, (qui a nobis Diaboli nominantur) fecisse?*

A. Deus illos tales non effecit, verum illi a prima creatione, suo ipsorum vicio, *Gen. 1.2.31*
omni restitutionis spe perdita, defece- *Iob. 3.44.*
runt: proinde non creatione & natura, *Iud. 6.6.*
sed naturæ corruptela deprauati sunt.

M. *Satisne Deo fuit cuncta semel creasse, postea verò omni rerum curatione vacasse?*

A. Nequaquam. Deus enim vt omnia *Psal. 75.4.3*
fecit, ita omnia fulcit, & moderatur, ali- *& 104.6.8.9*
oqui vniuersa in nihilum subito occide- *&c. & 145.5*
rent. *14.15. & 147*
a. 5.6. &c.
Col. 1.16. 17.
Heb. 1.2.3.

I. iij.

M.

M. Quem sibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandisque rebus omnibus proposuisse putas?

Gen. 1. d. 26

29.

Psal. 8. b. 6. 7.

Eccl. 10. d. 13

15. &c.

Prov. 16. d. 4

Esa. 43. b. 7

Rom. 11. c. 36.

Colos. 1. c. 16.

A. Hominum gratia fabricatus est mundus, & quæ in eo continetur cuncta comparata sunt, ut utilitati commodisque humanis seruirent. Et ut cætera vniuersa humani generis causa, ita hominem ipsum Deus, ad suam propriè gloriam fecit.

M. Ediffere quis primus fuerit hominis ortus atq; fabricatio.

Gen. 1. d. 25.

& 2. d. 7. c. 8

20. d. 21. 13.

A. Deus ut a Mose in scriptis relictum est, primo homini e limo terræ formato, animam atq; vitam inspirauit: forminam exinde deductam ex viri somno consopiri latere, & in lucem editam, cum viro sociauit, ut adiutrix, vitæq; illi consors esset.

M. Cum in viris simul & facminis prauitas, nequitia, distortioq; adeò summa nunc appareat, num a principio Deus eos eiusmodi fabricauit?

Gen. 1. d. 26. 27

Eccl. 3. d. 10.

A. Minimè omnium: Nam Deus perfectissimè bonus nihil aliud quàm bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinemque hominem initio formauit.

M.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Α. Πρὸς ποῖον τέλος ἀποβλέψαντα τὸν
Θεὸν πεπλακέναι παῖδες, καὶ νυν διήκων,
τὰ σύμπαντα τομίζεις.

Μ. Ο κόσμος ἐν τῇ αὐτῇ ἀνθρώπων ἰδμε-
ν γράθη, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὑβρεπιδῶ
πρὸς τὸ ὠφέλιμα καὶ λυσιστελῆ εἶναι τοῖς ἀν-
θρώποις· καὶ ὥσπερ ὁ Θεὸς τὰ λοιπὰ πάν-
τα τῇ αὐτῇ ἀνθρώπων χάριν ἐποίησεν, οὕτω καὶ
τὸν ἀνθρώπον αὐτὸν δι' ἐκείνου ἐπλασεν, ἵνα
ἐκ αὐτῆς δοξασθῇ.

Α. Τὸν ὅποιον διασάφηθαι πῶς ὁ ἀνθρώπος
τὴν ἀρχὰς ἐκτίσθη καὶ ἐποιήθη.

Μ. Ο Θεὸς, ὥσπερ ἰδὲν ἔστιν ὅτι ὁ Μωσῆς
ἐγγράφηκε συγγραμμάτων, ὅτι πρωτοπλάσας,
ἐκ ἐκ πηλίνης ἐποίησεν ὕλης, ψυχρῆ καὶ ζῶ-
ντος ἐνέπνευσεν· ἐπέτα δὲ τὴν γυναικα ἐκ τῆς
πλευρᾶς τῆς ἀνδρὸς εἰς ὕπνον βαπέντος λα-
βὼν, καὶ εἰς φῶς ἀγαγὼν ἔκ αὐτοῦ συνήψεν, ἵνα
βασίλης αὐτῷ καὶ σὺζυγος ἐν ᾧ βίω γήνηται.

Α. Ἐξόν δὲ νυν μοχθηρίαν καὶ χεχίαν καὶ
διαφθοράν οὕτω περιήλω ἐν ἀμφοτέροις,
ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν οὕσαν ἰδεῖν, μὴδ
αἰετοὺς ὁ Θεὸς τοιοῦτους χαλαρχὰς ἐποίησεν.

Μ. Ἡμεῖς γε καὶ ἡδὲ ὁ Θεὸς ὁ γενόμενος
ἀγαθὸς ὑπάρχων αὐδὲν ποιεῖν ἢ μὴ ἀγα-
θὸν ἐν δυνάμει· ὁ Θεὸς αὖτ' ὁ ἀνθρώπου
πρὸς τὴν ἰδίαν εἰκόνα καὶ ὁμοίᾳσιν ἐπλασεν
ἐν ἀρχῇ.

Κ. j. Δ. Ποία

εὐχρηστικῶς
ordino
instruo

[Handwritten signature]

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Δ. Ποία δὲ ἡ εἰκὼν ἐστὶ, πρὸς ἣν φῆς ὁ
ἄνθρωπος καταβῆναι;

Μ. Διευμοσύνῃ πάντῃ παύτως οὐτελε-
σάτη, καὶ ὑπερβάλλουσα ἀγνεία, ἥτις τῇ τῷ
Θεῷ φύσει ἰδίως προσήκει· καὶ αὕτη μὲν ὡς
ἄνθρωπος πρὸς Θεὸν ὁμοιότης ὑπῆρξεν, ἄλλως
οὐδ' ἄνθρωπος ὅτι ἁμαρτίας σκία ἐμί-
νεν αὐτῷ.

Δ. Εἰπὶ δὲ ὅτι τὸν τῷ Θεῷ συνίστην γενέσθαι;

Μ. Ἡ γυνὴ ὑπὸ τοῦ Διαβόλου ἑκαταμυ-
ριόνη καὶ γοητευομένη, ἔπεισε ὁ ἄνδρα τοῦ
καρπῆ γενέσθαι, οὗ ὁ Θεὸς ἀπηγορεύει
μὴ ἀπειθεῖν. ὅθεν ἡ εἰκὼν αὐτῇ, πρὸς ἣν ἐκ-
τίθησαν, ἔκλειψεν καὶ ἡφανίσθη, καὶ αὐτοὶ
τα καὶ πάντες οἱ ἀπήγονται ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ
πονηροὶ, καὶ πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἀδινεῖς γε-
νόμενοι, οὐ μόνον παροδῶντες ὅτι βίβ' ἰού-
τε συμφορᾶς, καὶ γοήμασι, καὶ θανάτῳ
περικεπλῆγασιν, ἀλλὰ καὶ ἀσπίδι ἀπωλείας
καὶ κατακρίσεως ἰσχυροὶ κατέστησαν.

Δ. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ ἰσχυρὸς μόνος μὴ γινώ-
σκοντες ἀνθρώπων ἀγαθὰ τιμωρῶνται νομί-
ζοιτο οὐκ, ἢ οὐκ, ἀνθρώπων

Μ. Ἀποσχετῶν πάντες ἀπολογία ποι-
εῖσθαι τῷ μύθῳ ἐκείνῳ, τὸ φανερὸν καὶ συμ-
κρὸν αὐτῷ ἔστιν, μῆτις ὅτι καὶ πᾶσι μόνον καὶ τῇ
ἐκείνῳ

αὐτῶν δ
δοκῶ
αὐτῶν, εἰ.

αὐτῶν δ
αὐτῶν
αὐτῶν, εἰ.

Homini lapsus.

M. *Quenam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?*

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta, summâq; sanctitas quæ ad ipsam diuinam naturam propriè pertinet, quæ homini cū Deo similitudo vsq; eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis sordauit.

Deut. 32. 17

4

Rom. 6. 14

Colos. 3. 10

1. Iob. 1. 6. 5.

Et 2. d. 29. 6.

3. 2. 3

Sap. 1. 13. 14

Et c.

M. *Qua ratione istuc factum esse dicis?*

A. Formina a Diabolo circumuenta, virum impulit vt fructum quo illi a Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto imago, secundum quam creati sunt, est oblitterata: & cū ipsi, tum ipsorum posterij, Deo aduersarij, peruersi, imbecillèsq; ad omne bonum effecti, non in omnes solum vitæ huius miseras, corporis morbos, atque mortem, sed & interitum etiam sempiternum, perpetuamque damnationem inciderunt.

Gen. 3. 1. 2

Et c.

Sap. 1. 13. 14.

1. Cor. 2. d. 14

Rom. 8. 6. 7. 2.

2. Cor. 3. 1. 5

Rom. 6. d. 23

Eph. 5. 6. 5. 6

M. *Vtrum tamen existimari non queat, grauiter nimis Deum pomi vniui gustatum vindicasse?*

A. Detestabile illud hominis facinus, quasi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo, & immoderata mo-

Gen. 6. 4. 3. 4

5. 6. 11. 4. 22

do edacitate rem æstimare velit. Ipse enim pariter cum vxore sua fallacibus Satanæ blandimentis illectus illâqueatûsq; infidelis a Dei veritate ad vanitatem declinavit : falsis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio, inuidencia, & maleuola commodi alicuius subductione Deum accusat, fidem adiunxit : innumèrabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit & homulus ex terra modò lutôq; fictus, non facis esse putans, quòd similitudo illi cum Deo esset, per intollerandam insolentiam & arrogantiam exæquare se cum Divina maiestate expetivit : postremò creatoris se ditioni subtraxit, iugum etiam eius a suis ceruleibus proteruè repulit. Inanitet igitur Adæ maleficiû minuitur.

M. Verùm cur ob parentum scelera posterì omnes de tam beato vitæ statu deiecti, in omnes calamitates inciderent?

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornavit, vt ea cum sibi cum suis, id est toti humano genèi, aut seruaret, aut amitteret

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ἄνθρωποι γὰρ μαργαρίτας ἀνακρίπτουσιν τὰ πρῶ-
 γμα. ὁ ἀνὴρ γὰρ ἅμα τῇ γυναικὶ ταῖς ἐ-
 πατηλαῖς τοῦ Σατανᾶ περιβρίσας πεισθεὶς καὶ
 δειλασθεὶς ἀπὸ τοῦ ἀληθείας τοῦ Θεοῦ πρὸς
 ψεύδος ἀπίστως ἀπεστρέφεται, οἷς τὸ Θεὸν ὁ
 ὄφρις διέβαλεν, ὡς ψεύστη καὶ βάσκανον
 ὄντα, καὶ ἀγαθὸν τινος αὐτὴν ἀποσεροῦντα
 ἀδίκως ἐπίτρευσεν ἀναρίθμητα ἐνεργετύ-
 μινος ἀγαθὰ, οἷς τὸ ἐνεργετοῦντα Θεὸν ἀχά-
 ριστος κρύβει· ἀνθρώπινον δὲ καὶ οὐκ ἐκ γῆς καὶ
 γὰρ πλάσθην ἀρετῇ, οὐκ ἀγαπῶν ὃ Θεὸς
 ὁμοίον εἶναι, ἀλλ' ὑπερβαλοῦσθαι τινος αὐθα-
 δείας καὶ ἀλαζονείας ἴσον γενέσθαι τῇ τῷ
 Θεῷ μεγαλειότητι ἐπέθηκεν· τὸ τελευταῖον δὲ
 κήσατος αὐτὴν Θεὸς ἀρηνίασιν, καὶ τὸ ἐπὶ
 κείρωμον ὑπὸ αὐτῇ δειλείας ζυγὸν τὴν ἰδίαν
 προπέλως ἀπέρριψεν αὐχέτην. ὥς μόνον
 ὃν ἂν εἴη ἐλαφρώτερον διὰ λόγους ποιήσα-
 σθαι τὸ τῷ Ἀδὰμ πλημμέλημα.

Δ. Πῶς δὲ οὐκ ἀδίκον ὅτι τοὺς οὐχ ὁ-
 γὰς σύμπτους, τοσαύτης κούδαμοσίας ἀ-
 πεσιρμηδύας ἀντὶ ὧν οἱ γονεῖς ἀδικήσασιν,
 ἰσχύοντας δυστυχίας οὐκ ἐχέουσιν;

Μ. Ο Θεὸς τὸν Ἀδὰμ οὐκ εἰς τὴν χά-
 ρισμάσιν ἐκδόσκησεν, ὅπως αὐτὸς ἐκείνη
 ταυτὴν τι καὶ τοῖς ὅσιν αὐτὸς γενήσασθαι μὴ

+ εὐδελία
 α τερβρι-
 μα ρηζιγῶ
 can lam
 magi
 τερβρι-
 ρηζιγῶ

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

λῦσιν ἡ σὺν ἡ ἀποβάλλη. καὶ ὡς περ πάσα
αἰσάκη ἐστὶν τὰ ποτηρὰ τῶν δένδρων καρ-
πὸν ὡσαύτως ποτηρὸν φέρειν, οὕτως ἐπὶ τῷ
Ἀδάμ ὑφ' ἁμαρτίας διεφθάρτο, ἔπασσαν
αὐτῷ γενεάν τῇ συμφύτῳ ἐνομαζομένην ἁ-
μαρτίαν μὴ λυμάνεσθαι ἀμύχανον ἦν, εἰ καὶ
τὴ δὲ οὕτω διεφθάρτο ἐγκρατὴν ὅτι πρῶτον γενέ-
τορι Ἀδάμ, ὅταν καὶ αὐτοὶ διὰ πολλὰς καὶ
μεγάλας ἡμερὰς πικρίας συμπάσσης ταλαι-
πωρίαις, καὶ κατὰ κράτος, καὶ θανάτῳ διεφθάρτα-
ι ἀκολαζόμεθα. ὡς κακῶν δοῦν ἡμῖς ἑαυτοὺς
ἀπαλλάττειν οἰοῖν ἡμεῖς, οὐτ' ἄλλοι ἢ τῷ κλισ-
μάτων τούτο ποιεῖν ἡδυνάτο.

Α. Τίνα οὖν ὑπόλοιπον ἔχομεν ἐλπίδα καὶ
παραμυθίαν καὶ ἐπὶ τῇ κερματίζῃ;

Μ. Ο Θεὸς ἐπηγγείλατο τῷ σπέρματι τῷ
νοῦ καὶ δεικνύσκει Ἰησοῦν Χριστὸν τῇ Μαρίας τῇ
παρθένῳ ὡς, τῇ κεφαλῇ τῷ σώματι, τῷ ἵππῳ
τῷ ἡπατηκότες αὐτοὺς διαβόλῳ συγκατά-
σῃ, καὶ αὐτοὺς τε καὶ τῷ ἀπογόνῳ, ὅσοι ἐκ
αὐτοῦ ἐκπίπτουσιν, ῥύσασθαι. καὶ τούτο μὲν ἐστὶν
τὸ ἐν δευτέρῳ τῷ Συμβόλῳ μέρει ἐπὶ μέ-
νον, Πιστεύω εἰς Ἰησοῦν Χριστόν.

Α. Τί σημαίνει τὸ Ἰησοῦς;

Μ. Τὸ Ἰησοῦς ὁνομάσκειται ἄλλο ἢ Σωτήρ. Ἰη-
σοῦς γὰρ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ παρ-
θίνῳ,

Peccatum originale. Symboli pars secunda.

mitteret. Neq; aliter fieri potuit, quin fi-
cut ex arbore mala mali fructus eduntur: ita Adamo peccati corruptela deprauato
omnis eius progenies ingenito illo pecca-
to (quod originale vocant) corrumpere-
tur. Quanquam quid opus est tam graui-
ter de parente Adamo conqueri? quando
nos etiam ipsi ob plurima nostra maximá-
que vitia calamitatibus omnibus, damna-
tione, mortéque dignissimè mulstemur:
a quibus malis vt liberemur, nihil in no-
bis, aut in vlla alia creatura opis aut auxi-
lij omnino superest.

*Math. 7. c. 12.
& 12. c. 33.
Rom. 5. b. 12.
c. 14. 17. & c.*

*Osea. 6. b. 7
Rom. 6. d. 23
2. Cor. 11. d. 3
Eph. 5. b. 5. 6*

*M. Quas spes est igitur consolatioq; re-
liqua, & in quo sita?*

A. Promisit Deus fore, vt semen mulie-
ris, qui est Iesus Christus Filius virginis
Mariz, Serpentis, hoc est, Diaboli qui
eos decepit, caput contereret: ipsos-
que atque eorum posteros, qui promisso
illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc
illud est, quod in secunda iam Symboli
parte sequitur: CREDO IN IESVM
CHRISTVM.

*Gen. 3. c. 14
15.
Rom. 5. c. 15
16. & c.
Gal. 3. c. 16. 19
Heb. 2. d. 14
15. 16*

M. Nomen IESVS quid significat?

A. Iesus sermone nostro idem est, quod
seruator. Iesus enim Christus filius Dei,
K. iijj. idémque

*Math. 1. d. 21
Att. 10. f. 38
Col. 1. c. 13. 14*

Fides in Christum Iesu, Christi nomen.

Heb. 1. 14. 15. idemque virginis filius, nos qui scelere
1. Ioh. 3. 8. deuincti, & sub antiqui Serpentis diabo-
li seruili iugo captiui, sempiternaq; mor-
tis vinculis constricti, turpissimè miserrimi-
mèq; iacebamus, in libertatem vindica-
uit, atque ad salutem reduxit.

M. Quis nomē IESU illi imposuit?

Math. 1. d. 21

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto.

Luc. 1. c. 31

& 2. c. 34

M. Explica nunc quid Christi nomen significet.

Psal. 2. a. 6.

Esa. 61. a. 1.

Mat. 9. d. 24

25.

Luc. 4. c. 18

Mat. 4. c. 27

Mat. 10. f. 38

Heb. 1. c. 9

A. CHRISTVS idem est, atque si vn-
ctum appellares: quo nomine indicatur
eum spiritus sancti vñctione maximum
regem, sacerdotem, atq; prophetam cre-
atum esse.

M. Christi regnum est ne mundanum?

Luc. 1. c. 32. 33

Ioh. 18. f. 36

Col. 1. c. 13. 14

2. Tim. 2. a. 1

A. Nequaquam: verum spirituale &
sempiternum, cuius regni gubernacula
sunt Dei verbum, atque spiritus, quæ
cum iustitiam, cum vitam secum adfe-
runt.

*M. Quam nobis utilitatem præbet hoc
Christi regnum.*

Rom. 13. d. 12

& c. & 16. c. 30

2. Cor. 10. a. 4. 5

Eph. 6. b. 10

11. c. 5.

A. Vires nobis armq; spiritualia quibus
atroces & truculentos animarum nostra-
rum hostes, Carnem, Mundum, Pecca-
tum, Diabolum profigemus, adiumenta
que ad vitam cum virtute & sanctitate
degen-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

θίνῃ, ἡμᾶς ἀμαρτίαις πεφυκευμένους, καὶ ὁ
δουλοῦν τῷ ἀρχαίῳ δουλείᾳ τῷ Διαβόλῳ ζυ-
γῷ κεκρατημένους, καὶ τοῖς τῷ αἰωνίῳ θά-
νατου δεσμοῖς ἀσχεῖα καὶ οἰκτρότατα πι-
ριβεβλημένους, ἐλευθέρωσι, καὶ περισ-
ποίησι.

Δ. Τίς αὐτὸ οὕτως προσηγόρευται;

Μ. Ο ἄγγελος προστάξατος Θεῷ.

Δ. Νυνὶ μοι ἀνάστη, τί τὸ Χριστὸν ὀνομα-
ζούλεται;

Μ. Χριστός ἐστι, ὥσπερ ἐὰν κεχρισμένον αὐ-
τὸ ἀποχαλῆς ὁθεν γινώσκειν ἐχομεν, ὅτι ἐ-
κείνος ὑπὸ τῷ ἁγίῳ πνεύματι κεχρισμένος
βασιλεὺς τε μέγιστος, καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ προ-
φήτης ἀνεδείχθη.

Δ. Μὴν γὰρ ἐστὶν ἡ τῷ Χριστῷ βασιλεία;

Μ. Οὐκ· ἀλλὰ πνευματικὴ καὶ ἀθάνατος,
κυβερνᾶται δὲ ὡς θεῶν λόγῳ καὶ πνεύματι,
οἷς διχομοσιῇ καὶ ζωὴ συνίζουσται.

Δ. Τί ἡμᾶς ἐφίλει αὕτη ἡ τῷ Χριστῷ βα-
σιλεία;

Μ. Ἰσχυρὴ ἡμῖν καὶ ὅπλα πνευματικὰ ὑ-
πουργῆ, δι' ὧν τῇ δυνάμει καὶ ὡμῇ ἀντι-
πάλλων, τὴν σαρκὸς δηλαδὴ, καὶ τῷ κόσμῳ, καὶ
τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ τῷ Διαβόλῳ κρατεῖν δυ-
νόμεθα, καὶ ἰκανωτέρους ἡμᾶς ποιῇ αὐτοῦ.

L.j. δαίμων

φουροῦ
conplamino
φουροῦ
conplamino

πλάνη φαί

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

δαίμων καὶ ὁσίως τὸ βίον διάγουσιν.

Δ. Ποῖός τις ἱερεύς ἐστιν ὁ Χριστός;

Μ. Μέγιστος καὶ αἰώνιος, ὁ μόνος ὡς ὅψιν ὁ
Θεὸς ἐλθεῖν, καὶ μόνος τὸ θυσίαν, ἣν ὁ Θεὸς
ἀποδέχεται, θύσαι, καὶ μόνος τὸν ὀργισθῆναι
Θεὸν πρᾶναι διωκόμενος.

Δ. Τί τούτων ὄφιλος ἡμῖν;

Μ. Αὐτὸς αἰτῶν καὶ ὁσυχάων ὁ Θεὸς,
εὐδοκῇ ἡμῖν καὶ ἰλειὸν πένησιν αὐτὸν, τιθυμω-
μέδον ἡμῖν τὸ Θεὸν ἐκπράναι, καὶ ὁ πα-
τὴρ ἡμᾶς καταλλάττει. ὁ Χριστὸς γὰρ μόνος
ἡμῖν διαλλαχίης πρόχεται, ὁ τὸ εὐνοῖαν τῷ
Θεῷ ἡμῖν ἀνακτῶμενος. Καὶ δὲ καὶ ἡμῖν
πῶς τὸ ἱερῶσιν αὐτὸν μετέδωκε, προσή-
λυσιν ἡμῖν πρὸς τὸ πατέρα εὐδοκίας, ὥστε
ἐαυτοὺς αὐτῷ μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος; παρ-
εῖσαι, καὶ αὐτοὺς τε καὶ τὰ ἡμέτερα πάντα
εἰς θυσίαν προσενέγκαι Θεῷ τῷ πατρὶ δι'
αὐτοῦ τολμᾶν.

Δ. Οποῖος προφήτης ἐστὶν ὁ Χριστός;

Μ. Οτι τῷ ἄλλων ἀπάντων προφητῶν καὶ
διδασκάλων τῷ Θεῷ ὑπερεῖν ὡλι-
γώροισιν καὶ μηδὲν ἰφρόντιζον οἱ ἄνθρωποι,
Χριστὸς αὐτὸς ὁ ὡς ὁ Θεὸς καὶ πάντων τῶν
προφητῶν κύριος ἐν, ὁ πατὴρ ἐμμενῶν
καὶ πιστῶν ἐξ οὐρανοῦ πρὸς ἀνθρώπους κα-
τέβη, ὅπως τὸ τῷ πατρὶ θέλημα τελείως

ᾄδει.

μεμνημένο
πασφαινο

Christi regnum, sacerdotium.

degendam subministrat.

M. Cuiusmodi sacerdos est Christus?

A. Summus atq; æternus : qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciâtque, conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

Psal. 110. b. 4. 3
Heb. 4. d. 14. 15.
& c. & 5. b. 6
7. & 7. a. 2. 3
b. 11. 3. & c. &
9. d. 13. 14.

M. Cui nobis utilitati sunt ista?

A. Nobis ut pacatus propitiûsque sit Deus, postulat & deprecatur, nobis offensum Deum lenit, nôsq; in gratiam cum patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet. Immo verò sacerdotij etiam sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitum ad patrem patefaciens ut in illius præsentia cum spe summa comparere, nôsq; & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium, Deo patri per ipsum præbere non dubitemus.

Iob. 14. d. 37
Act. 10. f. 36
Eph. 2. c. 14
15. & c
Colos. 1. c. 20
Heb. 9. d. 14. 15
1. Tim. 2. b. 5

Rom. 8. c. 15
& 12. a. 1
Gal. 4. a. 5. 6
Eph. 3. b. 12
Heb. 4. d. 15. 16

M. Qualis propheta est Christus?

A. Quum reliquos omnes prophetas atque doctores Dei seruos despiceret mortales, Christus ipse Dei filius, & prophetarum omnium dominus, patris interpres & nuncius de coelo ad homines descendit, ut paternam voluntatem planè explicaret, mortalesq; recta Dei atq; omnis ve-

Luc. 9. a. 16
Act. 7. c. 37
Heb. 1. a. 1. 2
Iob. 8. d. 16. c
40 & 15. c. 15
& 17. a. 6. & c
& 18. 3. 37

L. ij.

ritatis

Christus naturalis Dei filius, Dominus.

ritatis intelligentia informaret. Atq; ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius sibi a patre delata persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est reuera **IESVS CHRISTVS**, hoc est **SERVATOR**, **REX**, **SACERDOS**, **PROPHETA**, sed & nobis ita est, ad nostramque vtilitatem atque salutem.

M. Qua ratione Christum filium Dei unicum profiteris, quando qui py sunt, omnes filij Dei vocentur?

Math. 1. 15

& 3. 2. 17.

Ioh. 1. 6. 14. c

34. & 14. 6

30. 11.

Heb. 1. 1. 2. 3

& 5. 5.

Rom. 8. 14. 15

Gal. 4. 4. 5

Eph. 1. 1. 5

1. Ioh. 3. 1.

A. Quod solus Christus naturalis Dei filius, eiusdemq; sit cum patre substantiæ, Nos verò quum natura Adami veteris filij simus, gratia tamen beneuolentiæque, qua nos per Christum seruatorem nostrum prosequitur, filij Dei adoptamur.

M. Quam ob causam Christum Dominum nostrum nuncupas?

Math. 9. 4. 6

& 10. 1. c

21. c. 28. & 28

4. 18.

Luc. 1. 1. 32. 33

Eph. 1. 1. 20.

21. c. 9.

A. Propterea quod Angelorum, hominum, rerumque omnium dominatus sit illi a patre traditus: quodque suo arbitratu atque potentia regnum Dei tum in **coelo**

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Ἐκκηγῆται, καὶ τὸ ὀρθίον τοῦ Θεοῦ καὶ πάσης ἀληθείας γνῶσιν ἡμᾶς παιδεύει. καὶ οὕτω ἔστω τὸ ὄνομα Χριστὸς τὰ πάντα ἐκείνα ἔργα περιέχει, ἃ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐδίδατό τε καὶ ἐπλήρωσεν, ἵνα τὸ γενομένης ἔξ αὐτῶν φελέας ἡμῖν μεταδῷ. ὁ υἱὸς γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐ μόνον ὀνομάζεται τε καὶ ἀτεχνῶς ὅτιν Ἰησοῦς Χριστὸς, τυτῆστι Σωτὴρ, καὶ Βασιλεὺς, καὶ Ἱερεὺς καὶ Προφῆτης, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν καὶ εἰς ἡμετέραν ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τοιοῦτος ὑπάρχει.

Δ. Πῶς δὲ Χριστὸν τὸ μονογενῆ τὸ Θεοῦ υἱὸν καλεῖς, εἰ πάντες οἱ εὐσεβεῖς υἱοὶ Θεοῦ προσκαγορεύονται;

Μ. Οτι μόνος Χριστὸς φυσικῶς τοῦ Θεοῦ υἱὸς καὶ ὁ πατρὶ ὁμοούσιος τυγχάνει ὢν. ἡμεῖς γὰρ τοῦ παλαμῆς Ἀδάμ υἱοὶ ὄντες φύσιν, χάριτι καὶ εὐνοίᾳ, ἢν δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ σωτήριον ἡμῶν ἔχων πρὸς ἡμᾶς διατελεῖ, παιδεις εἰσποιήθημεν δι' Θεῶν.

Δ. Διὰ τί καλεῖς Χριστὸν τὸ κύριον ἡμετέρον;

Μ. Οτι ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ πάντων σαρμάτων τῶν ὄντων αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πεπίστευται τὸ κράτος: καὶ ὅτι τὸ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ τε καὶ ἐπὶ τῆς γῆς

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

τῇ ἰδίᾳ βουλῇ καὶ δυνάμει κυβερνᾷ καὶ διαπύ-
 Δ. Μῶν τι λείπεται;

Μ. Αὐτὴ ἡ ἐννοία πάντας τοὺς εὐσεβεῖς
 νουθετῇ, μὴ δέη αὐτοὺς οὕτω ζῆν ὥς ἀν-
 τοῖς δοκῇ, ἀλλὰ σώματα τε καὶ ψυχὰς, καὶ
 ἐν ζωῇ καὶ ἐν θανάτῳ ὅ τοῦ διαπότη βυ-
 λήματι παρτελῶς προσεκτίον εἶναι, καὶ αὐ-
 τῷ ὅπῃ πᾶσι πειθαρχεῖν, καὶ ταισῶς δα-
 λείων.

Δ. Τί τοῦτοις ἐπόμῳσι ὅτι;

Μ. Δηλοῦται πᾶς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν
 προσλαβόμενος πάντα διεκράζατο, ὅσα ἦν
 ἡμετέρα σωτηρία ἀναγκαῖα ἦν.

Δ. Ἀρ' ἦν ἀνάγκη τ' τοῦ Θεοῦ ὦν ἀνθρώπων
 γεγονέναι;

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν ὁ γὰρ ὅτι ἀνθρώ-
 πῳ εἰς τ' Θεὸν ἐπλημμελήθη, τοῦτο δίκαιον
 ἐπ' ἐκείνου καὶ ἐλπίσιν ποιῆσαι τ' ἀνθρώπων
 ἴδῃ αὐτὸν κολαζόμενον. τῆτο δὲ τ' ἔργον
 ἀπάγων ἐν χαλεπώτατον μόνος ὁ Ἰησοῦς Χρι-
 στός Θεὸς ἅμα καὶ ἀνθρώπος ὑπάρχων ἐπιη-
 ὄτος ἦν ἀποτελεῖν ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον ἦν ἄλ-
 λον μεσίτεον εὐρεῖν, ὃς εἰρνώσει ἡμῖν καὶ
 συγγνώμην ἀνακτήσαστο αἱ, αἱ μὲν ὁ θεὸς ἀν-
 θρώπος Ἰησοῦς Χριστός.

Δ. Τί τ' μὲν ταῦτα;

Μ. Σὺν-

all's nō indun
 xirritar
 solum modo.

As nam.

as' o' o' i
 om nino cur.

Filius Dei homo factus.

coelo tum in terra moderetur.

M. Num quidnam restat?

A. Hac cogitatione commonefiunt pii *Deut. 10. 6. 19*
omnes, non ad suum sibi arbitrium viue-
re licere: verum oportere eos corporibus *c. 20.*
simul & animis, in vita pariter atque in *Malach. 1. 6. 6.*
morte, totos sese ad Domini sui nutum *Luc. 9. c. 23. 24*
accommodare, ipsiq; in rebus omnibus *& 14. f. 26. 27.*
obtemperare, & fideliter inservire. *Heb. 2. 4. 5. 6*
& c. 6. 9. 10.

M. Quid tum inde?

A. Declaratur quemadmodum naturam
humanam suscepit, cunctaque perfec-
rit, quæ salutis nostræ opus erant.

*M. Erat ne ergo necessarium filium Dei
hominem esse?*

A. Maxime: nam quod homo in Deum
nefariè commisit, id hominis etiam sup-
plicio luendum erat atque expiandum:
quod onus longè gravissimum solus I-
E-
S-
V-
S C H R I S T V S idem Deus, & idem
homo, suscipere poterat: quin nec potu-
it alius mediator inueniri, qui a Deo pa-
cem atque veniam hominibus impetra-
ret, nisi Deus simul & homo Iesus Chri-
stus.

Math. 8. c. 19.
& 17. d. 22. 23
& 20. d. 18. 19
Ioh. 1. b. 14. &
11. f. 50. 51.
Rom. 5. c. 15
& c.
1. Cor. 15. c. 22
22.
Phil. 2. 4. 6. 7
& c.
Heb. 2. b. 9
1. Tim. 2. b. 5
Heb. 9. b. 14. 15
& 9. d. 24.
1. Pet. 3. d. 21
24.

M. Quid deinde sequitur?

L. 119.

A.

Christus sine peccato conceptus & natus.

A. CHRISTVM E SPIRITV
SANCTO CONCEPTVM, EX
MARIA VIRGINE NATVM
ESSE.

M. *Quamobrem vulgari hominum
consuetudine naturaliterque generatus
non est?*

Iob. 1. c. 19. d.

36.

1. c. 7. b. 7. 8.

Heb. 4. d. 15

& 9. d. 14.

Mar. 1. c. 23.

Luc. 1. c. 31. 35

A. Propterea quod per quem peccato-
rum nostrorum maculae erant delendae, e-
um ab omni omnino peccato integrum
conseruari par erat. Ob eam igitur ipsam
causam castissimus ille agnus Dei Iesus
Christus admirabili spiritus sancti virtute,
ex incorrupta virgine Maria purus ab om-
ni peccati labe conceptus, atque natus est.

M. *Quare virginis Maria nomen com-
memoratur?*

Gen. 22. d. 18.

Isa. 11. a. 1.

Math. 1. a. 1

& c. & 22. d. 43

Rom. 1. a. 1.

A. Ut agnoscamus Christum esse verum
illud semen Abrahamae atque Davidis, de quo
prophetarum oraculis instinctu diuino editis
prae-nunciatur atque prae-monuerunt: ex
Abrahami enim & Davidis stirpe Maria
virgo directo est ordine procreata.

M. *Reliqua vt instituisi, deinceps per-
sequere.*

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γε-
νηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου.

Δ. Διὰ τὴν οὐκ ἐγενήθη τῷ πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις κοινὸν ῥόπον, καὶ κατὰ φύσιν,

Μ. Οτι τῷ μέλλοντι τὰς τῶν ἡμετέρων ἁ-
μαρτιῶν κηλίδας ἐκαλείψεν, πάσης ἁμαρ-
τίας αὐτὸν παντελῶς καθαρεύειν, προσή-
κον ἦν. διὰ ταῦτί γε οὐκ ἄγαν ὁ ἀγνότατος
ἐκείνος ὁ Θεὸς ἀμνὸς Ἰησοῦς Χριστὸς τῇ θαν-
μαστῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει ἐξ ἁγ-
νῆς παρθένου Μαρίας πατρὸς τῆς ἁμαρ-
τίας μολυσμῷ καθαρὸς ὢν συωλήθη καὶ
ἐτέχθη.

Δ. Τίνος χάριν τὸ τῆς παρθένου Μαρίας δο-
μα δὴλῆται;

Μ. Ἰνα γινώσκωμεν ὅτι Χριστὸς τὸ ἀληθινόν ὄν-
ειν ἐκείνο τοῦ Ἀβραάμ καὶ Δαβὶδ σπέρμα, ὃ
διὰ χρησμῶν, ὃν ἰδὼκεν ὁ Θεός, οἱ προφη-
ται γενήσονται προύγγελαν. Μαρία γὰρ ἡ
παρθένος ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Δαβὶδ γε-
νιαλογεῖται ἀγιούσης κατ' εὐθεσίαν τῇ γενε-
αλογίας.

Δ. Λέγε νυνὶ τὰ τοῦτοις ἐπόμενα.

Μ. j.

Μ. Πα-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Παθόντα ὑπὲρ Ποντίου Πιλάτου, τανα-
ρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα.

Δ. Διὰ τί τὸ Σύμβολον τὸ ὅλον τῷ Χριστῷ
ἐσὶν *μνηστέριον* *ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ* *ἐπὶ τῇ*
ἐκκλησίᾳ *ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ* *ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ* *ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ*
ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπὸ τῆς γενέσεως εὐθὺς, ὑπὲρ τῆς
θανάτου αὐτοῦ μεταφέρεται;

Μ. Οτι τὸ σύμβολον τῷ κορυφαίῳ μόνον
ἐμνήσθη τὴν ἡμετέραν ἀπολυτρώσεως κε-
φαλαίων, καὶ τὸ οὕτω συνεξυγκλινόντων αὐτῶν,
ὥστε τὸ ὅλον αὐτῷ ἐνέργειαν περιεχέει.

Δ. Ολίγω δὲ σαφές ἐστιν ὅτι ὡς ὁ Χριστὸς
θανάτω.

Μ. Ὑπὸ τῷ μαθητῷ Ἰούδα, ἀργυρίου καὶ μι-
νίσκου ὅς ἐστιν πενήντης, ἀπίστως προεδέχθη,
ὕπὸ τῷ ἄλλῳ μαθητῷ Ἰησοῦς χριστῷ
ἐπὶ τῷ Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ καὶ Ἰακώβῳ καὶ
ἀνδρῶν, ὑπὸ τῷ Ἰουδαίῳ *φειδῶ* *χρησιμοποιή-*
θη, ὑπὸ Ποντίου Πιλάτου ὁ προσάγει Ρω-
μαίῳ ὄντος χρεωκρίθη, κολάφοις καὶ ἱμά-
τιον ἐμαστωμένη, πλεκταῖς ἀκάνθαις ἐσφα-
νώθη, ἱμάτιον πορφυροῦ περιεβλήθη, καὶ
ἑλκυστοῦτα πάμπολλα ἐαυτῷ ἀνάξια καὶ
διδόντα ἐπέποιθη, καὶ ὀνειράσθη, καὶ τέλος τὸν
σαυρὸν ἀράδμορος, ἐκ τῆς τῆς πόλεως ὑπὲρ
τῆς τῆς χαλούμας Κράνιον ἀπήχθη, ἵνα
τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ κολασθῇ, οὗ ὅντος μίσος
δύο λεγόντων ἐξ ὧν προσκλήθη ἀτιμώτατα, καὶ
πα-

due negatiua
apud gentes

ἐν τῇ αὐτῇ
ἐν τῇ αὐτῇ

ab hlos
confuso quod
ab hlos
cladus.

A. PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

M. Verum cur Symbolum, Christi vita silentio praterita, protinus ab eius ortu ad mortem transis?

A. Quod in Symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur: quæq; illi a deo sunt peculiaris, ut illius vim omnem in se inclusam teneant.

El. 53.

1. Cor. 13. d. 23

27. &c.

M. Mortis eius rationem paulò adhuc apertius explicato.

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus pretioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus: a reliquis discipulis desertus, a Petro denegatus eiuratusque: a Iudæis, falsis criminibus obiectis, malitiosè accusatus, a Pontio Pilato Romano præfide condemnatus est: pugnis lorisque cæsus, contextis spinis coronatus, toga purpurea indutus, aliisque multis modis indignissimè crudelissimèq; tractatus est, & ludificatus: tandèmq; cruce ceruicibus imposita, extra urbem in locum, qui Caluaria appellabatur, ad supplicium tractus est: vbi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci suffixerunt: in qua summo cruciatu confectus, crudelissimam

Math. 26. b. 14

15. &c. & 27

totum.

Marc. 14. a. 45

&c. & 15.

totum.

Luc. 22. e. 47

&c. & 23.

totum.

Ioh. 18. & 19

totum.

M. ij.

pro-

Christus Volūtaria morte pro nobis appetijt?

probrosissimamq; mortem appetijt: animi interim dolores, quavis morte acerbiores, perpeffus.

M. Suāne voluntate, an vi coactus, ista sustinuit Christus?

Math. 26. 37

38. 39. 41. 42.

f. 53. & 20. d

28.

Mar. 10. f. 45

Ioh. 10. c. 11. 15

d. 17. 18.

Phil. 2. b. 8.

Luc. 23. c. 34

A. Tametsi probrosa hæc sæuissimæque mors humanæ suæ naturæ maximè terribilis erat volūtati tamē patris sui qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit: itaq; contumeliosa illa in se probra, tormenta, mortemque atrocissimam, & sponte, & patientissimè pertulit, tum patri obtemperans, tum veniam ijs, a quibus est in crucem actus, a Deo precatus.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum tam ignominioso truculentōq; genere mortis affici?

Esa. 53. totum.

Rom. 1. a. 3

2. Cor. 5. d. 21

Gal. 1. a. 4.

Ephat. a. 3.

Eccl. b. 7. & c.

Job. 1. c. 13. 14.

& 2. c. 13. 14.

1. Pet. 3. d. 18

& 4. a. 1.

Ioh. 3. c. 16.

2. Cor. 15. d. 21

A. Christus Deo patri pro nobis se obligavit, atq; spondit: quicquid ergo nos debebamus, aut eramus commeriti, id omne sibi præstandum, soluendum, & dependendum Christus in se recepit. Et proinde ipse tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deusq; pater onus illi nostrum imponens, summa iuris iudiciūq; seueritate in eum animaduertit,

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

τὰ τ' ἀκριβοδίκατοι ἐκόλασεν, ὅπως ἡμῖν
τῆς μεγίστης δι' αὐτὸν συγγνώμης μεταδῶ.
Δ. Λέγουσίν μοι τ' κεφάλαιον τῷ εὐεργε-
σιῶν αὐτοῦ, ὃν ἐκ τ' ὅ Χριστὸς τελευταῖος
ἐγκρατεῖς ἐγενήθημεν.

Μ. Χριστὸς, ὥς μοι ἀνωτέρω εἶρηται, Θεῷ δ'
πατρὶ ἐγγυήσατο καὶ ὁμολόγησε τὰ ἡμέ-
τερα ἁμαρτήματα ἐκτίσιν καὶ τὴν ὁργὴν
αὐτοῦ, ἣν πρὸς ἡμᾶς ἐποίησεν τ' ἡμετέρας ἀπει-
θείας ἔχει, τὴν χαριεσάτῳ τῆς ὑπακοῆς
ἡσυχίας προσφέρων χαταπαύσεν, καὶ ἡ-
μᾶς αὐτῷ χαταλλάξεν, καὶ οὕτω Χριστὸς
ὁ ἀπακώτατος ἐκείνος ὅ Θεὸς ἀμνὸς δισ-
μοῖς ἐδόθη, ὅπως ἡμᾶς χαχοῦς ὄντας, καὶ Σα-
τανᾶν τε καὶ θανάτῳ, καὶ χατακρίσιν χατα-
δεδυλωμένους ἐλευθερώσῃ. Χριστὸς ὁ μηδὲν
ὅλως ἀδικήσας χατηγορήθη καὶ χατακρίθη
ὑπὸ ὅ γένεθ διχαστῷ, ἵνα ἡμᾶς τοὺς τὰ μέ-
γιστα πλημμελήσαντας, καὶ τῆς χατακρί-
σιως ἀξιοτάτους ὑπάρχοντας παρὰ ὅ οὐ-
ρανίῳ βήματι τῆς αἰτίας ἀπολύσῃ ὁ Χριστὸς
τ' ἐντιμοὺς αὐτοῦ ἅμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ χάρι-
τος τ' ἡμετέρας ἁμαρτιῶν κληῖδας καὶ σω-
τὴς ἀπεψήτατο καὶ ἐξήλειφε· τελευταῖον δ'
Χριστὸς ἀναξιώτατα ὑβριδοῖς, καὶ θάνατον
ὑπομείνας πικρότατον καὶ μάλιστα ἀσχυμ-
τόν

αβ. απ. ψ. α.
αβ. ψ. ι. γ. ο.

Fructus mortis Christi.

uertit, vt nobis ipsius causa, summam misericordiam impartiretur.

M. Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.

A. Christus, quemadmodum antea attingi, nostro nomine locoque Deo patri satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfactorum: se ipsius iram in nos ob contumaciam nostram conceptam, suauissimo obedientie sue sacrificio placaturū, nosq; in gratiam cū Deo restitutum esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinculis constrictus est, vt nocentes nos, qui Sathanæ, morti, & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret: Christus, qui extra omnem omnino culpam erat, accusatus, condemnatusq; fuit iudicis terrestris sententia, vt nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationeq; eramus dignissimi, pro cœlesti tribunali absolueret: Christus pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordēsque eluit atque deleuit: Christus postremo, contumelijs, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimāq; atq; ignominiosissima morte, qua est affectus, nos a poena, ignominia, mortēq; sempiter-

Rom. 5. 6. 8. 10

11.

2. Cor. 5. d. 18

19. 20. 21.

Eph. 3. c. 12

13. 14. 17. &c

Heb. 7. d. 26

27. & 9. d. 12

14. & 10. c. 12

14. 17.

Rom. 8. d. 1. 2

c. 33. 34.

Col. 1. c. 3. 14

&c. d. 20. 21.

Psal. 51. b. 7

Heb. 9. d. 14

1. Ioh. 1. b. 7

Apoc. 1. b. 5

1. Pet. 2. d. 21

22. &c.

M. iijj.

na,

Mortis Christi fructus.

Rom. 4. 7. 8
Gal. 3. 13. 14
Heb. 10. 17.
Rom. 8. 4. 1. 2

na, quæ nostris sceleribus eramus maxime commeriti, liberauit: adeoque peccata omnia nostra obliuione sepulta, & procula Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adamum, vel postea proprijs nostris peccatis incidimus, Christi perpassio medicina est atq; remedium, modò fiduciam omnemq; spem in illo collocemus, amoremq; illum amplectamur.

M. Morte tamen corporis, quæ pœna peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus mulctamur.

Zac. 23. f. 43
Ioh. 2. 25. 26
1. Cor. 15. c. 18
21. 4. 54. 55
Ec.

1. Thes. 4. c. 13
14.

Phi. 1. c. 21. 23
Apo. 14. c. 13.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, iam per Christum, omnibus illi fidentibus, ianua aditusque in coelum est effecta: quemadmodum & Christus ipse per mortem suam est regnum ingressus: ita ut mors quæ antea peccati pœna erat, iam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

M. Ecquem alium nobis utilitatis fructum prabet Christi mors.

Eph. 5. a. 2.
1. Pet. 2. 4. 28
Ec. 4. 4. 1.
2. Cor.

A. Christi supplicium & mors non solum ærumnarum nostrarum, ut antè dixi, saluq;

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

τόν, ἡμᾶς τιμωρίας, καὶ ἀτιμίας, καὶ ἀσπίθ
θανάτου, ὧν διὰ τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα
ἀξιώτατοι ἡμεν, ἀπῆλλαξεν ὥς πάσας ἡ- *alg ila*
μῶν ἀμαρτίας εἰς τὸ δίκαιον δεικνύμεθα,
καὶ πόρρω τὸ τῷ Θεῷ ὀφείω διὰ Χριστὸν πε-
ποιῶσθαι. καὶ οὕτω πάντων τῶν κακῶν, οἷς
ἔσθ' γενετῆς διὰ τὸ Ἀδάμ, ἢ ὕστερον, διὰ τὰς
ἰδίας ἡμῶν ἀμαρτίας περιπέσομεν, τὸ τῷ
Χριστῷ πάθος ἰαμα καὶ φάρμακόν ἐστιν, ἵνα
γε πάσας τὰς ἐλπίσιν εἰς αὐτὸν ἀναρτώ- *finodo*
μεθα, καὶ αὐτὸν ἀγαπῶμεν.

Δ. Ἀλλὰ γε ὁ σῶματος θάνατος, ὅς τις
ὀφειλομένης τῇ ἀμαρτίᾳ τιμωρίας μέρος πῶ- *α ναρταω*
ἐστιν, οὐχ ἡπὶον κολαζόμεθα καὶ νυνῶν.

Μ. Ο τῷ σῶματος θάνατος, ὅς ἀνευ Χριστοῦ
τὸ πρόθυρον ἦν τῷ ἄδῃ, νυνὶ διὰ Χριστοῦ θύρα *αφελιο ουδε*
καὶ εἰσόδος ἐπ' οὐρανὸν ἐγενήθη, ὡς περ καὶ
ὁ Χριστὸς αὐτὸς διὰ τῷ θανάτου εἰς τὴν βα- *αριωθιμοθ*
σιλείαν αὐτῷ εἰσῆλθεν, ὅθεν θάνατος ὁ πρό- *αι α ναρταω*
τερον κόλασμα, ἀντὶ ὧν ἡμαρτάνομεν, ὑπάρ- *επ' εριωθιμοθ*
χων, νυνὶ διὰ Χριστοῦ μέγιστον κέρδος ἐστίν. *collocare m*

Δ. Μὲν ἄλλω τινα ὀφείλασαν ἡμῖν παρὶ-
χεται ὁ τῷ Χριστῷ θάνατος;

Μ. Τὸ πάθος καὶ θάνατος ὁ Χριστῷ, οὐ μένον
τὸ ἡμετέρας συμφορῶν, ὡς ἀνω ὄρηκα, σωτή-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ρίον ὅτι φάρμακον, ἀλλὰ καὶ ὑπογραμμὸν ἐν-
τευθὲν ἐχορδῷ, ὃν μιμῆσθαι ἡμῖν προσήκει.

Δ. Σαφέστερον εἰπέ τι νοῆς.

Μ. Οφείλοισιν καὶ ἡμεῖς ὥς Χριστὸν ἀκολου-
θουῦντες, εὐπειθεῖς εἶναι ὥς θελήματι Θεοῦ
οὐρανοῦ ἡμῶν πατρὸς, καὶ παντοδαπὰς
βλάβας καὶ ἀδικίας ὑπ' ἄλλων ἡμῖν γενο-
μένης εὐγνωμόνως φέρειν, τὰς πονηρὰς τῆς
σαρκὸς ἐπιθυμίας σαυρῶν προσπηγύειν, καὶ τα-
φύσαι· ὥς μηκέτι χεχόν τι πράττειν, καὶ
ταῦτα τὸ Χριστὸν μιμούμενοι, ὃς ἔτεχε τῆς
ἀμαρτίας ἐσαυρώθη, καὶ ἔθανε, καὶ ἐτάφη. καὶ
μεθ' ὧς ἀληθῶς παρὰ φαντασίαν παθὼν, τὰ
ἄλλα ἀνάγωγα καὶ ἄλογα ὄντα, ἐν τοῖς ὥς
Χριστῷ διὰ πίστεως προσπιφυκῶσι τῇ δυνά-
μει τοῦ θανάτου αὐτοῦ οὕτως οἰοῖν ἐσαυρώσθαι,
καὶ τὸ διάπυρον αὐτοῦ ὥς ἄματι αὐτοῦ οὕτω
σβέννυται, ὥς ὁ πνεύματι πολλῶν εὐπρε-
πέως γενέσθαι, καὶ οὕτω τῇ δυνάμει τοῦ θά-
νατου αὐτοῦ ἰσχυρῶς λαμβάνομεν πρὸς τὸ
ἐπιτελεῖν ἐκεῖνα ἐφ' ὃ ὁ τύπος τὸ ζῶν τι
καὶ τὸ τελευτῆς αὐτῇ ἡμᾶς παρορμᾷ.

Δ. Ἡ οὐ καὶ ἐντευθὲν χαταμαθεῖν ἐχορδῷ,
πῶς ἡμᾶς δεῖ πρὸς τὸ Χριστὸν διεκτελεῖσθαι;

Μ. Ἐχορδῷ γε· μαθητάτοισιν γὰρ ὅτι οὐκ
ἐσμεν

- *illud*

*intelligitur
Asyctō dico*

Christi exemplum imitandum.

salutare medicamentum, sed & exemplar
etiam est nobis ad imitandum.

M. Idem istuc planius expone.

A. Debemus & nos ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri patris obedire, iniuriâsq; omnes nobis ab alijs illatas patienter accipere: vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultosq; esse, ita ut posthac nihil mali admittamus: idq; exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem sublatu, mortuus, & sepultus est. Et reuera deprauatæ affectiones, quæ aliqui indomitæ sunt, in ijs, qui Christo per fidem adhærent, ita virtute mortis eius quasi cruci suffiguntur, illarûmq; incendia ipsius sanguine ita restinguuntur, ut spiritui multò obsequentiores reddantur. Atque ita virtute mortis eius ad ea præstanda confirmamur, ad quæ vitæ, mortisque eius exemplis excitamur.

Ioh. 13. b. 15.

&c.

Eph. 5. a. 3.

1. Pet. 2. d. 21.

&c. & 4. a. 1.

2. &c.

1. Ioh. 2. a. 6.

Rom. 6. a. 2. 4.

7. b. 11. &c.

Gal. 2. d. 20.

& 5. d. 24.

Col. 3. c. 13. &c.

M. An non & de nostro etiam in Christum officio commonemur?

A. Commonemur profectò non in nostra
N. ij, nos

Nostrum in Christum officium.

Rom. 14. b. 7. 8. nos esse potestate, ut quæcunque velimus,
1. Cor. 6. d. 20 nostro arbitratu faciamus: verum Chri-
& 2. Cor. 5. d. sti, qui nos tam magno redemit, nos to-
35. tos esse, illius voluntati parere, ad illius
1. Thef. 5. b. 10 nos nutum ac commodare oportere: Chri-
Rom. 5. b. 8. 10 stum, qui nos adhuc hostes amore tanto
Mar. 10. d. 37 prior amplexus est, ut redamemus, max-
& 16. d. 25 imè nos esse obligatos: paratissimos eti-
Luc. 9. c. 23. 24 am esse debere, Christo, qui ita se nobis
& c. & 14. f. 26. totum dedit, omnia nostra, nosq; adeo
ipso totos vicissim reddere: Christi cau-
sa non omnia solum mundana commo-
da, huiusq; vitæ voluptates negligere, sed
& vitam adeo ipsam deserere, potius
quàm Christum amittamus, nostrumq;
erga ipsum officium pietatèmq; non præ-
stemus. Beata est enim censenda mors,
Matth. 16. d. 35 quæ mortalis vitæ cōditioni debita, Chri-
Marc. 8. d. 35 sti maximè gratia oppetita est: gratia di-
& c. co Christi, qui sua sponte vitam profu-
dit, mortèque pro nobis occubuit, qui-
q; vitæ author, mortuos nos, a morte re-
uocatos, & vult & potest immortalitate
donare.

*M. Quare adiungis eum fuisse, etiam
sepultum?*

*A. Corpus exanime sepultura est affe-
ctum,*

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ἔσμεν ἀποτεξούσιοι πρὸς τὸ ποιῆν ὅ,τι ἀν-
μῆς Ἰησοῦν κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν· ἀλλ'
ὅτι Χριστῷ, ὃς ἡμᾶς τοσοῦτος ἀπελύτρωσεν,
ὅλοι ἐσμὲν, πρὸς τὸ εἶναι αὐτῷ ὅτι πάντα
ὑπῆκοοι, καὶ ὅτι ἡμέτερον ἔργον ὅς· Χριστόν,
τὸ εἰς ἡμᾶς ἔτι ἐχθρὸς αὐτῷ ὄντας ἀγάπης
ὑπάρξαντα, ἀντιφιλεῖν, καὶ ὅτι δεῖ ἡμᾶς
Χριστῷ τῷ ἑαυτὸν ἡμῖν ὅλον δίδόντι, πᾶν-
τα ἃ ἡμῖν παροσόντα, καὶ δὴ καὶ ἑαυτοὺς ὅ-
λως ἀνταποδοῦναι, καὶ ὅτι προσήκει ὅ Χρι-
στῷ χάριν μὴ μόνον ἀπάσας τὰς κοσμικὰς
χρείας καὶ τὴν ζωῆς ἡδονὰς περὶ οὐδε-
νός ἡγεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν
περὶ ἐλάττωτος ποιῆσθαι ὅ Χριστόν ἀποβαλ-
λῆν, καὶ ὅ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν νόμον καὶ εὐσε-
βείας ἀποθέπεισθαι· μακάριος γὰρ εἰκό-
τως νομίζεται ὁ ὁ γὰρ αὐτοῦ, ὃν τῇ ἡμετέρῃ φύ-
σει ὁφθαλμοῖς ἰδεῖν, ὅ Χριστῷ μάλιστα χάριν ὑ-
πομείναι αἱ τῆς Χριστῷ λέγω, ὃς ἐκ τῆς αἰ-
σθητικῆς καὶ ἐτελευτήσεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὃς καὶ τὴν
ζωῆς αἴτιος ὢν, ἡμᾶς νεκροὺς ὑπάρχοντας ὅ
θανάτου ἔξελόμενος καὶ θέλει καὶ διώματα
αἰθανάτους κατὰ τὴν φύσιν.

Δ. Τίνος ἐνεχᾶ ὁπζευγνύεις τὸ Ταφέντα;

Μ. Τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀψυχον δι' ἐτάφη, ἵνα

ଦର୍ଶ-

ὁ δὲ
 τῶν
 Χριστῶν
 ἀποβαλλέντων
 οὐκ ἐστὶν
 αὐτοῖς
 ἡ χάρις
 τοῦ Θεοῦ
 καὶ ἡ
 βασιλεία
 αὐτοῦ
 εἰς
 πάντα
 τοὺς
 αἰῶνες
 ἀμήν

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

αββει αα
 ευρι mod. 5/
 &c.

πάντες σαφῶς καὶ ἀτεχνῶς εἰδῶσιν, ὅτι ἀ-
 ληθῶς τίθηται. εἰ γὰρ παραχρημα ἀντί-
 ὁ θάνατος αὐτῶ πολλοῖς ἀνιγένειο ἀμφοτε-
 ρήσιμος, καὶ πολλῶν ἰσως ἀπορίαν παρῆ-
 χεν ἀνθρώποις.

Δ. Τίνα νομῶ ἔχει τὸ Καλιπδόνα εἰς ἀδύ;

Μ. Μανθάνοιμεν ὅτι Χριστός, καὶ θῶς τὸ σῶ-
 μα εἰς γλῶσσαν ἐκέρχθη, οὕτω τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ
 σώματος χωρισθείσης εἰς ἀδύ κατήκει, καὶ
 ἄμα ἡ ἐκέρχθη ὁ θανάτος αὐτῶ εἰς τοὺς νε-
 κρούς καὶ τοὺς ἐν ἀδύ ὄντας οὕτω διήκνητο.
 ὥστε ἵασι τῶν ἀπίστων ψυχὰς τὸ φρικτοτά-
 τιν καὶ τῶν ἀπίστων αὐτῶν μάστιγα προσή-
 κουσιν καὶ ἵασι κρίσιν ἑαυτὰς ὡφληκίας ἀφ' ἧς
 ὄντας, καὶ Σατανᾶν αὐτῶ τὸ ἀρχηγὸν τῶ ἐν ἀδύ
 τῶ τυραννίδος καὶ σκότους δυνάμειν αὐτῶ
 καὶ ἀλλομενῶν, καὶ διαφθορῶν, καὶ εἰς
 οὐδὲν πεποικῆσαν ὁρᾶν τοιούτων δὲ, τὸ νε-
 κρῶν τοὺς Χριστῶ πεποιθότας ἐν τῷ βίῳ, τὸ
 ἀπολυτρώσεως αὐτῶ ἔργον ἡδὴ τελεσθῆναι
 τοι σιμνιδεῖν, καὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἐκέρχης-
 ας αὐτῶ ἀπολαύσεως γλυκυτάτης καὶ ἀλκή-
 ρα παραμυθίας ἐμπεπληῆσθαι.

Δ. Μεταβαίνωμεν νῦν ἐπὶ τὰ λοιπὰ.

Μ. Τῷ

Christi descensum ad inferos.

Etiam, ut omnes eius mortem exploratam magis, penitusque cognitam haberent, nam si rediuius subito extitisset, mors eius in questionem a multis dubitationemque adducta, scrupulusque hominibus aliquis fuisset iniectus.

*Mat. 12. d. 40
& 27. 53.
60. &c.*

1. Cor. 15. 4. 9

M. Eius ad inferos descensus, quam habet sententiam?

A. Quod Christus, ut corpore in terræ viscera, ita anima a corpore separata ad Inferos descendit, pariterque mortis eius vis ad mortuos inferosque adeo ipsos usque ed permanavit, ut & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitati maximè debitæ condemnationis sensum perciperent, ipsæque Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerneret : e contraria verò parte, mortui, qui viui Christo confidebant, redemptionis suæ opus iam perfectum esse perspicerent, eiusque vim & effectum sentientes, dulcissimo perpetuoque solatio fruerentur.

1. Pet. 1. d. 19

Ioh. 8. d. 24.

1. Cor. 15. 8. 54

55. &c.

Heb. 2. d. 14. 15

Ioh. 5. c. 25. 28

& 11. c. 25. 26.

Rom. 1. 4. 8. 9

Col. 1. c. 13. 14

19. 20.

M. Reliqua nunc persequamur.

N. iij.

Christi resurrectio, & eius fructus.

A. TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

M. *Satisne ergò effectum non erat, quòd Christi morte nobis culpa liberatis, venia data sit?*

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ip-
sius, vel nostram conditionem nobiscum
reputemus. Nam si in vitam non rediis-
set, nequaquam Dei filius fuisset habitus,
neque nos morti eripere potuisset. At a
mortuis ad vitam sempiternam excita-
tus, & diuinitatis suæ vim ostendit pari-
térque peccati, & mortis, atque ipsius e-
tiam Diaboli domitorem se esse compro-
bavit.

M. *Quæ adipiscimur commoda ex eo, quòd Christus rediniuus fuit?*

A. Plurima, maximæque. Etenim illinc
desiderium nobis, facultasq;, atque ad-
iumenta, ad vitam cum virtute pietatèq;
degendam suppeditantur. Illinc nos Chri-
stus iustitia, quæ nobis antea defuit, im-
buit. Et Christus a mortuis ad vitam ex-
citus, vitæ nobis author existit: illinc
enim spes nobis ostenditur, fore aliquan-
dò tempus, cum & mortalia corpora no-
stra a morte ad vitam reducentur, quòd
Christus nos resurrectionis vitæq; suæ fe-
cit participes. Fieri enim omninò non
posse,

*Rom. 1. a. 4. &
6. a. 4. b. 9. 10
& 8. a. 1. 2. &c
1. Cor. 15. d. 26.
3. 54. &c.
Eph. 1. d. 10
&c.
Phil. 2. b. 9
&c.*

*Gal. 2. d. 19. 20
Rom. 4. d. 25
& 5. a. 15. &c
& 6. a. 4. 5. b
11. 12. &c.
1. Cor. 15. c. 20
&c.
1. Tho. 4. d. 14
&c.*

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν.

Δ. Οὐκ ἄρα ἀπέχρησεν ἡμῖν τ' ἀφ' ἧς, ὅς
 δυ ἀπέθανεν ὁ Χριστός ἀπ' ἀλλοτρίοις συγ-
 γνώμῃς τελευτήσας;

Μ. Τέτο μὲν ἀποχρῆσαι φαίμεν ἔσθαι ἰσά-
 ῃ τ' Χριστὸν αὐτόν, ἢ ἑαυτοὺς λογιζόμεθα. εἰ
 γὰρ οὐκ ἂν ἐκείνος ἀπέξη, πῶς ὁσομίζετο
 ἂν τῷ Θεῷ ὑδὲ εἶναι, ἢ πῶς ἡμᾶς τῷ θανά-
 τῳ ἀπολύειν ἢ δυνάτο, νυνὶ δὲ ἐκ νεκρῶν εἰς
 ζωὴν ἀνάγειν ἐγερθεῖς, τ' τε τ' ἰσότητος αὐ-
 τοῦ δυνάμειν ὁσὶν εἴξατο, καὶ ἁμαρτίαν, καὶ
 θάνατον, καὶ αἰὼν τ' διάβολον φανερός ἦν
 νενικηκώς.

Δ. Τίνα ὠφελοῦμεθα ἐκ τῷ τ' Χριστὸν ἀ-
 ναστῆναι εἰς ζωὴν;

Μ. Πλῆτιστα καὶ μέγιστα. ὁρίεσθαι γὰρ ἐπὶ
 θυμῷ, καὶ ἰσχυρῷ καὶ βοήθειαν λαμβάνο-
 μεν εἰς τ' ἀποδράσας καὶ εὐσιβῶς ζῆν. ὁ-
 ρίεσθαι ἡμῖν ὁ Χριστός δι' ἐκδοσιμότητος, ὅς
 ἐπὶ πρότερον ἦεν, μετέδωκε: καὶ Χριστός ἐκ
 νεκρῶν εἰς ζωὴν ἀναστὰς, τ' ζωῆς ἡμῖν ἀγτίος
 ἐγενήθη· ὁρίεσθαι γὰρ ἐλπίδα ἐχομεν καὶ
 τὰ φθαρτὰ ἡμῶν σώματα ἐκ θανάτου εἰς
 ζωὴν ποιεῖ ἀναστήσειν, ἐπεὶ δὲ ὁ Χριστός
 ἡμᾶς τῆς ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αὐτοῦ κοινοῦ-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

τούς ἐποίησεν. Χριστὸν γὰρ, ἔς ἡμετέρα κεφαλὴ ὄντι, ἀναβιώσαντα, ἡμᾶς τὸ σῶμα τοῦ αὐτοῦ μὴ ὄντα; εἰς τὸ δὴλωτικὸς ἀποθήσασθαι καὶ παρτιλῶ; ἀπολλυμένους περι-
οράει ἀμήχανον.

Δ. Πράϊθι δὴ.

Μ. Πᾶσι τοῖς ἱεροῖς γραφαῖς διδάσκουσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τὸ ἡμετέραν δικαιοσύνην ἡγέρθη, ὡσαύτως καὶ ἡμᾶς παιδεύουσιν ἀκολουθῶντες αὐτῷ τῷ ὁλεθρίῳ τῆς ἀσιβείας ἔργον ἔξ-
ισχυρόν, δικαιοσύνη καὶ οὐκ ἐπὶ τῇ εἰς
τὸ λατρεῖν ὁ ποιῶνται ἡμεῖς ὁ
Χριστὸς ἀπεργάζεται διώσμεν ἡμῖν ἐκ τῆς
ἀναστάσεως αὐτοῦ παρασχών,

Δ. Τί νυν ἔπειτα ἐν τῇ ἔξομολογήσει τῆς
πίστεως;

Μ. Ἀγγελότα εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐξ οὐρανοῦ
ἐκ δεξιῶν ὁ πατὴρ παντοκράτορ.

Δ. Εἰπὲ πῶς τὸ τοιοῦτον.

Μ. Σαφίς κατα. δηλαδὴ τὸ Χριστὸν ὁ σῶμα-
τι εἰς οὐρανὸν ἀναβιβηκέναι, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι
πρότερον ὁ σῶμα καὶ τὸ γὰρ, ἐν ᾧ ὁ σῶμα
μὴ πρότερον διέπεβε, κατὰ ἐλπίδα.

Δ. Οὐκοῦν ἡμῖν ἐπὶ τοῦτο παρὸν ὅτι
γὰρ

Μ. Αὐ-

Christi resurgentis exemplū imitandū. Christi ascensum.

posse, ut Christus caput nostrum reuiuif-
cens, nos sui corporis membra, morte in
nihilum recidere funditusque interire
patiatur.

Colos. 1. d. 18

2. Tim. 2. b. 11

M. Perge.

A. Sicuti sacrę literę declarant Christum
propter iustitiam nostram excitatū fuisse,
ita nos etiam docent, ut Christi exemplo
de mortiferis peccatorum openbus ex-
urgentes, iustitię posthac atque sanctitati
viuamus: ad quod prestandum virtute
potentięque gloriosę resurrectionis suę
nos Christus corroborat.

Rom. 6. d. 4

1. Cor. 6. 9. 10. 12

&c.

Eph. 5. d. 13.

Colos. 3. d. 1. 2

&c.

**M. Quid in fidei confessione deinde se-
quitur?**

**A. ASCENDIT AD COELVM,
SEDET AD DEXTERAM DEI
PATRIS OMNIPOTENTIS.**

Matth. 26. d. 19

Luc. 24. 31

Act. 1. b. 9. 10

&c.

**M. Hoc quemadmodum sit accipiendum
expone.**

A. Planissimē, quod Christus corpore in
coelum ascendit, in quo antea corpore
non aderat: quodque e terra, in qua prius
corpore pręsens fuerat, discessit.

Ioh. 12. b. 3. &

16. b. 10. c. 16

d. 28. & 20. d

17.

**M. An nō ergo nobiscū ampliū in terris
adest?**

O. ij.

A. Prę-

Christus omnia moderatur.

Ioh. 12. b. 7.

Ioh. 17. a. 5.

Mat. 18. c. 20.

& 28. d. 20.

Ioh. 14. d. 18. &

16. b. 7.

Rom. 8. b. 9. & c.

A. Premonuit ipse Apostolos suos, non semper se cum illis presentem futurum: quod de corporea eius presentia est intelligendum. Diuina enim natura sua qua vniuersa complet, tum in coelo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute praesens Ecclesiae suae in terris perpetuo adest, & adfuturus est, usque eo, dum mundana omnia ad exitum perueniant.

M. *Minimè ergò deserti sumus ab auxilio, defensioneq; Christi, tametsi corpore praesentem illum non habeamus?*

Mat. 28. d. 18.

Ioh. 16. b. 7. &

17. a. 2. & c.

Eph. 1. d. 20.

& 4. b. 8. & c.

Phil. 2. b. 9. 10.

Colos. 1. c. 18.

Apoc. 11. d. 15.

Rom. 5. a. 5. &

8. a. 4. 5. b. 9.

& c.

A. Nequaquam. Christus enim patri ad dexteram assidens, potestate, sapientiâ, prouidentiâq; sua mundum regit, & moderatur: mouet, gubernat, temperat vniuersa: sacrum etiam spiritum suum, ut maximum charitatis in nos suae pignus, de coelo ut est pollicitus, in animos nostros demittit: cuius sui spiritus clarissimo lumine, mentes nostras, tenebris caecisq; nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris aegritudinem repellit, consolationeq; nos lenit, atq; sustentat: eadem praestiturus, quoad hic mundus

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Αὐτὸς τοῖς ἀποστόλοις προέφη μὴ διαίξην
ματ' αὐτῶν συνεχῶς· ὁ περὶ τῆς σωματι-
κῆς αὐτῆς παρυσίας νηλεὺς ὄντι. τῇ γὰρ
αὐτῇ θεικῇ φύσει, ἡ πάντα πληροῖ, ὡς οὐρανῷ
αὐτῇ παρὼν διατετέληκε, καὶ τῇ αὐτῇ καὶ
τῇ ἑνὶ πνεύματι αὐτῇ δυνάμει τῇ ὁμοκλη-
σίᾳ αὐτῇ ἐπὶ γῆς συνεχῶς πάρισι τε καὶ
παρέσει αἰχρὶς διὰ τὸ κόσμου σύμπαντα
πρὸς τὸ τέλος ἔσται γενήσεται.

Δ. Οὐκ ἄρα τοῦ βοηθήσαντος καὶ ὑπερα-
πίσαντος ἡμῶν Χριστῷ ἱερομοὶ χατελείφθη-
μι, εἰ καὶ μὴ τοιοῦτον αὐτὸ ὄσῳματι πα-
ρόντα;

Μ. Ηκιστα γὰρ. Χριστὸς γὰρ εἰς δόξαν τῆς
πατρὸς ὑψωθεὶς ἐδίδου τῇ αὐτῇ δυνάμει, καὶ
σοφίᾳ, καὶ προνοίᾳ τὸν κόσμον κυβερνᾷ καὶ
διέπει, καὶ κινεῖ, καὶ διοικεῖ, καὶ διακοσμεῖ
σύμπαστα· ἐτι καὶ τὸ ἱερόν αὐτοῦ πνεῦμα,
ὡς μέγιστόν τι τὸ ἐκείνῳ εἰς ἡμᾶς ἀγάπης
ὀνέχουσι καὶ οὐρανῷ, ὑψὸς προσηγγελία-
λο, εἰς τὰς ἡμετέρας φρένας χαλαπῶς δυ-
λαμπροτάτῳ φωτὶ τὰς ἡμετέρας διανοίας
σκότον καὶ ζοφίαν νεφέλαις περιεχήμεναι
καταργᾷ καὶ καταλείπει. πρὸς τούτοις
καὶ τὰς ἡμετέρας καρδίας λύπη κατεχέσθαι
οὐκ ἔσθαι, παραμυθίαν ἡμῖν φέρων. ὡσαύ-
τως

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

τως ποιήσων μέχρι τέλους τῷ κόσμῳ.

Δ. Νυν λέγε τι μάλις τῷ ὃ Χριστῷ αὐτῷ ἰδίῳ προσηκότων τοῖς, ὅς ἐσθ' αὐτῶν ἀντίβη καὶ ἐκ δεξιῶν καθέξεται τῷ πατρὶ.

Μ. Πρέπον ἦν Χριστῷ, ὅς ἐσθ' ἀψυλοτάτη τῷ μὴ καὶ μεγαλειότητι γενόμενος, εἰς ἐλαχίστου τῷ δούλῳ τάξιν, καὶ ἀπμίαν τῷ κατακρίνεσθαι καὶ ἀκλειῶς αποκτείνεσθαι ἐπαπίνωσιν ἑαυτῇ, πάλιν εἰς μεγαλοπρεπείαν τῷ δόξαν, καὶ λαμπρότατον ἀξιόματιος θρόνον ἀναβάνειν, καὶ ᾧ προτέραν κατάστασιν ἀναλαβεῖν ὅπως δηλαδὴ τῇ ἀτιμίᾳ καὶ λῶβῃ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλότης ἴση καὶ ἀνάλογος γένηται.

Δ. Τί δὲ ἡμῖν συμφέρει τὸ ᾧ Χριστῷ εἰς οὐρανὸν ἀνελθόντι, καὶ ἐκ δεξιῶν τῷ πατρὶ καθέξεται;

Μ. Πρῶτον ὁ Χριστὸς καθάπερ, τῷ ἄνθρωπῳ χάριν ἔσθ' οὐρανῷ εἰς γλῶσσαν, ὡς θεορίαν τινα, κατέβη, οὕτω καὶ εἰς οὐρανὸν ᾧ αὐτῷ κληρονομίαν ὄντα ἐκ ἀγαθῷ τῷ ἁγίῳ ἀνδράπαι ἀνέλθῃ, ᾧ εἰς οὐρανὸν ἀνάβασιν ἡμῖν ὁδοποιῶν, καὶ τὰς τῷ οὐρανῷ πόλεις τὰς πρότερον δι' ἁμαρτίας κεκλήμασθαι ἀπολύων. χωρὶς δὲ τούτων ὃ Θεὸς παρὰ τὰς.

Ascensus Christi fructus.

us exitum habebit.

M. Nunc autem dicito, quid precipue de Christi ascensu, sessioneque a dextera patris consideres, quod quidem ad Christum ipsum proprie pertineat.

A. Aequum fuerat, ut Christus, qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco, ad infimum serui gradum, dedecusque, condemnationis, & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, celsissimamque dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitueretur: ut contemptio videlicet, illatæque ipsi probra gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

Eph. 1. d. 20

&c.

Phil. 2. b. 8. 9

&c.

Ioh. 17. a. 5

M. Nobis verò Christi in cælu ascensus, sessioque a patris dextera quam adfert utilitatem?

A. Principio, Christus, ut hominum gratia e cælo in terram tanquam ad exuladū, venit, ita & in cælum, patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis fit ingrediendum in cælum munens, cœlique portas nobis prius ob peccatum occlusas reſerans. Porro præsens

Ioh. 14. a. 2. 3

&c.

O. iij.

coram

Ascensus Christi fructus & imitatio.

Joh. 16. c. 26.

Rom. 8. f. 34

Heb. 7. d. 25. &

98. 24

1. Joh. 2. d. 1

coram Deo, nosque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore, causam nunquam amitteremus.

M. Verum qua ratione ascensus Christi in cælum imitatores esse possumus?

1. Cor. 15. f. 47.

48. &c.

Colos. 3. d. 1. 2

&c.

A. Susplicere in posterum, mentisq; & animi aciem in cælum, ubi Christus patri dexter assidet, intendere debemus; cogitationes omnes & curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus, sempiternis, non in humanis, terrenis, atque fragilibus desigentes.

M. Ecquid præterea?

Ep. 1. b. 11. &c.

e. 16. 17. &c.

Mat. 5. d. 8. &c.

Joh. 4. c. 30

&c. d. 24.

A. Commonemur etiam ut Christo Domino cœli iam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus, sed ut diuino planèque spiritali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi, cui tribuitur, potissimum conueniat, eum piè sanctèque veneremur.

M. Nunc te volo qua de supremo iudicio, mundi que exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.

Mat. 24. c. 39

90. 31. & 35

e. 31. 32. &c.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiæq; præcellentissima amplitudine in cœli nubibus adueniet,

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

καὶ ἡμᾶς αὐτῷ σωθῆναι, καὶ συγγνώμῃ ἡ-
μῖν παρ' αὐτοῦ αἰτῆσαι καὶ ἐκδεσθῆναι ἡμῶν ἁ-
λῆν, οὐ συναγορεύσαντες ἡμῖν τῷ ἐγκλή-
ματος ἀπολύεσθαι ἡμᾶς ἀνάγκη.

Δ. Ἀλλὰ πῶς ἀνδυνάμεθα μιμεῖσθαι τὸ ἔ-
χριστον εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν;

Μ. Δεῖ ἡμᾶς τῷ λοιπῷ ἀναβλέπειν καὶ τὴν τοῦ λοιποῦ
διανοίαν καὶ τὴν νοῦν ὁφθαλμοῦ εἰς οὐρανὸν ἀπερε-
σθῆναι, ὅπως ὁ Χριστὸς ἐκ δεξιῶν τῷ πατρὶ
καθίσταται, πάντως ἐνθυμωμένους καὶ φρον-
τισίας τῶν θείων, καὶ οὐρανίων, καὶ ἀγωνίων, ἀλ-
λὰ μὴ τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ὁπτηγίων, καὶ ἰνῆ.

Δ. Μὴν τι ἄλλο;

Μ. Μαθητὰς τοῦ ὁσαύτως Χριστοῦ ὁ Κυ-
ρίος ἔχει οὐρανὸν καὶ κράτος ἐχοντι νῦν, μὴ κοσ-
μικὸν ὅσον ἡ διὰ τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπων ὁπτι-
νοημένης ἐβελοθησκειας τιμῇ ἀποτίμῃ,
ἀλλὰ θεϊκῇ καὶ παντελῶς πνευματικῇ λα-
τρεία χρώμενοι, οἵαν δὴ λαδὴν, καὶ ἡμῖν δοῦναι
καὶ αὐτῷ λαβὴν πρέποι ἀνμάλιστα, εὐσεβῶς
καὶ ὁσίως αὐτὸ σέβεισθαι.

Δ. Νῦν δὲ ὀλίγων διασαφῆσαι σε βούλομαι,
τί περὶ τῆ ἐσχάτης κρισεως τε καὶ τῆ κόσ-
μου καταλύσεως ἐδιδάχθης.

Μ. Ὁ Χριστὸς ἦν ἐν νεφέλῃς ἔχων οὐρανὸν μετ'
ἀξιώματος λαμπροτάτου, καὶ ὁπφανισά-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

της μεγαλότητος, κυκλωθείς, καὶ τῇ οὐρανίῳ δορυφόρων χορῷ καὶ κύκλῳ περιχόμενος· καὶ ἐπαδὼν ἡ φρικτὴ σάλπιγξ τὸ φοβερὸν σημεῖον συλλήσῃ, σύμπαντες οἱ ἡγήτοιοι, οἱ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἄχρις ἐκείνης ἡμέρας τετελευτηκότες, τὰς τῶ ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀρτιμελεῖς ἀναζητήσουσι, καὶ ὅτι Χριστῷ ὅτι ἐκείνου χαθηνόμην εἰς κρίσιν χετασάτες, ἔχαστοι ἵ αὐτοῖς πιπραγμένων εὐθυώας ὑπέξουσιν, ἀς ὁ διεσπάρτατος καὶ ἀπολομώτατος κριτὴς πρὸς τὸ τ' ἐλπίας ἀληθείας ἐάθμεν ἡξιόσφ.

Δ. Επεὶ δὲ τὸ μὲν τελευτῆσαι, πάντων ἡ φύσις χετέκρινε, τῶς ἐν ὅτι συμβόλῳ λέγεις ὅτι ζῶντες ἔσονται τινες τίτε;

Μ. Ο Θεὸς Παῦλος δηλοῖ δι' ὅσοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ᾠρᾷ ζῶντες εὐρηθήσονται, ἡ αἴφνης ἀναχαριωθήσονται μέλλουσι, καὶ πᾶσαν τῇ σώματων ἀπομορχθέντες φθορὰν, καὶ τὸ θνητὸν ἀποβαλόντες, ἀθάνατοι γενόμενοι ἀναστήσονται καὶ αὕτη ἡ μεταβολὴ ἐν τάξει γανᾶται ἐς, ὅτι ἡ τῷ θνητῷ βίῃ τελευτῇ τ' ἀθανάτου ζωῆς ἀρχὴ γενήσεται.

Δ. Πότερον οὐν οἷα δὲν τοὺς εὐσεβεῖς ἐκείνης μακροχρόνους τ' ἡμέρας φρίττην, καὶ οὐκ ἔτι φρικτῶς αὐτοῖς καὶ φευκτέας εἶναι νομίζεις.

Iudicium Vltimum.

niet, cinctus septusque copijs & corona
coelestium stipatorum, & ad terribilis buc-
cinæ signum clangorémque formidolo-
sum, mortales vniuersi, qui ab ortu mun-
di ad illud vsq; tempus ex hac vita migra-
runt, tum animis, tum corporibus inte-
gri reuiuiscunt, & pro Christi tribunali
iudicandi adducuntur, vnusquisq; de fa-
ctis suis rationem redditurus, quæ æquissi-
mus atque acerrimus iudex ad summæ
veritatis regulam exquiret.

1. Cor. 15. g

52. &c.

1. Thes. 4. d

16. &c.

2. Pet. 3. c. 10

&c.

Rom. 14. b. 10

12.

1. Cor. 4. a. 4. 5

2. Cor. 5. b. 10

11.

*M. At cum natura mortem omnibus
certò proposuerit, quomodo in fidei con-
fessione victuros tu esse aliquos affirmas?*

*A. Diuus Paulus declarat eos, qui eo
tempore in vita commorabuntur, repen-
tina mutatione renouandos, & omni
corruptione corporibus absterfa, remo-
tâq; mortalitate, immortales eos exori-
turos esse: & ista ipsis commutatio, mor-
tis est futura loco, quodq; mortalis vitæ
occasus vitæ fiet ortus immortalis.*

1. Cor. 15. g. 51

1. Thes. 4. d. 17

1. Cor. 15. g. 51

&c.

*M. Num igitur pios metu perterritos
memoriam illius diei perhorrescere debe-
re, aut eam ipsis pertimescendam & fu-*

P. ij. giendam

*Tertia pars Symboli, Fides in spiritum sanctum.
giendam esse putat*

Rom. 8. 4. 1. &
15. d. 33. g. 38
39.
1. Cor. 1. b. 7.
Phil. 3. d. 20.
Tit. 2. d. 13.
2. Pet. 3. c. 12.

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad spem optimam erigit, solatioq; maximo permulcet. Is enim sententiam pronuntiabit, qui nostro loco sententia iudicis est condemnatus, ne nos in senerum Dei iudicium vocati conuincamur, sed indemnati iudicio liberemur.

*Tertia pars
Symboli.*

*M. Quando igitur de DEO PATRE
CREATORE, FILIO QVE
IUS IESV CHRISTO LIBE-
RATORE, haftenus sit dictum, dua-
bus istis Christiana professionis partibus
ad exitum iam perductis, tertia nunc,
quid videlicet de SPIRITU SAN-
CTO credas est declaranda.*

Mat. 28. d. 19
1. Ioh. 5. b. 7.
Ioh. 14. d. 26.
& 15. d. 26. &
16. b. 7. & 20
f. 22.
Act. 5. a. 3. 4

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, a patre & filio ex omni æternitate procedentem, utriq; parem, atque eiusdem omnino substantiæ, simulque cum utroque venerandum & implorandum.

M. Sanctus, quare vocatur?

Rom. 1. d. 4. &
15. d. 16.
2. Thes. 2. c. 13.
Tit. 3. b. 5.
1. Pet. 1. d. 2.

A. Non solum propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omnino maxima: verum etiam, quod electos a Deo, & Christi

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

μίζης;

Μ. Οὐ δὲτα μᾶλλον δὲ ἡ προδοκία αὐτῆς
τάς τῶν εὐσεβῶν διανοίας εἰς ἀγαθὴν ἐλ-
πίδα ἄγει, καὶ μέγιστα παραμυθῆται. αὐτὸς
γὰρ διχάσει, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν χεῖρα διχάζει
ὑπὸ τῆς διχασῆς, ὅπως μὴ ἡμεῖς εἰς ἀπώτημον
τῷ Θεῷ κρίσιν ἀχθῆναι χεῖρα κριτῶν μὴ ἀλλὰ
τῇ κρίσει ἀπαλλαγῶμεν ἀχαιτάκριτοι.

Δ. Ἐπεὶ δὲ γοῦν περὶ Θεοῦ πατρὸς ὁ κτίσαν-
της πάντα, καὶ περὶ Θεοῦ υἱοῦ τῷ σῶσαν-
τος ἡμᾶς ὡς τοῖς θρησκείαις εἰπομένη, δὴ οὐ
τῶν Χριστιανῶν ἑξομολογήσεως κεφάλαια
διελκυσθέντες, τὸ τρίτον νυνὶ διασαφητέον
ἔστιν, ὅποιαν δηλαδὴ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος πίσειν ἔχῃς.

Μ. Ομολογῶ τὸ τρίτον εἶναι τὴν ἱερὰς τριά-
δος πρόσωπον, ὃ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ Θεῷ
ἅπαντος ἀΐωνος ὁμοκυρόμενον, ἰσὺν ἀμ-
φοτέρω καὶ παντελῶς ὁμοούσιον, καὶ σὺν
ἀμφοτέροις θεραπευόμενον καὶ θεοκλυτού-
μενον.

Δ. Διὰ τί θύγιον χαλεπῆται;

Μ. Οὐ διὰ τὸ ὅτι αὐτῷ ὑπάρχουσιν μόνον
ἀγιοσωμῶν, τῷ πάντῃ ὡς πάντως μεγίστῳ οὐ
σαν, ἀλλὰ καὶ διότι τοὺς ἐκλεκτοὺς ὁ Θεὸς

ἐδὴτα
μεγαλῶν.

γοῦν
igitur.

ἡ αὐτὴ πᾶσι
οὐκ ἐκλεκτοὺς
οὐ

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Ἔχεται τὰ τῷ Χριστῷ μέλη ἄγια ποιῆ. δι' ἣν
ἐλήθειαν ἡ ἱερά γραφή αὐτό γελεῖ τὸ πνεῦμα
τῷ ἁγιασμῷ.

Δ. Τίνα δὲ ἔστιν ἐν οἷς τ' ἁγιασμοὶ τῷτον
κεῖσθαι νομίζεις;

Μ. Πρῶτον, τῇ δυνάμει αὐτῷ θεόθεν ἀνα-
γεννώμεθα. τὸτο γὰρ ἔστι τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Χρι-
στῷ, ἀναγκαῖον εἶναι ἡμᾶς, ὥς ὑδατος καὶ πνεύ-
ματος ἀναγεννᾶσθαι. Ἡτις τῇ ἐκποσίᾳ αὐτῷ
χετεχόμηνοι, οἱ δὲ ὧς πατερεῖ ὑοὶ εἰσποιοῦ-
μεθα, τοῦ καὶ πνεῦμα ὑποθεσίας ἐυλόγως ὡς
μάστιγος δὲ καὶ ἐπισφραγίζεται ἐν ταῖς καρδί-
αις τὸ ἐκλεκτοῦς εἶναι ἡμῖν διαβεβαίου-
μενοι συμπάσας τὰς τῷ Θεῷ ἐνεργείας
διὰ Χριστοῦ ἡμετέρας γενέσθαι.

Δ. Διέλθῃς τὰ λοιπὰ.

Μ. Τὸ ἅγιον πνεῦμα τὰ οὐράνια μυσηῖται
ἡμῖν ἐρμηνεύει καὶ σαφηνίζει καὶ τοὺς τῇ
ἡμετέρων διαποιοῦν ὁ ῥῆαλμοὺς φωτίζει, ὥς
ἐκείνοις αὐτῇ λαβεῖν δυνάσθαι. καὶ χεῖται
τ' αὐτῷ γνώμην ἢ συγγινώσκονταί, αἱ ἁμαρ-
τίαι ἢ οὐ συγγινώσκοντα. καὶ τῇ αὐτῷ δυ-
νάμει ἢ κακία τῆς φύσεως ἀνατίλλεται, καὶ
αἱ διάφοραι τῇ ἐρέξει χαλινουῦνται, καὶ
αἱ διάνοιαι εἰς τ' τῆς ἐυσεβείας μελέτην πα-
ρορμῶνται, καὶ ποικίλας ἐνεργείας οἱ ἐν-
σεβῆς

Spiritus sancti dona.

Christi membra sanctitate imbuat: quam
ob rem sacra scriptura ipsū SANCTIFI-
CATIONIS SPIRITVM nuncupat.

*M. Quibus in rebus sanctificationem
hanc sitam esse putas.*

A. Principio, eius virtute diuinitus re-
nascimur: hoc est enim quod Christus
dixit, necessarium esse, vt ex aqua & spi-
ritu de integro nascamur. Eius etiam nu-
mine afflati Dei patris filij adoptione
instituihur: ex quo fit, vt SPIRITVS
ADOPTIONIS meritissimè nomine-
tur: qui electionem etiam nostram quasi
consignat in animis nostris; nobis con-
firmans atq; persuadens, diuina beneficia
vniuersa nostra per Christum fieri.

*Ioh. 3. a. 5. 6.
Tit. 3. b. 5.
Rom. 8. c. 15.
d. 13.
Gala. 4. a. 5. 6.*

*Rom. 8. c. 14
15. &c.
2. Cor. 1. d. 22
& 5. a. 5.
Eph. 1. d. 13.
14.*

M. Prosequere.

A. Spiritus sanctus coelestia mysteria a-
nimis nostris interpretando explanat:
mentiumque nostrarum oculis, vt il-
lorum intelligentiam capere possint,
lumina praefert: ad ipsius porro arbi-
trium peccatis venia vel tribuitur, vel
negatur: eius virtute naturæ vitiositas
comprimitur & edomatur, peruersiq; ap-
petitus frenantur atque franguntur, ani-
miquè ad studium pietatis concitantur:
ipsius arbitratu varia beneficia diuinitus

*Ioh. 14. b. 17. d.
26. & 16. b. 13
& 20. f. 22. 23
1. Cor. 2. c. 10.
11. d. 13. 15.
Eph. 1. d. 17.
Rom. 8. a. 5. b
9. &c.*

*Alf. 2. d. 4. c.
17. &c.
1. Cor. 12. a. 5
in 7. &c.*

Spiritus sancti dona.

in pios conferuntur.

M. Ecquid habes præterea quod de hac re dicas?

A. Inter vitæ huius multiplicia diuersaque malorum, sollicitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & moerores (quorum in hoc mundo conditio plerumque miserrima, luctusque vix alioqui consolabilis esse solet) spiritus sanctus occultè consolando, fiduciamque afferendo minuit, leuat, atque mollit: & ex eo **P A R A C L E T Y S**, hoc est **C O N S O L A T O R**, verè proprièque nominatur. Postremò spiritus sancti potentia mortalia nostra corpora à mortuis excitata ad vitam reuocabuntur. Summa autem, quæcunque nobis bona Deus per Christum largitur, ea vniuersa Spiritus sancti efficientia cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissimè confidimus, & spem in eo reponimus, ipsūque veneramur, atque opem ab illo petimus.

M Reliqua est pars quarta de SANCTA ECCLESIA CATHOLICA, de qua sententiam tuam iam intelligere cupio.

A. Sum.

*Ioh. 14. b. 16. d.
26. & 15. d. 26
& 16. a. 7.*

*Rom. 8. b. 11.
1. Cor. 12. a. 47.
& c. b. 12. 13.
& c.*

*Symbol
part. 4.*

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

σιβῆς κατὰ τὸ δόξαν αὐτῶ ἐνεργεταῦται.
Δ. Μὴν ἄλλο τι ἔχεις εἰπεῖν περὶ τούτου;

Μ. Πολλαπλασίον ὄντων καὶ διαφόρων τῶν
ἐβίβ τούτου χακῶν, καὶ μεριμνῶν, καὶ συμ-
φορῶν, τὸ ἅγιον πνεῦμα τὰς τῶν ἐυτεβῶν
λύπας καὶ ἀνίας (οἷς ἐσχάτη εἴωθε τὰ μάλι-
στα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δυσυχία, καὶ ταλα-
πωρία ἀλλως μὲν δυσπαρη ὁρῆτος ἐπεσθαι) *difficile*
κρυπλῶν τινα παραμυθίαν καὶ ἐλπίδα αὐ- *consolar.*
τοῖς ἐμποιοῦν, μείονας καὶ ἐλαφροτέρας καὶ
πραότερας ποιεῖ· ὅθεν Παράκλητος, ἡγοῦν *ηγούμενος*
Παραμυθητὴς ἀληθῶς καὶ γνησίως προση- *ιδεῖν*
γορεῦσθαι. τὸ τελευταῖον τῇ δυνάμει ἔσ' ἀγίῳ *ἰστέ*
πνεύματος τὰ φθαρτὰ ἡμῶν σώματα ἐκ *ἰστέ*
νεκρῶν ἐγερόμενα εἰς ζωὴν ἀναστήσεται· καὶ
συλλήφδ' ἡμῶν εἰπῶν, ὅσα ἡμῖν ἀγαθὰ ὁ Θεὸς
διὰ Χριστοῦ χαρίζειται, ταῦτα πάντα διὰ τοῦ
ἐσ' ἀγίῳ πνεύματος ἐνεργείας καὶ συνιέναι
καὶ ἀφ' ἀνάστασιν καὶ συλλαμβάνειν ἡμῖν συμ-
βαίνει· δικαίως εὖν ὅτι· ὅς τῃλικούταν ἀγα-
θῶν δοτῆρι καὶ χορηγῶ ἐλπίζομεν, καὶ πεποί-
θαμεν, καὶ προσκυνοῦμεν αὐτῷ καὶ βοήθη-
σαι παρ' αὐτοῦ αἰτοῦμεν.

Δ. Δοιπόν ὅτι τὸ τέταρτον κεφάλαιον τὸ
περὶ τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας, περὶ ἧς
ποῖαν τινα διάνοιαν ἔχεις ἀκοῦσαι ποῶ.

Q. i.

M.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Εξεις διὰ βραχείων εἰπὲν, ὅτι ἐκκλησία
ἔστι σῶμα Ἰ. Χριστοῦ.

Δ. Ἀλλὰ σαφέστερον καὶ διὰ πλεόνων εἰπὲν, τί
τοῦτο ἦν.

Μ. Εκκλησία ἔστι σῶμα τῆς Ἰ. Χριστια-
νῶν πολιτείας, τῆς πάντων τῶν πληθὸς καὶ
κοινωνία ἀπάντων τῶν εὐσεβῶν, ὃν ὁ Θεὸς
διὰ Χριστοῦ εἰς αἰώνιον ζωὴν ἐκ πάντων
αἰῶνος ἀφώρισεν.

Δ. Τίνος ἔνεχε τόδε τὸ κεφάλαιον ὃ συμ-
βόλῃ προσεῖλῃαι νομίζεις;

Μ. Οτι οὐ μόνον μαίτῳ ἀπέδανεν ὁ Χριστὸς
εἰ μὴ ἦν ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὅσα μέτρε
νῦν εἰρήνευον κατὰ καὶ μάταια καὶ οὐδε-
νὸς ἀξία γενήσεται.

Δ. Πῶς τοῦτ' φης;

Μ. Ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τοῦδε τὰ αἴτια τῆς σω-
τηρίας δηλοῦμαι καὶ τὰς ρίζας αὐτῆς ἐσκε-
ψάμεθα, δηλονότι ὅτι ὁ Θεὸς διὰ Ἰ. Χρι-
στοῦ ἀξίαν φιλικῶς καὶ εὐνοικῶς πρὸς ἡμᾶς
ἔχει· εἴτα, ὅτι ταύτης τῆς χάριτος, εἰς ἣν ὁ
Θεὸς κατηλλάγηται, διὰ τῆς Ἰ. ἀγίας πνεύ-
ματος ὀρεργίας ἐπιβολοί ἐσμεν ταῦτα δι
πάντα εἰς οὐδὲν ἄλλο τείνει, ἢ τὸ εἶναι ἐκκλη-
σίαν τινὰ τοῦτ' ὅστις ὁμιλον τῶν πιστῶν, δι
τὰ θεῖα ταῦτα χαρίσματα δέχονται.

Δ.

Symboli pars 4. Ecclesia sancta.

A. Summatim dici potest, ECCLESIA AMESSE CORPVS CHRISTI. 1. Cor. 12. d. 27. Eph. 1. d. 22.

M. Verum magis hoc perspicue pluribus-
que verbis dicito. 23. Colof. 1. c. 18 d. 24.

A. Ecclesia est corpus reipublicæ Christianæ, hoc est, vniuersa multitudo consociatioque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designauit. Rom. 12. b. 5. &c. 1. Cor. 12. b. 12. 13. &c. c. 10 d. 26. Eph. 1. a. 4. 5. & 3. b. 9. 10. Math. 25 f. 34. Math. 16. c. 18.

M. *Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?*

A. Quoniam quidem non solum nequam Christus mortem oppetijisset, si non existeret Ecclesia, sed etiam, quæ hæc-
nũ dicta sunt vniuersa, superuacanea forent, & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A. A principio, ad hunc vsq; locum salutis causas recensuimus, nominatim verò, quod Deus nos, propter Christi meritum diligit, & beneuolentia complectatur: præterea, quod huius gratiæ, in quam cum Deo reconciliati sumus, efficacitate spiritus sancti participes reddimur. Verum ista hunc vnicum habent exitum, vt instituatur Ecclesia, hoc est, concilium fidelium, in quos diuina hæc munera conferantur. 1. Th. 20 f. 28 1. Cor. 12. b. 23 13. &c. Eph. 1. a. 3. 4 5. &c. d. 11. &c. & 3. b. 9. 10. d. 21. & 5. d. 23 1. Tim. 3. d. 15. &c.

Q. ij.

M.

Ecclesia sancta.

M. Quare hanc ECCLESIAM vocas SANCTAM.

Rom. 8. c. 19

30.

1. Cor. 14. f. 33

Eph. 1. a. 4. 5. 6

11. 12. &c.

A. Ut hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunq; enim delegit Deus, eosdem pietate morumq; integritate imbuunt.

M. Ista, quam Ecclesia assignas, sanctitas estne iam in omni genere perfecta absoluta?

Rom. 8. f. 26

1. Cor. 13. c. 9

&c.

2. Cor. 12. b. 5

9.

1. Cor. 13. c. 10

&c. & 15. g. 52

53. &c.

Eph. 5. d. 26

37.

Apoc. 19. b. 8

& 21. a. 2. c

10. 11. &c. g.

37.

A. Nondum. Quamdiu enim mortali hic conditione viuitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, ut parùm validis viribus sumus, ad omnem vsquequaq; culpam effugiendam. Proinde Ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plenè cumulatèq; perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quando cum Christo, a quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit, iam tandem innocentia & sanctitudine omnibus suis numeris planè expleta, ut vestitu quodam candidissimo nitidissimoque exornabitur.

M. ECCLESIAM cur appellas CATHOLICAM?

A. Idem valet, atq; si vniuersalem vocarem. Hæc namq; multitudo & conuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis sep-

tus

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Δ. Διὰ πῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἁγίαι ἀποκαλεῖς;

Μ. Ἰνα ὁ τεῦχος ἀπ' ἀσεβοῦς τῇ ἀπίστων χοροῦ διαγιωσιν ἐχθρῶς γὰρ ὁ Θεὸς θέλει ἅλῃ, ἐκείνους εὐσεβεῖα καὶ ῥόπων χαλοχαγαθία ἐκόσμησεν.

Δ. Αὕτη δὲ, ἣν τῇ ἐκκλησίᾳ προσάπεις, ἀγιότης, μὴ παθελῶς τελεία ἐστὶ καὶ ὁλοκληρὸς;

Μ. Οὐκ ἐφόσον γὰρ ᾧ ἦν τούτῳ ἐν διατίβῳ μὲν βίῳ, οὕτως ἀδινῆς ἐστὶν ἡ αἰσθησιμὴ φύσις, ὥστε μὴ ἱκανοὺς ἡμᾶς εἶναι πάσης ἁμαρτίας ἔλῳς χαθαρεύειν. διό ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀγιωσύνη οὐκ ἐστὶν ἀκριβῶς ἐντελής καὶ τοιαύτη ὥστε μηδεὶς προσδεῖσθαι εἰ καὶ γε χαλῶς μὲν ἔχει τῆς τελειότητος.

νικητο-
μεν

ἀλλ' ἐπειδὴν ᾧ Χριστῷ, ἀφ' οὗ πᾶσαν τὴν ἐν-
πρέπαι καὶ κόσμον λαμβάνει, παντελῶς
συμειωθῇ, τότε μὲν ἀγνείαν καὶ ὁσιότητα
πάντως τελείαν οἶονεῖ τι ἱμάτιον λευκώτα-
τον καὶ λαμπρότατον ἀμφέξειται.

Δ. Τίνος χάριν τῇ ἐκκλησίᾳ προσάπεις
τὸ τῇ χαριστικῇ ὀνομα;

Μ. Οἱ οὗτος ὁ χορὸς καὶ σύλλογος τῇ εὐσε-
βῶν οὐδεμία τακτὴ χώρα ἢ χρόνῳ περιώρι-
σαι καὶ περιγέγραπται, ἀλλὰ σύμπαντα τῇ

ἀρι-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ἀριθμὸν περιέχον τῶν εὐσεβῶν, ὅσοι ἀπ' ἀρχῆς ὁ κόσμος ἐν πάσι τοῖς χρόνοις ἢ πρότερον ἔζησαν, ἢ νῦν ζῶσιν, ἢ καὶ ὕστερον ζήσουσιν ὅπως ἐν ἡ τ' ἐκκλησίᾳ σώμα, καὶ θῶς καὶ εἰς Χριστὸς ὅτι, ἡ μὲν τοῦ σώματος ἐκείνου κεφαλὴ.

Δ. Νῦν μοι σαφένισον τὴν ἀπίαν, δι' ἣν τῇ ἀγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐνθὺς ὁπισυνάπης, ἡμᾶς Πιστεύειν τὴν κοινωνίαν τῇ ἀγίᾳ,

Μ. Οὐτὼν τινῶν ἐν παντὶ ἔθνεσιν καὶ διὰ πάντας χρόνους καὶ αἰῶνας, οἵτινες ὁ Θεὸς ἐνθὺς καὶ ὁσίως λατρεύοντες διατελέσωσιν, ἐκείνοι σύμπαντες καὶ οἱ πολλοὶ τῶν χρόνων διαστήματος ἀλλήλων ἀποσχιζόμενοι, ἰδὲ καὶ ὁ αὐτοῦ σώματος εἰσι μέλη, ἐαυτοῖς οἰκιδέτατα σινημενάρια, οὗ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τυγχάνει ὢν. τοιαύτῳ οἱ εὐσεβεῖς τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους συνάφειαν ἔχουσι. τῇ γὰρ πνεύματος καὶ πίστεως, καὶ ἱερῶν μυστηρίων, καὶ προσευχῶν, καὶ συγγνώμης ἁμαρτιῶν, καὶ αἰωνίου ἰσχυμονίας, καὶ δὴ καὶ πάντων τῶν Θεῷ δώρων, ὃν ἡ ἐκκλησία διὰ Χριστοῦ κτήνεται, κοινωνία ἀλλήλοις ὅτι μάλιστα σιυνώνωνται· ἐτι δὲ ἀγάπη καὶ φιλία, μὴ προσωποιοῦνται, ἀλλὰ γινόμενα ἀλλήλους σιυνέχουσιν. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη

ἡμᾶς

αὐτὸς ὁ Θεός

ἡμᾶς

Sanctorum communio.

tus teneatur: verum piorum, qui a mundi fabricatione omnibus locis atque temporibus vixerunt, viuuntue, aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit: ut vnum sit Ecclesie corpus, sicut vnus est Christus, corporis illius vnicum caput. *Matt. 18. d. 19. Act. 1. d. 5. 9. b. 10. &c. 1. Cor. 12. b. 13. 13. &c. Eph. 1. d. 22. 23. & 2. c. 12. &c. & 4. a. 4. 5. &c. c. 15. 16. Col. 1. c. 18.*
M. Nunc te explicare volo, quamobrem sancta Ecclesia Catholica continuo subiungas, nos CREDERE SANCTORVM COMMVNIONEM.

A. Quum vbiq; terrarum & gentium, omnibusq; temporibus & seculis, habet Deus, qui pie ipsum sancteq; colant, vniuersi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longe disiuncti, vnus tamen eiusdemq; corporis, cuius est Christus caput, partes sunt summa inter se coniunctione deuinctæ. Tanta est sanctus hominibus & cum Deo, & inter se communio. Namque spiritus, fidei, sacrorum mysteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudinisque sempiternæ, atque adeo vniuersorum diuinorum donorum, quibus Ecclesia per Christum fruitur, communicatione sunt inter se quàm maximè coniuncti. Charitate præterea, amicitiaq; non simulata, sed concordia, sese mutuò complectuntur. Quoniam verò *Matt. 22. d. 39. Ioh. 13. d. 34. 35. Rom. 12. b. 5. &c.*

Q. iiii.

ista &c.

Ecclesia invisibilis, & visibilis, eiusq; signa.

1. Cor. 10. f.
24. & 13. b.
4. 5. & c.
2. Cor. 11. f. 28.
29.
Gal. 6. a. 2.
Phil. 2. a. 1. 2.
& c.

ista piorum communitas in sensum intelligentiamq; humanam, perinde atq; aliz coniunctiones consociationesque hominum, non cadit, iure hic inter ea, quæ creduntur, locum habet.

M. *Hæc, quam commemoras, Ecclesia, conspicuane est, an non conspicua?*

Rom. 8. c. 29.
30. 33.
Eph. 1. a. 4. 5
& c. b. 11.
Colos. 3. b. 12

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cætu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit: quæ Ecclesia neq; in conspectum cadit, neq; eius ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam, quæq; cerni possit Ecclesia Dei, cuius nobis notiones atq; insignia palam profert & proponit.

M. Quanam ea sunt?

Esa. 55. b. 10.
11.
Luc. 24. c. 47
Ioh. 14. b. 13
24. & 15. c. 16.
& 16. c. 23.
Rom. 10. b. 8. 9
1. Cor. 11. d. 20
21. 23. & c.
Marc. 16. c. 16
27. d. 19. 30. &
28. d. 19.

A. Vbicunq; gentium Euangelium Christi servatoris purè declaratur, Deo Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinæque ecclesiastica ritè exercetur, ille christianorum hominum cætus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia.

M. *Suntne igitur uniuersi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conveniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam*

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ἡ τῷ ἰουσιβῶν κοινοῖα οὐδαμῶς ἰασηται
παρὶ τῶν τοῖς ἀνθρώποις ἀφάδην, ὁμοίως
ἐλλείπει τῷ ἀνθρώπων συναγωγῆς καὶ ὁμι-
λίαις, καὶ τῶν τοῖς πιστοῖς ἀριθμηται.

Α. Αὐτὴ δὲ ἡ μετανοῶσα, ἐκκλησία μὲν
ἴσατε ἐστὶν ἡ ἀόρατος;

Μ. Ἐν ταύτῃ τῇ πίστει, θεολογῶσα ὁ λό-
γος ἐστὶν θεοφάνεια, περὶ ἐκείνῃ συλλογὴ τῶν
ἀνθρώπων, ὅτι ὁ Θεὸς ἀποφασίζει ἐν αὐτῇ
διὰ Χριστοῦ θεολογῶσα καὶ αὐτὴ μὲν ἡ ἐκκλη-
σία οὐδὲ ἴσαται αὐτῇ, οὐδὲ ἐκ σημείων φανι-
ραν ἔχει τῆς διαγωγῆς. Ἐστὶ δὲ καὶ ἴσατε
καὶ ἐκκλησία τῷ Θεῷ, ἡ τὰ γυνώσκειν
καὶ σύμβολα εἰς φανερὸν προφέρει.

Α. Ποία γοῦν ἴσιν αὐτῇ;

Μ. Οὐκ ἔστι γὰρ τὸ τῷ Χριστῷ σωτὴρ ἰσ-
χυρὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ ἰσχυρὸς
καὶ ἰσχυρὸς Θεὸς προσείρηνται ἐν τῷ Χρι-
στῷ οὐδαμῶς, καὶ τὰ ἴσατε μυστήρια ὁρῶντες ἐκ-
τείνονται, καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὰς πρὸς
κρίτους διατηρεῖται, ἐκείνη τῷ Χριστιανῶν
ἀνθρώπων συναγωγὴ αὐτῇ συναγωγῆς
ἡ ἴσατε λέγεται ἐν τῷ Θεῷ ἐκκλησία.

Α. Ἡ οὐκ ἀπαστασία τοῦ εἰς τὴν ἴσατε
ταύτην ἐκκλησίαν συλλεχθέντας τοῖς εἰς ἀ-
φάδην σωτηρίας εἰσπαινομένοις ἐγγράφον
πρὸς

οὐδὲ
πολλοὶ ἐκκλησίαν

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

προσέκη. *quand*
 Μ. Υποκρίθησιν ὅτι οἱ σχῆμα τῆς σωτηρίας
 κενὸν ἔχοντες οἷς ἔστιν ὑποδόχοντα τὸ ἄμωμον,
 ἀκαὶ πορνεύοντες ὄντες ὅτι ἀκαὶ ἀληθινὰ τῆς
 ἐκκλησίας μέλη. ὁμοίως γὰρ ἐκαστὸς ὁπαδὸς πο-
νὴ ἂν ὁ θεὸς λόγος ἀπειθῇ τῷ τόχῳ τῆς ἡ-
μελείας, καὶ τὰ ἱερὰ μυστήρια ἐλαβὼς τε-
λόντων ἐκείνων τῶν οἷς σωτηρίας προεπι-
μεροῦν ἐκείνων ἀπέχκη, τὸν δὲ κενὸν σὺν
ἁθροισμῷ τῷ τοῦ ἐκκλησίας ὄντος λόγου
ἐκείνου τῆς καὶ ἐκείνου τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ δούλου
ἡ πρὸς αὐτὸν ὁμοίαν αὐτὸν συνηγηροῦν
παρὸν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς.

Δ. Διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁμαρτιῶν ὁ
 φρεσὶν παραζηλοῦντες.

Μ. Πρῶτον, ὅτι αἱ κλῆεις δὲ ὅν οὐρανὸς καὶ
 κλειστοὶ καὶ ἀνοίγεται, τυτρίσιν ἡ ἔκθεσις τῆς
 ἔκθεσις καὶ τῆς ἔκθεσις καὶ τῆς ἀρετῆς τῆς καὶ ἀ-
 ριότητος ἁμαρτίας, ἡτις ἐκείνη ὅτι τῆς τῆς τοῦ
 λόγου ἐκείνης ἐκείνης, ἡ καὶ ὁ Χριστὸς τῆς
 ἐκκλησίας παρίδωκεν, ὅτι αὐτὴ ἰδίως δια-
 μέσσει ὅτι δὲ, ὅτι ὁμοίως τῆς τῆς ἁμαρτιῶν
 ἀφίσεως ἐκείνης οἷς τῆς ἀφίσεως, ἡ καὶ τῆς
 σινοῦ τῆς ἐκκλησίας, ἡ τῆς Χριστοῦ σῶμα ὅτι,
 μέλος ἡ, ἡ τῆς κοινῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμο-
 λίας συνάσταται ἐκείνης, καὶ ἀκριβῶς. *οὐσι-*

nam accensendi?

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam
 assumulatz sanctitatis in hunc sese con-
 uentum insinuant, qui tamen longissime
 absunt a veris Ecclesiæ membris. Quan-
 quam, quoniam vbicunque verbum Dei
 verè explicatur, & sacra mysteria sanctè
 celebrantur, ibi semper sunt aliqui salutè
 per Christum destinati, vniuersam illam
 frequentiam Ecclesiam Dei esse interpre-
 tamur: quum & Christus ipse duobus
 tribusue, qui ipsius nomine conuenerint,
 præsentem sese adfuturum spondeat.

Math. 13. d. 10.

Or. d. 25. Or.

f. 47. Or.

Esa. 55. d. 10

11.

Math. 28. d. 19

Or. ut supra

Or. d. 10. Or.

Or. d. 10. Or.

Or. d. 10. Or.

Or. d. 10. Or.

Or. d. 10. Or.

Or. d. 10. Or.

Or. d. 10. Or.

**M. Quare Ecclesiæ REMISSIO-
 NEM PECCATORVM subycis?**

A. Principio, quòd clauēs, quibus coe-
 lum tum clauditur, tum aperitur, hoc est,
 ius illud obligandi & soluendi, reseruandi
 & condonandi crimina, quod est in ad-
 ministratiōe diuini verbi positum, Chri-
 sti munere donata & commissa Ecclesiæ
 potestati, in ipsa propriè resideat. Deinde
 quòd nullus condonationem criminum
 impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est
 corpus Christi, pars verè fuerit: quique
 communem Ecclesiasticæ societatis con-
 iunctionem diligenter, integrè, pièque

Math. 16. d. 19

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

Or. d. 18. Or.

R. ij. conti.

Remissio peccatorum.

continenter etiam, & ad extremum seruat & defendit.

M. *Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes ulla salutis.*

Mat. 18. 4. 5.

Phi.

Colos. 2. 12. 19

1. Tim. 3. 15

A. Extra Ecclesie limen omnia sunt damnationi, morti, atq; exitio obnoxia. Membra enim distracta diuulsaq; a capite atque corpore omni spe vitæ orbata sunt.

M. *Vocabulum REMISSIONIS quam significationem habet?*

1. Pet. 3. 18. 19

1. Cor. 15. 16. 17

1. Cor. 15. 38

1. Cor. 15. 42. 43

Rom. 3. 24

1. Cor. 15. 17

1. Cor. 15. 17

Col. 1. 14. 15

A. Quodd videlicet a Deo impetrent fideles, vt peccata sibi ignoscat : Deus enim Christi gratia, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidetibus gratuitâ dat criminis veniam, & ex damnatione atq; iudicio ereptis commeritam poenam remittit.

M. *Ad promerendam ergo peccatorum impunitatem, nōne benefactis nostris Deo satisfieri posse putas?*

De supra.

Esa. 53. 4. 5

Rom. 5. 6. 8. 10

Gal. 3. 16

Col. 1. 1. 20. 27

1. Tim. 1. 13. 16

1. Cor. 15. 14. 15

A. Vnus omnino Christus cruciatus & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficijs constitutum luit atque persoluit, simulque Deo nomine nostro satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad diuinam clementiam patefacit.

Penes

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

ἐπιστῶν, ἐτι καὶ συνελθόντες ἐχρητέλουν σφί-
ζα καὶ διαφυλάττειν.

Α. Τοῖς γοῦν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπεσταλμένοις
οὐδ' ἑμὶα ἴσθις, ὑπόλοιπός ἐστι σωτηρία.

Μ. Τοῖς ἔξω τῆς ἐκκλησίας γνομένοις οὐ-
δὲν ἄλλο πρόκειται ἢ χεῖρα κρῖναι, καὶ θάνα-
τος, καὶ παύσις. τὰ γὰρ τῆς κεφαλῆς
καὶ τοῦ σώματος ἀποτμηθέντα καὶ ἀποσπα-
σθέντα μέλη οὐδέμιαν ἔχουσι τῷ βίῳ ἐλπίδα.

Α. Τὸ ἀρετὴς τί δηλοῖ;

Μ. Δηλοῖ τὸν πιστὸν συγγνώμης τῇ ἁ-
μαρτίᾳ παρὰ Θεῷ. ἵνα δὲ Θεὸς γὰρ διὰ
Χριστόν, δὲ τῷ ἡμετέρῳ ἁμαρτημάτων δι-
κῇ ἔτισι, πᾶσι τοῖς ἐκ' αὐτοῦ πεποιθεῖσι συνε-
γνώμην τῷ ἁμαρτηθέντι δίδωσι προίκα,
καὶ ἵνα χεῖρα κρῖναι τε καὶ ἀφίης ἀπαλλάξ-
ας ἀφίστη ἢ ὠφείλασι τιμωρίαν.

Α. Οὐδυνάμεισα ἐκ τῷ χεῖρ ἔργον, ὅτι
ποιῶμεν, τὸ Θεὸν χεῖρα πράττειν, ὅτι καὶ ἁ-
τιμωρητοὶ εἶναι αὐτῷ ὡς ἡμάρτοισιν.

Μ. Εἰς μόνον Χριστὸς διὰ τὸ πάθος καὶ θά-
νατον οὐ αὐτὸς ὑπέμεινε, ἢ προστάλα γινώσκου-
ν τοῖς ἡμετέροις ἀδικήμασι τιμωρίαν ὑπὸ ἑα-
κα, καὶ τὸ χρεὶς ἡμεῶν ἔτίσις ὁ Θεός. ὁ Χρι-
στὸς οὐ μόνος ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν ἔστιν ὁ-

υπὸ τῷ
σπινθ.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

δοποιῖται. ἡμῶς δὲ τὸ μέγιστον τῦτ' ὁ δῶρον ἐστὶ
τῆς μόνης ἀσπὲς χρηστότητος καὶ ἀγαθοσύνης
προϊκελαβόντες οὐκ ἔσμεν οἱ οἱ ὁτιοῦν ὥς
ἐν μισοαποδοσίας τάξει ἢ ἀποδοῦναι, ἢ
ἀνταποδοῦναι.

Δ. Οὐδὲν οὖν ποιήσιν ἡμῶν ἐπὶ, δι' οὗ συγ-
γνώμης τὸ ἁμαρτανολύον τύχοιμεν αὐτῶν;

Μ. Ο Θεὸς συγγνώμων τῇ ἁμαρτημάτων
ἔστω ὑποσχεῖται, ἵνα γὰρ ἐπὶ τοῖς ἁμαρ-
τηματοῖς μετανοήσας τὸ βίον ἑαυτῷ ἐ-
παγορεύωμεν, καὶ τῆς διανοίας ἀπὸ τοῦ πονη-
ρῶς πολυπλοῦσαι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῷ με-
τανοήσας. μετανοήσας οὖν καὶ ἐπαγορεύ-
σας τῷ βίῳ χρῆσθαι πρὸς τὸ μὴ κολάζε-
σθαι ἐπὶ τοῖς πεπλημμελικοῖς ἡμῶν.

Δ. Ἡ μετανοία πόσα μέρη ἔχει;

Μ. Δύ' ἡμῶς πρῶτον τὰ ἡμέτερα πλημμελή-
ματα ἐπηγνώσκει καὶ διαγορεύει ἐνώπιον
τοῦ Θεοῦ καὶ δευτέρως λοπεῖσθαι καὶ ἀσχυρῶσαι
ἐπὶ τῇ προσκόψει τῇ μεγαλειότητι αὐτοῦ, ἵνα
καὶ τὸ ἁμαρτάν σφόδρα μισῶν καὶ βδελύσσει-
σθαι καὶ ἀποστρέφεισθαι ἀνάγκη. αὕτη δὲ ἡ λύ-
πη ὑπὸ τινι Συῦριφις γελῆται.

Δ. Μῶν τι ἄλλο ἐστὶ;

Μ. Ὅπως μὴ ὑπὸ τῷ ἔργῳ λύπης ἐν ἀπο-
γνώσει

Pœnitentia, eius partes, confessio, contritio.

Penes nos, summo hoc munere sola ipsius bonitate beneficiâque gratis donatos, nihil est omnino quod ipsi inuicem mercedis remunerationisue loco vel deferamus vel referamus.

M. *Nihil ne ergo prorsus superest a nobis præstandum, ut criminum condonationem consequamur?*

A. Deus nocentibus se crimina condonaturum pollicetur, modò poenitendo errorem corrigant, atque deponant, metesq; a vitæ nequitia reuocent ad ipsius obsequium. Quamobrem poenitentia correctioque vitæ nobis est necessaria, ut peccatorum impunitatem exoremus.

*Ier. 18. 3.
Ex. 23. 4.
31. 2. 30. 31.
32. 6. 33. 6.
14. 6. 1.
Math. 4. 27.
Luc. 3. 31.*

M. *Pœnitentia quas partes cõplectitur?*

A. Crimina nos primum nostra agnoscere confiteriq; coram Deo oportet, acerbissimo etiâ animi dolore angipudorq; affici, quod illius maiestaté offenderimus, peccati præterea odium intimû suscipere, illudq; detestari atq; execrari oportet. Hic dolor a quibusdam **C O N T R I T I O** nominatur.

*T. sal. 32. 3. 4.
5. 6. 51. 4. 3. 4.
T. ro. 2. 8. 13.
Luc. 15. 4.
18. 21. 6.
1. Job. 1. 4. 2. 9.
T. sal. 6. 6. 6. 7.
6. 31. 1. 9. 10.
6. 38. 4. 3. 4.
6. 6. 8. 6. 6.
c. 17. 18. 6. 6.
6. 51. 6. 17.
1. Cor. 11. 8. 11.
2. Cor. 7. 6. 9.
10. 11. 6. 6.*

N. *Ecquid amplius?*

A. *Ne ex doloris magnitudine despera-*

R. iij.

tio

Spei Venia. Carnis resurrectionis.

Math. 27. 43.

4. &c.

2. Cor. 2. 6. 6.

7. 8.

Luc. 7. f. 38. 8.

47. &c. & 15.

2. 18. 20. 21. &

18. c. 13. 14. &

23. d. 42. 43.

& 24. 47.

Act. 2. f. 37.

38. & 3. d. 19.

& 18. f. 30. 31.

1. Tim. 1. c. 15.

16.

Psal. 23. 4. 3.

& 30. d. 10. &

31. b. 7. f. 10.

31. 12. & 80. d.

3. b. 7. c. 18.

&c.

Act. 11. c. 18.

2. Cor. 1. c. 3. 4.

2. Thim. 2. d.

16. 17.

2. Tim. 2. d. 25.

Math. 22. d.

38. &c.

Job. 11. c. 25.

26. &c.

1. Cor. 13. 3. d. 11.

tio animos nostros occupet, fides eos consolatione sua sustentat, quæ venia, a Deo peccatis nostris per Christum servatorem impetrandæ, bonam certamque spem ostendit. Atque isthuc est, quod **PECCATORVM REMISSIONEM, NOS CREDERE** testificamur.

M. An in tantam formidinem, atque in has angustias adductus homo, se ipse eripere valet?

A. Nequaquam. Solus namq; Deus hominem ab omni spe derelictum corroborat, prostratum & incedentem excitat, & in spem salutis restituit, cuius solius virtute peccator ad eam, quam memoravi fiduciam, sensumque, atque cogitationem revocatur.

M. Reliqua Symboli iam recense.

A. Credo RESURRECTIONEM CARNIS, ET VITAM ÆTERNAM.

M. De istis per pauca sciscitabor, quod quedam de illis, quum de supremo iudicio ageres, supra dixeris. Quorsum deum hæc aut quam obrem creduntur?

A. Quamvis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit, mentes

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

γνώσθ' γίνονται αἱ ἡμέτεραι φρένες, ἡ πίστις παραμυθῆται καὶ βοηθῆ, ἀγαθὸν καὶ ἐβέλαι ἐλπίδα φέρουσα τῷ τεύχεσθαι ἡμᾶς παρὰ Θεῷ συγγνώμης τῶν ἁμαρτημάτων διὰ Χριστὸν σωτῆρος. καὶ τὸ ἐστὶν αὐτὸ ἐν τῷ ἄφροσιν ἁμαρτιῶν πιστεύειν διαβεβαίουμεθα.

Δ. Μῶν δ' ἄνθρωπος ἐν τοσούτῳ φόβῳ καὶ λύπῃ γενόμενος ταυτὸν ἀπαλλάττειν αὐτῶν ἔχων ἐστ;

Μ. Ηκιστὰ γε. ὁ Θεὸς γὰρ μόνος τὴν πάσης ἐλπίδος ἐρημωθέντα ἄνθρωπον συνισχυρίζῃ, καὶ λαβλῆντα καὶ κατὰσφῶντα ἐπανίσχισι καὶ εἰς ἐλπίδα σωτηρίας ἀνάγῃ· καὶ αὐτὸς μόνος τῇ δυνάμει ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς ἐκείνῳ, ὅν ἤρχα, πείσιν καὶ νοῦ καὶ διαύσειαν μετακαλεῖται.

Δ. Τὸ ληπτέον δ' ἐν συμβόλῳ λέγει.

Μ. Πιστεύω ἀνάστασιν σαρκὸς, καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Δ. Ολίγα περὶ τούτων ἐρήσομαι σε τὰ ἐν τῷ νῦν, ἐπειδὴ ἀνωτέρω περὶ τῆς ἐσχάτης κρίσεως θεωρῶν ἅπῃ εἰρηκας περὶ αὐτῆς. Πῶς δὲ διὰ τὴν πιστεύεται ταῦτα;

Μ. Εἰ καὶ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἀνωλ-

S.j.

θρῦς

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

θρῶς καὶ ἀθανάτους εἶναι βεβαίως ὅπισθεύο-
μεν, ὅμως γε ἀδύνατον ἂν αἱ ἡμέτεραι
φρένες, εἰ τὰ σώματα ἡμῶν παντελῶς ἀπο-
λείδωται ἀπὸ ψυχῆς χωριζόμενα ὑπελάβο-
μεν. τὸ γὰρ ἐτέρῃ ἡμῶν μορίῳ ἀπιστησάμε-
νοι οὐδέ ποτ' ἂν ἐδυνάμεθα τελείαν χαρὰν
καὶ ἀθανασίαν κτήσασθαι. ὥς οὐ τὰς ψυ-
χὰς μόνον ἡμεῖρας, ὅταν τ' βίον τελευτήσω-
μεν, τ' τὸ σῶμα τοῦ κοινωνίας ἀποσχισθεί-
σας, ἀνω εὐθὺς εἰς οὐρανὸν πρὸς Χριστὸν ἡ-
γάρως καὶ ἀδιαφθόρως φέρεσθαι πεπεισ-
μεθα· ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα ἡμῶν ὁμοίως πά-
σης ἀπαλλαγῆναι διαφθορᾶς, καὶ εἰς ζωὴν
ἐνδύσασθαι ἡμεῖς ἡμεῖς, τοῖς ἰδίοις σώ-
μασι πάλιν συνενωθῆσθαι, καὶ παρὰ
πλησίῳ τῷ σώματι τῷ Χριστῷ ὑπὲρ λαμπτρὰ
ἔσθαι ἐλπίσμεν. καὶ οὕτω τῆς τελείας ἐν-
δοξασίας ὁλόκληρος ἐφίξομεθα, ζωῆς αἰδίου
καὶ ἀθανάτου μαχαρίτου εἰς τὸ διηνεκὲς
ἀπολαύοντες.

Α. Φησὶ οὖν τὸ σωματικὸν θάνατον τοῖς πι-
στοῖς φοβερὸν μὴ εἶναι φαίνεσθαι;

Μ. Ἐγὼ γε ὡς διδάσκει ἀκριβῶς γὰρ πι-
στεύομεν θάνατον οὐκ εἶναι τῷ ὄντι ἀφα-
νισμόν τ' πάντα διαφθείροντα καὶ ἀναι-
ρουῦντα, ἀλλὰ ὁποῖον ἡμῖν εἰς οὐρανόν, ἐ-
μῶς

Carnis resurrectio, & Vita aeterna.

tes tamen nobis omninò conciderent, 1. Cor. 15. c. 14
si existimaremus corpora nostra morte 17. 18. 19.
in nihilum interitura : ex alterius enim
nostri patris desiderio laborantes, per-
fecto gaudio atque immortalitate, nul-
lo vnquam tempore plenè potiremur.
Proindè nobis certò persuademus, non Luc. 16. c. 22
animas tātū nostras, quum hanc vitam, & 23 f. 43.
deserimus a corporum consociatione so-
lutas, synceras atque incorruptas fursum
continuo in coelum ad Christum ferri :
sed & corpora etiam nostra omni libera- Rom. 8. b. 11.
ta corruptione, & in foeliciores vitæ con- 1. Cor. 15 f. 42
ditionem reuocata, cum animis iterum & c. g. 53. & c
suis socianda, & instar corporis Christi Phil. 3. d. 21
splendida futura : atq; ita ad perfectam 2. Cor. 5. a. 1. 2
beatitudinis absolutionem integri per- 1. Thes. 4. c. 13
ueniemus, immortalī vita, sempiternā- 14. & c.
que foelicitate in perpetuum perfru-
entes.

*M. Mortem ergo corporis pijs pertimes-
cendam non esse putas?*

A. Certè præceptor. Est enim nobis per- vt supra. &
suasissimum, non esse mortē rerum dele- Luc. 23 f. 43
tricem, quæ omnia omninò perdit ac pe- Iob. 11. c. 25.
rimit, verū ducem nobis in coelum & c.
esse, quæ cursum nostrum ad placidam, Phil. 1. c. 21
S. ij. quic- 23. & c.
Apoc. 14. d. 13

Fidei fructus iustitia. Nemo Legi satisfecit.

quietam, foelicem, perpetuamq; vitam dirigit,

M. Cum verò Symboli, hoc est, summae fidei Christianae declarationem iam absolueris, narra mihi quem fructum ex ista fide percipimus.

*Rom. 3. c. 27.
22. &c.
Gal. 2. c. 16
&c.*

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitae sempiternae hereditatem adimus.

M. Nonne igitur sanctitas, quam diuino numini tribuimus, vitaeq; inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?

*Rom. 7. c. 14.
15. & 8. a. 3.
& 10. a. 5.
& 11. a. 6.
Gal. 2. c. 16. &
3. b. 10. &c.*

A. Istud antea sub legis explicationem, aliisq; item locis, breuiter attigi. Summa autem, si ex legum diuinarum praescripto, vitam quis sanctè agere omnino posset, iure ille bonorum operum ratione iustus haberetur: sed quia ab illa absolute nostra omnium vita longissime aberrat, scelerumq; nostrorum conscientia conuicti, animis succumbimus, aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratia cum Deo reducamur, quam nostris in ipsum promeritis.

M. Quanam ea est?

A. Vnum

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

μας εἰς ἡρεμον καὶ ἡσυχον καὶ μακάριον καὶ
ἀθάνατον βίον ἀπεύδοις ὁδηγοῦντα.

Δ. Ἐπεὶ δὲ τίτῳ περὶ τὸ σύμβολον, ἦγυν
τὸ τ' χριστιανικῆς πίστεως κεφάλαιον, ἐρμηνεύ-
αν εἰς τέλος ἡγάγεας, νυν εἰπέ τί ἡμῖν ὀφείλος
γένηται τῆς πίστεως ταύτης.

Μ. Ἐξ αὐτῆς διγχεύομεθα παρὰ Θεῷ, ὅθεν
τίτῳ τ' ἀωνίῳ ζωῆς κληρονομίαν λαμβάνο-
μεν.

Δ. Οὐκ ἄρα ἡ εὐσέβεια, ἣν ᾧ Θεῷ ἀπονέμο-
μεν, καὶ ἡ τῶν ᾧ νόμων παρ' ἀνθρώποις χα-
λοχραθία καὶ ἀβλαβία ἡμᾶς πρὸς τὸ Θεὸν
χαραρὸς ποιεῖ;

Μ. Περὶ τοῦτο εἰς ᾧ περὶ τοῦ νόμου λόγος,
καὶ ὅτι ἄλλοις χωρίοις ἤρητά μοι πρῶτον
δι' ὀλίγων πάντων δὲ τὸ κεφάλαιόν ἐστιν, εἰ
τις ἰκανὸς ἦν τ' πάντα ἐαυτοῦ βίον πρὸς τὸ
χρόνον τοῦ θείου νόμου εὐσεβῶς διαίγειν, εἰκό-
τως ἂν εἴη τ' ἀγαθῶν ἔργων ἐδικαίωτο. ἀλλὰ
ἐπεὶ δὲ ἐκείνης τ' τελειότητος πάντως ἡμῶν
ὁ βίος μακρὰν ἀπολείπεται, καὶ σιωφρότες
ἐαυτοῖς δεινῶς ἁμαρτωλοῖς οὖσιν ἀθύμως
ἐχομεν, ἄλλον τινα ῥόπον καὶ ὁδὸν ἄλλω
ἀναζητεῖν ὀφείλομεν, δι' ἧς ᾧ Θεῷ χαρι-
στασώμεθα διωσόμεθα ἂν, καὶ διὰ τ' ἰδίᾳς ἀξίας.

Δ. Τίτῳ ποίαν δὲ;

Μ.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Μ. Μία ἡμῖν ὑπόλοιπός ἐστι χαρίσθη, δη-
λονότι ἡ τῷ Θεῷ διὰ Χριστοῦ εὐδομία, ὅταν
μὴ πρὸς τὰ ἡμῶν ἔργα ἢ ἀξίαν ἀφαιρῶν ἀ-
μειδιῶν ἡμῖν ἀγάπῃ διὰ Χριστὸν παρίχη, ὁ-
θεν μὴ μόνον συγγνώμῃ τῇ πλημμελη-
μάτων ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ τῷ Χριστῷ δικτυ-
οσιώῃ διὰ τὸ ἃς αὐτὸ πίστεως λαμβάνομεν
οὕτως, ὥς δι' αὐτῆς ὁ Θεὸς οὐχ ἡττον εὐα-
ρεσῆν, ἢ περὶ ἃν εἰ ἡμετέρα ἦν. Τοιγαροῦν πᾶ-
σαν τὴν δικτυοσιώῃν ὁ Θεὸς τῷ Θεῷ
ὡς Χριστῷ ἀναλίσθαι προσήκει.

Δ. Πέδιν ἂν καταμάθοιμεν ὅτι ταῦτ' οὕ-
τως ἔχει;

Μ. Ἐκ τῷ εὐαγγελίου, ὡς αἱ ὑποσχίσεις τοῦ
Θεοῦ ἡμῖν ὡς ὁνόματι τοῦ Χριστοῦ πεποι-
σμένοι ἐπιτελοῦνται, ὥς ὅτι πεποιθώμεν, τῷ
Θεῷ ὅταν πληροφορηθῶμεν τὸ Θεὸν ἡμῖν ἰλε-
ων γενήσασθαι, χαλάσει ἂν δι' ὅλην τὴν συμ-
βόλῃ διασυστάσθαι, κύριοι πως γινόμεθα
ταύτης ἢ ἡμετέρας, δικτυοσιώης.

Δ. Οὐκοῦν φησὶ πῶς εἶναι τὸ θεαίρετον τὸ
δικτυοσιώης ταύτης ἀπείαν, ὥς διὰ τὴν αὐ-
τῆς ἀξίαν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὡς τὰς δικαίων ἔ-
χει;

Μ. Οὐ πάντως. οὕτω γὰρ πῶς προσετίθειτο
ἂν τὸ Χριστῷ προσήκον ἰδίως. ἀλλ' αὕτη ἡ δι-
κτυο-

13

Dei clemētia nostra iustitia accepta referēda.

A. Vnum perfugium reliquum est, diuina per Christum clementia, qua nullum omnino ad nostra opera, meritāue respectum habens, gratuita nos propter Christum charitate amplectitur, non criminū modò nostrorum veniam, sed & iustitiam Christi per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, vt per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum simus. Dei igitur in Christo misericordiae vniuersam nostram iustitiam acceptam referri oportet.

*La. 3. v. 11.
12. 13. 14.
Rom. 3. 4. 24
Eccl. 4. 4. 4.
Eccl. 1. 16.
Eph. 2. 4. 4. 5
2. Tim. 1. 1. 9.
Tit. 3. 5. 4. 5.*

M. Quomodo rem sic se habere cognoscimus?

A. Ex Euangelio, in quo diuina promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cum fidem tribuimus, hoc est, planè penitusque persuasum habemus de diuina erga nos bonitate, quemadmodum antea in toto Symbolo est explicatum, istius, quam memorauimus iustitiae quasi possessionem occupamus.

*Rom. 4. 1. 9
11. 1. 14. 16. d
30. 31.
Gal. 3. 16. d
30. 6. 3. 1. 12
Heb. 10. 6.
38. 6. 6.*

M. Non igitur affirmas Fidem precipuam esse huius iustitiae causam, ita vt propter illius merita Dei iudicio iusti censeamur?

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verum hæc iustitia

*Eph. 1. 4. 4. 5.
6. 6. 6. 2. 4.
4. 6. 2.*

*Tit. 3. b. 4. 5. 6**Mat. 1. b. 14.**35.**Ioh. 1. b. 12.**Rom. 3. d. 22.**Eccl. 4. 16**d. 29. &c.**1. Cor. 1. d. 10.**Heb. 9. d. 14.**&c.*

istitia primùm a diuina clementia, vt a fonte, fluit, vnde riuus ad nos per Christum deducuntur, per Euangelium verò defertur, nos autem eam fide, tanquàm manu apprehendimus. Itaq; fides non origo, sed instrumentum est iustitiæ, quia videlicet, Christum qui est iustitia nostra, complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

M. Verùm an cui hæc fides adest, illi deesse bona opera possunt?

*Rom. 6. a. 4. &**7. b. 6. & 8. a.**1. & 2. b. 9. 10**&c.**2. Cor. 5. d. 17**Eph. 2. d. 13.**& 4. d. 23. 24**Colo. 3. b. 9. 10*

A. Minimè. Nam Fide Christum complectimur, qui nos nō solum a delictis morteq; liberos reddit, & cum Deo recõciliat, verum etiam diuino spiritus sancti numine, ac potestate de integro nos generat, & reuocat ad integritatis pietatisq; desiderium atque curam, quam nos vitæ nouitatem nominamus.

*Rom. 5. a. 1. 2**1. Cor. 13. a. 2**Eph. 3. c. 17.**Iacob. 2. d. 20**1. Pet. 1. d. 19**21. &c.*

M. Iustitiam igitur, Fidémq; & bona opera naturalem quandam inter se coniunctionē habere affirmas, ob eamque causam non magis esse disiungēda, quàm Christus, eorum in nobis effector, a se ipse est separandus.

A. Verissimum est.

M. Ista

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

χριστιανήν πρῶτον ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότη-
τος, ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀπορρέει, ὅθεν πρὸς ἡμᾶς
διὰ Χριστοῦ μεταχειρεύεται, καὶ διὰ τοῦ εὐαγ-
γελίου προσφέρεται, καὶ ἡμεῖς αὐτῇ πίστιν
ὥσπερ χαρὶ ἀποδεχόμεθα. Πίσις οὖν οὐκ
ἀρχὴ ἀλλ' ἐργαζόμενός ἐστι τὸ διχασμὸν, ὅτε
Χριστὸν, ὃς ἡμετέρας διχασμοῦν ἐστὶ λαμβά-
νει, οὕτως ἡμᾶς πρὸς αὐτὸ συνάπτεται, ὥστε
ἐκεῖνος συμπάντων τῶν αὐτῷ ἀγαθῶν ἡ-
μῖν δι' αὐτῆς μετὰ δίδωσιν.

Α. Πότερον δὲ δυνάται χαλῶν ἔργων ἀ-
μοιρεῖν, ὃ πρόσεστιν ἡ πίστις αὕτη;

Μ. Μηδαμῶς· πίστις γάρ τῷ Χριστῷ παρα-
λαμβάνομεν, ὃς ἡμᾶς οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἀ-
μαρτιῶν καὶ τοῦ θανάτου ἐλευθεροῖ καὶ τῷ Θεῷ
καταλλάττει, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος
δυνάμει πάλιν ἡμᾶς γενᾷ, ὁσιότητος
καὶ εὐσεβείας ἔργα καὶ ἐπιμέλῃαν ἡμῖν ἐμ-
ποιῶν, ἣν ὁ εἰς ἀτακτισμὸν ὀνομάζομεν.

Α. Τοιοῦτον οὖν ἐστὶν ὁ λίγος, ὅτι διχασμὸν
καὶ πίστις καὶ ἔργα ἀγαθὰ φυσικῶς τινα σύ-
νάφει· ἔχει πρὸς ἀλλήλα, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν
μᾶλλον ἀφ' ἑαυτῶν χωριστέα εἶναι, ἢ Χριστὸς
ὁ ἐκείνων ἐν ἡμῖν ἁγίος ὢν, ἀφ' ἑαυτοῦ δια-
σπᾶται.

Μ. Ἀληθῆστα ἐρηκας.

Τ. j.

Δ. Αὖ-

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Δ. Αὕτη γουὺ τ' πίστεως ἐκθίσεις τὰς ἀνθρώ-
πιναις ψυχὰς τῇ εὐσεβῶν ἔργων οὐκ ἀ-
φίστησιν.

Μ. Οὐκ ἐπιδὸν τὰ χαλὰ τῇ ἔργων πίστι, ὡς
τῇ ἰδίᾳ ρίζῃ ἐπερείδεται. ἡ πίστις οὖν τοσούτον
δᾶ τὰς ἡμῶν φρένας πρὸς τ' ἀπυδάμως πο-
λιτεύεσθαι ἀπροθύμῃ; ποιῇν ὥς καὶ προ-
θυμίαν πολὺ μεγίστην ἡμῖν ἐμβάλλει. καὶ μὲν
τοῖς ἀληθῶς πιστοῖς ἐγγράφεισθαι ἀνάξιος ὅστις
ὅστις ἀν' οὐ χατὰ τ' δυνάτ' πρὸς πάσας τε
χρημίας, πολέμῃ, καὶ περὶ πάσας τὰς ἀρετὰς
ἀπυδάμῃ, οὕτω συνεχῶς διάγων τ' βίον, ὡς
εὖ εἰδὼς ταυτ' τῇ βεβαιωμένῳ λόγον ὑφέ-
ξοιτα ποιεῖ.

Δ. Σαφῶς οὖν εἰπὶ πῶς ἀν' αἱ ἡμέτεραι πρά-
ξεις, ὅ Θεῷ ἀρίσκειν δυνήσονται, καὶ ποίας
ἀνταποδόσεις ἀξιῶνται.

Μ. Τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις δύο προστίνα ἀνὰ-
κη πρῶτον, ἵνα τὰ οὐδ' ὅθεν νόμος παραγ-
γελλόμενα πράττωμεν, ἔτα, ἵνα ταῦτα ποι-
οῦντες, τ' νοῦν καὶ τ' πίσιν αὐτῶν παρ-
χωμεν, ἢν ὁ Θεὸς παρ' ἡμῶν ἀπαίτῃ. αὐτὸς
γὰρ οὕτε ἔργα οὕτε βυλάς ἀσυνασσοῦ πλὴν
διὰ πίσιν φιλικῶς ἀποδέχεται.

Δ. Εἰν' οὖν καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ τῇ ἔργων
ποιῶμεν, καὶ διάνοιαν αὐτῶν καὶ πίσιν
ἐχου-

In bonis operibus, qua requirantur.

M. *Ista ergò Fidei explicatio humanos animos ab operibus officiisq; pietatis minime auocat.*

A. Nequaquam: bona enim opera Fidei, vt stirpi suæ, inhærent. Fides igitur mentes nostras in studio vitæ cum virtute colendæ, aded non reddit habetes, vt illarum potiùs aciem ad id quàm maximè exacuat: planèq; in numero verè fidelium non est habendus, nisi qui, quantum viribus eniti potest, & vitijs omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat, ita se perpetuò gerens, vt qui vitæ suæ rationem a se esse repetendam intel-
ligat.

*Psal. 1. a. 3.
Mat. 7. c. 17
18. & 12. d.
33. 35.
Rom. 6. a. 1
2. 3. 4. & c.
Gal. 5. a. 6.
Eph. 3. c. 17.
& c.
Colos. 2. a. 6. 7
Th. 3. c. 18.*

M. *Apertè igitur dicito, qua ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret?*

A. In officijs pietatis dux res sunt maximè necessariæ. Prior, vt ea agamus, quæ iure diuino præcipiuntur: altera, vt in illis obeundis eum animum fidemq; præstemus, quam a nobis Deus requirit. Neq; enim vlla siue opera, siue consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur.

*Deut. 4. a. 1. 2
& 5. d. 31. 32.
& c.
Mat. 7. b. 6. 7
8. 9. & 10. c.
17. 19.
Iob. 14. b. 15. c.
21. 23. & 15. b.
10.
Rom. 9. f. 31.
32. & 14. d. 23
Heb. 11. b. 6.*

M. *Si ergò & eadem illa bona opera, eaque etiam mente ac fide, quam Deus*
T. ij. nobis

*Doctrina de Fide non auocat a bonis operibus,
nobis præfinit, faciamus, quare ope-
rum piorum merito in iustorum numero
habendi non sumus?*

Luc. 18. c. 11.

12. 14.

Rom. 3. c. 20

& 4. c. 2.

Ioh. 4. d. 18. 19

& 15. b. 14. 15

16. & 25. b. 4

5. 6.

Esa. 64. b. 6.

Psal. 143. a. 2

Gal. 2. c. 16.

A. Iustitiam, quam Deus approbet, planè
cumulatèq; perfectam, & iuri diuino vs-
quequaq; congruentem esse oportet: 'at
nostra opera etiam absolutissima longè
multùmq; a legis diuinæ præscriptione
discrepant, plurimisque de causis tum ac-
cusanda sunt, tum condemnanda: Pro-
indè iusti censeri diuino iudicio facto-
rum nostrorum ratione nequaquam pos-
sumus.

M. Verùm ista declaratio hominum in-
terim mentes a sanctitatis studijs auer-
tere, aut si non remissiores negligentio-
resque in obeundis virtutis muneribus,
at minùs saltem ad ea hilares atque im-
pigras facere videtur.

Math. 1. b. 16.

2. Par. 2. c. 12.

A. Nullo modo: edocuerunt enim nos
sacræ literæ, quòd quemadmodum viti-
osæ nostræ actiones Deum ignominia af-
ficiunt, ita bona opera nostra illius hono-
ri inferuiunt: nullus igitur inferorù dam-
nationisq; terror, nulla cœli gaudiorum-
que omnium expectatio, nos vel a vitijs
adèd auocare, vel ad rectè faciendum al-
licere deberet, æquè atque formido con-
tume

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Ἐχωιδῶ, ἦν ὁ Θεὸς προσείταξε, διὰ τί οὐκ
ἀν ὧν αὐτοὶ διὰ τὰ εὐσεβῆ ἔργα τοῖς δι-
καιοῖς εἰκότως ἐγχαλᾷσθαι.

Μ. Τὴν δικαιοσύνην, ἦν ὁ Θεὸς δοκιμά-
ζει, ἀκριβῶς τελείαν εἶναι, καὶ ὃ θεῖον νόμον
παντελῶς συνάδον δεῖ. Τῷ δὲ ἡμετέρων ἔρ-
γων καὶ τὰ βέλτιστα ὃ τῷ Θεῷ νόμῳ πολλὸ
διαφωνεῖ, καὶ διὰ πολλὰ ἐγχαλᾷσθαι καὶ ἀπο-
δοκιμαῖσθαι ἀξία ἔστιν. ὥς δὲ δικαιοῦσθαι ἡ-
μᾶς παρὰ Θεῷ οὐκ ἔστι ἀγαθῶν ἔργων ἐν τι
ἔστι τῷ ἀδυνάτων.

Δ. Ἀλλ' οὗτος ὁ λόγος τὰς τῷ ἀνθρώπῳ δια-
νείας ἀπὸ τῷ εὐσεβῶν ὁππότε δεινμάτων ἀπά-
γην φαίνεται, καὶ καὶ εἰ μὴ ραθυμοτέραις καὶ ὀλι-
γωτεράς περὶ τὰς χαλὰς πράξεις, ἀλλὰ γε
ἡπὶον προθύμως καὶ ἀόκνως περὶ αὐτὰς ποι-
εῖν δοκεῖ.

Μ. Οὐδέποτε εἰδὶ ἀχθῆμεν γὰρ παρὰ τῷ
θεῷ γενομένων ὅτι χαλὰ περ αἱ καὶ ἡμεῖς
πράξεις ἀσχυρίμεν ὃ Θεῷ περιάπτεσιν, οὐ-
τω καὶ διὰ τῷ χαλῶν ἔργων τιμᾶται ὁ Θεός.
οὐδέ τις οὐκ ἢ φόβος τῷ Θεῷ καὶ τῷ χαλᾷ κρῖν
τιοῦσθαι ἡμᾶς, καὶ τῷ οὐρανῷ τε καὶ πάντων
τῷ ἀγαθῶν πόθος τοσούτην ἡμᾶς ἢ τῷ χαλῶν
ἀνέργῃ, καὶ αἱ τὰ χαλὰ προσδέσθαι ἰδὲ ἂν, ὅ-
σου

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

σόν ὁρῶν δὲ τὰς μὴ ἀτιμίας τινὰ τῇ ᾧ Θεῷ
μεγαλότητι ἐπιφύρωμεν, καὶ ἀποδοῦν ὅπως
ἔσται δόξαν αὐτοῦ, καὶ πάντων προ-
τιμᾶν προσήκει. ὡς γὰρ ἡ ἁμαρτία
ἀντὶ αὐτῆς μάλιστα ψικτὴ ἔστιν, ὅτι ἡ Θε-
οῦ καὶ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ λόγια κατασχίζει, οὐ-
τως ἡ ἀρετὴ ἐπαυεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται δι-
οῦδεν μᾶλλον, ἢ ὅτι οὐκ εὖθεν ὁ Θεὸς τιμᾶται.
ἔτι, τὰ ἀγαθὰ ἔργα τοῖς πάλαι, ὡφίλιμα ἔστιν
ὅς ἐαυτοῖς τε, καὶ διὰ τὸ εἶναι ὑποδείγματα
ἄλλοις, καὶ τῷ Θεῷ εἰς ἡμᾶς φιλίας, καὶ ὁμοί-
ως τῇ ἡμετέρας εἰς αὐτὸν εὐχαριστίας, ὅς ᾧ πε-
θαρχῶν τῆς οὐτολαῖς αὐτοῦ, λαμπρὰ τακ-
μύρια παρέχεται ὡσαύτως καὶ τῇ πίστεως καὶ σω-
τηρίας ἡμετέρας σημεῖα ἐκδηλοῖ. οὐ γοῦν
ἐξ ὁρῶν καὶ πρὸς οὐδεν χρησίμα εἶναι τὰ
πάλαι ἔργα οἰκτίσει, διότι τῆς δικαιοσύνης οὐ
τυγχάνομεν ἅς αὐτῶν.

Δ. Εἰ δὲ τῇ ἡμετέρας ἔργων καὶ τὰ βέλτερα
κατὰ τὸ σὸν λόγον ἀταλῆ ἔσται, πῶς ἀνδύνα-
ται ὁ Θεὸς ἀρίσκοντα εἶναι, οὐδὲ διεκδοσύνῃ
ἔστιν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν;

Μ. Πίσις Θεὸν τοῖς ἡμετέροις ἔργοις εὐνοϊ-
κὸν παρέχει, πληροφορηθεῖσα αὐτὸ τὰ πρὸς
ἡμᾶς μὴ κατὰ τὸ ἀκριβὲς τὸ δίκης διαδικά-
σιον, ἀλλὰ τῇ ἡμῶν πεπραγμένων λόγον ἀ-

verbo
subi. illi.
gentia
apud.

Bonorum operum fructus.

tumeliam aliquam maiestati diuinæ imponendi, studiūque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificare oportet. Nam sicuti peccati pe-
stis est ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo, & eius sacrosancto verbo sit dedecori, ita virtutis summa laus decusq; in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Præterea opera bona proximis nostris tum reipsa, tum etiam exemplo prosunt: Diuinique erga nos amoris, nostræq; pariter in Deum gratitudinis, dum eius præceptis paremus, clara indicia ostendunt: fidei item, & vnà salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus vsui esse bona opera censebimus, propterea quòd iustitiam ex illis non adipiscamur.

Rom. 2. d. 24.
1. Tim. 6. d. 1.
Tit. 2. d. 3.
2. Pet. 2. d. 3.

Math. 5. b. 16
1. Pet. 2. c. 12.
Math. 12. d. 23.
Eccl.
Job. 14. b. 15.
21. 23. & 15.
b. 10.
Phil. 2. b. 12.
2. Pet. 1. c. 9
10. & c.

M. Verum cum opera nostra vel optima, ut ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo, cuius iustitia est perfectio ipsa, accepta esse possunt?

A. Fides est, quæ Deum operibus nostris facit beneuolum, dum persuasum habet, eum legibus nos & iudiciali iure persequuturum non esse, nec factorum nostrorum rationem strictè a nobis repetiturum,

Rom. 9. f. 31
32.
Gal. 5. a. 6.
Heb. 11. a. 46
& c. totum.
Psal. 130. a. 3
& 143. a. 2.

T. iiii,

neq;

Opera per fidem Dei grata. Fides Dei donū.

neq; acerrima iustitiæ suæ norma ea examinaturum esse: verū cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratia ut plenè perfecta esse accepturum.

M. Quando igitur Deus per fidem cum ut iusti habeamur, nobis largitur, tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitæ æternæ naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas?

Math. 16. c. 17

Mat. 9. c. 13.

24.

Iob. 9. g. 38. 39

1. Pet. 1. d. 21

Luc. 14. c. 34

27. g. 45 46

Rom. 10. b. 3.

1. 14. d. 16. 17

Colos. 1. b. 9.

1. Tim. 3. a. 7.

Luc. 17. a. 5.

A. Donum Dei, idq; eximium certè atq; præcellens fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumen clarissimū præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque, quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, a Domino precantur, ut fidem ipsis adaugeat.

M. In tempore ipso in precationis mentionem incidisti. Postquam enim legis diuinæ, Symbolique, hoc est professionis fidei Christianæ declaratio est a te iam perfecta, superest ut proximo loco de oratione, gratiarumque actione dicatur. In expositione vero orationis, quæ est seruanda distributio?

A. Hæc

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

πυρόμενος, εἰσπράττει, μή τι κατὰ τὸ ἀκριβο-
δίχητον αὐτὰ διετάσσῃν. ἀλλὰ πᾶσι τοῖς αὐ-
τῷ ἐλλείμμασι συγγνώμην νέμοντα, διὰ Χρι-
στον ὡς αὐτοὶ ἐλθόντα ἀποδείξει διαί.

Δ. Ἐπειδὴ γοῦν ὁ Θεὸς διὰ πίστεν ἡμεῖς δι-
χαίμεθα ἵνα ἡμᾶς χαρίζεται, καὶ τὰ ἡμέτερα
ἔργα δι' αὐτὴν ἰσοπέδῃς ἀποδοχῇς ἀξιοῖ·
εἰπέ νυνὶ πότερον φύσῃ ἡμῖν ἐγγινομένη
τινα δυνάμει, ἢ καὶ ἀμείδιον τῇ Θεῷ δῶρον
ἵνα ἡμεῖς πίστεν νομίζῃς.

Μ. Θεὸς γε τὸ δῶρον ἢ πίστις, καὶ μάλα ἐξοχόν
τε καὶ ὑπερφύει. καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμᾶς δι'
αὐτῆς λόγῳ παιδεύει, καὶ τῆς διανοίας ἡ-
μῶν τὸ πνεῦμα τοῦ αὐτοῦ φῶς λαμπρό-
τατον ὑποφάντων, ἰσχυρὸν ἡμᾶς ποιεῖ μα-
θάνειν καὶ πιστεύειν, ἀλλὰ ἄλλως οὐκ ἰδιαιτά-
μεθα ὅτι τὸ ἄγαθόν ἀφούται περινοεῖν. τῷ τ
σωσεῖσθαι ἑαυτοῖς οἱ Ἀπόστολοι εὐχόμενοι δι'
Κυρίου τὸν πῶν αὐτῶν ἐπαύξῃσιν.

Δ. Ἐν αὐτῷ δι' ἡμεῶν τὸ προσευχῆς ἐποιή-
σω τὸ μυστήριον, καὶ γὰρ τὸ θεῖον νόμον τε, καὶ τὸ
Σύμβολον, ἔγνων τὸ Χριστιανικῆς πίστεως
ἐξομολόγησιν ἰσχυρῶς διδάσκουσαν, ἐπὶ
μυθῶν αἱ εἰρηδελφῆς μὲν τὰ περὶ προσευ-
χῆς καὶ εὐχαριστίας. Περὶ προσευχῆς δὲ τὸ λό-
γον ποιοῦμενοι ποῖα μεθόδῳ χρῆσθαι,

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Μ. Ταύτη, εἰ μὴ σοι ἄλλως δοκῇ, ὧ διδάσ-
χαλι· πρῶτον λέγουμεν παρ' οὐ· δεύτερον,
ὅτι ποίαις ἰατίσι· τρίτον, πῶς διακείμενοι·
τελευταῖον, τί αἰτησάμεθα δεόμεθα.

Δ. Πρῶτον οὖν εἰπὲ, πῶς νοῆς εὐχεσάμεθα δεῖν
ἡμᾶς.

Μ. Ἐν Θεῷ, καὶ ἄλλῳ οὐδενί.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς μόνος τῆς ζωῆς ἡμετέρας
καὶ ὁ ἀσφαλισμῶτος, καὶ τῆς σωτηρίας, καὶ
πάντων τῶν ἀγαθῶν τὸ κράτος ὅν τῇ ἰδίᾳ
δουλείᾳ ἔχει, εὐλογοῦν ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ καὶ αἰ-
τῆσαι καὶ προσδοκᾶν ἅπαντα, ὅσων χρεῖαι ἔ-
χομεθα, καὶ ἵνα κινδυνεύς ὁποισδήποτε τοῦ
χρησάμεντος πρὸς τὴν βοήθειαν αὐτοῦ χαλα-
ρώμεν.

Δ. Τίτος χάρις οὐκ ἔχει προσηχᾶς ἀνα-
τίμπτειν τοῖς ἀγίοις ἢ τοῖς εὐσεβέσιν ἀνθρώ-
ποις τοῖς τελευταῖσιν ἢ δὴ τὸ βίον, ἢ καὶ τῶν
ἀγγέλων;

Μ. Ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἡμετέραν ἐκείνου μόνου ἐπί-
κλησιν, ὡς θεραπεύει τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι
ἰδίᾳ προσέκλινει ἀπατητῇ, ἢ οὐ θίμῃ ἄλλῃ
ἀπονήμει.

Δ. Ἡ καὶ ἄλλο τί ἐστίν;

Μ. Εἰ προσηχᾶς ποιούμενοι ἄλλαν ἐπὶ
οὐδὲν.

Religionis pars tertia, precatio.

A. Hæc, nisi aliter tibi visum fuerit, magister, ut primum, a quo: deinde, qua sententia: tertio, quo mentis affectu: postremo, quid sit precandum declaretur.

M. Principio igitur narra mihi quem putes precibus appellandum esse:

A. Vnum Deum, præterea neminem.

M. *Quam ob rem?*

A. Quoniam Deus, vitam, præsidium, salutem nostram, bonâq; vniuersa solus in potestate ditioneque sua tenet, par est, ut omnia quæ nobis opus erunt, ab illo postulemus & expectemus, & ut in cunctis periculis in eius tutelam perfugium habeamus.

*Psal. 117. b. 7.
&c. & 12. &
46. & 78. &
104. & 107.
101. 102.*

M. *Quare diuos, siue pios homines, qui ex hac vita migrarunt, aut etiam angelos non precabimur?*

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, ut cultum, qui ad ipsius maiestatem propriè & priuatim spectat, requirit, quam non licet alteri cuiquam tribuere.

*Psal. 50. c. 19
& 89. b. 26.
Iob. 36. c. 23. 24
Esa. 48. b. 31.*

M. *Ecquid præterea?*

A. Si in precatione alium aliquem, præter

Quo fiducia precandum.

Rom. 10. b. 8. e
14. d. 16. 17. &
14. d. 23.
Heb. 11. b. 6.

ter solum Deum appellaremus; sine auctoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nixitur, id faceremus: quod facere, non esset Dei numini pietatem tribuere, sed in eius grauem offensionem incurrere.

M. Perge nunc exponere, qua fidentia mortales miselli, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortalis gloria præcellentem compellere audeamus.

Tsal. 79. b. 8. 9
Dan. 9. c. 18
Ioh. 14. b. 13.
& 16. e. 23. 24.
Eph. 2. d. 18
1. Tim. 2. b. 5.
Heb. 4. d. 14. 16
& 10. d. 19. 22.

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti ut exaudiamur: Verum nostram indignitatem agnoscetes, Christi Mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, diuinæ maiestatis beneuolentiam nobis non esse defuturam confidimus.

M. Quæ ratione in hanc, quam dicis, spem adducers?

Math. 21. a. 31.
32.
Mat. 11. d. 23
23. 24.
Ioh. 12. b. 13.
& 16. e. 23. 24.
Heb. 10. d. 19
21. 23.
Iacob. 1. a. 6. 7
& 4. a. 3.

A. Promissis diuinis, nobis in sacris literis per Christum factis, fidem habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fide a Deo Patre Christi nomine precamur, quin ea quantum quidem nobis conducent, exoraturi simus.

M. Iam quo mentis sensu Deus implorandus sit, declara.

A. Si

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

σηδη ποιουν παρὰ τὸν Θεὸν μόνον ὅτι χα-
λεσάμεθα αὐτὸν, οὕτω ποιήσασκεν αὐτὸν πάσης
ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λόγου πληροφορίας, καὶ ἀκολου-
θῶς τούτῳ αὐτὸν πίσιως, ἥτις ὅτι θεῖον λόγον ἐβ-
ρίζωται ὅπερ οὐκ αὖτις εἰς τὸ Θεὸν ὄνομα
ἐστὶν ἐβρίζωται, ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ προσκρούειν.

Δ. Μένειν νυν ἐπὶ τὴν διασφίν πῶς ἀνὴμεῖς,
οἱ ἀνθρώπια ἀδελφὰ πεφυκότες, καὶ παντο-
δαπῶς ὄντες ἀγαξιότατοι, τὸν ἀθανάτου δόξῃ
ὑπερβάλλοντα Θεὸν προσφύειν ἡμεῖς.

Μ. Οὐκ ἀλλὰ μὲν αὖτις εὐχεσθαι, οὐ πρόσκειναι
ὅτι Θεῷ προπιτῶς, ὡς ἀξιοὶ ὄντες θεοῦ ἀντι-
σταθῶμεν, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἀξίους ἡμεῖς ὅτι ἐκινῶμε-
νοντες, ὅτι ὅτι Χριστῷ ὅτι μεσότης ὀνόματι προ-
σέλυσεν ἐχθροῦς καὶ ὑπερέβηκεν πάντας καὶ
τὸ Θεὸν πρὸς ἡμᾶς ἐνοικῶς ἐξῆλθεν ἐλπίδα.

Δ. Πῶς δὲ ταύτην, ἢν λέγεις, τὴν ἐλπίδα ἐ-
λάβεις;

Μ. Ταῖς δὲ Θεῷ ἐπαγγελίαις, αἵτινες ἡμῖν ἐν
ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς διὰ Χριστοῦ πεποιήσονται,
πιστεύω, πάντοτε πιστοῦμαι ὅσα μὲν βεβαί-
ως πίσιως παρὰ Θεοῦ ὅτι παρὰ, ἐν ὅτι ὀνό-
ματι ὅτι Χριστῷ ἀντήσωμεν, ἐκείνην λαμβάνω,
ἐφόσον μέλλῃ ἡμῖν ὠφέλιμα εἶναι.

Δ. Νυν δὲ ἡλώσον πῶς τὸν νοῦν διατίθεισθαι
ἐφ' ἡμᾶς ἐν ὅτι προσεύχεται ὅτι Θεῷ.

Μ.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Μ. Εάν ὁ τῷ ἡμετέροις ταλαιπωριῶν καὶ πλημμυλημάτων, οἷς συνεχόμεθα, ἀνάμνησις μεγίστη, ὡς καὶ πρέπει, λύσας τῆς διανοίας ἡμεῖς ἐμποῖν, ἀνάγκη ὅπως ὅτι πάσης ἰσχύος ἀξιοῖ ἡμῖν δεκτὴν, οὐκ ἔστιν ἀπαλλάττειν ὅς συνεδότης μερίμνης καὶ οὕτως μὲν πάσης προσληπτέως καὶ ἱκανότητος καὶ διαπύρις τινὸς διαθήσεως τῷ Θεῷ ἡμεῖς καὶ ὁπικύριαν ἀγέτοισιν.

Δ. Οὐκ ἀρκεῖ οὖν ῥήματα μόνον οὐκ ἔστιν ἡμῶν πίμπει, ὅταν ποιῶμεθα τὰς λιτὰς.

Μ. Ο Κύριος ὑποσχέται ἑγγύς ἵσκειναι καὶ βοηθεῖν παρίστην τοῖς ἀληθῶς τυτίζει τοῖς μὲν μύησις οὐκ ἔστιν ἀπὸν ἡμεῶν μείζους ἐκείνων γὰρ τὰς ἰσχύας ἀποδείξειν διὰ τὸ λόγον, ὃ χρῶμεθα προσευχόμενοι, γινώσκοντες ἡμῖν ἵνα ἀνάγκη, ὡς τὸ γλῶσσόν τε καὶ ἄλλοις συμφωνῇ.

Δ. Ἡ ἡμῖς παρὰ Θεῷ ἀξιοῦν, ὅσον ἡμῖν πόθος πρόσκειται;

Μ. Μὴ γένοιτο τοῖς Χριστιανοῖς τῷ ἀνθρώπων ἀγέτω παρὰ Θεῷ οὐκ ἔστιν Χριστὸν ὀνόματι, ὅπερ ὁ Θεὸς καὶ Χριστοῦ βλαβήματι διαφωτῇ, καὶ οὕτως τῷ Θεῷ δοῦναι ἀξίον, καὶ ἡμῖν λαμβάνειν βλαβερὸν. διὸ ἐν ἀγίᾳ μῆπως ἡμῖς τῇ ἰδίᾳ παρακολοῦνται;

Quo mentis ardore precandum.

A. Si miseriarum scelerumq; nostrorum, quæ nos opprimunt, recordatio acerbissimos, ita uti par est animorum dolores nobis commoveat, fieri aliter non potest, quin omnibus exoptemus votis, ut ex illa conscientie sollicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur: atq; ita omni obsecratione, obtestatione, summoq; mentis ardore, divinam misericordiam & auxilium efflagitabimus.

*Psal. 6. & 38.
Ierem. 6. & 50.
c. 15. & 124.
Rom. 7. d. 18.
Eccl. 6. d. 22.
23. c. 26. &
12. c. 12.
1. Cor. 3. b. 4. 5.
Luc. 18. a. 1. 3.
7.
Ephes. 6. c. 18.
Colos. 4. a. 2.
1. Tim. 2. a. 1.*

M. In precatione igitur verba solum ex ore fundere satis non erit?

A. Pollicetur dominus se propè adfuturum auxiliumq; laturum ijs solum, qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant, eorum enim vota sibi pergrata esse: quamobrem necessarium est eam orationem, qua in precatione utimur, nobis esse cognitam, ut lingua atq; mens vno consensu iungantur.

*Psal. 34. c. 15.
& 45. c. 18. 19.
1. Cor. 14. b. 7.
c. 11. 14. 15.*

N. Fas ne est, quæcumq; quorum desiderio aliquo tenemur, a Deo precari?

A. Deus prohibeat, ut Christiani homines Christi nomine quicquam a Deo postulent, quod sit contra Dei & Christi voluntatem, atque ita & indignum sit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere perniciosum. Quam ob causam ne affe-

*Mat. 7. b. 11.
& 20. b. 22.
Ioh. 16. c. 23.
24.
Iacob. 4. a. 3.
1. Ioh. 5. c. 14.
15.*

Quid precandum. Dominica precatio.

Aione animi impulsu inconsiderate in pre-
catione aberremus, certa nobis formu-
la regulæque est ab ipso Christo expressa,
ad quam preces nostras perpetuo debemus
accommodare.

M. Quenam ea est?

Mat. 6. 9.

10. 5.

Luc. 11. 4. 1. 2.

6.

A. Eadem nimirum ipsa, quam diuinus
ille præceptor auditoribus suis, nobisque
per eos, vniuersis præscripsit, in qua cun-
cta, quæ a Deo postulari licet, quæq; no-
bis impetrare expedit, breuiter compre-
hensis perpaucis sententijs complexus est,
quæ precatio, de conditoris nomine, Do-
minica nuncupatur. Si igitur coelestem
magistrum diuina voce præmonentem au-
diemus, haud vnquam a precationis igi-
tus præscripto decurrabimus.

*M. Dominicum igitur precationem pro-
nuntia.*

Mat. 6. 9.

6.

Luc. 11. 4. 2.

6.

A. Precatori, inquit dominus, ita loqui-
mini. **PATER NOSTER QUI ES
IN COELIS, SANCTIFICE-
TUR NOMEN TVVM. VENI-
AT REGNUM TVVM. FIAT
VOLUNTAS TVA, SICVT IN
COELO, SIC ETIAM INTER-
RA. PANEM NOSTRVM QVO-
TIDIANVM DA NOBIS HO-
DIE. ET REMITTE NOBIS
DE-**

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Θουῶντες διαθήσει ἀπειροκρίτους περί προσ-
ευχῶν ἀποχρίσας, τύπος τις καὶ χερσὶν ἡ-
μῶν ὑπὸ Χριστοῦ παρτίθεται, ὅτινι δὲ ἡμᾶς
συνεχῶς ἀμείψασθαι τὰς εὐχὰς ἡμῶν.

Δ. Τίς δὲ ἔστι;

Μ. Αὐτὸς δηλονότι, ὃν ὁ θεὸς διδάσκαλος
τοῖς αὐτοῖς μαθηταῖς, καὶ ἡμῖν ὡσαύτως δι-
δάσκει ἅπανσι παρέδωκεν, ὃν ὁ σύμπαντα,
ὅσα ἡ ἀρετὴ παρὰ Θεοῦ θέμις, ἡ τυχεύει-
σιν ἡμῖν συμφέρει εἰς σωτήριον τινος γνώ-
μας ἀντιπροσέτατο, ἡ προσευχὴ ἐκωνό-
μας ὅτι δεικνύει, Κυριακὴ μετανομασία. Ε-
άν οὖν τῷ οὐρανίῳ διδασκάλῳ ἡμᾶς διὰ τῆς
θεϊκῆς αὐτοῦ φωνῆς κοινητωρὶς ἀκούσω-
μεν, τὸ ὁρθῶς προσεύχεσθαι οὐδέ ποθ' ἀ-
μαρτήτομεν.

Δ. Τίτῳ προσευχῶν οὖν ἢ Κυριακῶν ἔτα-
τος λέγε.

Μ. Όταν μάλιστα προσεύχεσθαι (φησὶν ὁ
Κύριος) οὕτως ἔπαυε. Πάτερ ἡμῶν ὁ ὢν
τοῖς οὐρανοῖς, ἀγαθά δέτω τῷ ἐννομαῖ σου. ἐλ-
θέτω ἡ βασιλεία σου. γένηθῃ τῷ ἡμῶν σου,
ὡς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. τῷ ἀρ-
τον ἡμῶν τῷ ὀπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον· καὶ
ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ-

Xj.

μεῖς

ΠΕΡΙ ΠΡΟΧΗΤΗΣ

20 πῶς ἀρῶμεν αὐτοὺς ἀναδύμεν ἡμῶν· καὶ μὴ
 21 ἀπογινῶμεν ἡμῶς αἱ ἐντομὲν ἀλλὰ ῥύσασθαι ἡ-
 22 μῶς ἀπὸ τοῦ ποικίλου· ἐπεὶ οὐ γὰρ ἔστιν ἡ βασι-
 23 λεύς, καὶ ἡ ἀντιπρὸς, καὶ ἡ ἀντιπρὸς αἱ ἐντομὲν
 24 τας. Ἀμὲν.

Δ. Πόσους οὖν τούτους αὐτοὺς ἡμῶς ὁ πᾶν
 ἀνθρώπων χυμὸς ἀναγινώσκων, οὗτοι ἡμι-
 τόν τινος μὲν ἀπὸς ἡμῶν ἀντιπρὸς;

Μ. Ἐξέστιν αὐτοὺς αἰετῶν ὅς ἀλλοις ῥύσασθαι
 ἡμῶν τινος ὁ Θεὸς προσέχων ἀντὶ τοῦ τῶν
 ὁμοίων ἡ προσέχων τούτων μὴ ἀποχέσθαι,
 καὶ μὴ τὸ πᾶν καὶ διαποικίλῃ αὐτοὺς, ἵνα
 τοῖς ἡμῶν αὐτοῖς, ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀντιπρὸς.

Δ. Πόσα μέρη ἔστιν ὁ Κυριακὸς προσέχων;

Μ. Αἰτίσθαι ἔστι, ἡ κατ' ἄλλους, ἐπὶ ἀντιπρὸς,
 αἱ δὲ ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς, ὅς τὸ πᾶν τῶν
 20 τῶν ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς τὸ πᾶν
 21 Θεὸς ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς, ἐπεὶ δὲ
 22 πρὸς τὸ ἡμῶν ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς,
 23 καὶ τὰ τῶν ἡμῶν ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς
 24 καὶ τὰ τῶν ἡμῶν ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς.

Δ. Διὰ τί τὸν Θεὸν οὕτω διακρίνουν προ-
 σαγορεύοντες, Πάτερ ἡμῶν;

Μ.

Dominica precatio, a cuius sensu nō aberrādū.

DEBITA NOSTRA, SICUT ET
NOS REMITTIMVS DEBITO-
RIBVS NOSTRIS. ET NENOS
INDVCAS IN TENTATIO-
NEM, SED LIBERA NOS A'MA-
LO. QVIA TVVM EST REG-
NVM, ET POTENTIA, ET
GLORIA IN SECVLA. AMEN.

M. *An existimas, nos ista ad verbum
expressa semper debere recitare, ita vt
uno verbo aberrare non liceat?*

A. Licitum est sine vlla dubitatione, ver-
bis alijs Deo preces adhibere, si modò a
precatōnis huius sensu non declinemus,
atque fiducia atq; mente, quam antè dixi,
Deum imploremus.

M. *Quot sunt Dominica precatōnis
partes?*

A. Postulata quidem sex, aut vt quidam
partiuntur, septem complectitur, ex qua-
bus tamen vniuersę partibus constat: & *Partes Domi-*
quibus vna priores tres postulationes cō- *nica precati-*
tinens, ad diuinam gloriam directō spe- *nti.*
ciat: altera ad nostram peculiariter vtili-
tatem attinet, & tres, aut quatuor poste-
riores petitiones comprehendit.

M. *Cur Deum ita nominatim compel-*
las, dicens, PATER NOSTER.

X.ij,

A. Quo-

Deum patrem noster.

Tsal. 33. 6. 13. **A.** Quoniam non ut absenti, surdove
14. & 34. c. 15. verba facio, sed Deum patrem, ut prae-
37. 18. & 91 sentem inuoco, pro certo habens, preces
6. 9. 10. 11. & illum meas audire: nequicquam enim ali-
139. 4. 13. & oquin opem ab eo peterem.
& 145. c. 18. 19

M. Verba sigillatim paulò accuratius
excutiamus: Deum quare nuncupas
PATRIS nomine?

Mat. 21. c. 31. **A.** Quia rectè precandi fundamentum,
22. ut superius diximus, in exorandi spe fir-
Mat. 11. d. 23 ma positum est, voluit Deus suauissimo
33. 24 nos patris vocabulo ipsum appellare, ut
Ioa. 16. c. 23 fidenter ad se, suisq; auxiliij summa cum
24. expectatione, haud aliter ac suum filij pa-
Heb. 10. d. 19 rentem assolent, accederemus: imò ut
21. 23. spe tam multò meliore, quàm ulli liberi
Iacob. 4. c. 7. denaturali patre habere possunt, ipsum
Rom. 8. c. 15. adeamus: quàm longe Deus coelestis ille
186 pater, potestate, bonitate, propensaque
Gal. 4. c. 6. ad iuuandum voluntate, terrestribus pa-
Math. 7. b. 7 rentibus vniuersis excellit.
21.

M. Nunquid nos aliud commonefacit
paternum hoc nomen?

Luc. 11. c. 9. 13. **A.** Ut in precando debitam a liberis patri
Malac. 1. b. 6 coelesti pietatem, honorem, obsequium
Math. 16. d. 39 praestemus, eoque animo, qui filijs Dei
42. conue-

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Μ. Οτι λόγοις αὐτῶ οὐχ ὡς ἀπόντι ἡ κωφὴ προσφέρει. ἀλλὰ Θεὸν τὸν πατέρα ὡς παρόντα ὁμιλεῖν, πληροφορηθεὶς, ὅτι τῷ ἡμετέραν εὐχῶν ἀκούει· ἄλλως γὰρ τίς ἀρωγὴν αὐτῷ μάστιγι ἀν προσχελίσσεται.

Δ. Τὰ ῥήματα χρὴ ἐν δεξιᾷ τῶν ἀκριβέστερον. διὰ τὴν προσαγορεύς τὸν Θεὸν ὃ τῷ Πατρὶ· ὄνοματι;

Μ. Ἐπειδὴ ἡ τῷ ὁρθῶς προσεύχεσθαι κηλὶς, ὡς καὶ ἀπὸ ἐρήχειν, ὡς βεβαίᾳ τινι ἐλπίδι τῷ λυφείσθαι αὐτῷ κείται, ἡθελεν ἡμᾶς τῷ χρηστότατῳ ὃ πατρὶς ὄνοματι χρωμένους αὐτὴν προσφωνεῖν, ὅπως αὐτῷ ἐθαροῦν, ὡς τέκνα πατρὶ προσίωμεν, αὐτὴν ἡμῖν βοηθὸν ἐξ ἡμῶν πεποιθότες. καὶ μὴ καὶ ἵνα τοσοῦτον πλῆθος ἐλπίδα ἔχοντες, ἡ ἡ τοῖς φυσικοῖς τοιαύτη προσγίνεται παρέχειν τοῖς πασι ταυτῶν, ὡς αὐτῶν προσερχόμεθα, ὅσα Θεὸς δ' ὁρατὶ οὐκ ἔστι δύναμις, καὶ ἀγαθουμένη, καὶ προθυμία τῷ βοηθεῖν ἀπαίτων τῷ γίνεσθαι γενιτῶν προφέρει.

Δ. Ἡ χρὴ τι ἄλλο ὑπομνήσῃ ἡμᾶς τὸ τῷ πατρὶ ὄνομα;

Μ. Οτι προσευχόμενοι ὃ ὁφλομένην τῷ πατρὶ ὑπὸ τῷ πατρὶ ἐκτίσεται, καὶ τιμῶν, καὶ ὑπακούων προσφέρειν, καὶ νοῦν τοῦ

τοιοῦτο
αὐτῶν
ἐν αὐτῷ

11 ἡνὲν
quasi

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Ἦτον ἔτι ἐρευνῶντες ἐν πρίται τοῖς ῥή-
τις Θεῷ.

Α. Τίνα ἔτι οἰοῖται ὅτι ὁ πατήρ κα-
τὰ μᾶλλον, ἢ τὴν υἱὸν ἰσχυροῦς

Μ. Πάντι τῷ ἰσχυρῷ ἔστιν ἡμελοῦς, Θεὸν
ἔχοντα τὴν ἰσχυρίαν πατέρα· ἀλλ' οὕτω θεωρεῖται
εἶναι τῷ Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους ἡγε-
τῆς ὡς καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτῆς πατὴρος ἡγε-
λίας τοῦ ἑαυτοῦ δι' ἡν αὐτὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἐν-
τὴν ταύτῃ ὁδῷ ἐν εὐροῖς ἀπὸ τῆς ἀλλοῦ χωρι-
σθέν, ἀλλὰ πάντα κοινῶς ὑπὸ πάντων ἀξι-
οῦνται.

Α. Μὴν ἢ ἐστὶ πρὸς τοῦτοις;

Μ. Οἱ πατέρες καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων
νοθεῖται τῷ πνεύματι καὶ δοξασι-
σται μὴ ὑπεροχῇ, ἀλλ' αὐτοὺς ὡς αὐτὰ ἀδελ-
φοὺς ἔχοντες, οὗτοι δὲ Θεὸς τὸν υἱὸν τι-
μῇ σὺν ἀπαξίᾳ καὶ ἀνάπαλιν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ
καὶ δοξασιὰ καὶ μακαρία καὶ ταπεινοφρο-
νοι ἐν τῷ εἶναι τούτοις, ταύτης τῆς παραμυθί-
ας ἀπολαύειν ἔχουσιν, ὅτι πατὴρ ἐστὶ σφίσι
ἐν οὐρανῷ δυνάμει τε καὶ εὐνοίᾳ ἡς αὐτοὺς
ἐπερσεύεται.

Α. Αὐτὸν ἐν οὐρανῷ εἶναι τὴν Θεὸν λέγεις,

Μ.

Deus pater vester, in celo est.

conuenit, affectu sumus.

**M. Quare Deum promiscue Nō s-
TRVM PATREM, potius quā tu-
um propriè nominas?**

A. Pio cuique licitum esse fateor, Deum
appellare suum, is tamen amoris inter
Christianos ardor esse deberet, vt vnus-
quisq; , quod ad omnium commune co-
mūm attinet, spectaret: quam ob cau-
sam in vniuersa illa postulatione nihil a
reliquis separam, verum publico cum-
ctorum nomine omnia efflagantur.

Psal. 32. a. 1. 3

Rom. 1. a. 8

1. Cor. 1. a. 4

Rom. 12. b. 4. 5

c. 10. d. 16.

1. Cor. 10. f. 24

& 13. b. 5. &

12. b. 12. &

c. 31. & c. d. 15

26. &

M. Equid amplius?

A. Diuites & opulentes contemnantur,
ne pauperes humiliorēse contemnant;
sed vt eos tanquam germanos fratres, be-
neuolentia complectantur, quibus Deus
filiorum honorem tribuere non dedigna-
tur. Rursū vero tenuissimi quiq; misel-
lique homines, qui in hac vita maxime
neglecti esse soleant, hac interea spe men-
tes suas possunt recreare, quod patriam in
coelo summa prędictum potestate, sibiq;
beniuolentissimum habeant.

Malac. 2. b. 10

Iob. 8. a. 41.

Eph. 4. a. 5. 6

Iaco. 2. a. 1. 2.

3. 5.

Deut. 10. c. 17

& c.

Psal. 10. c. 17

18. & 68. a. 5.

6. & 146. b. 6

7. 3.

**M. Quare Deum nō IN COELO
ESSE?**

X.iiij.

A. Prop.

2. Partis petitiō 1. Dei gloria.

*Psal. 11. b. 4. 3
Eccl. 6. 30. 4. 6
Eccl. 33. b. 13. 14
Eccl. 43. a. 4. 5. 6
Eccl. 11. 5. 4. 3.*

A. Propterea quod credam Deum in sempiternā, & foelicissimā beatitudinis excellissimō gradu, coelīq; quasi arce altissima imperium gerentem, rerum simul omnium prapotentem esse, & supera, infera, media, vniuersa, vt in presentia sua, conspectūq; posita, intelligere atq; gubernare.

*Colos. 3. a. 1.
Eccl.*

*Rom. 8. a. 27
Eph. 1. c. 14.
d. 18.*

*Heb. 9. d. 15.
1. Pet. 1. a. 3. 4*

M. Equid pratered.

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed vt coelestem patrem alloquentes, mentes a terrā rebūq; terrenis exuscitemus atq; auocemus: superāq; & coelestia meditātes, foelicissimam illam parētis nostri beatitudinē, coelūmq; vs; paternā per Christum hereditatem, summa semper cupiditate expetamus.

M. Aperto igitur nobis nunc tam salutariter vestibulo hoc primo, ingressioneq; ad precandum, perge ad primā petitionē.

A. Principio petimus, VT DEI NOMEN SANCTIFICETVR.

M. Hoc quam habet sententiam?

*Ios. 1. 4. c. 14
d. 23.
Psal. 89. a. 5. 6
Eccl.
Psal. 96. a. 1. 2.
3. Eccl. 7. 97. b*

A. Postulamus primū vt diuinum nomen mortalibus quā maximē cognitum manifestūq; reddatur, eiūsq; honor atq; decus vbiq; terrarum & gentium, ita
vt

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Μ. Οτι πιστεύω Θεόν ἐν ὑψηλοτάτῃ καὶ ἀφ-
ωνίῃ καὶ μακαριωτάτῃ ἐὺδαμονίᾳ βαβ-
μῶ, καὶ οἰονῶ ἐν ἀκροπόλει τῷ οὐρανῷ μον-
αρχοῦντα, ἀπάντων ὁσαύτως καὶ πραγμά-
των ἔχον καὶ κράτος, καὶ τὰ τε ἄνω, καὶ τὰ κατω,
καὶ τὰ ἐν μέσῳ ὄντα πάντα, ὡς ἀπὸ ὀμμά-
των κείνου αὖθις αἰνῶν καὶ διακοσμεῖν.

Δ. Μῶν τι λήπεται;

Μ. Παυδευόμεθα μηδὲν ἀλλ' ὅπερ ἀνάξιον ἢ
τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τῷ οὐρανίῳ πατρὶ διαλεγόμενοι
τὰς διανοίας ἀπὸ γῆς καὶ γήινων παραγμέ-
των ἀντὶ τῆς καὶ ἀνακαλεσθῆναι, καὶ τὰ οὐ-
ράνια μελετῶντες, καὶ ἐὺδαμονισάμεν τῷ
πατρὶ ἡμετέρῃ μακαριότητι, καὶ οὐρανῷ,
ὡς καὶ πατέρας διὰ Χριστοῦ κληρονομίαν ὄντα,
ἐν ᾧ μέλιστα πάντων ὁρίσθη.

Δ. Λησγυμένους οὖν ἡδὴ οὕτω μακαρίως καὶ
πρόφως οἷς καὶ προσευχῶν αἰτόμεν ταύτης,
μίμησι δὲ καὶ πρώτῳ αἰτήσιν.

Μ. Πρώτον αἰτῶμεν Ἀγιαδίῳ καὶ τῷ ὁμοῦ
τῷ Θεῷ.

Δ. Ποῖόν δὲ τὸ βούλημα αὐτοῦ;

Μ. Πρώτως ἐυχόμεθα τὸ τῷ Θεῷ ὄνομα ἰς
ἀνθρώποις γινώσκειν ἐτιμώμενα γινώσκον καὶ
δύλον, καὶ τὸν τιμῶν καὶ τὸν κλέος αὐτοῦ παν-
ταχοῦ καὶ οἰκουμένης, οὕτω λαμπρυνόμεναι,

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΗΥΧΗΣ.

ὅς προσήκει· ἅτα, τὰ τῇ πλεονῶν καὶ κε-
νῶν θεῶν ὀνόματα παντελῶς ἀφανίζεσθαι καὶ
ἀκαλείφεισθαι, ὥστε τ' θεῖκόν Θεὸν τῷ οὐρανῷ
παρεῖναι· μόνον ὄνομα καὶ δοῦναι τιμᾶσθαι, καὶ
ὑπὸ πάντων, ὅσοι ἐν πάσαις ἡλικίαις καὶ ἐν
πᾶσι τόποις καὶ ἰθαίτην ἔζησαν, χελευρως καὶ
ἀγνῶς ἡσυχάζουσιν.

Δ. Τί πρὸς τούτοις;

Μ. Ἐτι, δεινότερα τὸ ἱερόν· ὁ Θεὸς ὄνομα δι-
ὰ τὰ ἡμῖν πεπλημμελημένον μὴ λοιδορεῖ-
σθαι, καὶ οἷον αἰτιμίαν τινα ὑποκρίνεται· ἀλλὰ
τοῦναντίον διὰ τ' ἡμετέραν εἰς τὸν Θεὸν εὐ-
λάβειαν, καὶ εἰς ἀπαντας φιλανθρωπίαν με-
ζόντως δεύει.

Πρόειπτε νυν.

Ἐκείνοι οὖτοι ἐνυχομεῖται, τὸ βασιλεῖαν ὁ Θεὸς
ἐλθὼν ταῖς ἐν, ἵνα τὴν θεῖαν τῷ λόγῳ αὐ-
τῷ καὶ Ευαγγελίου τῷ Χριστοῦ ἀλάττωται, δι'
ἧς ἐν ταῖς τῇ ἀδελφῶν καὶ εὐσεβῶν ἀν-
θρώπων καρδίαις· ὁ Θεὸς βασιλεύει, σκότῃ
κεχυμένον οὐ περιείη· ἀλλ' ἵνα ἡ γνώ-
σις αὐτῆς μᾶλλον εἴη καὶ μᾶλλον φανερωθῇ
τοῖς ἀνθρώποις, τὴν γὰρ αὐτοῖς διδασ-
καλίαν παρδύσσει. Ἰκετεύομεν δὲ τὸν Θεόν
ταῖς παρούσαις ἀπάταις ἐναντιῶσθαι, καὶ
τὰς τῷ Σατανᾷ τε καὶ τῷ πονηρῷ ἀνθρώ-
πῳ

Dei gloria. 2. petitio, Dei regnum.

vt conuenit, illustretur. Vtq; fictorum futilitumque Deorum nominibus prorsus obliteratis & abolitis, solius Dei coelestis patris diuinum nomen atque maiestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium aetatum hominibus, vbicunq; locorum atque gentium, puris integrisque mentibus imploretur.

7.9. & 112. &
115. & 135. &
145. 100.
Ioh. 4. c. 23. 24
Rom. 1. c. 23. &
11. c. 36. & 16.
d. 27.
1. Cor. 10. c. 31
Eph. 3. d. 20
31.
1. Tim. 1. d. 17

M. Quid adhuc superest?

A. Optamus ne in sacrosanctum Dei nomen ob aliqua delicta nostra, maledicta conferantur, illiq; quasi infamia quaedam inferatur: sed vt potius per nostram in Deum religionem beneficentiamq; erga homines, diuinum nomen omni laude cumuletur.

Esa. 52. a. 5. 6
Eccl. 36. d.
30. 21.
Rom. 2. d. 24.
Math. 5. c. 16
1. Thes. 1. d.
11. 12.

M. Perge porro.

A. Proximo loco postulamus, vt DEI REGNUM ADVENIAT, hoc est, ne diuinam sui verbi atq; Euangelij Christi veritatem, per quam in innocentium priorumq; hominum cordibus Deus regnat, obscura caligine tectam latere patiatur: sed vt eius noticia mortalibus in dies clarius illucescat, coelesti eos doctrina erudiens. Optamusque, vt Deus se velit opponere versutis fallacijs, & frangere atque extinguere furentes impetus Satanæ, sceleratorumque hominum, qui

Math. 9. d. 38
& 24. b. 14. &
28. d. 19. 20.
Luc. 4. c. 18. 19
Ioh. 17. c. 17. 20
1. Cor. 3. d. 15
16. & 4. a. 2. 4
& c.
Eph. 6. c. 18. 19
1. Thes. 3. a. 1. 2.
Math. 13. d. 25
a. 38. 39 & 15.
a. 2. 3. 5. 6. & c.
Mar. 7. a. 3. 4
& c. d. 7. 8. 9.
& c.

Y. ij.

veri-

Regnum Dei.

Ioh. 16. c. 3.
Eccl. 17. b.
14. 15.

veritatem, vel commentitijs fabulis obscurare, vel frivola oppressam, radicibus tollere moluntur.

M. Prosequere.

Ioh. 16. c. 13
Eph. 3. d. 21

Luc. 22. d. 31
32.

Rom. 6. b. 12

Eccl. 8. a. 5

b. 9. Eccl. 16.

c. 20.

Gala. 5. c. 15

16. Eccl.

Eph. 6. b. 10

Eccl. d. 17.

18 19 Eccl.

1. Pet. 5. c. 8. 9.

Mat. 23. c. 34

d. 47. 46.

Rom. 8. c. 16.

17 18.

1. Pet. 1. a. 3. 4

Tu. 3. c. 7

A. Oramus, ut Deus per sacrum suum spiritum illustrare & moderari velit mentes omnium, qui sunt de ipsius ecclesia, in qua, ut in regno suo, proprie dominatur: colque, ut suos milites, ope atque virtute sua roborare velit, quod strenue contra diabolum, mundum, appetitusque vitiosos arma capere possint, illisque devictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum, omnibus ipsius pariter atque nostris hostibus conculcatis, atque prostratis, Deus universa sub ditione dominationemque suam subiungat, gloriosissimèque triumphum agat: & nos etiam ut suos per Christum liberos atque heredes, sempiterni tandem sui regni participes faciat.

M. Quid est deinceps in oratione Dominica.

Psal. 45. b. 8.

Mat. 16. d. 39

42.

A. Ut DEI VOLUNTAS FIAT. Pars enim est, ut liberi ad parentum arbitrium totos

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

πῶς μαχηθῆς προσβολὰς καὶ τὴν γὰρ αὐτὴν καὶ
 σέβου, ὅσοι τῇ ἀληθείᾳ ἢ διὰ πλαστοῦ μύθου
 ὁππρὸς δὲ, ἢ δι' ἀπηνείας χελαπιοῦ μὲν αὐτῶν
 αὐτῶν φεῖσθαι ἐκκλησίαν πᾶσι τῶν.

Δ. Λέγε τ' ἐφ' ἑξῆς.

Μ. Εὐχόμεθα ὅτι Θεὸς διὰ τῶ ἱερῶ πνεύμα-
 τος αὐτοῦ καὶ τῶν ἁγίων καὶ καὶ ἐν τῇ τῶν
 χάρις ἀπάντων, ὅσοι εἰσὶ τ' ἐκκλησίας αὐτοῦ,
 ἐν ἡ ἁπάντων ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ἐν ἡ καὶ κορυ-
 φῆ καὶ ἐκείνοις, ὡς αὐτῶν ἐρατῶταίς ὅσοι
 διὰ τ' βοήθειας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ ἰσχυρὸν
 παρίστη, ὅπως ὅτι διαβόληται, καὶ ὅτι κόσμος
 καὶ τῶν ποιητῶν ὁππρὸς μίαν γενναίαν, ὁππ-
 ρὸς μίαν δυνάσασσαν, καὶ ἐκείνῳ χελαπο-
 λημὲν αὐτῶν τ' ὅτι Θεὸς ἐπὶ γῆς κράτος, προσ-
 αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῇ πᾶσι τῶν τ' αὐτοῦ καὶ τ'
 ἡμετέρων πολέμων καταπατατῆν αὐτῶν καὶ
 καὶ τῶν ἐκείνων Θεὸν μόνον ἵνα ἀπαύ-
 νῃ ἐγκρατῆ, καὶ ὁππρὸς αὐτῶν θριαμβεύον-
 καὶ ἡμεῖς ὡς αὐτοῦ παῖδες καὶ κληρονόμοις διὰ
 Χριστοῦ ὑπάρχουσι τ' αὐτοῦ βασιλείας αὐ-
 τοῦ μετὰ δόξης,

Δ. Τί ἐκείναις ἐν τῇ Κυριακῇ προσευχῇ.

Μ. Ἴνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γένηται. Εἰκότως
 γὰρ ὅτι τοῦ πατρὸς τῇ τ' ἡμεῖς βουλή.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

αυτοῖς δλουε ἀρμόσασθαι, ἀλλ' οὐ τοῖς γονίς
ἀρισκόντες τῇ τῷ παίδων γιώμῃ πολι-
τιώσασθαι.

Δ. Διὰ τί προσίθεται, Ως ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ
τῇ γῆ;

Μ. Ἐπεὶ δὲ αἱ τῷ γηίνων ἀνθρώπων δια-
φοραὶ τοιαῦται πεφύκασιν, εἰς ποικίλαις
ἐπιθυμίαις ἀναφύσας ἀρμύσαις πρὸς τ' ὀρέ-
γασθαι καὶ πράττειν ἵνα προσκρούσῃα ὃ Θεὸς
χαλεπώτατα, ἐυχόμεθα αὐτῷ διὰ τῆς θεϊκῆς
ἐπιθυμίας αὐτῷ ἐπιτηδεύειν, οὕτως τὰς
ψυχὰς ἀπάγαντες ἡμῶν πρὸς τ' τῆς μεγα-
λοφύτου αὐτῷ βούλημα ὅλας ἀναστρέψαι καὶ
παύσασθαι, ὥστε μηδὲν ποτὲ ἐπιθυμῆναι ἢ ἀ-
γνῆναι, ὅπως ὃ θεῖον αὐτῷ θελήματι διαφανεῖ.
Α. Ἰθὶ δὲ ἐπὶ τὰ μὲν ταῦτα.

Μ. Πρὸς δὲ τούτοις ἐυχόμεθα, ὅσα ἡμῖν ὁρᾶ-
μεν ἐπιτηδεύμενα κατὰ τὸ τῷ Θεῷ βούλη-
σιν μὴ μόνον ἐυγνωμόνως φέρειν, ἀλλὰ καὶ ἡ-
δέως ὑπομᾶν αὐτὰ ἔτι δὲ, ἐπεὶ δὲ οἱ ἀγγε-
λοι αὐτοῦ, τὰ οὐράνια δηλαδὲ πνεύματα, καὶ
ἀστὲρες περιφανῆς, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, καὶ τὰ
λοιπὰ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων ἄστρον, ὃ
θεῖον αὐτοῦ βουλήματι συνεχῶς πεύχεται,
ἐυχόμεθα σύμπαντας ἐπὶ χριστοῦ ἀνθρώ-
ποις

3. *Petitiō, Dei Voluntas.*

vtotos se accommodent, non e contrario;
vt parentes filiorum arbitrato viuant.

*Ioh. 3. d. 30. &
6. d. 38.
Eph. 6. a. 1.*

M. *Quare adiungis, VT INTER-
RA FIAT, ITIDEM AC IN
COELO, DEI VOLUNTAS?*

A. Quum terrenorum hominum animi,
varijs ardentibus desiderijs, ad ea expeten-
da perficiendāq; concitentur, quæ Deum
grauissimè offendunt, precamur, vt diui-
no spiritus sui instinctu nostras omnium
mentes ad maiestatis suæ nutum ita to-
tas conuertere atque formare velit, vt ni-
hil vnquam, quod sit contra diuinam ip-
sius voluntatem appetamus, aut exopte-
mus.

*Rom. 8. a. 5. 7.
&c.*

*Rom. 8. a. 2. 5
b. 9. 11. &c. &c.
14. 15. &c.
1. Cor. 2. c. 12
&c. &c. 3. d. 16*

M. *Perge.*

A. Oramus etiam, vt quæcunq; nobis de
diuina voluntate obuenire animaduerti-
mus, ea non tantum tolleranter, sed &
libenter etiam feramus, & perferamus.
Præterea quum angeli ipsius, coelestes
illæ mentes, præclarissima item astra,
Sol, Luna, cœteraque sydera ab ipso
condita, diuinę eius voluntati assidue ob-
temperant, optamus, vt vniuersi in terris
mortales exemplar hoc obedientię, nobis
ante oculis in coelo propositum imitan-

*Mat. 23. d. 14
1. Pet. 3. d. 17
& 4. c. 12. 13
&c.
Psal. 19. a. 1.
&c. & 91. b. 11
&c. & 103. d
20. &c. & 104
a. 4. & 135. b
7. &c. & 136
b. 7. 8. 9.
Heb. 1. b. 6. 7.
d. 14
Apoc. 7. c. 11
&c. & 19. b. 10
&c. & 22. c. 9.*

Y. iiii.

tes, & 22. c. 9.

Precationis Dominicae 2. pars. Petitio 4.

tes, maiestatis suae nutum intueamur, nobis-
que totos ad illum accommodemus, ut
quemadmodum in caelo, ita & in terra
nullus reperitur, qui sacrosanctae Dei
voluntati aduersetur, aut reclamet.

M. Ecquid amplius?

Dent. 4. 2. & 38. *A.* Quando Deus voluntatem suam in sa-
3. 32. & 38. cris literis apertissime declarauit, quod
6. 14. etiam vocabulo TESTAMENTI, hoc
Math. 7. 21. est, SUPREMA SVAVOLUNTATIS
6. 12. & 50. & eas nūcupans, clare indicauit, minimè est
15. 3. & 40. dubitandum, eos, qui de scripturarum
2. Cor. 3. 6. & sententia discedunt, a Dei etiam sensu
14. omnino aberrare.
Gal. 3. 3. & 173.

M. Quando ad ea, quae quasita sunt de
priori Dominica precationis parte, qua
tres illae petitiones ad Diuinā gloriā pro-
priae spectantes, continentur, satis iam re-
spondisti; ad posteriorem nunc partē, quae
ad res nobis utiles respectum habet, com-
modè transibimus.

A. Posterioris partis primum postulatum
est: PANEM NOSTRUM QVOTI-
DIANVM DANOBIS HODIE.

M. PANIS vocabulū quid significat?

Ps. 104. 1. & 3. *A.* Non ea solum quae victum nobis ve-
6. 27. & 105. stritumque necessarium subministrant, sed

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ποις τῷ τ' ἡ ὑπακοῇ ἐπόδῳμα πρὸ ὁμ-
μαίων ἡμῖν ἐν οὐρανῷ τιθιμένοι μιμημέ-
νοις πρὸς τ' τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ πνεῦμα
ἀποβλέπαι, καὶ ἑαυτοὺς ὅλοις ἐκείνῳ προσ-
αρμόηαι, ἵνα καθάπερ ἐν οὐρανῷ, οὕτω καὶ
ἐπὶ γῆς οὐδεὶς εὐρίσκηται, οἷος τῇ ἱερᾷ τῷ
Θεῷ ἐκλήσει ἐναντία φρονεῖν ἢ λέγειν.

Δ. Εἰ τι ἄλλο;

Μ. Οτι ὁ Θεὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς
λογίοις σαφίσατα ἐδήλωσεν ἡμῖν (μαρτυρᾷ
δὲ τούτῳ τ' ἡ διαθήκη, ἥτοι καὶ τὴν τελευταί-
αν αὐτοῦ βουλίστως ὄνομα, ὅπερ αὐτοῖς περι-
ῆψεν) παρὴν τῶν σαφῆς, ὅτι οἱ τῆς τῆς ἡμε-
ρῶν ἐνοίᾳς ἀμαρτάνοντες, ἀμα καὶ περὶ
τῶν τῶν Θεῷ βούλησιν ὅπως ἀσχῶσιν.

Δ. Επεὶ πρὸς τὰ ἐρωτηθέντα περὶ τὸ πρῶ-
τον τῆς Κυριακῆς προσευχῆς μέρος, ἐν ᾧ
αἱ ψαῖς αἰτήσας αἰ πρὸς τὸν Θεὸν δόξαν ἰδίαν
ἀναφερόμεναι περιέχονται, ἰκανῶς ἀπεκρί-
νω· νυνὶ δὲ τὸ δεύτερον μέρος, ὃ τῷ ἡμῖν λυ-
σιτελουμένων σχεδὸν καὶ κατὰ χαρὸν μετα-
βαίνωμεθα.

Μ. Τῷ δευτέρῳ μέρει τὸ πρῶτον αἰτημα-
τόν, Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἡμετέριον δός ἡμῖν
σήμερον.

Δ. Τὸ ἄρτος τί δηλοῖ;

Μ. Οὐ μόνον τὰ βρώσιμα ἡμῖν καὶ ἐσθλάτα ἀ-

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

νέγκειαι ὑπεργουῦτα, ἀλλὰ καὶ συλλέβειν
ἄσπετον, ὅσα παρὲς τὴν ἀσφάλειαν καὶ σω-
τηρίαν ἔβειν, καὶ παρὲς τὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἀ-
φοβίαν ζῆν ἀναγκασθέντες.

Δ. Μὴν τι ἄλλο γυμνῇ ἡμᾶς, τὸ ἔαυτο δ-
νομα;

Μ. Ἰνα μὴ ζητῶμεν ἢ ἐκασίζωμεν τὰ πε-
ρὶ τῆς ἐν τοῖς πόλεσι καὶ σιτήσι 'δουλέω'
ἄβροτάλια, μὴτε θαλάς πολυτήμους, μὴτε θα-
ψιλὴν παρασκευῶν ἡδονῆς χάριν, ἀλλὰ μα-
λακίαν καὶ θερμὴν χαίρειν ἑωήεις, τῇ μετρία καὶ
σώφροσι καὶ ὑγιεινῇ διαίτη τέρωμεν, ἡμα-
τισμὸν δὲ ὀλίγον καὶ τὸ προσήκοντα ἀγα-
πῶμεν.

Δ. Πῶς τὸ σὸν αὐτὸν λέγεις, ὡς ἔστιν ὁ Θεὸς
διδόσκει αὐτῆς;

Μ. Θεὸς δίδόντες ἡμέτερος γίνεσθαι αὐτὸς
καὶ κατὰ ἐχθρὸν θεωρεῖται αὐτὸν ἡμῖν εἰς
'δουλέω', καὶ τοῖς τῇ ἡμῶν ἀξίᾳ μὴ ὀφειλό-
μενοι.

Δ. Ἡ καὶ δὲ ἄλλω αἰτίαν ἡμέτερος αἶστος
καταλείπει;

Μ. Ἡμᾶς ἡ φωνὴ αὐτῆς διδάσκει, ἵνα ἔβίω
πρόσφορα ἀναζητῶντας σώματι πόνους ὑ-
πομῶμεν, ἢ ἄλλω ἀγαθῷ ἢ κατὰ ἀνάγκην αὐ-
τῆς

4. Petitiō, sibi & necessaria omnia.

& alia vniuersè, quæ ad subsidia cōserua-
tionemq; vitæ, & ad ætatem quietâ ac sine
formidine traducendam necessariò per-
tinent.

*6.9.10.11. &c.
& 144.10.
11. &c.
& 145.14
15.16.*

**M. Nunquid præterea nobis suggeris
nomen PANIS?**

A. Ne ad delicias epularum lautissima
quæq; neue magni vestimenta pretij, aut
sumptuolum apparatus voluptatis cau-
sa, sollicitè consecretur, ac congeramus:
sed vt lautitiam luxuriemque aspernan-
tes, modico, temperato, & salutari victu,
cultûq; paruo & commodo contenti si-
mus.

*Psal. 78. 2. 18
&c. d. 29. 30
& 106. c. 14
15.
Mat. 6. d. 25
&c.
Luc. 16. c. 19
&c.
1. Cor. 10. b. 6
1. Tim. 6. b. 7
8. 9.*

**M. Quæ ratione PANEM vocas NO-
STRUM, quum eum a Deo tibi donari
flagites?**

Heb. 13. 4. 5

A. Dei dono noster efficitur, quum ipse
eum, meritis licet nostris non debitum,
in singulos dies ad vescendum nobis lar-
giatur.

*Mat. 7. b. 7. 8
1. Cor. 4. b. 7
1. Tim. 6. d. 17.
Iacobi. 1. c. 17*

**M. An ob aliâ aliquam causam NO-
STER PANIS nuncupatur?**

A. Commonefacit nos hoc vocabulum,
vt victus quærendi causa in laboribus nos
corporis exerceamus, aut alijs eum bonis

Gen. 3. d. 19

Aa. ij.

modis

Dei munera prospera sunt omnia.

Eph. 4. d. 28

2. Thes. 3. b. 8

e. 10. 11. 12

modis iuste nobis acquiramus, utq; eo contenti, nunquam alienum quicquam auarè aut dolose aucupemur.

M. Quando ut industria nostra victum comparemus, Deus nobis mandauit, quare panem ab illo petis?

Psal. 127. d. 1.

2

1. Cor. 3. b. 7.

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laboriosè sollicitèque conteremus, nisi sedulitas nostra Dei munere prosperos exitus consequatur.

M. Opulentosne etiam homines, diuitijs copiisq; omnibus affluentes, victum quotidianum a Deo postulare debere putas?

Deut. 8. d. 3

Psal. 34. b. 9

30. & 78. d

39. 30.

Luc. 1. e. 53. &

4. d. 4. & 12.

e. 15.

1. Tim. 6. d. 17.

Apo. 3. d. 17

A. Nequicquam rerum omnium, quas natura desiderat, abundantiam comparabimus, nisi Diuina virtute salutare nobis vitaleque fiant. Quæ etiam de causa, post Coenam quoq; ut cibum quotidianum, quo iam vti sumus, Deus nobis largiatur, hoc est, ut eum vitale nobis salutareque faciat, precamur.

M. Quare hæc verba QUOTIDIANVM ET HODIE adiunguntur?

Math. 6. d. 25.

Eccl. 2. 34.

Luc. 10. g. 41

Phil. 4. b. 6.

A. Ut a curis, & auaritate omni abhorrentes, studiosèque munera nostra exequentes, a beneficentissimo ea parente quotidie flagitemus, ad quæ ille quotidie lar-

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

τὰ πορίζεσθαι, καὶ τοῦτοις θεαρχεμενους,
τ' ἄλλοις μὴ δέποθ' ὑπὸ φιλοχρηματίας ἢ
ἀπάτης θηρῶν.

Δ. Τὸ θεῖον προσάξατος ἡμῖν ἰδίᾳ κόπῃ
τ' ἱσοφύω ἐπικτήσασθαι, διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ
τ' ἄρτον αἰτῶς.

Μ. Οτι ἀναφιλῶς, σύμπαντα τῆς ἡλικίας
τ' χρόνον ποιοῦντες καὶ μεριμνῶντες διατί-
φομεν, καὶ μὴ ἡ ἐπιμέλεια ἡμετέρα τῇ θεῷ
χαρίτι καὶ ὑπομονῇ ἀγαθοῦ τέλει ἰσχύοι. ἢ
Δ. Μὴν τοῖς εὐπόροις τ' ἀνθρώπων, τοῖς πλού-
τοις καὶ ἀγαθοῖς περιβρόντας τ' ἐπιτούσιον ἱσο-
φύω αἰτῶσθαι δὲν παρὰ θεῷ νομίζεις.

Μ. Οὐδὲν βραχὺς ἐστὶν ὅτι πάντων, ὧν ἡ φύσις
ὀφείλει, εὐπορεῖν, ἵαν μὴ θεῶν δυνάμεις σω-
τηριώδη καὶ πρὸς βίον χρήσιμα ποιῇ ἡμῖν
αὐτὰς, διὸ καὶ ἐπεὶ ἐδὲ πνήσασθαι, ἐυχόμεθα τῷ
θεῷ τ' ἐπιτούσιον ἄρτον, διὰ πρότερον εὐαίβο-
μεν, ἡμῖν χορηγῆν, τῷ τῆς ζωοποιῶν καὶ σω-
τήριον ἀπεργάζεσθαι.

Δ. Διὰ τὴν προσέθενται αὐταὶ αἰρήσεις, Ἐπι-
τούσιον καὶ Σήμερον.

Μ. Ἴνα φροντίδας καὶ πᾶσαν ἀληθείαν ἀ-
ποσιρομεν, καὶ τὰ δέοντα ἀπεδάμεν προαί-
τοις, παρὰ πατρὸς χρησιολάτῃ ὁσημέραι
αἰτῶμεν, ἀλλ' ὅπως ὁσημέραι διδόναι προ-
θυμό-

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

θυμότερος ἢ ἐκ φιλοῦ.

Δ. Μένει δὲ τὰ λοιπὰ.

Μ. Εὖ δ' ἀνέμνησεν αὐτὴν τὴν ἐκείνην. **Θ.** ὅτι ἔφασκεν ἡμῖν διδάσκειν τὴν ἁμαρτίαν.

Δ. Μὲν ἀπαρτίς χρεία ἔχουσι τὴν ἀρετήν ταύτην.

Μ. Ἐχούσι γὰρ οὐδὲν γὰρ ἐν εὐρίσκει τοῦ οὐ πολλὰ ἁμαρτίας τὴν ἐκείνην, καὶ μὴ πολλάκις δ' ὁ Θεὸς χαλεπῶς προσκόψας διδάσκει τοὺς ἁμαρτίας αὐτῶν ὅτι ἐκ δὲ τῆς ἐκείνης, οὐδὲ δ' ὁ Θεὸς ἐκείνην συγγνώμῃ αὐτοῖς νέμει, ἀλλὰ δ' ὁ Φαρισαῖος ὁμοίαν πάσχοντες, ἑαυτοῖς ὡς τελείοις καὶ ὁσίοις ὄναι παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ εἰπὼν, κατὰ Θεὸν ἐγκυκλίαν, τοιοῦτοι εἰσὶν αὐτοῖς ἀριθμοί, ὡς αὐτοὺς προσέτακται τὴν προσευχὴν ἐκείνην πρὸς ἐν αὐτῶν ἀποβλέποντι, καὶ τὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐκείνην συγγνώμης τῆς πλημμελειῶν, ἢ ὅτι δ' ὁ μόνος δ' Θεὸς ἐκείνην καὶ ἐκείνην καὶ ἐκείνην, ἑαυτοῖς παντελῶς ἀποξενοῦσιν. διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Χριστὸς ἔπει, ὅτι εἰς τὴν κλίσιν ἔλθοντες ἵνα τοὺς ἀγίοις καλέσῃ, ἀλλὰ τοὺς φαύλους εἰς τὴν μακαριότητα ἐπὶ τοῖς ἁμαρτημαίοις.

Δ. Διὰ τὴν προσετίθη ὁ διορισμὸς ἐκείνης.

Μ.

Petitio 7. Peccatorum Venia.

urgenda promptissimas esse solet.

2. Tim. 2. a. 9

M. Perge ad reliqua.

10.

1. Pet. 3. b. 7

*a. Quinto postulato PECCATO-
RVM NOBIS VENIAM A DEO
DARI PETIMVS.*

*M. Estne hac venia omnibus necessa-
rio petenda?*

*a. Omnino : nemo enim omnium ho-
minum repetiri potest, qui non crebro a
debito officio declinet, saepenumeroque
in Diuini numinis grauem offensionem
non cadat. Proinde, qui peccata sua non
agnoscunt, neque Deum vt illis ignoscat,
precantur, sed Pharisaico illo more atque
exemplo, quasi integros se atque sanctos,
coram Deo, aut vt verè loquar, contra
Deum gloriando efferunt, illi de nume-
ro piorum, quibus ista precationis nor-
ma, ad quam dirigantur, est praescripta, &
a spe veniae peccatis suis tribuendae, quae
in sola Dei per Christum misericordia
atque benignitate sita est, sese omnino
eximunt. Istiuc namque est, quod Chri-
stus non ad innocentes, sed ad nocentes,
vt peccata scilicet poenitendo corrigant,
vocandos, se in mundum hunc venisse
profiteretur.*

Psal. 14. a. 2. 3

Eccl. 3. a. 1. 2. 3.

Rom. 3. b. 10

11. Eccl. d. 23

Iob. 2. a. 7.

Iacobi. 2. b. 10. 18

1. Iob. 1. b. 8. 10

Luc. 18. b. 9. 12

Eccl. 3. 14

2. Cor. 5. a. 23

d. 18. Eccl.

1. Iob. 1. c. 7. d.

9. Eccl. 2. a. 1. 2

b. 12.

Math. 9. b. 13

1. Tim. 1. a. 15

M. Condicio illa quemobrem addita est?

Aa. iiii.

A.

Condemnandum alijs, & Perisio.

*Mat. 5. 7. &
6. 14. 15. &
7. 1. 2. & 18
d. 28. & c. 35.
Luc. 6. 26.
37. 38.*

A. Rationi maxime consentaneum est, ut precemur, **ADEO ITA NOBIS VENIAM DARI, SICUTI NOS EIS, QUI NOS OFFENDERUNT, IGNOSCIMVS.** Nisi enim ad alijs ignoscendum propensi reperiamur, & Dei parentis nostri, imaginem misericordia exprimentes, ita nos geramus ut eius esse liberi agnoscamur, aperte testificatur non esse a se quicquam aliud expectandum, nisi gravissimi supplicij acerbiter. Nam qui ut clementia in alios utatur, in animum inducere non potest, eadem summi iuris norma sententia de illo sine vlla venia feretur.

*Luc. 2. 23
Rom. 3. 24
25. & 11. 25
Gal. 5. 4.*

M. *An non ergo, nostra lenitas a Deo promereri ut nobis ignoscat, aut quaedam quasi mutua gratia illi relata videri possit?*

A. Nequaquam: gratuito enim tum Deus veniam non daret, neq; solus Christus supplicio suo peccata nostra expiasset, pro quibus nemo alius vlla re alia compensare, aut Deo quicquam retribuere potest.

M. *Transcamus iam ad sextum postulatum, quod quidem in duo partiuntur.*

A. **Bo petimus, NE NOS INDV-**
CAT

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Μ. Τῷ λόγῳ μάλιστα συμφωνῶν, εὐχαριᾷ
τῷ Θεῷ οὕτω συγγινώσκων ἡμῖν, καθὼς ἡ-
μεῖς τοῖς πλημμελεῦσι αἱ ἡμᾶς συγγινώσ-
κοιμεν. καὶ γὰρ ἰὰ μὴ πρόθυμοι εὐριθύνειν
συγγινώμεν ἔχον ἄλλοις, καὶ τὸ τῷ πατρὶ
ἡμῶν Θεῷ ἴλεον μιμούμενοι τοιοῦτοι πα-
ρῆχον ἑαυτοῖς, ὥς αὐτῷ πατρὶ εὐχαρι-
στῶμεν ὅτι, διαβρῶν πρὸς αὐτὸν μη-
δὲν ἄλλο παρ' αὐτοῦ προσδοκῶν, ἢ τὸ τῷ χα-
λεπότητι δίκης ἀποτομίαν. Ἐγὼ γὰρ οὐκ
ἔστιν οἷος εἶναι καὶ ἀντιπαραίτητον ἄλλοις
τῷ ἁμαρτημάτων, οὗτος ὡσαύτως καὶ τὸ
ἀκριβοδίνετον ἀντιπαραίτητον συγγινώμεν ὑφεί-
κτον δίκην.

Δ. Οὐκ οὐκ δόκοιμεν εἰς τὴν ἡμετέραν παρ-
τήτος ἀξιοὶ εἶναι συγγινώμεν τὴν χάριν πα-
ρὰ Θεοῦ, καὶ οἷον αἰμοιβῆς πᾶσι ἀποδι-
δόναι αὐτῷ;

Μ. Οὐ πάντες γὰρ οὐ προῖχα συγγι-
νῶσκων ἡμῖν ὁ Θεός, οὐδ' ὁ Χριστὸς μόνος τὰς
ἡμῶν ἁμαρτίας, ὃ πατὴρ αὐτῷ ἔκλεψεν ἀν-
τιπαραίτητον οὐδὲς ἄλλος δυνάται τὸ Θεὸν ἐπι-
οὐν πρᾶγματι ἀμείβεσθαι, ἢ αὐτῷ πᾶσι ἀ-
ποδοῦναι.

Δ. Μεγαλῶν δὲ ὅτι τὸ ἔκτοις ἔκτομα, ὃ
τινὲς αἱ δύο μόρια τίμνωσιν.

Μ. Ἐν αὐτῷ εὐχόμεθα, μὴ εἰσπνεύσῃ ἡμᾶς

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

εις πνεύματον, ἀλλὰ ῥύσασθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς
πονηρίας.

Α. Τὴν χάριν οὕτως ἐυχόμεθα,

Μ. Ὡςπερ ἄνω τοῖς παρεληλυθόσι τῇ ἁ-
μαρτιῶν συγγνώμῃ διδοῖται ἡ χάρις, οὕτω
καὶ νῦν ἐυχόμεθα μή ποτε εἰς τὴν ὑστερον
ἁμαρτάνῃ ἡμᾶς. ὁ δὲ νῦν ἡμεῖς φύσιν
ἔχοντες οὕτως ἀποκλιθεὶς ὅτι, καὶ ἡμεῖς οὕτω
πεισόμεθα ἀδελφοί διακρούσασθαι τὰς
πολλαπλασίας ἐπιθυμίας, καὶ προσβολὰς,
καὶ γοητισμοὺς τοῦ Σατανᾶ τοῦ κακοῦ,
καὶ τῆς ἰδίας ἡμεῶν ἐπιθυμίας, ὥστε ἀ-
μύχανον μὴ ἡττᾶσθαι αὐτῇ ἡμᾶς, ἐὰν μὴ ὁ
Θεὸς ἰσχύῃ ἡμῖν παράσχει, καὶ τοῖς τὸ αὐ-
τῷ δυνάμεως ὅπλοις ἡμᾶς σκέπη μὴ γουῶν
ὅτι τὴν σωτηρίαν καταφυγῇ, τὸ ἑαυτοῦς τῇ
βελτίᾳ καὶ μεγίστῃ πατρὸς κηδεμονίᾳ πα-
ραδόντας, αὐτὸν ἰκετεύειν μὴ ἔσθαι ἡμᾶς ὑπὸ
πονηρῶν μηχανημάτων ὀντινωγοῦν νικᾶ-
σθαι, ἀλλὰ πάντων κακῶν ἡμᾶς δεξιᾶσθαι
καὶ ἀνὸς φυλάττειν.

Α. Ὑπολήπτιαι ἡ Κυρία καὶ προσευχῇ προσ-
τιθεμένη τις ῥῆσις.

Μ. Ὅτι σὺ ὅστις ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δυνάμις,
καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

**CAT IN TENTATIONEM
SED A MALO LIBERET.**

M. *Quare ita precamur.*

A. Sicuti antea ut præteritis noscat,
precati sumus, ita nunc obsecramus, ne
a nobis vnquam posthac peccetur. Nobis
verò naturaliter mētes ita sunt ad prospici-
endum improvidæ, ita infirmis sumus
viribus ad propulsandum multiplices in-
sidias, incursiones, atque illecebras Sata-
næ, Mundi, concupiscentiæq; nostræ pro-
priæ, ut fieri aliter non possit, quin suc-
cumbamus, nisi Deus suo nos numine
corrobores, suæque potentie armis tegat,
perfugium ergo vnum salutis est, ut nos
optimi, maximi patris tutelæ suppliciter
commendantes, eum obtestemur, ne nos
malitiosis vllis machinationibus superari
patiatur, sed ut ex omnibus nos malis e-
ripere & perpetuò conseruare velit.

*Math. 12. d. 43
44. 45.
Joh. 5. b. 14
& 8. b. 71.
2. Pet. 2. d. 10
21. 22.
Mat. 10. b. 16.
& c. & 26. d
41.
Luc. 22. d. 31
32.
1. Cor. 1. d. 27.
& c.
2. Cor. 11. a. 3
Ephe. 6. b. 10
11. 12. & c.
Iacob. 1. b. 14.
& 4. a. 1.
1. Pet. 5. c. 8. 9
1. Ioh. 2. c. 15
16.
Rom. 16. d. 20.
2. Tim. 4. d. 17
18.*

**M. *Reliqua est adhuc Dominica pre-
cationis clausula.***

**A. QVONIAM TVVM EST
REGNVN, ET POTENTIA, ET
GLORIA, IN SECVLA. AMEN.**

Bb. sj.

M. *Qua-*

Conclusio. Dei gloria finis omnium.

M. Quamobrem precationem suam hoc modo conclusit Christus?

*Mat. 7. 1. 10. 11.
et 21. c. 22.
Ioh. 16. c. 23
2. Cor. 1. 6. 9. 10
4. 17. et 9. 2.
3. et 4.
Eph. 3. 4. 10.
1. Tim. 6. 13
16.
Ier. 1. 2. 6*

A. Ut nobis confirmaret Diuinam potentiam atque bonitatem tam infinite immensam esse, ut nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id recte postulantibus, dare aut non possit, aut non velit, quod etiam vocabulum **A M E N**, hoc est, Ita fiat, ut apposita ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi consignat.

M. Quam ob causam gloria Diuina postremo memoratur?

*1. Cor. 10. 5. 31.
Eph. 3. 4. 20.
21.
Phil. 2. 6. et 11
1. Tim. 1. 4. 17.
Iuda. 25.*

A. Ut preces omnes nostras laudatione diuini numinis concludendas esse intelligamus: hic namque est finis ille, quod omnia, quae rogatu nostro a Deo impetrare cupimus, nostraque consilia, sermones, opera, atque vniuersa omnino dirigenda sunt. Huius enim rei causa a Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

M. Prosequere.

*Psal. 29. 4. 13.
et 34. 1. 2. 3.
et 10. 4.
1. 2. 5. 4. 23.
et 92. 4. 1. 2.
et 95. 96.
103. 106.*

A. Huc accedit, quod de Dei benignitate, iustitia, sapientia, potentia, magnifice gloriosaeque predicare, illique nostra, & vniuersi generis humani causa gratias persolvere, pars sit honoris diuini, ad illius maiesta-

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

Δ. Τίνος ἔνεκα τοιῦτον ἐπέμεινεν ὁ Κύριος
τῇ προσευχῇ αὐτῆς ἐπίλογος;

Μ. Ἰνα πεπρωμένοι ᾤκησιν ὅτι ἡ τῆς Θεοῦ
δυνάμει καὶ ἀγαθωσύνῃ οὕτω παντελῶς
ἀπαρὸς ὅστις, ὥς μὴ εἶναι τὰ παράπαν, ὅ-
περ ἐκείνος ἢ οὐ δυνάηται ἢ οὐ βούληται ἡ-
μῖν χαρίσασθαι, εἰαν ὁρθῶς ἀγνώμεν αὐτοῦ ἰσχύ-
ος καὶ τὴν λαλήσειον Ἀμύνη, ὥς ὅτι τὴν πα-
ρατιθείμενον τὴν ἀληθείας σημήνισιν, ταῖς ἡμῶν
διανοαῖς οἷον ἐπισφραγίζεται.

Δ. Δι' ἣν αἰτίαν ἡ Θεοῦ δόξα ὕψατα μνη-
μονεύεται;

Μ. Ἰνα μανησάμενοι ὅτι δεῖ ἀπάσας τὰς
ἡμετέρας προσευχὰς εἰς τὴν Θεοῦ δόξαν
ἀποτελευτᾶν. οὗτος γὰρ ὁ σκοπὸς ὅστις, πρὸς
ὃν πάνθ' ὅσα προσευχόμενοι λαμβάνει πα-
ρὰ Θεοῦ ἐπιθυμοῦμεν, καὶ τὰς βουλὰς, καὶ
λόγους, καὶ ἔργα ἡμῶν, καὶ συνελόντι ἐπὶ
σύμπαντα προσήκει χαριευθῆναι. τούτου
γὰρ χάρις ἡμῖς ὑπὸ Θεοῦ ἐκτίθηται, καὶ
εἰς τὸν κόσμον τοῦτον χαριευθῆναι.

Δ. Πρότε δ' ἡ.

Μ. Πρὸς τούτοις, τὴν μεγαλοπρεπῶς ἰσχυ-
μιάζοντι τὴν Θεοῦ χρηστότητα, καὶ δικαιο-
σύνην, καὶ σοφίαν, καὶ δυνάμιν, καὶ τὴν χα-
ρίαν αὐτοῦ ἀπονέμειν ὑπὲρ ἑαυτῶν τε, καὶ ὅ-
τις

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

πῶς πάντες τῷ ἀνθρώπῳ γίνονται, μίρας ἢ
 ἐστὶ τ' ὑπερβίας τῷ Θεῷ, τῇ μεγαλειότητι
 αὐτοῦ προσήκον ἰδίως ἅμα δὲ προσεύχεται
 αὐτῷ, ὅπως εἴαν μὴ αὐτῷ ἀποδῶμεν εὐσεβῶς
 οὐ μόνον τοσούτων καὶ τηλικούτων αὐτῷ ἀ-
 γαθῶν ἱσόμεθα ὑπ' ἀχαριστίας ἀνάξιοι, ἀλ-
 λά καὶ τὰς ὀφλοιδύνας τοσαύτης ἑς τὸ Θεὸν
 ἀτεβέα ποιῶνς διχνοτάτα ἀποπίστομοις
 καὶ δεινῶν.

Δ. Οὔτεν εὐποιῶσι καὶ εὐεργετῶσιν ἡμᾶς οἱ
 ἄνθρωποι, οὐ θέμις ἐστὶ καὶ αὐτοῖς εὐχαριστῆν;

Μ. Ὅσας ἄνθρωποι παρ' ἀνθρώπων λαμβά-
 νουσι εὐεργεσίας, σκέψας δὲ τῷ Θεῷ ἀ-
 γιγῆσαι, διότι ἄνθρωποι αὐτὰς χορηγούν-
 τε, ὁ Θεὸς μόνον τῷ ὄντι διακόνους παρ-
 ἔχουσι ἑαυτοῦ καὶ οὕτως ὁ ἡμέτερος πρὸς
 ἀνθρώπους εὐχαρίστος νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν
 ἀπίστῳ ἥτοις δοξάν, ὡς τὸ ἴδιον καὶ ἰσχυρόν
 πάντων πραγμάτων τέλος τέλει.

Δ. Ἐπεὶ δὲ γινώσκω πᾶς ὁ περὶ τοῦ Θεοῦ νόμος
 τι, καὶ περὶ τοῦ συμβόλου, ἡγοῦμαι ἔξομολογῆ-
 σαι τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, ἐστὶ καὶ περὶ προ-
 σευχῆς καὶ εὐχαριστίας λόγος διεπερανθὴ, οὐ-
 χὶ μάλ᾽ εὐχαρίως νυνὶ ἐροῦμεν ἰσχυρῶς
 περὶ τῆς Μυστηρίου.

Μ.

Gratiarum actio, cultus Dei pars.

maiestatem pariter cum precatione, peculiariter spectans, qua nisi illum piè veneremur, non tantum tam magna eius multiplicique beneficentia nos minime dignos ob ingratitudinem præbebimus, verum etiam, debitas tantæ in Deum impietatis pœnas meritissimè in perpetuum sufferemus.

Rom. 15. b. 8

1. Thes. 1. a. 3

6. 5. d. 18.

1. Thes. 1. a. 3

Luc. 17. d. 17

Iob. 5. d. 44

Rom. 1. c. 31.

d. 25.

1. Pet. 4. c. 18

M. Quando homines etiam in nos benigni beneficiq; esse solent, nonne licet illis quoq; gratiam habere?

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt, propterea quod in illis tribuendis homines se re ipsa ministros tantum Deo præbent: atque ita gratus noster in homines animus in Dei autoris gloriam, ut ad proprium atque ultimum rerum omnium finem refertur.

1. Cor. 11. a. 6

b. 11.

2. Cor. 9. c. 8

6. c. d. 12.

Math. 5. c. 16

1. Pet. 2. c. 12

6. 4. c. 10. 18

M. Quando de lege Dei, Symboloque, hoc est professione fidei Christiana, de precatione etiam atque gratiarum actione questio omnis ad exitum iam est adducta, an non commodè postremo de sacramentis agemus.

Bb. iiii.

A. Com.

Sacramenti duae partes. Baptismus.

A. Commodissime praeceptor, nam ea precatonis secum & gratiarum actionis coniunctionem perpetuam habent.

M. Dic mihi igitur quot in ecclesia sua sacramenta designavit Christus.

Mat. 26. 28.

Eccl. 2. 28.

29.

Ioh. 3. 25.

Act. 2. 38.

Eccl.

1. Cor. 12. 23.

Eccl.

Tit. 3. 5.

Mat. 3. 11.

Eccl. 2. 26.

26. 27. 28.

Mat. 16. 4. 16.

Ioh. 3. 4. 5.

Act. 2. 38.

1. Cor. 10. 4.

16. 4. 11. 4.

24. 4. 6.

Gal. 3. 26. 27.

Mat. 3. 11.

Eccl. 2. 26.

16. 4. 6.

Ioh. 3. 4. 5.

1. Cor. 10. 4. 16.

A. Duo: Baptismum, atque Coenam Dominicam.

M. Sacramenti nomen quid significat?

A. Sacramentum est externa diuinæ erga nos per Christum benevolentiae beneficiæque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualemq; gratiam representans: qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data, quasi consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certius confirmatur.

M. Sacramentum quot habet partes?

A. Duas: extrarium elementum, siue rem creatam, quod est signum aspectabile: & arcanam gratiam, quæ conspicua non est.

M. In baptismo quod est signum extraneum?

Mat. 3. 11.

13. 4. 28. 4. 19.

Ioh. 3. 4. 5.

1. Cor. 10. 4. 16.

Act. 2. 4. 36.

37. 38.

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI.

M. Qua

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

Μ. Μαλιστα ὃ διδάσκαλε· αὐτῆς γὰρ ἡ τε
προσευχὴ καὶ ἡ εὐχαριστία αἱ συνιζουμέναι.

Δ. Πόσα οὖν κατέλιπεν ὁ Χριστὸς τῇ ἐκ-
κλησίᾳ αὐτῆς μυστήρια;

Μ. Δύο· τὸ Βαπτισμα, καὶ τὸ Κυριακὸν
δεῖπνον.

Δ. Τὸ μυστήριον τὸ δηλοῖ,

Μ. Μυστήριόν ἐστὶ τὸ ἔξωθεν τῷ Θεῷ πρὸς
ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ εὐνοίας καὶ φιλανθρωπίας
μαρτύριον, δι' ὁρατῶν σημείων ἀόρατον καὶ
πνευματικίῳ χάριν παρηγοῶν, ὅθεν αἱ
τῷ Θεῷ ὑπαγγελίαι αἱ περὶ ἀφίσσεως τῶν ἁ-
μαρτιῶν καὶ περὶ αἰωνίου σωτηρίας διὰ Χρι-
στοῦ δοθείσης, οἰοῦνται ἐπισφραγίζονται, καὶ ἡ
ἀλήθεια αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμετέρας καρδίαις
ἐμφαντικώτερον βεβαιῆται.

Δ. Μυστήριον πόσα ἔχει μέρη;

Μ. Δύο· δηλονότι τὸ διὰ τῆς ἔξωθεν εὐοι-
χῆον, ἡ κτίσμα, ὅπερ ἐστὶ σημεῖον ὁρατὸν καὶ
τ' ἀπόκρυφον χάριν, τ' ἀόρατον οὐσαν.

Δ. Τί ἐστὶ τὸ ἔξωθεν σημεῖον ἐν τῷ βαπτί-
σματι;

Μ. Τὸ ὕδωρ, εἰς ὃ βάπτεται ὁ βαπτιζόμενος,
ἡ ἐν αὐτῷ καταβρύχεται, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Ἐξ.

Δ. Τίς

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

Α. Τίς ἔστιν ἡ κρυπτή, καὶ οὐράνιος χάρις;

Μ. Ἀριστὶς ἀμαρτιῶν, καὶ ἀναγίνησις ἐν ἀμφοτέρων διὰ θανάτου καὶ ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὁπτιυχάνομεν· καὶ αὐτῶν οἰονεὶ ἐπισφράγισιν τινα καὶ ὀνόχυρον ἔχομεν ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ.

Α. Τίτῃ δυνάμει καὶ ἐνέργειαν τοῦ βασιλείου ματος ἐλήφθῃ σαφίτερον ἐστὶ φάνωσον.

Μ. Ἡμοῖς φέρεται ὅργης τίνα ὄντες, τῷ τίσιν εἰς πρόσκρυσμα τῷ Θεῷ χαρισηκότις, καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἔχουσι οἰκίας αὐτοῦ ἀπεινωμένοι, διὰ βασιλείου εἰς ἐκκλησίαν εἰσερχόμεθα, πληροφορηθέντες ἡμᾶς τῷ Θεῷ πατρίδας ἡδὴ γεγονέναι, καὶ τῷ Χριστῷ σώματι συνῶνῳ, καὶ αὐτῷ οἰονεὶ προσπιφυκέναι, καὶ αὐτοῦ μίλην πεποιθέναι, καὶ εἰς ἐν συνῶνῳ σῶμα συναύξεναι.

Α. Τίνα προσεῖναι ἀνάγκη τοῖς τελεωθῆναι τῷ βασιλείῳ βουλομένοις;

Μ. Μετανοίας καὶ Πίστιν.

Α. Ταῦτα διὰ πλεόνων διασάφησον.

Μ. Πρῶτον ἐπὶ τῷ βεβιωμένῳ ἡμῖν βίῳ δεγνῶς μετανοεῖ ἡμᾶς χρὴ, καὶ βεβαίως πιστεύειν Χριστὸν τῷ αὐτοῦ ἁμαρτιὰς τὰς τῷ ἡμετέρων ἁμαρτιῶν κληῖδας ἀπορρόψαι, καὶ οὕτω τῷ Θεῷ εὐαρίτοις ἡμᾶς πεποιθέναι, καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ

Qua in baptismo requiruntur.

M. Quae est occulta & celestis gratia?

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem & resurrectionem Christi consequimur, & est hoc sacramentum nobis illarum quasi obsignatio quaedam atque pignus.

*Mar. 1. a. 4.
Act. 2. f. 38.
Eccl. 2. a. 18.
Rom. 6. a. 3.
Eccl.
Gal. 3. d. 26. 27.
1. Pet. 3. d. 21*

M. Baptismi vim & effectum paulo adhuc apertius explicato.

A. Quum naturaliter filij ire, hoc est, in gravissima apud Deum offensa, & ab eius ecclesia siue familia alienati simus, per baptismum in ecclesiam recipimur, certumq; habemus nos iam Dei filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in illudq; quasi insitos esse, eiusq; membra factos, in eodem cum ipso corpore concrescere.

*Eph. 2. a. 3. d.
19. 20.
Tit. 3. b. 3. 4.
5. Eccl.
Math. 28. d. 19.
Mar. 16. d. 16.
Ioh. 3. a. 5.
Rom. 6. a. 3.
Eccl.
1. Cor. 12. b. 13.
1. Pet. 3. d. 21*

M. Quae ab ijs, qui baptismo sunt initiandi, requiruntur?

A. Poenitentia & Fides.

M. Hac paulo copiosius declarato.

A. Anteaquam primò vitæ, nobis est grater poenitendum, certaq; est habenda fides Christum suo sanguine peccatorum nostrorum maculas eluisse, & ita nos Deo acceptos reddidisse, eius etiam spiritum in nobis habitare. Deinde secundum hanc

*Mar. 1. a. 4. b.
15. & 16. d. 16.
Act. 2. f. 38.
Eccl. 2. a. 18. 36.
37. Eccl. 2. a. 16.
d. 31. 33. 34.
Eccl. 19. a. 4. 5.
Eccl. 22. c. 16.
1. Cor. 12. b. 13*

Cc. ij.

fidem

Infantes baptizandi. Cena domini.

Rom. 6. 4. 3.

6. 6. 13. 4.

12. 13. 14.

Gal. 3. 26. 17.

Eph. 4. 4. 10.

21. 6. c.

Colos. 3. 6. 12.

fidem promissumq; in baptismo factum, elaborandum est, vt carnem nostram mortificemus, id est, vt cupiditates omnes coerceamus: vtq; vitæ integritate nos Christo quasi indutos, & eius diuino numine instinctos esse, perspicuum faciamus.

M. Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?

Gen. 4. 9. 6.

17. 2. 7. 8.

Mat. 10. 6.

14. 16.

Rom. 3. 2. 3. 6.

4. 2. 21. 22. 6. c.

6. 6. 4. 3. 6. c.

Gal. 3. 4. 17.

Eph. 4. 4. 10.

21. 6. c.

Colos. 3. 6. 12.

4. Quia de Dei Ecclesia sunt, diuinæque benedictio atque promissio ecclesiæ per Christum, in cuius fide baptizantur, facta, ad eos pertinet. In quarum rerum cognitione, & fide, ipsi incunte pueritia imbuendi sunt, vt agnoscant, quid in baptismo sponderint, atque professi sint, illique sponsioni vitæ etiam sanctitate, quantum quidem coniti possunt, satisfaciant.

M. Cene Domini quis est ordo?

Math. 26. 2.

26. 6. c.

Mar. 14. 26. 32.

6. c.

Luc. 22. 19.

6. c.

4. Idem ipse videlicet, qui est a Christo domino assignatus: qui eadem, qua proditus est, nocte, ACCIPIT PANEM, ET POST QUAM GRATIAS EGISSET, FREGIT, ET DEDIT DISCIPVLIS SVIS DICENS: ACCI-

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

αὐτὸς ἐν ἡμῖν ἐνοικεῖν. ἔτα, ἀκολουθῶς τῇ πί-
στι ταύτῃ καὶ ὁμολογίᾳ τῇ ἐν ᾧ βαπτίσμα-
τι πεποιημένῃ ἀποδασείον ὅπως ἡμετέ-
ραν σάρκα νεκρώσωμεν, τούτοις πᾶσας τὰς
ἐπιθυμίας ἀναστέλλωμεν, καὶ φανερόν ποιῶ-
μεν, ὅτι δι' ὁσιότητος ἔστι εἰς Χριστὸν οἱ γὰρ
ἐνιδυσάμεθα, καὶ τῇ ἐπιγνωσίᾳ αὐτοῦ χατε-
χόμεθα.

Δ. Διὰ τί οὖν βαπτίζομεν τὰ βρέφη, οἷς διὰ
τῆς ἡλικίας ἀδυνάτεῖς τοιαύτη διδασκαλία
οὐκ ἐγγίγνεται;

Μ. Οτι τῷ Θεῷ ἐκκλησίας εἰσὶ, καὶ ἡ
εὐλογία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ πεποιημένη τῇ ἐκ-
κλησίᾳ ἑπαγγελία διὰ Χριστοῦ, εἰς οὗ τῇ πί-
στι βαπτίζονται, ἐκείνοις προσήκει. τούτων
δὲ τῇ γνώσει καὶ πίστι προβάσκει τῇ ἡλικίᾳ
δὲ αὐτὰ παρὰ δυνάμει, ἵνα μάθωσι τί βαπ-
τιζόμενα ὁμολογῶμεν καὶ ἐπέσχοιτο, καὶ
ἐκείνη τῇ ὁμολογίᾳ τῇ ζωῆς ἀγείαν, ἐφέ-
σον διωκόμενται, ἀνάλογον παρέχωσιν.

Δ. Ποία ἐστὶ τῷ Κυριακῷ δείπνῳ ἡ τελευτή;

Μ. Ἡ αὐτὴ δηλαδὴ, ἣν Χριστὸς ὁ Κύριος ἐί-
σάγαγεν. ὅς ἐν τῇ νυκτὶ ἐν ᾗ προειδόθη ἔλα-
βεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ τοῖς
αὐτοῦ μαθηταῖς ἔδωκεν, εἰπὼν· λαβετε, φά-
γετε.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

99 γὰρ τὸ τῷ μοῦ ἔστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὁμῶν
 99 διδόμενον· τὴν τοιοῦτον ποιεῖτε ἵνα ἡμεῖς ἀνάμ-
 99 νησιν ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον ἴλαβι μὲν τὸ
 99 δειπνῆσαι, καὶ εὐχαρισήσας ἴδωκεν αὐτοῖς,
 99 λέγον· πιστέτε ἐκ τούτων πάντες, ὅτι γὰρ ἔστι
 99 τὸ αἷμα μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ
 99 ὑμῶν καὶ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον ἵνα
 99 ἁρῶσιν ἁμαρτιῶν· τὴν τοιοῦτον ποιεῖτε, ὡς ἂν
 99 ἐὰν πίνῃτε ἵνα ἡμεῖς ἀνάμνησιν· ὡς ἂν γὰρ
 99 ἐὰν ἰοδίῃτε τὸ ἄρτον τούτον, καὶ τὸ ποτήριον
 99 τούτου πίνῃτε, τὸ θάνατον τῷ κυρίῳ χρεωγί-
 99 λῆτε, ὅχρις οὐ ἐὰν ἔλθῃ. Ταύτην τὴν δια-
 99 τάξιν, καὶ τὴν τοιοῦτον τύπον μιμεῖσθαι, καὶ πι-
 99 νῶντες ὁπτινηρῶν ὀφείλομεν, καὶ πρὸς τὸν ἀ-
 99 ποπέμποντα τὸ χεῖρον δὲ ἡμᾶς εὐσεβῶς
 99 τελῶν τὸ Κυριακὸν δεῖπνον, ἵνα οὐ ἐὰν ἐκείνος
 99 πάλιν ἔλθῃ.

Α. Εὐεχὴ πᾶσι;

Β. Ἰνα ἡμεῖς τοῦ κυρίου θάνατον, καὶ τὴν μέ-
 99 λην

Institutio cena Dominica.

ACCIPITE, EDITE: HOC EST ^{1. Cor. 11. 23}
CORPVS MEVM, QVOD PRO ^{24. 26}
VOBIS DATVR: HOC FACITE IN MEI COMMEMORATIONEM. AD EVNDEM MODVM ET POCVLVM, PERACTA COENA, ACCEPIT, ET QVVM GRATIAS EGISSET, DEDIT EIS Dicens: BIBITE EX HOC OMNES: HIC EST ENIM SANGVIS MEVS NOVI TESTAMENTI, QVI PRO VOBIS, ET PROMVLTISEFFVNDITVR, IN REMISSIONEM PECCATORVM, HOC FACITE, QVOTIESCVNQVE BIBERITIS, IN MEI COMMEMORATIONEM. QVOTIESCVNQVE ENIM COMEDERITIS HVNC PANEM, ET DE POCVLO BIBERITIS, MORTEM DOMINI ANNVNCIABITIS, DONEC VENERIT. Hanc præscriptionem atq; hunc ordinem sequi summâq; fide seruare, atque ex hoc præscripto cenam Domini vsq; dum ipse redeat, pie administrare oportet.

M. Quem ad finem?

A. Vt mortis Domini, beneficij q; maxi-

Cc, iiii.

mi

Cœna Dominica partes.

*1. Cor. 11. c. 24.
26. &c.*

*Joh. 6. d. 27. 32.
35. c. 48. &c.
J. 54. 55. &c.
1. Cor. 10. d. 16*

mi in nos per eam collati, recordatione grati & memores in perpetuum habeamus, utq; quemadmodum per baptismum de integro nati sumus, ita cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, ad spirituales æternamq; vitam assidue confirmemur. Atque ob eam ipsam causam ut semel in lucem edi, ita & baptismo semel expiari sat est: sed ut nutrimenti, itidem & cœnæ Dominicæ usus frequenter est iterandus.

M. Quot sunt partes huius sacramenti?

*A. Ut in Baptismo, sic & in Cœna Dominica duæ sunt partes, quarum una ter-
restris est, & quæ sensibus percipi potest,
altera cœlestis est, & quæ sub externos
sensus non cadit.*

*M. Quæ est terrena atque aspectabi-
lis pars.*

*Matth. 26. d. 26
27.*

*Matth. 14. c. 23
23.*

*Luc. 22. c. 19
26.*

*1. Cor. 11. c. 33
35.*

*Joh. 6. d. 27.
35. &c. c. 48*

*&c. g. 63.
1. Cor. 10. d. 16.*

*A. Panis & vinum, quæ utraq; expresso
iussu Domini, sunt ab omnibus accipi-
enda.*

*M. Cœlestis illa pars, & ab omni sensu
externo longè disjuncta, quanam est?*

*A. Corpus & sanguis Christi, quæ fide-
libus in cœna Dominica præbentur, ab
illisq; accipiuntur, comeduntur, & bibun-
tur*

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

ζῶν ἐνεργεσίαν, ἣν δι' αὐτῶν ἐλάβομεν, δι-
 α μὴμενης αἰωνίᾳ ἐχωμεν εὐχαριστοῦντες, καὶ
 ἵνα ὡς περ διὰ τῆ βαπτισμῆς πάλιν γεννω-
 μεθα, οὕτως τῷ Κυριακῷ δείπνῳ ζεφόμενοι
 εἰς ζῶν πνευματικὴν καὶ αἰώνιον σω-
 χῶς αὐξωμεν. καὶ διὰ τῆτο καθαίρειται ἅπα-
 σις μόλις τικτόμεθα, οὕτως καὶ ἅπασις δι' βαπτί-
 σματι καθαίρειται ἀρχαί. ὅθεν δι' Κυριακῆς δεί-
 νῃ, ὡς περ καὶ Ἰωάννης τὸ χρῆσιν πολλὰκις ἐ-
 νταλῆται.

Διότι οὗτοι μέρη τοῦτο τῶ μυστηρίου,
 Μ. ὡς περ οὗ δι' βαπτίσματι, ὡς αὐτῶς, καὶ
 οὗ Κυριακῆς δείπνῳ δύο ὅθεν μέρη, ὧν τὸ μὲν
 γήινον καὶ ἀσθητὴν ὅθεν, τὸ δὲ οὐράνιον καὶ
 ὑπὸ τὰς ἐξωθεν ἀσθησίας μὴ πίπτον.

Δ. Ποῖόν ὅθεν τὸ γήινον καὶ ὁρατὸν μέρος;

Μ. Ἄρτος καὶ οἶνος, ὧν ἀμφοτέρων ἅπαντας
 ὁ Κύριος σαφῶς προτέταξε μεταλαμβάνειν.

Δ. Τὸ οὐράνιον ἐκείνο καὶ πάσης σωματι-
 κῆς ἀσθησίας πολὺ λίαν ἀπέχον μέρος ὁ-
 ποῖόν ὅθεν;

Μ. Τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃ τοῖς
 πιστοῖς προσφέρεται οὗ δι' Κυριακῆς δείπνῳ, καὶ
 ὑπὸ αὐτῷ λαμβάνεται, καὶ ἐσθίεται, καὶ πί-
 νεται.

Dd.j.

εικ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

εταί, οὐρανίῳ μόνον καὶ πνευματικῷ ῥόπῳ,
ἀληθῶς δὲ καὶ ὄντως. ὥς ἡ γὰρ ὁ ἄρτος ῥί-
φει τὰ σῶματα, οὕτω τὸ σῶμα τῇ Χριστῷ με-
γίστῳ ἔχει δυνάμει ὅτι πνευματικῶς βόσ-
κειν τὰς ἡμετέρας ψυχὰς καὶ ὥσπερ οἶνον αἱ
ψυχὰς τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς χαρὰν ἐπεγεί-
ρονται, καὶ ἡ ἰσχὺς ἀναλαμβάνεται, ὡσαύ-
τως αἱ ἡμετέρας διάνοιαι ὅτι τῇ Χριστῷ ἁμα-
τι διὰ πίστεως ἀναζωπυροῦνται· τῷ γὰρ
τὸ ῥόπον τὸ σῶμα καὶ τὸ ἄμμα ὅτι Χριστῷ δι-
χόμεθα ὅτι ὁ Κυριακῷ δέειπεν· Χριστὸς γὰρ
ἅπασιν τοῖς ἐπ' αὐτῷ πεποιθόσι τὸ σῶμα καὶ
τὸ ἄμμα αὐτῷ οὕτως γνησίως ἀνακοινοῖ, ὡς
σαφῶς ἔγνωσαν, ὅτι τὸ ἄρτον καὶ τὸν οἶνον
τόμασι καὶ γαστέρι παρεδίξαντο. ἔτι, τὸ Κυ-
ριακὸν δέειπνον τὰς αἰωνίους ζωῆς ἡμῖν σημεῖα
παρέχον, τὴν ἀθανατίαν ἡμετέρας ἐνέχυρον,
καὶ τὴν ἀναστάσις ὁμύρευμα ὅτι.

Δ. Ἡ οὖν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος οὗς τὸ σῶμα καὶ
τὸ ἄμμα ὅτι Χριστῷ οὐσίαν μεταβάλλεται,

Μ. Ἡμεῖς γὰρ τοῦτο γὰρ ἀν εἶναι ὅτι μυστήριον,
ὅτι οὐ γνήσιος ἄμμα καὶ οὐρανίῳ ἔλκει σιωπῆς,
τίλιν ρύσιν ἀναρεῖν καὶ τίλιν ἀλήθειαν ὅτι σῶ-
ματος καὶ ὅτι ἁμαρτίας ὅτι Χριστῷ ἀμφισβητήσι-

Corpus & sanguis Christi in cena verè accipiuntur.

tur, coelesti tantum et spiritali modo, verè tamen, atque reipsa: adeò quidem, vt veluti panis sustentandi corpora, sic corpus Christi animas nostras spiritali- *Psal. 10. q. 13*
ter per fidem pascendi maximam habeat facultatem: & veluti vino mentes hominum læticia excitantur, & reficiuntur vires, sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ releuantur: hoc enim modo corpus & sanguis Christi in cœna Dominica recipiuntur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certò corpus & sanguinem suum impartit, quàm *Ioh. 6. f. 34*
pro certo habent, panem se atq; vinum ore stomachoq; accepisse. Cœna etiam Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis nobis nostræ pignus, atque resurrectionis obsecra existit.

M. An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi conuertuntur.

A. Nequaquam: nam hoc esset naturam sacramenti, in quo tum coelestis, tum terrena materia continetur, delere: veritatēq; corporis Christi in dubitationem *Matth. 16. d. 26. 27. Marc. 14. d. 22. 23. Luc. 22. c. 19. 10.*

Dd. ij.

addu- 10.

Non hostia pro peccatis in cena.

2. Cor. 11. c. 23. adducere: illisq; etiam, qui sacramentum
24. 25. 26. 27 sunt accepturi, reformidandi atque refu-
28. giendi occasionem offerre.

*M. An fuit instituta a Christo cena,
ut Deo patri hostia pro peccatis expi-
andis immolaretur?*

Heb. 7. d. 26. A. Minimè: nam Christus mortem in
Eccl. 9. d. 11. cruce occumbens, vnicum illud sempi-
Eccl. 7. 25. 28 ternum sacrificium semel in perpetuum
Eccl. 10. c. 9. 10 pro nostra salute obtulit, nobis verò v-
12. 14. d. 18. num hoc tantum reliquum esse voluit,
Luc. 22. c. 19 ut maximum utilitatis fructum, quem
1. Cor. 12. c. 24 semper illum sacrificium nobis præ-
25. 26. bet, grati ac memores percipiamus: quod
Heb. 13. c. 15 quidem in cena Dominica præcipue præ-
16. stare debemus.

*M. Quomodo officio nostro satisfacie-
mus, ut ritè cenam Dominicam celebremus?*

1. Cor. 11. f. 28. A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramusq;
29. Eccl. nunquid verè Christi membra sumus.

M. Illud quibus signis cognoscemus?

Iers. 24. b. 7. 3 A. Initio, nobis, ob admissa peccata, ve-
29. b. 12. 13 hementer est pœnitendum: deindè cer-
Isa. 2. b. 12. ta diuinæ per Christum misericordiæ si-
23. Eccl. c. 15 partaque
16. Eccl.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

μον ποιῆν καὶ τοῖς τ' μυστήριον ληφομένοις
 ὃ ῥῥωδὴν καὶ ἀποδοπάζεσθαι αὐτὸ ἀφορ-
 μῶν παρέχεν.

Δ. Μὲν παριδόθη ὑπὸ ὧ Χριστὸ τ' εἶπ-
 τον, ἵνα εἰς θυσίαν ὧ πατρὶ προσφέρηται εἰς
 καθαρόν τῇ ἁμαρτημάτων,

Μ. Μηδαμῶς Χριστὸς γὰρ θάνατον ἐν τῷ
 σταυρῷ ὑπομείνας, ἢ μίαν καὶ ἁγόνιον θυσί-
 ας ἀπαξ εἰς τὸ αἰὶ ὑπὲρ σωτηρίας ἡμετέρας
 ἔθυσεν ἡμῖν δὲ ἐν τούτῳ μόνον λοιπὸν ἐποίη-
 σεν, ἵνα τὰ ὑπερβάλλοντα ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἁ-
 γιᾶς θυσίας αὐτῆς ἡμῖν γενώμεθα εὐχάρι-
 στοι καὶ μνήμονες ὄντες καρπώμεθα τοῦτο γὰρ
 ὧ Κυριακῶς μάλιστα δείκνῃ προσίοντες ποι-
 ῆν ὀφείλομεν.

Δ. Πῶς ἡμεῖς τ' δεῖον ἡμῖν ποιήσμεν, ὁ-
 πως χαλᾶς τελευτήσωμεν τὸ Κυριακὸν δέκνον;

Μ. Εάν ἑαυτοὺς δοκιμάσωμεν, καὶ δευτάσω-
 μεν εἰ ἀληθινῶς ἰσμεν ὧ Χριστὸ μέλη.

Δ. Εκ τίνων τεκμηρίων τοῦτο γινώσκων δο-
 γησώμεν;

Μ. Πρῶτον, ὅτι τοῖς ἡμῖν προσημαρτημέ-
 τοις δεῖ σφόδρα μετανοεῖν ἔτα, πληροφορη-
 θήντας ἢ Θεὸν διὰ Χριστὸ οἰκτίρμενα ἡμῖν
 ἰσοῦσαι.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

Ἰσοῦσαι, ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχεν, καὶ ἐπὶ τῇ πε-
ριποιηθείσῃ ἡμῖν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ σωτηρίαν
εὐχαρισεῖν αὐτῷ ἡμᾶς προσήκει· ἔτι, ἐπι-
μίλησαν καὶ σπυρίδων προθυμον καὶ ἀμειλί-
γητον ποιῶσαι παρέπει ἀγίως καὶ ὁσίως τὸν
ἐκτίλοιπον διάγειν βίον· τὸ τέλος, ἐπειδὴ τὸ
Κυριακοῦ δέειπνον τὸ ἀνθρώπων πρὸς ἀνθρώ-
ποις συναφείας καὶ ἀγάπης λαμπρὰ τεκμή-
ρια ἀναδείκνυται, τοῖς πλείοσι, τυττίσι πάν-
τες ἀνθρωπίνῳ γένει εὐνοίας, πάντες μίσις καὶ
φθόνος χαθαρρύνοντες ἀδελφικῶς ἐπιδοί-
κνυσαι ὀφείλομεν.

Δ. Ἐπειδὴ περὶ τοῦ κυρίου τὸ Χριστιανικὴς
πίστις, κεφαλῶν ἰκανῶς ἔστι, ὡς οἶμαι, καὶ
διελίχθην, ἀποπερᾶσαι ἔτι θεοβούλομαι,
ὡς συντόμως καὶ σαφῶς ἅπαντα τὰ προει-
ρημῶς ἀνακεφαλαιώσασαι δύνη.

Μ. Πρῶτον, ὁ θεὸς νόμος, δέχθαι ἐντολὰς πε-
ριλαμβανόμενος τὸ τέλος ἔχει· ζῆν ἐν εὐσεβείᾳ κατέ-
να πρὸ ὀφθαλμοῦ ἡμοῦ πίθησι, πρὸς ὃν τὸ ἡ-
μῶν βίον κατορθώσῃ καὶ πλάσασθαι ὀφείλει,
προκεκμηδύνης, εἰς διαμάχην, ἀγωνίαν κατα-
κρίσιως ἀπὸ τιμωρίας· διὰ τοῦ νόμου γοῶν
τὰ ἁμαρτήματα μὴ γινώσκω, καὶ θεὸν ἡμοῖ
δι' αὐτὰ ὀργιζομένην, καὶ θάνατον αἰδιότατον
κατὰ-

Officium accedentium ad cenam.

ducia nixis atq; cōsis benè sperandū, *Luc. 22. c. 19*
partaque nobis per illius mortem sa- *1. Cor. 12. f. 24. 25.*
lus gratissimis est animis prosequen- *26.*
da: prætereà, integrè in posterum, san- *Rom. 5. c. 5. 8. 9. & 2.*
cteq; viuendi studium nobis, & vo- *a. 4. 5. &c.*
luntas propensa atque constans susci- *1. Tim. 1. c. 14. 15. 16*
pienda est: deniq; quando coena Do- *1. Pet. 1. c. 13. 14. &c.*
mini hominum inter homines cōso- *d. 31. 22. et. 44. 1. 2*
ciationis atque amoris clara indicia *3. &c.*
ostendit, proximis, hoc est, toti hu- *Math. 12. d. 39.*
mano generi, beneuolentia, remoto *Iob. 13. d. 34. 35. &c.*
procul omni odio atque inuidia, fra- *1. Cor. 10. d. 17. &*
ternè est præstanda. *13. sara.*

*M. Quum de præcipuis fidei Christi-
anae capitibus satis multa, sicuti exi-
stimo, te iam interrogarim; experiri
adhuc volo, quàm breuiter atq; ex-
pressè summam omnium, quæ sunt ba-
ptenùs tractata, possis exponere.*

A. Principio, lex diuina, decem ex- Deut. 4. c. 1. 2. b. 13.
plicata præceptis, perfectam mihi an- *Psal. 19. b. 6. 7. &c.*
te oculos piè viuendi regulam propo- *& 119. a. 4. &c.*
nit, ad quam vitam meam dirigere *Math. 19. c. 16. 17.*
atque formare debeo, constituta, si *Luc. 10. c. 25. 26.*
vsquam aberrem, æternæ in me dam- *27. 28.*
nationis pœna: per legem igitur pec- *Rom. 2. b. 13. 13. &*
cata mea, Deūmq; ob ea ira in me in- *3. c. 19. 20. & 4. c. 15*
censum, & sempiternā mortem di- *Gal. 3. b. 10*

Dd, iij.

uina

Cōclusio, & summa antè dictorum.

una mihi iustitia debitā esse agnosco:
 quæ cogitatio horribili formidine, ti-
 moreque ex peccatorum conscientia
 animum meum percellit: vndè quum
 neq; prudentia, neq; viribus aut pote-
 state mea, neq; vlla humana, angeli-
 cæ ope aut auxilio, neq; vilo alio
 modo, aut ratione posse me omninò
 liberari intelligam, Euangelium me
 edocet, Christum Dei filium homi-
 nem sine peccato factum, morte sua
 meritas debitāsque peccatis meis pec-
 nas persoluisse, Dei patris sui in me i-
 ram suo sanguine restinxisse, & me
 rursum in gratiam ipsius reccion-
 liasse, suæq; iustitiæ fecisse participem,
 & æternæ secum vitæ hæredem insti-
 tuisse: quæ omnia Christi beneficia
 mihi per fidem communicantur:
 quam fidem spiritus sanctus in ani-
 mo meo per prædicationem Euange-
 lij inseuit, eaq; per sacra mysteria sua,
 aspectabilia certissimāque indicia &
 pignora diuinæ erga me per Christum
 bonitatis, confirmavit. Quæ etiam fi-
 des, vt vna quædā atque ferax arbor,
 pietatis, iustitiæ, aliorūque bonorū
 operum fructus in me per omnem vi-
 tam creare deberet, ad gloriam Dei,
 qui tot & tantis me beneficijs affe-
 cit,

2. Cor. 2. 7. & 7. c. 9
10. & c.

Rom. 1. 2. 15. 16.

Act. 13. f. 38. 39.

Heb. 1. 4. 5. & c. &

9. c. 9. d. 12. 14. & 10

a. 2. 3. 4. & c.

Mat. 1. d. 20. 21. & c.

Job. 1. 4. 14. c. 19.

Esa. 53. a. 4. 5. 6. c.

10. 11.

Rom. 3. d. 24. 25. & c.

Colof. 1. c. 20. 21. 22.

& c.

Rom. 3. d. 23. & c. &

8. c. 14. 15. 16. 17.

& c.

& 10. a. 4. & c.

Gal. 2. c. 16. & c.

Rom. 10. b. 8. c. 14. d.

16. 17.

1. Cor. 12. a. 3. 6. b. 9.

& c.

Math. 28. d. 19. 20.

Mar. 16. d. 15. 16.

1. Cor. 10. d. 16. 17.

T. sal. 1. a. 3.

Mat. 7. c. 17. 18.

Luc. 1. 8. 74. 75.

Rom. 6. a. 1. 2. 3. & c.

Gal. 5. a. 8.

Mat. 5. b. 16.

1. P. 1. 2. c. 12.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

χατεγνωμένοι τ' δίκαιοι Θεὸν μαρτυροῦν· ἡ-
 τισι ἀνάμνησις ἐστὶν ὁ ῥῶδιαι καὶ φόβοι οὐκ
 ἔστιν ἁμαρτιῶν ἀποθέσεις· ὧς ἐμὴ νοὶ ἐμβαλ-
 λή· ὅθεν μήτε Ἑφιά μήτε ἰσχύι μήτε δυνάμει
 τῇ ἐμῇ, μήτε ἀγγελικῇ τινὶ ἢ ἀνθρωπίνῃ βοή-
 θείᾳ, μήτ' ἄλλῳ ὅτινι οὐκ ἔστιν ἀπαλλάττε-
 σθαι δυνάμει· σιωπῶντες ἐμαυτῶν, παρὰ Ἐ-
 υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἰδιδάχθημεν ὅτι Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ
 ὁ ἀνθρώπος χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενος τὰς
 ὁφθαλμοῦν τῶν ἡμῶν ἁμαρτίας ποιῶν· ὧς
 θανάτῳ αὐτοῦ ὑπέσχετο, καὶ τῷ πατρὶ αὐ-
 τοῦ πρὸς ἐμὴ ὁρῶντες ὧς ἰδὲ αἵματι ἀπίσβε-
 σι, καὶ ἐμὴ πάλιν αὐτῷ ἐκτίλλεσθαι, καὶ τῶν
 αὐτῶν δικαιοσύνης μετέδωκε, καὶ τ' ἀμύνει ζω-
 ῆς συγληρόνομοι αὐτῷ ἐκτίσθαι· ὅτι ἀπα-
 σθῶν τῷ Χριστῷ εὐεργεσιῶν διὰ πίστεως μετέ-
 χω, ἢ πίσειν τ' ἅγιοι πνεῦμα ἐν τῇ ψυχῇ μὴ
 ἐγέννησιν διὰ κηρύξεως τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τ'
 αὐτῶν διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων, τ' ὅρα τῶν
 καὶ σαφειῶν σημείων καὶ ἐντολῶν ὄντων
 τ' τῷ Θεῷ πρὸς ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ ἀγαθωσύ-
 νης, ἐβεβαίωσιν ἢ καὶ δεῖ, ὡς ζῶν καὶ εὐφορον
 δένδρον, εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης καὶ ἄλλων
 ἀγαθῶν ἔργων τοῖς καρποῖς δι' ὅλα τὰ βίου
 ἐκφέρειν πρὸς δόξαν τοῦ τοσαῦτα καὶ τηλι-
 καῦτα εὐεργετουμένου· με Θεοῦ, καὶ ὅτι ὡφέ-

Εε. j.

ἀπαυ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

λαίαν χαί σωτήριον ὑπόδηγμα ἔ πλησίον.
 Ταύτης δὲ τ' πίστεως τ' ἀξίησιν, καὶ δυνά-
 μιν ἔ εὐαριεσθῆναι ὅ Θεῷ καὶ ταῦτα πάν-
 τα ποιεῖν παρὰ Θεῷ τοῦ πατρὸς πάντων
 ἀγαθῶν χορηγῶ ὁ γὰρ διὰ σωτηριῶν προ-
 σευχῶν ὡς ὅτι ὀνόματι τοῦ ἡῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἔ σωτῆρος ἡμῶν ἀγείν ἡμεῖς δὲ, ἡ πα-
 ρὰ αὐτῶν ἔ ἡμεῖς ἀδελφῆς λίαν καὶ ἀδελφῶν
 εἰμι, καὶ χάριτας αὐτῷ χαί ἡμεῖς ἀπο-
 νέμειν προσηκαί ἡμεῖς ἡμεῖς ἡμεῖς ὑπὸ αὐτοῦ
 εὐεργεσίαις.

Δ. Οὐδ' οὐ, ὡ παῖ, ταῖς τ' Χριστιανικῆς πί-
 στεως ὑποθήκαις χαλῶς ἡμεῖς ἡμεῖς, καὶ τ' κερ-
 λαίον αὐτῆς φέροντα διὰ μνήμης. Λοιπὸν οὐν
 ἔστ' ἡμεῖς τοῦτον τ' ὁρῶν γινώσκωμεν χαλῶν τ'
 ῥόπον σὺ οὕτως ἐπανάγειν, καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς.
 ὥστε μὴ νομιζέμεν ταύτης τ' ἡμεῖς ἀ-
 ναφιλῶς τετυχηκέναι.

Μ. Τῷ Θεῷ βοῦνται ἡμεῖς φέροντες, πᾶσαν
 ἡμεῖς παρὰ τῷ Θεῷ, ὡ τιμώμεναι διδασκα-
 λει, καὶ οὐδὲν παραλείψω, ἡμεῖς δὲ δυνάμεις
 ὡ, δὲ οὐ τ' προσηγορίας καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς
 ἀληθινῶς Χριστιανῶν χαταξιώμεν. ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς
 πρὸς καὶ σωτηρίας ὡ παντοκράτορι Θεῷ
 προσευχῶν ποιούμενος, αὐτοῦ δεικνύμεν μὴ
 ἡμεῖς

Conclusio, & summa antè dictorum.

cit, & ad vtilitatem etiam atq; exemplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatèque placendi Deo, & ista omnia præstandi, me, qui ex me ipso maximè sum infirmus, atq; imbecillus, continuis atque ardentissimis precibus a Deo patre bonorum omnium authore, in nomine filij sui Iesu Christi seruatoris nostri, efflagitare, gratiàsque illi maximas pro vniuersis ab eo acceptis beneficijs assidue agere oportet.

M. *Intelligo mi fili, Christiana pietatis præceptis te benè institutum esse, eiúsque summam memoria tenere. Reliquum est, ut ad istam rectè intelligentiam normam mores tuos ita formes atque accommodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consequutus.*

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate magister, neq; quicquam omitam, quantum quidem a me elaborari queat, quò appellationem titulúmque verè Christiani possim sustinere: quin etiam humili assiduâque prece atque obsecratione a Deo opt. max. suppliciter

Ec. ij.

petam,

Mar. 9. c. 23. 24.

Rom. 1. a. 7. & c. & 7

c. 15. & c. & 9. d. 16.

1. Cor. 1. a. 3. 4. & c.

2. Cor. 3. b. 3. & c. & 13. b. 10.

Phil. 2. b. 13.

Eph. 1. a. 5. 6. & c.

2. Thes. 1. d. 12.

Ioh. 1. a. b. 13. & 15

b. 16. & 16. c. 23.

1. Cor. 10. g. 31.

Eph. 3. d. 20. 21

Iud. f. 25.

Mat. 13. c. 23.

Luc. 12. f. 47.

Rom. 1. a. 21. & 2.

b. 13.

Eph. 4. d. 20. 21. &

5. b. 8. 9.

Phil. 1. b. 9. 10. 11.

Colos. 1. a. 5. 6. b. 9. 10

Ti. 1. d. 16.

Iacob. 1. d. 22. 23. 25

& c. & 4. d. 17.

2. Pet. 2. d. 20. 21.

Luc. 11. b. 9. c. 23. &

a. 1. b. 7.

Conclusio.

Jacob. 1. a. 5. b. &c.

Math. 13. c. 19. 20

&c.

Iob. 15. c. 16.

Psal. 1. a. 3.

1. Cor. 3. b. 9. 7.

2. Cor. 9. c. 10. d. 14.

& 13. d. 16. 17. 18

Math. 3. c. 12. & 13

d. 23.

Ioh. 4. c. 36. &c.

Gal. 5. d. 22. 23. &c.

2. Cor. 8. b. 10. 11. &c.

Phil. 1. a. 6. 9. &c. &

2. b. 13.

Rom. 6. d. 22. 23.

Math. 5. b. 16.

2. Cor. 9. c. 10. 11. d

12. &c.

Phil. 1. b. 11.

1. Tim. 2. c. 12.

petam, ne diuinam suorum præcepto-
rum sementim, propter animi mei,
quasi nihil ferentis agri sterilitatem in-
terire patiatur, sed menti meæ, tan-
quam macro & infœcundo solo, cœ-
lesti suæ gratiæ imbre rigato, eam fer-
tilitatē dare velit, vt vberrimas edam
sanctitatis fruges in cœlesti horreo
granariôque recondendas atque con-
seruandas.

*M. Perge mi fili, tenere istam viam,
quam instituisti, nihil hesitās, quin
sicuti hoc consilium atq; propositum
diuino instinctu motus cepisti, ita ad
exitum optabilem rationis atq; insti-
tuti istius tui, tam sanctis a te initijs
orsi, scilicet sis ipsius ductu, peruē-
turus, ad æternam tuam salutem,
& Dei ope. max. gloriam, cui
omnis laus, honor gloria sem-
piternis est seculorum atri-
bus tribuenda,*

FINIS.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἰδὼν ἡμεῖς ἐν τῇ αὐτῇ παραγγελίᾳ τῶν ἀπο-
 ρὰν φθείρειν διὰ τῆς ἡμῶν ψυχῆς, ὡς ἀ-
 γροῦ οὐδὲν ἐκφέροντος, ἀκαρπία, ἀλλὰ τῇ
 διανοίᾳ μὲν, ὡς ἰσχυρῇ καὶ καρπῶν ἀγόνῃ
 ἀρούρα, ὡς οὐρανίῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ ὑπερ-
 ἀρδομενῇ τῇ αὐτῇ εὐφορίαν δίδοναι, οἷον
 πλείους φύει τῆς εὐτελείας καρποῖς, οἷον
 οὐ τῇ οὐρανίῳ καλιᾷ καὶ σιτοφυλακίᾳ ἀπο-
 θεσαυριζέσθαι καὶ φυλαχθῆσθαι.

Δ. Ταύτῃ, ὡς τέκνον, ἡν ἐβλάδισας, διατί-
 λη πορευόμενος τὴν ὁδόν, πάντῃ πληροφό-
 ρηθεὶς, ὅτι καθὼς ἡ νοῦ καὶ προαίρεσιν ταύ-
 τῃ τῇ θεῷ χάρις ἐπιπνοία ἤλθοις, ὡς
 αὐτῶς ἐπὶ πέρας καλὸν τοῦ οὕτως εὐσιβῶς
 ἔργου ἐπιτηδεύματος μέλλεις ἤξῃς αὐ-
 τοῦ ὁδηγουῦτος πρὸς τὴν σὺν αἰῶ-
 νιον σωτηρίᾳ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δόξ-

αν, ὡς ἔπαυτος, καὶ ἡ πμὴ, καὶ
 ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῷ
 αἰῶνι. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

Υ Α Λ Μ Ο Λ

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΘΡΟΝ.

ΕΓΓαται δ' χαλεπῶν, καὶ ἀνάστα σὺ τ' ἰε-
ρῶν, καὶ ἐπιφάνουσι τοῖς Χριστοῖς.

Ωρα ἡμῶς ἡδὴ δὲ ὑπνὸν ἐγερθῆναι.

Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀπο-
θώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ σὺν
σώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός.

Ὡς σὺ ἡμέρα εὐσχημόνως περιπατήσωμεν,
καὶ σὺν σώμεθα τὸ Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Οὕτω λαμβάντω τὸ φῶς ἡμεῖς ἡμπροσθεν τῆς
ἀγέρσεως, ὅπως ἰδῶσιν ἡμεῖς τὰ καλὰ ἔργα,
καὶ δεξάσωνται τὸ πατέρα ἡμεῖς τὸν τοῖς οὐ-
ρανοῖς.

Λαμβανὰ καὶ ἀμείραντος ὅστις ἡ σοφία, καὶ
εὐχερῶς θεωρεῖται ὑπὸ τῆς ἀγαπῆς αὐ-
τῆς, καὶ εὐρίσκειαι ὑπὸ τῆς ζητουμένης αὐ-
τῆς.

Φθάνα τοὺς ἐπιθυμοῦντας αὐτῇ ἵνα φα-
νερῶσιν αὐτῇ αὐτοῖς.

Ὁ ὀφθίσας ἐκ' αὐτῆς οὐ κοπιάσῃ· πάρε-
δρον γὰρ εὐρίσκει τῇ πύλῃ αὐτοῦ.

Ἡ σοφία ὑπὲρ τῆς ἀφροσύνης, ὥς περιουσία
τοῦ φωτός ὑπὲρ τοῦ σκότους.

Υ Α Λ

PSALMI.

ADMONITIO
MATVINA.

Expergiscere qui dormis, & excitare a mortuis, & illucescet tibi Christus. Esa. 5. c. 14.

Tempestivum est nos iam e somno suscitari. Rom. 13. d. 11.

Praterijt nox, dies appropinquat: abijcimus igitur opera tenebrarum, & arma lucis sumamus. 12.

Honestè nos, ita ut in clara luce versantes docet, geramus: & Domino Iesu Christo induamur. 13.

Ita luceat hominibus vita nostra splendor, ut nostra opera bona conspicientes, gloriam patri nostro caelesti tribuant. Mat. 5. c. 16.

Sapientia res est excellentissima, & qua nunquam evanescit: ab illis verò qui eam admirantur & exquirunt, facile invenitur atque obtinetur. Sap. 6. h. 13.

Eos, qui ipsam expetunt, antevertis, ut se- so illis ultro offerat. c. 14.

Qui primo deluculo illi innigilat, non multum laboris sustinebit: prae- enim illi ad portam erit, in foribus eius assidens. c. 15.

Sapientia stultitiam longè prae- stat, quàm lumen tenebris antecellit. Eccle. 2. c. 13.

Es. iij.

Psal.

PSALMI.

Psalmus matutinus.

Tsal. 113. a. 1. **D**E O tribuite laudem O pueri, serui eius: laudibus efferte nomē Domini.

2. *Nomen Domini gloriose predicetur: ex hoc tempore in omnem aeternitatem.*

3. Summa laude celebrandum est nomen Domini: ab ortu solis ad occasum.

Tsal. 74. c. 16. *Tuus O Deus, est dies, & tua est nox: tu praparaisti lumen, & solem.*

Tsal. 13. b. 3. In cubilibus nos collocauimus, somnōq; nos dedimus: & rursū experrecti sumus, quoniam in tua O Deus, tutela latuimus.

Tsal. 63. a. 1.
& 88. b. 12. j. *O Deus, tu es Dominus noster: summo mano te quarimus, & supplices ad tuum auxilium confugimus.*

Psal. 119. ver. 125. Serui tui sumus O Domine: ingenij lumen in nobis accende, vt tua praecepta intelligamus.

Tsal. 143. b. 9. *Monstrato viam, qua nobis sit ingrediendum: ad te namq; mentes nostras erigimus.*

a. 11.

Instituē nos, vt ea, quae tibi grata sunt, faciamus: tu enim es dominus Deus noster, nomen tuum sanctum dirigat nos in viam, quae deducit ad vitam.

Tsal. 143. b. 8. *Effice vt benignam tuam bonitatem matutinis temporibus sentiamus: in te enim positas omnes nostras spes habemus.*

Diluculo

ΎΑΛΜΟΙ.

ΎΑΛΜΟΣ ΟΡΘΡΙΝΟΣ.

Αιγῆτε πᾶντες Κύριον, ἀγῆτε τὸ ὄνομα Κυρίου.

Εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένοι ἀπὸ τῶ νῦν, καὶ ἔως τῶ αἰῶνος.

Ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν, ἀνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου.

Σὴ ὅστιν ἡ ἡμέρα, καὶ σὴ ὅστιν ἡ νύξ· σὺ χαλκή-
πισα φαῦσιν καὶ ἥλιον.

Ἡμεῖς ἐκοιμήθημεν καὶ ὑπνώσαμεν καὶ ἔξη-
γέρθημεν· ὅτι σὺ ὦ Κύριε ἀντελήψω ἡμῶν.

Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, πρὸς στήθεσσι ζομεν καὶ
τὴ πρωΐ ἡ προσευχὴ ἡμῶν παροφθαίσει σέ.

Ἄγeloί σου ἱσμεν ἡμεῖς ὦ Κύριε· σωτίτισον
ἡμᾶς, καὶ γνωσόμεθα τὰ μαρτύριά σου.

Γινώρισον ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἐν ἣ πορευόμεθα,
ὅτι πρὸς σὴ ἀρετὴν τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Δίδαξεν ἡμᾶς τὸ πεινῆν τὸ βέλγημά σου, ὅτι
σὺ εἶ ὁ Κύριος ἡμῶν· τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγα-
θὸν ὁδηγήσάτις ἡμᾶς ἐν ὁδῷ τῆ ζωῆς.

Ἀκούς ποίησον ἡμῖν τὴ πρωΐ τὸ ἔλεός σου,
ὅτι ὅπῃ σὺ ἠλπίσαμεν.

ΒΥΧΑΙ.

Εμπλασθῶμεν τὰ πρῶτα τοῦ βίου σου καὶ
ἡμῖς ἀγαλλιασόμεθα, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἡ-
μέραις ἡμῶν ἐβραυνθῶμεθα.
Οὐταῦν εἰ ἡ ὑπομονὴ, καὶ ἡ πίστις ἡμῶν κέρει, οὐκ
νύκτερος ἡμῶν.

Επὶ σὲ ἐπεσκήχθημεν ἀπὸ γαστροῦ, οὐκ κοι-
λίας μητρὸς ἡμῶν· σὺ δὲ σκεπασθῇς ἡμῶν· ὅν
σοι ἡ ὑμενιστὶς ἡμῶν δὲ διαπαντός.

Λοθόμεθα τῇ δυνάμει σου, καὶ ἀνέτοιμεν τὸ
πρῶτον τοῦ βίου σου· ὅτι ἐγενήθης ἀντιληπτορ
ἡμῶν καὶ προσταφυγὴ, ὁ βοῦνός· ἡμῶν, καὶ ὁ ἐλεῶ-
ματι Θεὸς ἡμῶν.

Δόξα δὲ πατρὶ, καὶ δὲ υἱῷ, καὶ δὲ ἀγίῳ πνε-
ματι.

Ὡσαυτὴν ὃν ἀρχῇ, καὶ ἔστι νῦν, καὶ ἔσται ἀεὶ
ὡς τοῖς αἰῶνας.

ΩΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΤΩΝ ΤΗΣ ΚΛΙΝΗΣ

ἀπαυγισμένη.

ΧΑρη σοι ἔχομεν, ὅτι ὁ ἡμέτερος νοῦς
δαμάτος ἐστὶν εἰδέναι, ὁ Θεὸς δὲ πατὴρ
εὐεργέτης ὢν, ἐξ ἡμῶν οὐκ ἀνίσταται τὸ παρα-
δοξ-

Preces.

Diluculo nos exple misericordia tua; *Psal. 90. 14.*
& prae gaudio voces effundemus; & letabimur omnibus diebus vitae nostrae.

¶ Tu enim Domine, is es, cuius desiderio venimus: in tua fiducia ab ineunte aetate con-
quiescimus. Psal. 71. 4.

Tuis subsidijs, ex quo primum in lucem editi sumus, sustentamur: tu nos ex aluo materno eduxisti, tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus.

De tua potentia canamus, tuam benignitatem prima luce predicabimus: tu enim nostrum praesidium, perfugium nostrum, nostrum propugnaculum, tu Deus noster clementissimus perpetuo existis. Psal. 59. 16.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

Sicut a principio ad hunc usque diem factum est, fietque per infinitas seculorum aetates. Amen.

¶ MATUTINA PRECATIO.

Gratiam tibi quantam maximam animi nostri capere possunt, habemus Deus pater coelestis, qui nos ab omni praeteritae noctis periculo atque crimine

Ff. ij.

Psal. 138. 3. & 4. 2.

Precationes.

Psal. 91. A. 1. 2.
3. & c. 100.
Psal. 74. c. 16.
Psal. 4. b. 6. &
36. b. 9.
Iob. 14. d. 16.
& 16. b. 13.
Act. 26. c. 18
2. Cor. 4. b. 6.
Iob. 1. a. 5. 9. &
3. b. 12. & 12. c.
35.
Ro. 13. d. 12. 13
Eph. 5. b. 8. c. 11
Ps. 119. v. 105
Luc. 1. g. 74. 75
1. Tim. 6. d. 16.
 erimine saluos atque incolumes vsq; ad
 hodiernum diem conseruasti, precamurq;
 vt hodiè etiam atq; perpetuò in posterum
 salutis nostræ defensionem, atq; patroci-
 niu[m] suscipere velis: & quemadmodum
 discussa noctis caligine, Solis luce mun-
 dum omnem compleuisti, & nos e somno
 excitasti, ita & mentes nostras o tenebris
 internis ignorantie in lucem vocatas, &
 e vitioru[m] sopore suscitatas, diuinis radijs
 sacrosancti spiritus tui, noticiâque dilecti
 filij tui Iesu Christi seruatoris nostri, veri
 illius Solis, illustrare digneris: vt ab ope-
 ribus tenebrarum declinantes, omnemq;
 viuendi cursum ad Diuinam verbi tui ve-
 ritatem dirigentes, nos, vt in clara luce,
 atq; in conspectu tuo honestè, iusteq; &
 sanctè, vt dei filios geramus: tandèmq;
 ad beatissimam illam lucem, in qua
 tu habitas, duce eodem filio tuo
 Iesu Christo, perueniamus. Cui
 tecum & cum sancto spiritu,
 vni venerandæ maiestatis
 Deo, laus, atq; honor
 omnis in perpetu-
 um debetur.

Amen.

Pre-

ΕΥΧΑΙ

θεότης νυχτὸς κινδυνῶν καὶ χερσὶν ἐκσω-
 θήντας εἰς τὸν σήμερον ἡμέραν ἐφύλαξας,
 δεξιὰμοι σὺ καὶ σήμερον καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς
 τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, δέξασθαι τὴν παρ-
 ούσῃαν καὶ ὑπερβύσσαν καὶ ὡς περὶ τὴν ἀχ-
 λὺν τὴν κυλινδρῶσιν ἀποσχεδῶσας τοῖς ἡλιακοῖς ἀν-
 τιστῇ τὰ πάντα κόσμον ἐφώτισας, καὶ ἡμᾶς δὲ
 ὑπὲρ ἀνίγειρας, οὕτω καὶ τὰς ἡμῶν διανοίας
 ἐκ τῆς ἐνδοθεν τῆς ἀγνοίας σκοτίας εἰς φῶς ἐ-
 παναχθείσας, καὶ τὸ κάρη τῆς κακῶν ἀπα-
 ραξάτας, τοῖς θεῶν τῆς ἱερᾶς πνεύματος, σὺ
 ἀκλῆσι, καὶ τῇ γνώσει τῆς ἀγαπητῆς ἡς σου
 Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς σωτῆρος ἡμῶν, τῆς ἀληθινοῦ
 διδασκαλίας καὶ καταναγκάσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς
 σκοτίας ἐργῶν ἀποκλίνοντες, καὶ ἀπαντὰ τὰ
 εἶπον πρὸς τὸν θεὸν τῆς σὺ λόγος ἀλήθει-
 ας ῥυθμιζόντες, ὥς ἐν τῇ λαμπρῇ φωτὶ, καὶ
 ἐν τῇ σὺ δόξῃ ὄντες, σιμνῶς, καὶ δικαίως, καὶ
 εὐσεβῶς, ὡς περὶ ἡμέρας, ἡμεῖς πολυτενέμεθα.
 καὶ ὅτι τέλει εἰς τὸ μαχαριώτατον αὐτὸ
 φῶς, ὅ ἐν σὺ εὐοικῆς, τῆς αὐτῆς ἡοῦ σου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἐδουλοῦντος ἡμᾶς, ἐρχόμεθα. ὅ σὺ
 σοὶ καὶ ὅ ἀγίῳ πνεύματι, ἐν τιμιωτάτης
 μεγαλειότητος Θεῷ, δὲ ἱππῶς καὶ ἡ τῆς εἰς
 τοῖς ἀγῶνας. Ἀμήν.

ΠΡΟ-

ΕΥΧΑΙ.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΟΡΘΡΙΟΣ

τοῖς αὐτοῦ αἰαῖς δὴ τηδεῖα.]

Μεγίστῃ σοι εὐχαριστῶμεν εὐχῶν
 ὁ Θεὸς, ὁ πατὴρ ὁ φῶς, καὶ πᾶς
 τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς ὢν, ὅτι τοῖς ἡμετέροις
 γονεῦσι καὶ προγόνοις ἡ νομῶ τοῦτοί ἐμ-
 βέλῃτες, ὥστε παραδόντας ἡμᾶς τοῖς τὰ
 καλά τῷ μαθημάτων ἰσχυροῦσι δι-
 δασκαλοῖς ὡς ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, ἡ μέλιστα
 εὐχαριστοῦν, καὶ δὴ τηδεῖα πᾶς ἀγα-
 θῶν μαθητῶν, ἰκετεύοις σε μὴ ἔχεις τα
 καλά αὐτῶν ἡλικίας, καὶ ἡ βέλτερος τῆς
 ἡμετέρας ἡλικίας καὶρόν διὰ τὴν ἡμῶν ἀ-
 ροίαν, καὶ ἀμείλιαν, καὶ ἀργίαν ἀπολλυ-
 σθαι, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα ἀγροπία καὶ
 φιλοπονία καὶ αὐτῶν τῆς δεικνῆς σου
 δὴ τηδεῖας οὐδὲν ἀτόνῃ δυνάμει, ἀξιώσης
 διὰ τῶν οὐρανίων σου ἀκρίτων τῆς ἡμῶν
 ψυχῆς καὶ διανοίας οὕτως δὴ τηδεῖας, καὶ
 τοῖς τοῖς ἡμῶν τῶν αὐτῶν αἰαῖς παιδείας καὶ σο-
 φίας καὶ ἀρετῆς ἔρωτα ἡμῶν, καὶ ἡμῶν
 ἡμῶν τι οὕτω δεικνῆς, καὶ μὴ μὲν οὕτω
 φοβηκτικῶν τῶν διδασκαλοῦν παρασ-
 χῆν ὡς ἡμᾶς εὐθὺς εὐχῶν ἡμῶν ἀγαθῶν
 παιδείας καὶ μαθήμασι ἡμῶν, καὶ
 ὡς

Precationes.

Precatio matutina studiosis

accommodata.

Maximas tibi ex animis gratias agimus Deus Pater luminum, bonorum omnium largitor, quod parentibus patronisque nostris hanc mentem dedisti, ut nos ea ætate quæ maxime flexibilis est, & ad optima quæque discendum opportunissima, in bonarum literarum disciplinam traderent: suppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis spem, nostramque ætatis optimam partem, propter nostram ingenij tarditatem, negligentiam, & inertiam perire sinas. Et quia nostra vigilantia, industria, atque studium nihil sine diuino instinctu tuo proficere valent, dignare cœlestibus tuis radijs mentibus ingenisque nostris ita illucere, ut nos eo desiderio & amore bonarum literarum, sapientie, atque virtutis efficere, eaque docilitate ad percipiendum, memoriaque ad percepta retinendum donare, ut in pueritia atque adulescentia nostra, bonis literis amemusque, & virtutis præceptis liberaliter imbuamur, viri docti & pii, reipublice, atque sancte Ecclesie tue utiles euadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriam

Ff iiii.

ampli-

1. Cor. 1. 19.

Eccle. 1. 2. 3.
6. 6.

Pro. 6. 6. 7.
1. 9. 10. 11. 12.
Psal. 127. 2. 3.
Job. 1. 1. 2. 3.
Psal. 4. 6. 7.
36. 6. 9.
2. Cor. 4. 6. 7.

Deut. 4. 6. 9.
10. 6. 31. 6.
12. 13.
Psal. 78. 2. 3. 4.
Mar. 13. 6. 13.
14.
2. Tim. 3. 1. 15.

Precesiones.

Joh. 15. c. 16

amplificandam. Hæc a te pater coelestis, nomine vnici tui filij Iesu Christi seruatoris nostri efflagitamus, obsecrantes vt ea nobis ipsius causa largiri velis: tibi verò, cum eodem filio tuo, sanctoque spiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen.

1. Tim. 2. d. 17

Matutina precatio alia

scholis apta.

Luc. 22. c. 46.

*Eccl. 12. d. 3
c.*

Luc. 22. c. 29. 53

LArgire Domine Deus Pater coelestis, vt diuino spiritu tuo afflati, & dilectissimi filij, beatissimique pueri tui Iesu Christi clarissimum illustrissimūq; exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiz atq; adolescentiz nostræ tempore, nos totos ad bonarum literarum studium & virtutem applicemus, atque ad tuam voluntatem conformemus: & sicuti ætate progredimur, ita in dies magis magisque scientia, sapientia, & virtute proficiamus: tum hominum piorum, tum verò tuam maximè coelestem gratiam atque amorem (in quo summa sita est felicitas) nobis conciliantes atque consequentes:

idq;

ΕΥΧΑΙ.

Ὁ ἀρετῇ ἐλευθερίως πεπαυδευμένους, ἀνδρας
 εὐπαγεύτους καὶ εὐσεβεῖς, καὶ τῇ πολιτείᾳ αἰ-
 μα, καὶ τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ὠφελίμους ἀ-
 ποδιδύλαται, εἰς τὸ ἱερὸν ὀνόματός σου δό-
 ξαν. Ταῦτα παρὰ σου, ὦ πάτερ οὐράνιε, ὡς
 ἐκ δυνάmati τῷ μονογενοῦς υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμεῶν ἀγαθῶν, διόδομοί σου
 αὐτὰ χαρίζεσθαι ἡμῖν διὰ τὴν ἐκείνου ἀξίαν σου
 δι' ἐμοῦ, ὁ αὐτὸς υἱὸς σου, καὶ ὁ ἅγιος πνεῦματός
 παῖς, ὁ ἱππαιὶς καὶ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ἈΛΛΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΩΘΙΝΗ

διδασκαλείοις προσηρμοσμένη.

Παράσχου ὦ Κύριε Θεὸς πάτερ οὐράνιε,
 τὴν ἡμᾶς τῇ χάριτι τοῦ πνεύματος σου χά-
 ριτος μετέχοντας, καὶ ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς σου
 μακαριωτάτου πατρὸς σου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν
 λαμπρότατον καὶ ἐπιφανέστατον ὑπόδειγ-
 μα εἰς μίμησιν ἑαυτοῖς πρὸς ὁμμάταν τι-
 θέοντας, ὡς νεότητι ἑαυτοῖς ὅλοις τῇ ἀγαθῇ
 παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ ἐπιδοῦναι, καὶ πρὸς τὸ σὸν
 θέλημα ῥυθμίζεν ἵνα τῇ ἡλικίᾳ προκόπτον-
 τες, ὡσαύτως εἰς σωτηρίαν καὶ σοφίαν καὶ ἀ-
 ρετείαν συνέχῃς ἐπιδοῦναι, δέλοι ὡμῶν, τὴν
 τε τῇ εὐσεβείᾳ ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τὴν

Gg. i.

εὐχ.

Υ ΑΛΛΟΙ.

οὐκ οὐράνιον εὐνοίαν καὶ ἀγάπην (ἢ τελείαν
εὐδαιμονίαν φέρει) ἑαυτοῖς κατακτώμε-
νοι, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν, ὃ μὲν σου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΕΣΠΕΡΑΝ.

ΕΑΝ τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσ-
κόπι· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τοῦτο ἐστίν.
Εάν τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπι·
ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἐστίν ἐν αὐτῷ.

Αὕτη ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐληλύθεν εἰς τὸν
κόσμον, καὶ ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μάλλον τὸ
σκοτόν ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ
ἔργα.

Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ φῶς ἐστὶ τὸ
φῶς, ἐν τῇ σκοτίᾳ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ
φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
κόσμον.

Περὶ αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὁ σκοτὶς, ἵνα
μὴ σκοτία ἡμᾶς καταλάβῃ· ὅτι ὁ περιπα-
τῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε τοῦ ὑπάγει.

Μὴ γινώμεθα ἑπερρυγισμένους τοῖς ἀνθρώποις

ἀλλ'

PSALMI.

idq; per eundem filiū tuum Iesum Christum, seruatorem nostrum, cui vnā tecum & cū sancto spiritu honor est atque gloria sempiterna tribuenda. Amen.

ADMONITIO vespertina & nocturna.

Dile si quis incedat, nihil offendit: quoniam *Iob. 11. 8. 9*
solus lumen aspicit.

At si de nocte ambulet, luce orbatus per *120.*
errorem incurrit.

Hac est damnationis causa, quod lux mundo *Iob. 3. 19.*
affulsit, homines Verò tenebris potius quam
luce delectati sunt, eo quod eorum Vita flagitiosa fuerat.

Iesus Christus Dei Filius lux est, qua in tenebris *Iob. 1. 4. 5. 9.*
fulget, Vera illa lux, qua omnes homines, qui in hanc vitam ingrediuntur illustrat.

Progrediamur igitur dum suppetit lumen, *Iob. 12. 35.*
ne nox opprimat, nam qui in tenebris versatur, nescit quò ruat.

Incredulorum peregrinum iugum ne feras. *2. Cor. 6. 14.*
Iob. 12. 36.

Gg. 4. ramus

P S A L M I.

*mus, Verum dum lucem aspiciamus luci fida-
mus, & lucis soboles efficiamur.*

Ioh. 13. f. 46.

*Credamus in Iesum Christum Dei filium, qui
mundo illuxit, & omnes qui credunt in eum
in tenebris non iaceant.*

*Ioh. 8. b. 12. &
9. a. 5.*

*Qui Christum mundi lucem sequitur, &
tenebris in lumen Vita Vocabitur.*

Psal. 112. a. 4.

*Exoritur e tenebris lumen ijs, qui caste, at-
q; integrè versantur.*

1. Ioh. 2. b. 9.

*Qui se in luce versari dicit, & odium
tamen in fratrem habet, is tenebris vsq; ad
hoc tempus offunditur.*

b. 10.

*Qui fratrem diligit, luce circumfundi-
tur: neq; ulla vnquam ab eo peccandi occasio
offeretur.*

Esa. 58. b. 10.

*Si inopis atque egentis esuriei misertus
fueris, luctuque & dolore afflictum animu
consolatione sustentaueris: tunc effulgebit e
tenebris lumen tuum, eritq; caligo tua instar
meridiei.*

Hymnus vespertinus & nocturnus.

Psal. 93. a. 1.

Optimum est, nos tibi O Deus, confi-
teri, tuumq; numen precibus placare,
& diuinum nomen tuum hymnis &
laudibus celebrare, O excelsissime.

De

ΨΑΛΜΟΙ.

ἀλλ' ὡς τ' ῥῶς ἔχομεν, πιστεύομεν εἰς τὸ
ῥῶς, ἵνα ὑοὶ φωτὸς γινώμεθα.

Πιστεύσωμεν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ,
οὗ ὅστις ῥῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθεν, ἵνα πᾶς ὁ
πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ τῇ σκοτίᾳ μὴ μένη.

Ὅς ἐὰν ἀκολουθήσῃ Χριστῷ, ὃς φωτὶς ὁ κόσμος,
οὐ περιπατεῖ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἐξὲν τῷ ῥῶς
τῆς ζωῆς.

Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱόν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ὅς τις εὐθίσιν.

Ὁ λίγων ὁ Θεὸς φωτὶς ἔστιν, καὶ τὸ ἀδελφὸν αὐ-
τοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ὅστις ὡς ἄρτι.

Ὁ ἀγαπῶν τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὁ Θεὸς φωτὶς μέ-
νει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι.

Εἰ δὲ τις παρῇ τὸν ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου,
καὶ ψυχὴν τεταπείνωμένην ἐμπλήσῃς, τότε
ἀναταλὴ ἐν τῇ σκοτίᾳ τ' ῥῶς σου, καὶ τὸ σκάν-
δαλον σου ὡς μεσημβρία.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ.

Ἀγαθὸν τὸ ὁμολογεῖσθαι τὸν Θεόν, καὶ
ψάλλειν τὸ ὄνοματί σου ὑψίστη.

ΎΛΛΜΟΙ.

Τὸ ἀναγγέλλειν τ' ἑνὶ τ' ἑλὸς σου, καὶ τ' ἀληθείᾳ σου κατὰ νύκτα.

Ἐως τὸ σκότος χαλύπῃ τ' γλῶσσαι καὶ τὰ ὦτα, λαμψάτω ἡμῖν ἡ δόξα σου Κύριε, ὅσα πόσι-
λον τὸ φῶς σου, καὶ τ' ἀληθείᾳ σου, ὅπως ὁ-
δηγῶσιν ἡμᾶς.

Ὁ Θεὸς ὁ ἐπὶ ἐν σκότοις φῶς λαμψάτω,
λάμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ δὲ ἡμῖν
τὸν φωτισμὸν τ' γνώσιως τῆς δόξης σου, ἐν
προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀφον τ' λύχνον ἡμῶν ὁ Θεὸς Κύριε ἡμέτερε,
καὶ ποιήσῃς τὸ σκότος ἡμῶν φῶς, ἵνα περι-
παλήσωμεν ἐμπροσθέν σου ἐν φωτὶ ζώοντων.

Λύχνος τοῖς ποσὶν ἡμῶν ὁ νόμος σου, καὶ φῶς
ταῖς πόσιν ἡμῶν. Ὁπτιφάνη τοῖς ἐν σκότῃ
καὶ σκιᾷ θανάτου χαθηνυμένοις, καὶ κατευθύ-
νῃ τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

Κατευθύσω τὰ ἰχθία ἡμῶν ἐν ὁδῷ σου
καὶ οὕτως οὐκ ὀλιωθήσονται οἱ πόδες ἡμῶν,
καὶ οὐ κυριεύσῃ ἡμῶν μηδεμία χεὶρ.

Κύριε παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, φωτίσον τοὺς ὀφ-
θαλμοὺς ὡς φωτὶ τῷ προσώπου σου. μὴ ποτε
ὀπνώσωμεν εἰς θάνατον, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν
ἐσχύσῃ πρὸς ἡμᾶς.

Ἡ δόξα

PSALMI.

De tua benignitate matutinis temporibus, & Vespertinis de Veritate tua honorificè prædicare. a. 2.

Dum terra atq; homines obscura teguntur caligine, tua O Domine gloria nobis illucescat: lumen tuum, & tua nos veritas dirigant. Esa. 60. 1. 2.
Psal. 43. 3.

O Deus qui iubet lumen e tenebris effulgere, illustra mentes nostras, & præfer nobis lumen cognitionis gloria tua in facie Iesu Christi. 2. Cor. 4. 6.

Accendi lucernam nostram O Domine Deus noster, illumina tenebras nostras, vt in conspectu tuo ambulemus in lumine viuientium. Psal. 138. 3.
Psal. 36. 13.

Verbum tuum instar lucerna est pedibus nostris, & instar lychni semitis nostris: præfert lumen q̃s qui in tenebris & in Umbra mortis versantur: Vestigia nostra dirigit in Viam pacis. Psal. 119. 105.
Luc. 1. 8. 79.

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito: nam sic pedes nostri a lapsu cõtinebuntur, ne in flagitium aliquod dilabamur. Psal. 119. 105.
133. & 36. 13.

Penes te O Deus est fons Vita, illustra oculos nostros tui Vultus fulgore: ne somno cõtopiti sempiterno, hostis nostri dominatu premamur. Psal. 36. 1. 9. &
134. 3. 4.

Gg. iij. Extrahe

Precationes.

Psal. 117. v. 13.

& 136. b. 13.

Mat. 8. b. 12.

& 22. b. 13.

& 23. e. 30.

Act. 26. c. 18.

Extrahe nos e tenebris, & e mortis caligine: rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: O libera nos ab illa caligine, vbi fletus gemitusq; fiunt, & dentium crepitus exaudiuntur.

2. 18.

Oculos nostros aperi, Et e tenebris in lucem Vocemur, Et e potestate Satana vindicemur, tibiq; O Deus noster asseramur.

Psal. 4. v. 8.

Vt peccatorum veniam impetremus, hereditatemq; adeamus cum illis, qui per fidem erga Filium tuum Iesum Christum sancti atque integri efficiuntur.

Sic cubitum discedemus, nusq; quieti trademus securi: tuo enim solius praesidio in tuto collocabimur.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & spiritui sancto.

Sicut a principio ad hunc vsq; diem factum est, fietq; per infinitas seculorum ætates. Amen.

PRECATIO VESPERTINA.

Psal. 91. &

146. v. 17.

Domine Deus in cuius tutela est salus hominum, atque rerum omnium, quando nox Mundum oppressit,

ΕΥΧΑΙ.

Ρύσαι ἡμᾶς ἐκ σκότοις, καὶ ἐκ σκιᾶς θανάτου, διάρρηξον τοὺς δεσμοὺς ἡμῶν, καὶ ῥύσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ θανάτου· σώσον ἡμᾶς ἀπὸ τῶν σκότοις, ἐν ᾧ ἔστιν ἐκλαυθμός, καὶ ἐβρυγμός, τῶν ὀδόντων.

Λοιζοὶ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν, ἵνα ἐπιτερυφῶμεν ἀπὸ σκότοις εἰς φῶς, καὶ ἀπὸ τῆς ὀχέσεως τῆς Σατανᾶ ἐπὶ τὸ Θεόν.

Τὸ λαβεῖν ἡμᾶς ἁφεινὴν ἁμαρτιῶν, καὶ κληρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πῶς τῇ εἰς τὸν υἱόν σου Ἰησοῦν Χριστόν.

Οὕτως ἐν εἰρήνῃ κοιμηθησόμεθα καὶ ὑπνώσομεν· ὅτι σὺ Κύριε μόνος ἐπ' ἐλπίδι κατοικεῖς ἡμᾶς.

Δόξα δὲ πάντες (καὶ τὰ ἔξω).

Ωσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ (καὶ τὰ ἔξω).

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΤΩΝ ΚΛΕΥΔΕΙΝ

μιλλόντων.

ΚΥριε ὁ Θεός, εἰς ᾧ ἡ σωτηρία ἐλπίσμεν, τε καὶ πράσσειν τῶν ὀντων ἀνάστασις, ὅτι ἡ γὰρ τὸ κόσμον ἰσχύεται, καὶ τὰ ἡμῶν

Hh.j.

σώ.

ΕΥΧΑΙ.

σώματα μέλλει εἰς ὕπνον ἐμπέλην, οὐ οὐδέ
 ὅτι θανάτῳ ὁμοιότερον, ἑαυτοῖς ὁλοι σοι ὅτι
 ῥέπομαι, σὶ ἰκελευόντες ἡμᾶς ἀπὸ τῆς δυνά-
 μιος τῆς πονηρῶν πνευμάτων, τῆς δ' σκό-
 τος ἀρχόντων, ἀ πρὸς τὴν καταπαλῆν ἡμᾶς εἰς
 ἀγγέλοις φωτὶς μετὰ σχηματίζεται, καὶ ἀφ'
 ἁμαρτιῶν τῆς ἔργων δ' σκοτοῦ, καὶ ἀπὸ πάν-
 των ἄλλων τῶν τε κατὰ τὴν σῶμα καὶ τῶν κατὰ τὴν
 ψυχὴν καὶ διὰ τῶν ῥύσασθαι καὶ φυλάξαι καὶ
 μὴ ἰάσαι ἡμᾶς ὁλοι ὕπνω καὶ ἀφίρεισθαι, καὶ
 οἰοῖται ἐνθάδε πεισθαι, ἢ μετὰ τὸν καθευδόντων
 τὰς διανοίας ἡμῶν οὕτως ἐπισκοπεῖσθαι,
 ὡς ἡμᾶς σὺ ἐπιλανθάνεσθαι ἀλλὰ τῶν σω-
 μέτων ὕπνω τυγχάνοντων, τὰς ψυχὰς τυκ-
 τὸς καὶ ἡμέρας σιωπῶντος ῥηγορεῖν, καὶ εἰς σὶ
 ἀπὸ τῶν ὁρᾶν καὶ ἐπεσθαι τὰ σώματά τε καὶ τὰς
 ψυχὰς ἡμῶν ἀποχρῶντες, ὅσοι τῇ φύσει ἀρ-
 κή, ἀναπαύσεσθαι, ἢ αὐριοι ἐπιληθὲς ῥαίρει καὶ
 προθυμοτέροις ἡμᾶς ποιήσῃ σοι δουλεύειν, ὅ-
 ποια δὲ παρ' αὐτὴν διαγωγὴ κατὰ τὴν σῶμα δια-
 τάξῃ σχολάζοντες ὡς οὐκ, πρὸς τῶν ἡμετέρων
 ψυχῶν τὴν σωτηρίαν, καὶ τοῖς πλησίον τῶν φίλων
 καὶ τῶν ἀγγελοῦν ὀνόματος σὺ ἡμῶν, διὰ
 Ἰησοῦ Χριστοῦ δ' σωτῆρος ἡμῶν, ὃ σὺ σοι καὶ
 τῷ ἁγίῳ πνεύματι πᾶς ὁ ἑταῖρος καὶ ἡ δόξα
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς ἀφύπνου. ἀμήν.

ΑΛΛΗ

Precationes.

fit, & corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similis, resoluta languidâq; iacebunt, nos totos tibi in tutelam tradimus, suppliciter orantes, ut a potestate malitiosorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos se lucis transformare valent, & a peccatis, tenebrarum operibus, atque alijs omnibus tum corporis, tum animæ periculis nos tueri & conseruare velis: utq; totos nos sopore opprimi & quasi sepultos iacere, aut mentibus interim nostris caliginem ita offundi non patiaris, ut tui nos obliuio capiat: verum ut corporibus sopitis, animi vigilantes assidue noctes diesq; tibi intenti excubent. Et quum requies corpora simul atque animos nostros factis, quantum natura querit, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque propensiores reddat ad tibi seruiendum in eo vitæ statu, quem nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum seruatorem nostrum, qui, vnâ tecum, & cum sancto spiritu, omni laude, & gloria, omnibus sæculorum ætatibus est ab omnibus afficiendus. Amen.

*Luc. 8. 52.
Ioh. 11. 11. & 9.
1. Thes. 4. c. 13.
14.
Eph. 6. 12.
2. Cor. 12. 1. & 4.
Eph. 5. 11.
12. & c.
1. Thes. 5. a. 3
6. 10.*

Hb. ij

Vespe-

* VESPERTINA

precatio alia.

Esa. 45. 17. &

30. 1. 3.

Eccle. 5. 1. 12.

Tsal. 35. 4. 5.

Ps. 32. 1. 1. &

51. 1. 1. 5. 9.

Esa. 43. 1. 25.

Eccl. 1. 18. 1.

32.

Al. 3. 1. 19.

Colos. 3. 1. 13. 14.

Tsal. 127. 1. 2.

Prov. 3. 1. 24.

Luc. 8. 5. 52.

34. 6. 1.

Job. 21. 1. 11. 12.

25. 1. 43. 44.

Col. 1. 1. 12.

Gal. 4. 1. 16.

Omnipotens Deus, cuius beneficio sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illucescet, sic & nox ad corpora atq; animos labore & contentione defessos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur: supplici a te precatatione petimus, vt quemadmodum nox tenebris omnia obscurat, ita & peccata etiam nostra, illa dilecto filio tuo condonans, occultare, & ab oculis tuis removere, atq; illorum memoriã sempiterna obliuione delere velis: vt veluti corpora somno & requiete reficiantur, itidem & animi nostri misericordie tue fiducia, & scelerum conscientia soluti tranquillentur: atque ita toti recreati, crastinò quum dilucescet, reliquisq; vite nostrae diebus expectecti, ad tibi seruendum excitemur. Et quando mors ipsa, a qua tam est tibi facile nos atque e somno corporis excitare, imminebit, in speatissima illius resurrectionis (quã corpora nostra ad sempiternum illum diem nullis vnquam tenebris interruptum expergefacies) requiescamus: quando hereditatis sanctorum in lumine participes reddemur, in coelesti

ΕΥΧΑΙ.

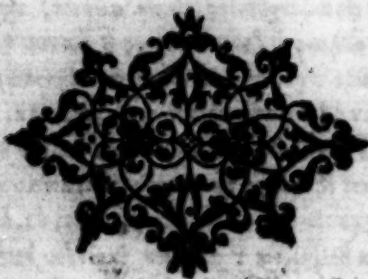
ΑΛΛΗ ΕΠΙΚΟΙΤΙΟΣ
ΕΥΧΗ.

Παντοκράτωρ Θεός ὁ χαρισάμενος ἀνθρώ-
ποις τὴν λαμπρὰν ἡμέραν ἵνα σὺ αὐτῇ ἡμῶν
ιδίαις σχολάζωσιν ἀσχολίαις, τὴν δὲ νύκτα τῇ
τῶν σωμάτων καὶ ψυχῶν κικοπιασμῶν καὶ ἀ-
ναπαύσεως διομῶν ἀναψύξῃ ἀποτάξας
μὴ ἰκετῆρας σὲ ἀντιβόλῃμεν, ὥσπερ ἡ νύξ ἀ-
παντα σκότου ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ τὰς ἀμαρ-
τίας ἡμῶν, αἰτίας ἡμῶν διὰ Χριστοῦ συγχωρήν-
τα, καλῶσαι καὶ σὲ μίσου θύσας, καὶ ἀγωνί-
ῃ λήθῃ παραδοῦναι ἵνα χερσὶ ἀπὸ τὰ σώμα-
τα εἰς ὕπνον τρεπόμενα ἀναπνεύσεως τεύ-
ξεται, ὥσαύτως αἱ ψυχὰς ὅτι σὺ ἐλπίσιν πεποι-
θῇς, καὶ τὴν πλημμελιῶν συνειδήσεως
ἀπὸ πηλαγμῶν, σὺ ἡσυχία μένωσι, καὶ οὕτως
τελείως ἀναψυχθῆναι σὺ τῇ αὐρίῳ, καὶ σὺ
πάσης ἄλλης τῆς ζωῆς ἡμέρας ὅτι ὕπνου ἀπα-
νιστάμενοι πρὸς τὸ δουλεύειν σοὶ ἐγερθώμεν
καὶ ὅταν ὁ θάνατος αὐτὸς προσηλάσῃ, ἀφ'
οὗ οὐχ ἦθον, ἢ ἀπὸ τῆς σωματικῆς ὕπνου ἡμῶν
διεγείρειν ἐξέτι θεῶν, τῇ ἐλπίδι ἐπαπαυώμε-
θα τὴν πεποθήναι αὐτῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς τὰ
σώματα ἡμῶν εἰς τὸ ἀθάνατον ἐκείνῳ ἡμέραν,
ἢ οὐδὲν ζόφος ἐπισκοπέσῃ, ἀναστήσῃ· ἐν ᾧ
κοι-

ΕΥΧΑΙ.

κοινοῦσμεν τὸ τῆς ἀγίων κληρονομίας ὄ-
φωτὴ, ἐν τῇ οὐρανίᾳ Ἱερουσαλὴμ, τῇ εὐδαί-
μονιστάτῃ πόλει, ἣτις οὐ προσδέσεται οὔτε
τῷ λύχτῳ, οὔτε τῷ ἡλίῳ, οὔτε τῷ σελήνῃ, ἵνα
φάνωσι ἐν αὐτῇ. ἡ σὴ γὰρ δόξα ὁ Θεὸς αὐ-
τοῦ φωτίσθαι, καὶ ὁ σὸς υἱός, τὸ ἀρνίον, ἡμετέ-
ρα δόξα καὶ ῥῆς αἰώνιον ἔσται. πρὸς δὲ ἐνδοξό-
τατον ῥῆς, καὶ τὸ ὅτι ἀγαπήσῃς ὑμῶν σου βασι-
λείαν δούλευσθαι σου ἡμῶς ἄγου δι' αὐτῆς τῆς
σωτήρος ἡμῶν, ὃ μὲν σὺ, καὶ ὁ ἀγίου πνεύ-
ματος, ἡ ἀθάνατος τιμὴ, καὶ ὁ ὑπερμυ-
στηρὴς ἱερεὺς, ὁρεῖται. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

Preces.

ſi Hieruſalem, beatiffima illa cinitate,
quę neq; Lucernę, neq; Solis, neq; Lunę
lumine, quō illuſtretur, indigebit: tua
enim O Deus gloria illi illuſceſcet, tuuſq; *Apoc. 21. 3. 22. 5.*
filius agnus ille, noſtrum erit decus ac lu- *Col. 1. 13.*
men ſempiternum. Ad quam glorioſiſſi-
mam lucem, & regnum dilecti filij tui, vt
nos velis perducere, te per eundem illum
ſeruatorem noſtrum obteſtamur atque
obſecramus: qui vnā tecum, & cum ſan-
cto ſpiritu, maximis & immortalibus
honoribus, ſummisq; & perpetuis
laudibus efferendus eſt
atque celebran-
dus. Amen.

FINIS.

Επιστά, de quibus admoneri lecto

... ..

B.1. b. v. 11. αἰδ., B. 3. a. v. 11. οἰ.
 B. 3. a. v. 18. ἀποκρίσεις, B. 3. a. v. 19. οἰ.
 C. 1. a. v. 6. παραχρῆσθαι, C. 3. a. v. 4.
 πρὸς τὸν, C. 3. a. v. 18. μίτιδι, E. 1. b.
 v. 23. πῶς εἶναι, E. 1. a. v. 4. βλασφημί-
 αι, F. 1. a. v. 2. πηλοῦνται, Ibid. v.
 15. 7. Ibid. v. 22. ἀπαγορεύματα, I-
 bid. v. 23. ἐκ ζυμῶν, F. 3. b. v. 13. 7
 ἰσχυρὰ, Ibid. v. 18. κλινοῦμεθα, G. 1. b. v.
 2. τοῦτοι, Ib. v. 5. ἀλλοὶ πειθοχοντες, Ib.
 v. 6. δούλοι, G. 3. a. v. 10. ἔκδι, G. 3.
 b. v. 1. οἷτος, Ib. v. 3. Χριστῷ, H. 1. a. v.
 15. οἷτος, H. 1. b. v. 15. πεπλημμελη-
 μέναι, I. 1. b. v. 22. πονηρά, L. 1. b. v.
 19. πολυῶν, M. 1. b. v. 22. οὐκ ἀρχῆν.
 M. 3. a. v. 24. ἀβλαβίστατος, N. 1. a. v.
 16. τῷ, O. 1. a. v. 4. τιτοχημῆναι, P. 1.
 b. v. 7. ἀπελθόντων, Q. 3. b. v. 4. ζῶον-
 ται, S. 1. a. v. 16. ὅπως, S. 1. b. v. 18.
 ἀόκλητοι.

